

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her:
<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>
Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

TORBEN L. MEYER

FLUGTEN

over

ØRESUND

FLUGTEN OVER ØRESUND

TORBEN L. MEYER

FLUGTEN OVER ØRESUND

EN REPORTAGE OMKRING
DEN JØDISKE FLUGT OG DEPORTATIONERNE
FRA DANMARK EFTERÅRET 1943

JESPERSEN OG PIOS FORLAG
KØBENHAVN MCMXLV

ANDET OPLAG
(11.-20. TUSINDE)

OMARBEJDET OG UDVIDET EFTER
SVENSK UDGAVE: »VI FLYDDE ÖVER ÖRESUND«
NATUR OCH KULTUR 1944

OMSLAGSTEGNING AF VIGGO ERIKSEN

TRYKT I H. P. HANSENS BOGTRYKKERI
I KØBENHAVN

*TIL DEM,
DER HJALP OS*

FOR ORD

DENNE Bog er hverken Lyrik eller Digt, men en journalistisk Reportage af et af de mørkeste Kapitler i Danmarkshistorien, de Uger, da henved 7000 Mennesker af tyske Voldsherrer blev erklæret fredløse i deres eget Fædreland og — for at redde Livet — i Smaabaade maatte søge til Sverige. Godt 6000 Mennesker lykkedes det, ofte efter eventyrlige og dramatiske Oplevelser, i Løbet af kort Tid at flygte fra det Land, der var deres, men henimod 500 ulykkelige blev Gestapos Ofre og deporteredes i Transportdampere eller Kreaturvogne til en uvis Skæbne i det sydlige Udland. Kongen og Regeringen var sat ud af Spillet, alle skriftlige og mundtlige Løfter blev fejet til Side, danske Love blev der ladet haant om, og den helligste af alle Grundlovens Paragraffer blev der trampet paa med Jernhæle.

Det var de danske Jøder, som blev Genstand for Hitler-Regimets Brutalitet og fordrevet fra deres Fædreland, det Land, for hvis Kultur og Traditioner enhver Form for Raceforfølgelse laa fjernt. I mørke Nætter og ved højlys Dag foregik denne Menneskejagt, der tvang de udsete Ofre til at forlade alt, hvad der var deres, alt, hvad de havde bygget op til det danske Fællesskabs Vel, for i en farefuld Flugt at søge over Øresund til det Land — næsten det sidste i Europa — hvor humane Love endnu sad i Højsædet, hvor hverken Sind eller Byer var mørklagt, og hvor de paa Forhaand var budt velkommen.

Kun et Faatal Danskere havde Mulighed for at skaffe sig virkeligt Kendskab til, hvad der skete i Dagene og Nætterne efter den 1. Oktober 1943, hvordan Tusinder af danske Borgere blev jaget ud af deres Hjem, maltrakteret paa det grusomste og slæbt ned i Skibe eller op i Tog, hvordan mange begik Selvmord, medens andre flygtede ud i Skovene eller skjulte sig paa anden Vis i Haab om at undslippe de tyske Voldsmænd og deres danske

Vaabendragere. I sig selv var denne Begivenhed dybt tragisk, men mange af dens Detailler var i endnu højere Grad oprørende og gribende, sørgelige og fortvivlede, ja, rent ud sagt utrolige. Her oplevede Danmark ikke een, men mange Bartholomeusnætter, hvor Mænd, Kvinder og Børn mødte Døden, fordi de var født af jødiske Forældre, og fordi dette efter et fremmed Lands Love var en Forbrydelse.

Jeg har skrevet denne Bog, fordi den maatte skrives. Danskerne har Krav paa at vide, hvad deres jagede Landsmænd blev udsat for, hvordan de alle var blevet Bødlernes Ofre, hvis ikke Tusinder af gode, danske Borgere havde hjulpet dem over til Frelsens og Frihedens Land, hvordan Sveriges Regering og Folk modtog dem, og hvordan det iøvrigt gik dem i deres Landflygtighed.

Forf. bestræber sig paa i dokumentarisk Form at gøre Rede for, hvad et brutalt diktatorisk Regime forbrød mod et fredeligt, frihedselskende lille Lands Borgere. Som Følge af een Mands grusomme Dekret amputeredes et Lem af det danske Folkelegeme og erklæredes for Fjende. Men Dekretudstederen havde talrige, villige Eksekutorer ikke blot fra sit eget Land, men ogsaa i Danmark, Folk, som i deres Forblindelse, Dumhed, Sadisme eller paa Grund af en forkvaklet Livsanskuelse var mere end rede til at føre uskyldige Mennesker i Døden, til at ofre Landsmænd paa en fremmed Magtdoktrins Alter.

Paa Grund af de ofte vanskelige Forhold, hvorunder Bogens Materiale er fremskaffet, er der muligvis mindre Enkeltheder, som mine Hjemmelsmænd ikke har gengivet fuldt korrekt og som det ikke har været muligt at kontrollere og korrigere. Det drejer sig dog kun om Ting, hvis Rolle i det store Sammenhæng er uvæsentlig.

Hvis denne Bog kan yde blot et beskedent Bidrag til Fordel for en Hævdelse af det sunde, frie Demokrati og til en Fjernelse af Antisemitismens Svøbe, saaledes at en ny Fornedrelse af Menneskeheden og en Gentagelse af Ulykkerne og Tragedierne i al Fremtid maa være udelukket, vil Arbejdet med Materialets Tilvejebringelse have fundet dets smukkeste Belønning.

T. M.

DE VILDE IKKE TRO DET —

I de 3½ Aar, Danmark havde været besat, skortede det ikke paa Rygter. Man havde hørt, at det og det bestemt vilde ske »i Morgen«, Folk havde »med egne Øjne« set baade det ene og det andet, Masser af Mennesker havde fra en »absolut paa-lidelig« Kilde erfaret, at . . . o. s. v. Hver Dag havde sine Rygter, hver Dag opskræmtes man af nye Meddelelser og tilbragte nogle nervøse Timer, indtil det som Regel viste sig, at det hele ikke var saa alvorligt, som det blev gjort til, eller at der overhovedet ikke var noget om det, og at de 9 af 10 Rygter var frit Opspind. I Begyndelsen lyttede man til Rygterne, fortalte dem undertiden ogsaa videre, men efterhaanden som Tiden gik, kunde man spore en svigtende Tillid til dem, og man ræsonnerede som saa, at naar Danmark havde klaret sig gennem saa mange Aar af Krigen, kunde Landet og dets Befolkning vel ogsaa staa den sidste, sikkert værste, Periode nogenlunde uskadt igennem. Der var i hvert Fald Tusinder af Danskere, som ikke vilde tro Rygtet, da det i de sidste Dage af September 1943 fortalte, at der vilde blive iværksat en Aktion mod den jødiske Befolkning i Danmark.

I over 200 Aar har der boet Jøder i Danmark. Generation efter Generation af Bekendere af den jødiske Religion er vokset op paa den danske Jord, og deres Medlemmer har ikke haft Grund til andet end at føle sig lige saa danske som den øvrige Befolkning. Ingen Love, ingen Regler og praktisk taget ingen Fordomme udskilte de i Danmark bosiddende Jøder fra den øvrige Befolkning. Der var intet Jødeproblem, Jøder og Ikke-Jøder omgikkes hinanden paa lige Fod, og en meget stor Del af Jø-

derne følte sig først og fremmest som Danskere og havde ingen særlig — om overhovedet nogen — Tilknytning til det jødiske Liv og den jødiske Menighed. De tænkte knapt nok paa, at de var Jøder og at der en skønne Dag kunde blive gjort Forskel paa dem og »de andre«.

Noget eksakt Tal paa, hvor mange af de danske Jøder der kan regne deres danskfødte Forfædre flere Generationer tilbage, kan ikke skaffes, medens dette skrives, men det kan anslaaes at ligge omkring 4000. Hertil kom Emigranterne fra den sidste Verdenskrig, hovedsagelig Russere og Polakker, som efterhaanden androg omtrent et Par Tusind, og endelig var der Indvandrere, som efter Hitler-Regimets Begyndelse var flygtet til Danmark og som talte ca. 1000 Personer. Som Medlemmer af Mo-saisk Trossamfund stod knapt 6000 Mennesker, Resten — altsaa godt tusind — stod udenfor, men for dem alle gælder det, at de førte et ganske ubemærket Liv, de søgte ikke at skille sig ud fra Danskerne, de samlede sig ikke i specielle Gader — Kø-benhavn har aldrig haft nogen egentlig Ghetto — og de har aldrig givet Anledning til, at der opstod noget Modsætningsforhold. Man kan derimod fastslaa, at saa godt som alle de i Danmark boende Jøder slog sig ned i Hovedstaden. I hele Jylland levede næppe 200 Jøder, og i andre Dele af Landet gik deres Tal knapt op til det tocifrede.

Antisemitismen ligger det danske Folk fjernt. Danskerne ha-der ikke og forfølger ikke Personer, som dyrker en anden Re-ligion end den protestantiske. Enkelte Antisemitter kunde man dog finde i Danmark som overalt, men blot det at fremsætte en antisemitisk præget Paastand kunde skaffe den paagældende ad-skillige Ubehageligheder, navnlig efter Besættelsen. I København var der vel nogle Forretningsfolk, som principielt ikke antog jø-diske Medhjælpere og helst ikke traadte i Forbindelse med jø-diske Firmaer. Nogle smaa Jødebørn har vel ogsaa i Skolens før-ste Klasser af deres jævnaldrende faaet hæftet Betegnelsen »Jøde« paa sig i nedsættende Betydning, naar deres Klassekammerater paa den Maade vilde give deres Misundelse Luft, fordi de jø-diske Børn kunde gaa en Time hjem før de andre, naar Klassen havde Religionsundervisning. Men den store danske Befolkning var sund paa dette Omraade som paa saa mange andre. Provins-

boerne interesserede Problemet overhovedet ikke, fordi det ikke forelaa og ikke kunde foreligge for dem. Mange af de Personer, som paa Nazimøder ude over Landet stillede sig op og tordnede mod Jøderne, havde aldrig set en Jøde eller stiftet Bekendtskab med en og gjorde det kun, fordi det nu engang var det tysk-inspirerede Partis Program.

Da Tyskerne derfor kort efter Okkupationen i 1940 søgte at fremme en antisemitisk Bevægelse i Danmark, var den dømt til at føre en ynkelig Tilværelse. De understøttede saaledes det ominøse Ugeblad »Kamptegnet«, som stod i direkte »Forretningsforbindelse« med Streichers berygtede »Der Stürmer« og anvendte en Form for Journalistik, som langt overgik baade sit Forbillede og den mest amerikanske Tabloid Press. Bladets gule Spisesedler lyste med deres centimeterhøje Typer Folk i Øjnene fra de Kiosker, hvis Ejere — i Reglen formedelst en pæn Bestikkelses-sum — vilde sætte dem op. Bladets Redaktion ikke blot snagede i den jødiske Befolknings intimeste Privatliv, men fandt ogsaa paa rene Usandheder og gjorde ved genealogiske Forfalskninger »Arier« til Jøder, blot det passede i Programmet. De deraf følgende Sagsanlæg og det Skisma, der takket være disses Resultat indtraf i den redaktionelle Ledelse, vil maaske erindres. Man kommer ikke uden om, at Bladet en Overgang gik i et ret anseligt Oplag — Danskerne har alle Tider været nysgerrige — men ikke to Aar efter det første Nummers Udgivelse var det sygnet hen og døde uden Begrædelse. Det blev af alle, paa nær Fru Olga Eggers og andre renlivede Nazister, betegnet som en Skamplet paa dansk Presse, en trist Gevækst paa den danske Kulturstamme, men selv om Bladet havde været bedre ledet og havde forstaaet paa bedre Maade at appellere til det store Publikum, var dets Skæbne paa Forhaand afgjort. Danmarks Muld er frodig, men der er ingen Grobund for en antisemitisk Bevægelse af ringeste Betydning.

Begivenhederne i Tyskland efter 1933 og den nazistiske Behandling af de tyske Jøder medførte, at der i vide Kredse i Danmark fremkaldtes yderligere Sympati for og Forstaaelse af Jødernes Sag, men netop denne Tendens var ikke altid velkommen i jødiske Kredse, som undertiden følte, at der ydedes dem Begunstigelser og vistes dem større Velvilje, fordi de var Jøder.

De ønskede hverken det ene eller det andet, men blot at maatte leve som alle andre Mennesker.

Noget bemærkelsesværdigt jødisk Liv fandt man ikke i København. I Krystalgade laa — og ligger stadig — den eneste jødiske Kirke, Synagogen, som kun havde virkelig Søgning een Gang om Aaret — paa den store Forsoningsdag, men som ellers ved Sabbatsgudstjenesterne højst samlede omkring 100 Andagts-søgende. Hertil kom et Par smaa Bedehuse, som førte en uhyre stille og ubemærket Tilværelse. En Overgang udkom to jødiske Maanedblade, hvis Indsats var ringe og som gik ind efter den 9. April. Den mosaiske Menighed havde nogle Alderdoms- og Fattigstiftelser samt forskellige Ejendomme og Grundarealer, men de store Rigdomme, som man fra visse Hold paaduttede Menigheden, eksisterede ikke: Derimod var der i Tidens Løb stiftet talrige Legater, og ved at se deres Bekendtgørelser i Bladens Spalter har nogle Mennesker faaet den Antagelse, at Trossamfundet som saadant var velhavende. Der eksisterede en mosaisk Skole, nogle Velgørenhedsforeninger, en Skakklub, Bryderklubben »Hakoah«, Sangforeningen »Hasomir«, en Underafdeling af den amerikanske B'nei B'ris-Loge, en Ungdomsforening og nogle andre S sammenslutninger, men for dem alle gjaldt, at Tilslutningen var maadelig og Indsatsen begrænset.

Kun et Faatal af danske Jøder levede virkelig ortodokst og førte deres Liv efter Moselovens Forskrifter om at komme Sabbaten i Hu — altsaa holde fri fra Fredag Eftermiddag til Lørdag Aften foruden de jødiske Helligdage, om at spise schächtet Kød og i det hele taget føre en kosher Husholdning. Det var efterhaanden næsten udelukkende ældre Mennesker, som var ortodokse, medens det hørte til Sjældenhederne at komme i et ungt jødisk ortodokst Hjem. Hvis man vilde leve som Dansk i Danmark, kunde det have de største Vanskeligheder at følge Religionens Krav. Hvor mange Firmaer vilde og kunde f. Eks. give en Mand fri hele Lørdagen, saaledes at han altsaa fik Fridag baade Lørdag og Søndag? Nogle enkelte ikke-jødiske Firmaer respekterede Religionen, men de var snart talte, og det samme gjaldt de Jøder, som overholdt den. Betænk blot de Ulemper, det medførte, at man ikke maatte køre om Lørdagen og de andre Helligdage, ikke tænde Lys, ikke bære Byrder, overhovedet ikke spise

andet end det schächtede Kød saavel hjemme som ude o. s. v. Naturligvis var der Folk, som kunde gennemføre disse Krav, men deres Tal daledede stadig, og mange af dem var forlængst begyndt at se mindre strengt paa mange af Lovene. Man kom ofte i Hjem, hvor Forældrene levede ortodokst, medens deres Børn gav Lovene en god Dag, og undertiden endda gik saa vidt som at indgaa Ægteskab med Ikke-Jøder.

Spørgsmaalet om Assimilation har vel været drøftet i alle dansk-jødiske Hjem, og selvfølgelig er der officielt taget Afstand derfra, men det vil være at gaa for vidt at komme nærmere ind paa Problemet her. Det fandt selv en Art Løsning i den Omstændighed, at Antallet af blandede Ægteskaber stadig var stigende, og det er fuldstændig notorisk, at der i 1942 kun blev indgaaet omkring en halv Snes rent jødiske Ægteskaber, i 1943 mellem 10 og 20.

Man vil af disse Oplysninger se, at Jøderne ikke udgjorde en Stat i Staten, ikke et særligt og toneangivende Element, men derimod en Del af det danske Folkelegeme, og at deres Antal — ca. 7.000 — sammenlignet med det øvrige danske Befolkningstal, $3\frac{1}{2}$ -4 Millioner, er yderst ringe. I mere end 100 Aar har der ikke været Pogromer mod danske Jøder, nogle Undtagelsesbestemmelser blev aldrig fra dansk Side truffet for deres Vedkommende, nogen Sondring mellem dem og den ikke-jødiske Del af Befolkningen fandtes ikke i dansk Lovgivning. Tværtimod var det udtrykkeligt pointeret i Grundloven, at enhver Dansker havde Lov til at dyrke sin Religion lige saa frit som at tænke og tale.

Indtil 1933 betragtede de danske Jøder Verdenssituationen udfra samme Synsvinkel som den øvrige Befolkning og anlagde samme Synspunkter. Hvorfor skulde de ikke det? De var jo Mennesker som alle andre, og de — andetsteds i Verden — nærmest forudgaaende Pogromer ansaa man for at tilhøre en svunden Barbarperiode. Naturligvis havde man ikke Brev paa, at Jødeforfølgelserne ikke atter en Dag vilde blive sat paa Dagsordenen et eller andet Sted paa Jordkloden, saa sandt som den Slags Metoder Gang paa Gang har bevist deres »Værdi« ved at give en raa, uoplyst Folkemasse Udløsning for dens laveste Drifter. Men man havde ikke troet, at et saa oplyst og kulturgennemsyret

Folk som Tyskerne vilde falde for Fristelsen, ikke blot i deres Hjemland, men over hele den Del af Europa, som okkuperedes i Krigens Løb, og endda gaa endnu mere radikalt, endnu mere raat til Værks, endda i Raahed og Spidsfindigheder langt overtræffe alt, hvad man hidtil havde benyttet, hvor det gjaldt om at komme magtesløse og uskyldige Mennesker til Livs.

Da Pogromerne i Tyskland, de odieuse Jødelove og hele Nürnbergerlovgivningen kom i Gang, maatte ogsaa Jøderne i Danmark paa en Maade føle sig personligt berørt. Der var selvfølgelig ikke Tale om, at de kunde intervenere eller gøre det mindste for at mildne, endsige standse Rædslerne, men de forstod, at det ældgamle Problem stadig lod sig kalde til Live og nu eksisterede i deres eget Lands Nærhed. Dengang, lige efter 1933, var der dog ingen, som for Alvor troede, at de en Dag selv skulde komme ud for det samme, og selvom Ringene bredte sig fra Tyskland, og selvom Diskussionen om Jøderne — pro et contra — ogsaa førtes i Danmark, var der dog stadig saa langt tilbage, at ingen af den Grund emigrerede til oversøiske Lande. Vi havde jo vor Konge, vor Regering, vor Lovgivning og Landets gamle oplysnings- og fremskridtsvenlige Traditioner, saa Jødefølgelser i vort Land maatte betragtes som udelukkede.

Paa dette naturlige og selvfølgelig Grundlag fortsatte de danske Jøder deres hidtidige Liv, og de fortsatte dermed ogsaa efter den 9. April.

Der var vel hin Dato enkelte Jøder, som forlod Danmark, fordi de mente, at hvor Tyskerne stod, havde de intet godt at vente, men det drejede sig kun om et lille tocifret Tal. Resten forblev i deres Land, og der forundtes dem stort set fortsat Ret til at leve et fuldstændigt sædvanligt Liv i Samfundet. Hist og her fandt vel Udtrædelser eller Afskedigelser Sted, fordi Tyskerne lod forstaa, at de ikke kunde pleje Forretningsforbindelser med jødiskprægede Firmaer, og man maa erindre, at efter Okkupationen blev Tyskland Danmarks største Leverandør og Aftager. Et Firma kunde derfor sjældent opnaa noget godt ved stædigt at holde paa den jødiske Medarbejder, tværtimod kunde det medføre, at man ikke fik sine Raavarer eller at man mistede sine Aftagere i Tyskland, hvorved Firmaet blev tvunget til at

indstille sit Arbejde og saa og saa mange Mennesker kastedes ud i Arbejdsløsheden. Det kunde have befordret Antisemitismen. Og derfor bøjede Jøden sit Hoved.

Radikale Forholdsregler mod Danmarks Jøder var imidlertid omtrent fra Besættelsens første Dag et fast Punkt paa Okkupationsmagtens Program. Naar der opstod en Krise i Forholdet mellem Tyskland og Danmark, blev Spørgsmaalet bragt paa Bane og brugt som en regulær Trusel fra tysk Side. Maaske vil det senere blive bevist, at Besættelsestidens danske Regeringer har indvilliget i tyske Krav for derved at forhindre Aktioner mod Landets Jøder. Det lyder i hvert Fald ikke usandsynligt, og det vides, at tyske »Forslag« har været fremsat — mere eller mindre aabenlyst — baade under Ministeriet Scavenius og Ministeriet Buhl, men hver Gang blev det til Afslag fra dansk Side. Man ønskede ikke saadanne Fremgangsmaader i Danmark, saa længe der var Muligheder for at afværge dem, og det vidste Tyskerne. Muligvis — men kun muligvis — har de faaet gennemført flere af deres haarde Krav, blot fordi de blev ledsaget af Truslen om en Aktion mod Landets jødiske Befolkning. Det var kun udadtil, at det hed sig, at man absolut ikke paatænkte at røre Jøderne, og det var denne Omstændighed, der beroligede Størstedelen af den jødiske Menigheds Medlemmer, men at Problemet i alle de 3½ Aar eksisterede — omend kun latent — kan der ikke herske Tvivl om. Sandsynligheden taler for, at Tyskerne kun afventede det Tidspunkt, hvor de kunde give Iværksættelsen et Skin af Berettigelse.

Okkupationstidens danske Regeringer var ikke blinde for denne Omstændighed og syslede ved nogle Lejligheder med Tanken om at vedtage Love, som skulde give Jøderne en særlig Beskyttelse, men hver Gang man forespurgte det mosaiske Trossamfund om dens Syn herpaa, mødte man en Tak og et Afslag. Det principielle Synspunkt var, at man ikke ønskede nogen privilegeret Stilling, men vilde staa paa lige Fod med Landets øvrige Befolkning. Vi vilde være Danskere blandt Danskere, og skulde det alligevel komme til Aktioner mod Jøderne, maatte man tage dem med oprejst Bænde.

Selvfølgelig er ikke alle Jøder rene Engle. Indenfor disse Trosbekendere som inden for alle Lag og Kredse findes der gode

og daarlige Individder, heldige og uheldige Elementer, og der var — ikke mindst i de senere Aar — en Række kriminelle Rets-sager, hvor Jøder ikke har optraadt altfor flatterende. Det skal her siges, at det har ærgret og bedrøvet de andre danske Jøder usigeligt, fordi de følte, at det var saa meget mere beklagelses-værdigt, naar det skete i en Tid, da det jødiske Problem var saa fremtrædende, og man oplevede da ogsaa i Danmark, at Folk benyttede slige Retssager til at generalisere og trykke Forbryder-stemplet paa alle Jøders Pande. Den nazistiske Propaganda var ved at gøre sig gældende, og man kan ikke helt se bort fra, at den Dag, da Tyskerne henvendte sig til Danskere for at faa deres Bistand ved en kommende Jødeaktion, var der nogle, som tilbød sig udfra deres Overbevisning, men deres Tal kan næppe have været stort. Til dem maa føjes de »købte«, de rene Forbrydere, Partifæller, som blindt lystrede enhver Parole, og Folk, der saa det som en førsteklasses Tilfredsstillelse af deres primitive, dyriske Sjælsraahed at tilføje andre Mennesker Skade paa Liv og Ejendom.

Desværre fandtes alle disse Elementer inden for den danske Befolkning, omend de kun var faatallige. Men uden deres Assistance kunde Aktionen aldrig være blevet gennemført.

Uden forøvrigt paa mindste Maade at ville fratage den enkelte Tysker Skylden for de Misgerninger, han udførte, kan man vel paastaa, at han var tvunget til at medvirke. Ellers var han blevet skudt. Men i Aktionen deltog ogsaa Danskere, som af egen fri Vilje gik med til at bringe Landsmænd i Død og Ulykke ved at optræde som Angivere eller Spioner, ved at udplyndre, mishandle, spotte og dræbe dem. Noget foragteligere kan man vanskeligt forestille sig.

I Begyndelsen af August 1943 tog Sabotagen Overhaand næsten overalt i Danmark. Bomberne knaldede, Bygninger styrtede i Grus, Sporanlæg sprængtes, tyske Skibe blev sænket og militære Anlæg fik større eller mindre Skrammer. Det kom til direkte Sammenstød mellem Danskere og Tyskere, der vankede blaa Øjne og brodne Pander, undertiden blev en Dansker eller Tysker slaaet ihjel, undertiden blev det ikke til andet end Chikane, Ondskabsfuldheder, Næsvigheder og Drillerier. Besættelsesmagten tøvede nu ikke længere med at sætte haardt mod haardt. Snart

blev een By, snart en anden erklæret i Undtagelsestilstand, som i Reglen varede nogle faa Dage.

Men den 29. August Kl. 4.10 Morgen erklæredes hele Danmark i Undtagelsestilstand, og hvad der saa skete vil sent glemmes. Samtidig bankede tyske Soldater og deres danske Hjælpere paa Dørene hos fredeligt sovende Medmennesker, Samfundsspidser, fremragende Folk inden for alle Grene, Videnskabsmænd og Handlende, Pressefolk og Politikere, Skuespillere og Forfattere, Mænd og Kvinder i Hovedstad og Provins, og befalede dem at følge med ufortøvet. Der var ogsaa en halv Snes jødiske Personer iblandt, nemlig Ovrerrabbiner, Dr. *M. Friediger* og Søn, Formanden for Mosaisk Trossamfund, Højesteretssagfører *C. B. Henriques*, Formanden for Synagogens Forstanderskab, Grosserer *Axel Margolinsky*, en af Kongens Læger, Professor, Dr. med. *Erik Warburg*, Højesteretssagfører *Karsten Meyer*, Direktør *Einar Dessau*, Grosserer *Ove Meyer*, Grosserer *Willie Levysohn*, Vekselrer *Ludvig Trier* og Sceneinstruktør *Sam. Besekow*.

Vreden, Sorgen og Uhyggefølelsen bredte sig til hele Folket og forstærkedes, da Arrestationernes Enkeltheder efterhaanden blev bekendt, men herfra og til at tro, at det næste Skridt skulde blive rettet mod hele den jødiske Befolkning, var der endnu langt. Jøderne havde gennemlevet Besættelsen i gode Forhold, tænkte man saavel i jødiske som andre Kredse, og desuden var man overbevist om, at Tyskerne havde alt for meget andet og vigtigere at beskæftige sig med end at arrestere og bortføre de Jøder, som boede i Landet. Italiens Kapitulation skete jo faa Dage efter den 29. August, paa alle Fronterne led Tyskerne Bagslag, deres Byer bombarderedes i hidtil ukendt Maalestok, Ubaadskrigen var tabt. Det maatte altsammen være Kendsgerninger, som gav Tyskerne andet at tænke paa. Der forelaa ogsaa fra tysk Side et bestemt og nyligt afgivet Løfte om, at man ikke paatænkte en Aktion mod danske Jøder, og endelig antog man, at Kongens Indflydelse i det mindste paa dette Punkt stadig maatte kunne gøre sig gældende.

Man kan i Dag sige, at det var forkert af Jøderne at stole paa alt dette, men samtidig maa man erindre, hvad det drejede sig om. Det var Spørgsmaalet, om man skuldé bryde op fra alt, hvad der var ens eget, Hus og Hjem, Stilling og Ejendom, og

give sig ud paa en Færd over Vandet, som baade var vanskelig og livsfarlig, drage i Landflygtighed — uden at vide, om det ogsaa blev nødvendigt. Vi er dog Mennesker allesammen, det ligger os i Blodet at klamre os til det, der betyder Livet for os. Tilværelsen som Emigrant var langtfra tillokkende. Det havde vi tydeligt set af den Emigrantskare, som skyllede ind over vore egne Strande efter 1933. Vi er i Danmark, sagde vi til os selv og til andre, naar Sagen bragtes paa Tale, og vi er saa langt henne i Krigen, at hele Problemet ikke kan være aktuelt for Tyskerne. De har andet at tænke paa og beskæftige sig med.

Det skulde imidlertid vise sig, at Tyskerne altid havde et Par Tusind Gestapofolk parat til — sammen med hjemlige femte Kolonnister — at pine og plage, anholde og skyde eller deportere ikke blot Jøder, men ogsaa andre Samfundsmedlømmere. De arbejdede ganske uafhængigt af Krigens Forløb, og de tyske Gestapomænd var overhovedet ikke uddannet til Tjeneste ved Fronterne, men førtes fra det ene Land til det andet for at terrorisere Civilbefolkningerne. Efter Aktionerne i Danmark kom Turen til Italien, hvor Pogromerne satte ind omkring Midten af Oktober, og til Ungarns næsten en Million Jøder, hvis Skæbnetime slog i Slutningen af Marts 1944.

Der var nogle Jøder, som umiddelbart efter den 29. August flygtede til Sverige. Deres Tal var minimalt, og i Almindelighed syntes baade Ikke-Jøder og Jøder, at det var helt unødvendigt. Det kan imidlertid ikke skjules, at Nervøsiteten begyndte at brede sig i den jødiske Befolkning. Der var mange, som for en Sikkerheds Skyld flyttede ud paa Landet, og der var mange, som »midlertidigt« tog Ophold hos ikke-jødiske Venner og Bekendte. Nerverne kom efterhaanden paa Højkant, man anede ikke, om Arrestationerne var endt med den første Bølge, og man forstod, at »der maatte ske noget«. Regeringen havde indgivet sin Demissionsbegæring, som Kongen ganske vist ikke vilde modtage, og det var ikke muligt at formaa andre til at overtage Statsledelsen. Stillingen for Landet som Helhed var ikke holdbar, forstod man, men alligevel nægtede man at tro paa Rygterne om Danmark som Protektorat, Terboven eller Seiss-Inquart som Rigsprotektor, Indførelsen af tysk Lovgivning, Indlemmelse af Sønderjylland i det stortyske Rige o. s. v. Og selv om noget

saadant skulde ske, hvordan var det saa gaaet Jøderne i andre Lande? Tag Norge, som straks efter Krigstilstandens Afslutning blev en Art Protektorat med ren tysk-nazistisk Ledelse. Her havde Jøderne dog kunnet leve i ca. 2 $\frac{1}{2}$ Aar. Man havde ganske vist efterhaanden fjernet dem fra en Række Stillinger, deres Formuer var konfiskeret, deres Radioapparater beslaglagt. Ogsaa i andre Lande var man i Aarevis gaaet temmelig lemfældigt frem mod Jøderne. De havde dog en Tid lang haft Mulighed for at fortsætte Tilværelsen inden for deres eget Lands Grænser. Meget mere ønskede vi heller ikke i Danmark i den Tid, der endnu maatte formodes at være tilbage af Krigen. Og den kunde næppe blive lang. I hvert Fald hellere en taalelig Tilværelse i Danmark end en risikabel Flugt og en ussel Fremtid som Emigrant.

Saadan ræsonnerede man i langt de fleste jødiske Familier, og er det egentlig ikke menneskeligt? Men inderst inde mente man slet ikke, at det vilde komme saa langt.

Ganske vist traf jeg senere i Sverige danske Jøder, som paa- stod, at de i lang Tid havde ventet, at Tyskerne skulde forgribe sig paa dem og deres Trosfæller, og naar man saa spurgte dem om, hvorfor de ikke tidligere var flygtet, svarede de som Regel, at det jo havde været umuligt. Sandheden var altid, at de ikke engang havde forsøgt det. De var blevet og havde haabet, at deres bange Anelser skulde gøres til Skamme, altsaa en menneskelig Reaktion.

I Løbet af September opstod Rygterne om en radikal Aktion mod Jøderne, og henimod Maanedens Slutning blev de særdeles håårdnakkede. Fremtrædende Personer indenfor Menigheden henvendte sig da til Udenrigsministeriet for at erfare, hvad man der kendte til Rygterne, men her erklærede man, at der ikke forelaa Oplysninger af nogen Art. Og fornyede Henvendelser nogle Dage senere bragte samme Resultat. Medens København summede af Rygter, vidste Ministeriet intet, ikke engang de ministerielle Personer, som havde Forbindelser med tyske Kredse, kunde bekræfte noget.

Rygterne var selvfølgelig ogsaa naaet ud i andre Kredse, og da de kom Biskop, Dr. theol. *Fuglsang-Damgaard* for Øre omkring d. 25. September, rettede han en Forespørgsel til Dr. Best,

om der var noget sandt i de verserende Rygter. Svaret lød: »Jødeforfølgelser i dette Land kan kun ske over mit Lig«. Udtalelsen blev kendt og virkede vel i nogen Grad beroligende paa en Del Mennesker, som maaske glemte, at han før saa vidt bekræftede Rygtet, som han ifølge sit eget Udsagn efter den 29. August var »en død Mand i tysk Politik«.

I Forbindelse med Biskoppen bør et enkelt Træk erindres. Han spurgte nemlig, om der ikke forestod jødiske Helligdage, og da dette bekræftedes, forespurgte han videre, om Gudstjenesterne kunde forrettes uden Ovrerrabbinerens Nærværelse. Denne sad jo arresteret i Horserødlejren, og hvis man mente, at Helligdagene vanskeligt eller slet ikke kunde fejres uden ham, vilde Biskoppen gøre et Forsøg paa at faa ham frigivet i hvert Fald saa lang Tid, at han kunde lede Gudstjenesterne. Man kom dog til det Resultat, at hans Nærværelse ikke var absolut paakrævet, saa Tilbudet kunde afslaa. Man ønskede heller ikke en særlig Begunstigelse af en jødisk Fange.

Man kan hovedsagelig takke to Mænd for, at den jødiske Menighed i Tide blev underrettet om, hvad der forestod. Den ene var en tidligere socialdemokratisk Minister, som saa tidligt som Fredag den 24. September anede, at der var Mulighed for en Aktion. Mandag den 27. mente han, at der var Tegn paa en Afspænding i Situationen, men Dagen efter indfandt han sig paa sit Kontor i Rosenørns Allé, hvor han lod meddele, at en Razzia var berammet til Natten mellem den 1. og 2. Oktober. Han sørgede for, at Kontoret gav Meddelelsen videre til jødiske Bekendte, og samme Aften opsøgte han sammen med et Par Partifæller ledende Mænd indenfor den jødiske Menighed. — Den anden Person, som kunde give Oplysning, var den svenske Gesandt, som underrettede Trossamfundets Formand om den forestaaende Aktion og samtidig kunde meddele, at Sverige vilde blive aabnet for de danske Jøder. Saa var der ingen Tvivl mere.

Onsdag Morgen var der i Anledning af den første Dag i det jødiske Nytaar Gudstjeneste i Synagogen, og da selve den højtidelige Handling var til Ende, oplæstes fra Prædikestolen en Meddelelse om, hvad der forestod. Synagogen vilde straks blive lukket, og man rettede en indtrængende Henstilling til alle danske Jøder om at bringe sig i Sikkerhed.

Langtfra hele Menigheden var tilstede i Kirken, saa det blev Tilhørernes Opgave at viderebefordre Meddelelsen hurtigst muligt. I Morgentimerne fløj den videre fra Mund til Mund, og ganske uundgaaeligt naaede den ogsaa Folk, som nægtede at fæste Lid til »de evindelige Rygter«. De var efterhaanden blevet saa vant til »Greuelnachrichten«, at de ligefrem principielt ikke mere laante dem Øre.

I sit Udspring kom Meddelelsen fra visse tyske Myndigheder i Danmark. Det viste sig, at saa godt som alle toneangivende tyske Autoriteter i Landet var imod Aktionen, men da deres Indflydelse ikke kunde maale sig med Førerhovedkvarterets, maatte de parere Ordre. Først lod de imidlertid ad indirekte Vej Jøderne tilflyde Meddelelse om, hvad der forestod, og saboterede derved en Ordre fra selveste Føreren. Da denne Omstændighed blev klar, opstod der Tvivl om Rigtigheden hos mange Jøder. Det hele smagte stærkt af Nervekrig, for hvornaar havde man oplevet, at Tyskerne udleverede en militær Hemmelighed, som kun kunde tjene Fjenden til bedste Vejledning? Og Jøderne var jo Tyskernes Fjender.

I den Form, hvorunder langt de fleste Jøder imidlertid modtog Meddelelsen, levnedes der ringe Plads til Tvivl, medmindre man da var overoptimistisk eller rent ud sagt forstokket, døv eller taabelig.

Onsdag Middag havde Meddelelsen naaet saa godt som alle Jøder Landet over, og Virkningen var eksplosiv. Det var som et Skib, der var blevet torpederet, som et Hus, hvor der var opstaaet Brand i Stueetagen. Ethvert sundt tænkende Menneske styrtede mod — i Ordets bogstaveligste Forstand — Redningsbaadene, fortvivlet, nervøst, men determineret.

Gudskelov var der et Utal af gode, hjælpsomme, forstaaende og opofrende Danskere, der ikke veg tilbage for at sætte deres eget og deres Familiers Liv og Velfærd, deres personlige Sikkerhed og Ejendom, kort sagt alt paa Spil for Jødernes Skyld.

I de Dage opstod der Helte i Danmark. Folket reagerede og gav sin Reaktion Udtryk i Gerning.

Var det ikke sket, havde aldrig saa mange Mennesker, som Tilfældet var, reddet Livet.

PAA FLUGT FOR GESTAPO

I Ugen før den 29. September begyndte Jøderne at forlade Danmark, selvom deres Antal ikke var betydeligt. Men fra og med denne Dato foregik Flugten for Alvor, og den stod paa til lidt over Midten af Oktober. Paa ca. tre Uger blev ikke mindre end ca. 6.000 Mennesker — som Regel i skrøbelige Smaa-baade — ført over til Sverige eller gennemsnitligt 3-400 om Dagen, men der var Dage, da hened 1.000 kom over.

Alene disse Tal afgiver et Vidnesbyrd om de danske Fiskeres, Skipperes og andre Sømænds uselviske, farefulde og velsignelsesrige Daad, og hertil kom deres »Bagmænd«, de Tusinder af Mennesker, Mænd saavel som Kvinder over hele Danmark, som knyttede Traadene mellem Flygtningene og Baadene. Det var Folk fra alle Samfundsklasser og af alle Aldre, gode Danskere, der ansaa det for at være deres højeste Pligt at frelse Landsmænds Liv paa et Tidspunkt, da aabenlyse Fjender og deres mere underjordiske Haandlangere af forræderiske Danske var villige Redskaber for en Politik og en Fremfærd, hvis Maal var at udslette danske Mænd, Kvinder og Børns Eksistens. Dirrende af Harme rejste den store Majoritet af Folket sig for at unddrage Gestapo saa meget som muligt.

Storslaaet var Forstaaelsen og Hjælpsomheden, enestaaende var det hele organiseret. Man maatte være døv eller blind eller meget uheldig, hvis man ikke paa et eller andet Tidspunkt kunde komme i Forbindelse med de rette Mennesker. Og i Løbet af en Haandevending var hele Maskineriet i Gang til en saa stor Fuldkommenhed, som det overhovedet lod sig gøre under de raadende Forhold.

Organiseret — det er netop Ordet. Selvfølgelig var der Flygtninge, som tog Sagen i deres egen Haand og slap godt over, men langt de fleste stødte før eller senere paa en »Organisation« og blev reddet takket være den. Der var Organisationer indenfor Politiet, Lægestanden, Studenterne, »De frie Danske«, Fagforeningerne, Handelsstanden, Præsterne, Politikerne, Sagførerne og Ministerierne. Der var sikkert endnu flere — saaledes sluttede Privatpersoner sig sammen i Organisationer — men de her nævnte var de mest fremtrædende. Saa snart det var blevet bekendt, hvad der forestod, skød disse Organisationer op af Jorden som Paddehatte og gjorde snart et fænomenalt Arbejde. Deres Medlemmer veg ikke tilbage for at opsøge Flygtninge og tilbyde deres Assistance. Det vil sige, tilbød et for svagt Udtryk. De ligefrem dekretede, at man skulde forlade Landet og ikke forsøge paa at gemme sig. Hvis man fulgte deres Raad, var der kun et Minimum af Risiko ved at forlade Landet. At de fandt frem til Adresserne, hvor Folk holdt sig skjult, skyldtes et Stykke Detektivarbejde af højeste Kvalitet, men de følgende Instanser var endnu mere imponerende.

Man skulde væk fra Gemmestedet i Bil — altsaa skaffede Organisationen Vognen, og Chaufføren var altid medorganiseret. Man skulde videre samles hos private Familier, paa Pensionater eller Hoteller, og man havde paa Forhaand sikret sig, at man kunde stole paa samtlige Familiemedlemmer resp. Personalet. Hvis der var mistænkelige Personer tilstede, blev de i Forvejen fjernet paa den ene eller anden Maade. I mange Havnebyer havde man Lister over paalidelige Familier, hvor Flygtninge uden Risiko kunde indkvarteres, til der blev Baadlejlighed. Man kendte hver eneste Politi- og Kystbetjents Indstilling og sørgede for, at upaalidelige Etatsmedlemmer var af Vejen, naar Flygtningene indfandt sig. Endelig havde man sluttet Kontrakter med Mængder af Fiskere, Skippere, Kaptajner, Baadejere o. s. v., der skulde lede Turen over til Sverige, og i Forvejen havde man Garanti for, at man kunde fæste Lid til disse Mennesker.

Lægeorganisationen var en af dem, der udførte det største og bedste Arbejde, og Hundreder af Mennesker kan i Dag takke Lægerne for, hvad de dengang præsterede. Nok er det Lægers Opgave at frelse Menneskeliv, men ingen Lægebog indeholder

Anvisninger for, hvordan man skal redde Personer, der tragtes efter Livet af tyske og danske Nazister. Da Folk erfarede den forestaaende Razzia, var der Masser, som henvendte sig til Læger og Hospitaler for at blive indlagt. De mente, at naar de først befandt sig bag Sygehusets Mure, kunde Verdens Ondskab ikke naa dem. At de tog fejl i dette Ræsonnement godtgøres i det følgende. Der var dog mange, som slap ind paa Hospitaler, Rekreationshjem eller lignende, skønt de ikke fejlede noget, og Lægerne indlagde dem med Sindsro under opdigtede, ikke-jødiske Navne. Det var dog forbundet med megen Risiko at lade Jøderne indlægge paa Fællestuer, hvor man ikke turde stole paa de andre Patienter eller deres Besøgende, saaledes at Jøderne maatte have Enestuer, og deres Antal var stærkt begrænset. I nogle Tilfælde blev Jøderne derfor fuldstændig gipset ind paa en Operations- eller Skadestue, saaledes at de var ukendelige, naar de blev rullet ind paa de større Stuer. Naar Enestuerne ikke slog til, rømmede Læger og Sygeplejersker deres egne Værelser og gav Plads for Flygtningene, men selvfølgelig kunde man ikke indkvartere disse ikke-syge for Resten af Krigen, saa man maatte snarest sørge for at skaffe dem Flugtlejlighed.

Naar Lægerne havde fundet en Baad, skete det ikke sjældent, at Flygtningene blev transporteret dertil i Ambulancer eller Lægebiler, som jo havde Passerseddel, men det var ikke blot de helt raske Mennesker, som Lægerne skaffede bort, ogsaa virkelige syge blev sendt væk, fordi man ikke vovede at beholde nogen Jøde paa Hospitalerne. Denne Forsigtighed besjælede Lægerne lige med det samme. I mange Tilfælde aabnede de ikke Hospitalerne for Supplikanter, i andre beholdt de dem kun ganske kort Tid, indtil de havde Lejlighed til at sende dem over Vandet. Mange Gange skete det, at Operationspatienter førtes bort fra Hospitalerne og paa Baarer anbragtes i Baadene. En Dag kunde man i Københavns Havn se, hvordan en Baare med en meget syg, jødisk Dame blev hejset ombord i en større Baad ved Hjælp af Kran. Kun yderst faa Jøder kom til at tilbringe Tiden fra den 1. Oktober 1943 til Krigens Slutning paa Hospitallet, og hvor dette overhovedet lod sig gøre, skyldtes det ganske særlige Omstændigheder. Man vilde principielt ikke beholde Jøder, fordi det var for risikabelt. Intetsteds kunde de føle sig i abso-

lut Sikkerhed, og det skete da ogsaa mange Gange, at Gestapo trængte ind paa Hospitalerne for at hente Jøder. Kun sjældent fandt de nogle.

Der gik mange Aftener særlige Flygtningetog fra københavnske Stationer via Helsingør eller Hillerød til Hornbæk-Gilleje-Egnen. Hele Personalet paa Banerne var i Forvejen adviseret om, hvad der forestod, og gik aktivt ind for Transportens Gennemførelse. Det var saaledes aftalt, hvordan Togføreren skulde advares, hvis der f. Eks. indfandt sig Tyskere paa Stationen i Hellebæk for at ransage Toget, naar det kørte ind. Langs hele Strækningen stod maaske Hundreder af »frie Danske« skjult, udrustet med Maskinpistoler og Revolvere for at afværge Overfald fra tysk Side. Naar Flygtningene naaede Bestemmelsesstedet, blev de af Hjælpere ført til et forud indrettet Gemmested, og naar de skulde i Baaden, gik de igen omkring Flygtningene, beskyttede dem, viste dem Vej, hjalp dem i Baaden og ønskede dem Lykke paa Rejsen. I de fleste Havne var der Kontorer, hvor man afgjorde Betalingen. De blev undertiden ledet af meget kendte Personer, Folk, som Aften efter Aften forlod Hjem og Familie for at hjælpe nødstedte Flygtninge, Folk, som selv maatte leve en Mørketilværelse, fordi de ikke kunde vide, om de — takket være deres opofrende Gerning — selv stod opført paa Tyskernes sorte Liste. Det var store Forretningsmænd, Læger, Sagførere, Præster, kendte Kunstnere og andre, som til Flygtningenes umaadelige Overtaskelse viste sig at være Ledere af Organisationerne og staa i Ledtog med unge Mænd, som var udstyret med dødsensfarlige Vaaben.

Enkelthederne i Organisationerne kunde ofte være ligefrem djævelsk udpekulerede. At der anvendtes Løener, Paroler, Banke-signaler og andre lignende Ingredienser fra the Wild West var en given og selvfølgelig Ting. Men man fandt ogsaa paa mere raffinerede Metoder. En Lægeorganisation lod saaledes Biler afhente Jøder rundt omkring i Byen, hvor de sad gemt. Paa Grund af Udgangsforbudet maatte det ske ved højlys Dag. 6-7 Personer blev stuvet ind i hver Vogn, og derpaa anbragte man oppe paa Vognens Tag et Par store, smukke Kranse, samtidig med at man stak hver Passager en Buket i Haanden. Efter en forud lagt Plan ankom samtlige Vogne paa et bestemt Tidspunkt til et Ligkapel,

og tilfældige Tilskuere havde al mulig Grund til at tro, at det drejede sig om et Ligfølge, som skulde ind og overvære en Begravelse. Efter Mørkets Frembrud kunde »Begravelsesgæsterne« bringes ned til de Baade, som ventede dem i Nærheden.

Lægernes Organisation ringede i Tide rundt til jødiske Læger og meddelte dem, hvad der var under Optræk. En betydelig Kapital blev stillet til Flygtningenes Disposition. De skulde blot opgive, hvor meget de ønskede, saa blev Pengene omgaaende sendt dem. Det drejede sig ofte om femcifrede Beløb. Fagforeningerne sendte Folk rundt til jødiske Arbejdere, gav dem Penge og sørgede for, at de kom afsted. Studenterne havde dannet en hel Række Organisationer og hjalp enhver, der vilde modtage Hjælp. Bankerne udbetalte Kontanter, skønt Pengene maaske stod paa lang Opsigelsesfrist, og Præsterne henvendte man sig aldrig forgæves til. Hundreder af Præster har hjulpet ca. et Par Tusind Jøder, først ved at bringe dem i Sikkerhed indenfor Præstegaardenes Omraader, derefter med at sende dem til Sverige. Mange Dage var der stuvende fuldt af Flygtninge paa Præstegaardene eller hos gode Venner af Præsterne. Det var kort sagt omtrent ligegyldigt, hvor man vendte sig, saa mødte man Hjælp, Opofrelse og Redebonhed.

Det var enestaaende og uforglemmeligt.

Men alligevel! Nok var alt godt organiseret og gennemtænkt til mindste Detailler, men man maatte dog regne med adskillige ubekendte Faktorer, først og fremmest Tyskerne og deres Haandlangere, dernæst kunde man ikke se bort fra Uheld, rene Fejl paa Grund af Skødesløshed, Nervøsitet eller Misforstaaelser samt en god Portion Dumhed og Uforsigtighed. Det var langtfra alle Flygtninge, som var saa heldige at komme direkte fra deres Skjulested eller Hjem til en Baad og over til Sverige. For Størstedelens Vedkommende gik det ikke nær saa let, paa et eller andet Punkt glippede det, og i heldigste Tilfælde maatte man begynde forfra igen. Naar Uheldet virkelig spillede ind, faldt man i Hænderne paa Tyskerne, og det kom desværre mange ud for.

Min egen Flugt — viste det sig senere — var et karakteristisk Eksempel paa, hvordan det gik mange Mennesker, der vilde forlade Landet. Held og Uheld, Angst og Tryghed, Glæder og Sorger, alt var Bestanddele i det store, spændingsfyldte og

afgørende Eventyr, vi alle maatte kaste os ud i, hvis vi vilde undgaa den frygteligste Skæbne.

Siden Begyndelsen af Maj 1943 havde min Hustru, Birte, og jeg boet i et lille Hus i Vedbæk, og i August Maaned begyndte hun at tænke paa at flytte ind til Byen igen. Vi var blevet gift et Aarstid i Forvejen, men havde kun boet omkring 8 Maaneder i vort nye Hjem. Kan man saa fortænke en lille ung Kone i, at hun længtes tilbage? Men jeg vilde ikke. Der var allerede i August Maaned en indre Stemme, som sagde mig, at vi boede sikrere ude paa Landet, hvor kun Postbudet — af alle officielle Væsner — vidste, at vi holdt til, og jeg udskød stadig Tanken om at flytte ind.

Saa kom Undtagelsestilstanden og de rystende Arrestationer. Vi talte straks om at flygte til Sverige, og vi overlagde Sagen nøje under en lang Spadseretur i Omegnen, men før vi naaede hjem, mødte vi nogle ikke-jødiske gode Bekendte, som var optimistiske og sagde, at en Flugt var fuldstændig meningsløs. Der vilde ikke ske de danske Jøder noget, forsikrede de os om. Tyskerne havde andet at beskæftige sig med, Jødespørgsmaalet stod slet ikke paa Dagsordenen mere o. s. v. Saa skød vi det hen, men var langtfra trygge. Mine Nerver blev efterhaanden tyndslidte, jeg sov ikke en eneste Nat ordentligt, fordi jeg stadig laa og lyttede efter alle Nattens Lyde og hvert Øjeblik syntes at høre en Bil standse foran Laagen eller Skridt ude i Haven. Naar jeg om Dagen sad ved mit Skrivebord, fo'r jeg op hver Gang en Vogn kørte forbi paa Gaden, styrtede hen til Vinduet for at se, om den standsede nedenfor og om den var tysk, og bagefter havde jeg svært ved at samle mig om Arbejdet. Det var en nervøs, opslidende Tid, og bedre var det ikke, at mit Arbejde laa paa en Bladredaktion, hvor man vidste — eller mente at vide — mere end andre dødelige. Det summede og svirrede af Rygter, som kun gjorde ondt værre. Helt galt blev det en Dag, da en Kollega eksalteret traadte ind paa mit Kontor og forbavset udbrød:

— Sidder De her endnu? Ved De ikke, hvad der er sket? Det vidste jeg ikke, saa han fortsatte stadig ophidset:

— I Aftes meddelte Udenrigsministeriets Direktør Svenning-

sen Dr. Best, at det ikke havde vist sig muligt at danne en dansk Regering og at man ikke kunde vente flere Forslag fra dansk Side. Hertil erklærede Best, at det ogsaa kunde være ligemeget, for Rigskansler Hitler havde meddelt, at Danmark skulde være Protektorat. Danmark vilde straks efter faa tyske Love, ogsaa Nürnbergerlovgivningen, der skulde indsættes en Rigsprotektor eller noget lignende, og tysk Politi skulde erstatte det danske. Det er altsaa yderste Øjeblik, hvis De vil flygte til Sverige, forudsat at De ikke foretrækker Deportation til Polen.

Bagefter viste det sig, at han havde lanceret et A-Rygte, men dengang — i min nervøse Sindstilstand — fæstede jeg Lid til alt, forlod øjeblikkelig Redaktionen, tog første Tog til Vedbæk og fortalte Familien, hvad jeg havde hørt. Vi ringede rundt til paa-lidelige Kilder, som forsikrede os om, at det meste kun var løse Rygter, og at vi gjorde klogest i at se Tiden an.

Dette skete Fredag den 24. September, og Lørdag indfandt jeg mig igen paa Bladet. Men Onsdag den 29. September om Morgen, da jeg netop skulde sætte mig til Arbejdet, ringede min 27-aarige Broder, Louis, og bad mig øjeblikkelig komme ned paa Gaden. Han befandt sig et Sted i Nærheden og vilde straks være der i en Bil. Andet kunde han ikke sige i Telefonen, men det var tydeligt, at noget alvorligt var i Gære. Papirerne paa Bordet foran mig kastede jeg ned i en Skuffe, en Kollega bad jeg om at passe mit Arbejde »et Øjeblik«, saa tog jeg Overtøjet paa og ilede ned ad Trappen. Det var sidste Gang, jeg gik ud af mit Kontor og ned ad de kendte Trapper. Udenfor Porten holdt Louis i en Vogn, og i faa Ord satte han mig ind i Situationen.

Der vilde blive foranstaltet en Razzia efter Jøderne en af de første Nætter, forklarede han, og der var ingen Tid at spille. Vi maatte og skulde afsted til Sverige, jo før, jo bedre. Han havde i den sidste Tid boet hos nogle ikke-jødiske Venner oppe i Snekkersten, og gennem dem var han kommet i Forbindelse med en Flugtorganisation, som havde lovet Baadlejlighed allerede samme Aften. Det gjaldt blot om, at vi naaede derop, før der kom altfor mange Mennesker, som ogsaa vilde over, hvilket kunde føre til Panik. Rygtet om, hvad der forestød, fløj ud over Byen. Jøderne var allerede i fuldt Opbrud, og vi vilde kun have

en reel Chance, saafremt vi naaede Kystbanetoget, som gik en Time senere.

Jeg foreslog, at vi først skulde køre hen til min Svigerfar og sætte ham ind i Situationen, og paa Vejen hen til ham kunde vi ikke undgaa at bemærke, hvordan Byen ligesom havde skiftet Ansigt. Der var noget nervøst og sammenbidt over Gadebilledet. Taxaerne rullede ekstra hurtigt gennem Gaderne, og i de allerfleste sad en jødisk Herre, et Ægtepar eller en hel Familie. De var enten paa Vej til Bankerne for at skaffe Penge, til Skolerne for at hente Børnene ud midt i Undervisningen, eller til Hjemmene for at pakke Kufferten. Hvis det i de Dage havde været Bilerne tilladt at køre længere end til Bygrænsen, havde de fleste faaet meget lange Ture. Om det saa havde kostet 500 Kr., var der en Mængde Mennesker, som med Glæde havde betalt det. Nu spillede Penge overhovedet ingen Rolle for dem, der kunde betale. Nu var det Livet, det gjaldt, og for at redde det var man parat til at betale alt, hvad man ejede og havde.

Min Svigerfar var netop kommet ind paa sit Kontor og havde endnu intet hørt, men saa tog vi ham med i Vognen til en absolut sikker Kilde, og Aftalen blev saa, at han skulde ringe os Besked paa min Broders Kontor, hvortil vi fortsatte. Først var vi dog inde i en Bank, hvor man uden videre udbetalte os en rund Sum — man havde maaske en Anelse om, hvad Formaålet var — og saa gik Turen videre til Kontoret. Han havde ingen Kompagnon, som kunde føre Forretningen videre. Hans nærmeste Medarbejdere var Jøder og maatte følgelig selv afsted. En ikke-jødisk Mand i underordnet Stilling fik Besked om at forsøge paa at faa det mest mulige ud af Situationen, han kunde gøre, hvad han vilde, og iøvrigt forhandle med Forretningens Sagfører og Revisor. Evnede han ikke at lede Forretningen, maatte den likvideres. Saa ringede min Svigerfar og bad os komme tilbage, og med et Haandtryk til Personalet tog vi hastigt Afsked.

Nu vidste Svigerfar Besked. Rygtet var blevet bekræftet. Vi sagde til ham, at vi omgaaende vilde afsted. Der var kun faa Minutter til, at Toget gik, Louis og jeg havde lovet hinanden, at vi nu vilde staa Last og Brast, vi kunde ikke bekymre os om, hvad andre vilde eller ikke vilde. Birte var den Formiddag inde

i Lejligheden, og jeg bad Svigerfar ringe til hende for at bede hende gaa ned paa Gaden og vente, til vi kom. Hun var taget ind for at gøre rent, idet hun ikke rigtig indsaa, at det skulde være anderledes end ellers, og haabede, at vi snart kunde flytte ind. Nu fik hun Besked af sin Far om, at hun skulde flygte.

Da vi passerede Østerport, var Klokken 12,31. Om et Minut skulde Toget gaa, men vi regnede med at kunne naa det, hvis vi lod Bilen fortsætte til Klampenborg. Ude paa Strandvejen foran Ejendommen, hvor vi boede, stod Birte og sprang ind i Vognen. Saa gik det mod Klampenborg, alt hvad Generatoren kunde yde.

Vi naaede det. Kort før Toget rullede ind, stod vi paa Peronen. Undervejs nordpaa aftalte vi, at Louis skulde fortsætte til Snekkersten, medens Birte og jeg stod af i Vedbæk for blot at pakke en Haandtaske. Vi vilde følge efter med det næste Tog, hvilket ikke kunde gøre noget, da Baaden alligevel først skulde afgaa i Aftenens Løb. Derved blev det. I det lille Hus pakkede vi vore Ting sammen, spiste et Par Stykker Smørrebrød og sagde et kort Farvel til Birtes Mor, som boede i Nærheden. Hele Situationen var saa uvirkelig, saa ubegribelig, at vi slet ikke tænkte paa at tage en rigtig Afsked — blot komme væk.

I det næste nordgaaende Tog var der mange Jøder. De sad og prøvede paa at lade som ingenting, som om de skulde en sædvanlig Tur paa Landet. Man nikkede kort til hinanden og satte sig tavst ned. Vi tænkte vel allesammen paa det tragiske i Situationen, det rentud utrolige. Hver eneste Dag Sommeren igennem — og mange Somre — havde vi taget denne Tur frem og tilbage mellem Sommerhusene og Byen. Om Dagen havde vi passet vort Arbejde, om Aftenen nød vi Livet ude paa Landet, akkurat som mange andre Mennesker havde gjort det. Nu kørte vi den samme Tur — maaske for sidste Gang. Det endelige Maal var denne Gang ikke Humlebæk, Espergærde eller Snekkersten, de var kun Mellestationer. Vi skulde ikke ud til Villaerne, thi der turde vi simpelthen ikke mere tilbringe Natten. Nej, vi skulde have fat paa vore Venner, Fiskerne, som vi saa ofte havde slaaet en Sludder af med i de stille Aftener nede paa Havnen. Disse brave Mennesker stod pludselig for os som vort Livs Redningsplanker, vor sidste Udvej.

Der var andre, som ikke kendte en Fisker, ikke havde Forbindelse med nogen Organisation og ikke havde nogen særlig Plan parat. De tog med paa Chancen, de regnede med, at »noget vilde vise sig«, fordi der *skulde* vise sig noget.

Efterhaanden som Toget nærmede sig Helsingør, tyndede det ud i Vognene. Ved hver Station sad vi og kikkede stjaalent efter hinanden. Naah, tænkte man, saa han staa altsaa af her — og de skal af her. Ja saa. Men vi talte ikke sammen, vi sagde ikke Farvel til hinanden, men forsøgte at give det Udseende af, at det hele var en ganske dagligdags Foreteelse. Det var Frygten for Spioner og Stikkere, der foranledigede hele denne Tragikomedie, Angsten for at nogen uvedkommende skulde lægge særlig Mærke til os, maaske forfølge os og hindre vort Forehavende i at lykkes. Som om ikke langt de fleste i Vognene vidste, hvad der var i Gære....

Paa Espergærde Station stod Louis og ventede os. Sammen gik vi ned ad Vejen, og han fortalte, at alt var i Orden. Det var lykkedes ham at faa Plads i en Baad allerede samme Aften, men først Kl. 19 skuldè vi faa nærmere Besked, og foreløbig skulde vi ind hos hans Venner i en nærliggende Villa. Med næste Tog vilde vore Forældre komme og senere paa Dagen min Søster, hendes Mand og deres lille Dreng. De skulde dog — for ikke at vække Opmærksomhed — installeres i en anden Villa og staa i telefonisk Forbindelse med os. Der var aftalt en Kode.

Da vi havde ventet en Timestid hos min Broders Venner, kom Mor og Far. Ingen af dem er unge længere, mellem 60 og 70 Aar, og Mor har for nogle Aar siden haft en Nervesygdom, som hun ikke rigtigt var kommet sig af nogen Sinde. Hun kunde ikke, hun vilde ikke forstaa Sandheden, men syntes blot, at det var utroligt, at hun nu skulde rives ud af sit Milieu og flygte fra sit Land. Det stod os klart, at vi ikke kunde komme over sammen, idet der højst vilde blive Plads til Birte, Louis og mig i den Baad, der var Tale om. Vi maatte altsaa over i Smaagrupper, men det skulde nok gaa, forsikrede vor Vært os om. Han havde Føling med Organisationen og vidste, at der i hele September Maaned havde fundet faste Overfarter Sted, saa kom man ikke med den første Baad, blev der nok Plads i den næste.

Foreløbig havde vi kun at vente paa, at Klokkeren skulde blive

19, og den Ventetid følte haabløs lang. Vi blev godt beværtet, men Maden blev stikkende i Halsen paa os. Vi prøvede at faa en Samtale i Gang, men havde svært ved at blive siddende i Stolene. Mor græd næsten ustandseligt.

Ved 18-Tiden fik vi Middag og forsøgte at bilde hinanden ind, at vi havde glimrende Appetit. Der var noget vemodigt ved dette Maaltid — forhaabentlig det sidste paa dansk Grund — men for at gøre det lettere for hinanden lod vi, som om vi var i godt Humør og blot skulde ud paa en lille Ferierejse. Bagefter skrev vi Afskedsbreve til Sagførere, Revisorer og Venner og udfærdigede Fuldmagter til dem, der skulde tage sig af vort »Bo«. Brevene fik vore Værter med Besked om først at afsende dem, naar vi var kommet afsted. De samme Værter var heltud storartede mod os og vidste ikke alt det gode, de skulde gøre. De bedste Ting blev hentet frem fra Skabe og Spisekammer, vi fik vore Livretter, rigtig Kaffe, gode, gamle Cigarer, Kognak og Whisky og meget andet godt. Efterhaanden blev Klokken 19 og mere til. Flere Gange havde min Svoger været i Telefonen og spurgt, om vi havde Brug for en Fjerdemand til Bridge.

Atter og atter listede en af os sig ud i Haven for at se, om den ventede Mand ikke snart indfandt sig, men Klokken var et godt Stykke over 20, før det bankede paa Døren, og ind traadte — en af Københavns kendteste Presse-mænd. Han var sammen med den stedlige Overbetjent Leder af Organisationen, og de havde i Løbet af September sendt 34 Baade hver med 10-15 Personer afsted, og de var alle naaet velbeholdent over.

Louis og jeg gik sammen med ham ind i et lille Værelse, og han sagde saa:

— Jeg er parat til at gøre alt for Dem. Jeg har i den sidste Tid skaffet saa mange Mennesker over, at mit eget Liv er i Fare. Der er altfor mange, som ved, hvad jeg foretager mig i disse Aftener. Men enfin — De vil afsted i Aften, og jeg skal gøre, hvad jeg kan, men Chancerne er ikke store, for her er fuldt af Folk, som absolut skal over.

Hør saa, hvad jeg har at sige, gik han videre. Klokken 21 indfinder De Dem paa Snekkersten Krø og gaar ind ad Bagdøren. De spørger, om De kan leje et Værelse og hilser fra »Visse« — det er mit Pseudonym. Saa gaar De op paa Værelset

og venter, til jeg kommer og giver nærmere Besked. For Resten, fortsatte han efter en Pause, har De Penge? Kan De betale for Overfarten?

Jo, vi var parate til at lægge 9.000 Kr. paa Bordet. Han blev hverken særlig overrasket eller glad ved Oplysningen, men erklærede rent forretningsmæssigt:

— Det er naturligvis rart, at De kan betale, men Pengene er ikke det afgørende. Vi tager kun, hvad Folk kan og vil betale. Mange er kommet over uden en Øres Betaling, fordi andre, som havde Penge, kunde betale for dem. Fiskerne faar kun deres Udgifter og Arbejde betalt. Resten gaar til ubemidlede og til andre Formaal. Naar det gælder Livet, skal ingen lades i Stikken, fordi de er fattige.

— Tak — men hvad med vore Forældre og den øvrige Familie, spurgte jeg.

— Dem maa vi tale om i Morgen, saa kommer jeg tilbage, lovede han.

Saa gik han.

Vi drøftede Situationen med mine Forældre, som syntes, at det var helt paa sin Plads, at vi tre tog med første Baad. Birte var i sjette Maaned og maatte ikke altfor længe leve i den Nervøsitet og Spænding, som Livet under disse Omstændigheder var for os. Hun maatte hurtigst muligt i Sikkerhed. Det var ogsaa bedst for Forældrene at vide, at deres Børn var kommet over, før de selv tog Baaden, og naturligvis vilde der gennem Organisation blive givet dem Besked, naar Baaden var vendt tilbage næste Morgen.

Saa gjorde vi os rede til Rejsen. Heldigvis havde vi af en eller anden Indskydelse taget vore Cykler med, saa det var ikke svært for os at komme den ret lange Vej ned til Kroen. Ulige sværere var det at sige Farvel til Forældrene, til Mor, som havde givet Taarerne frit Løb, og til Far, der kæmpede for at holde sig tapper. Samtidig ringede min Svoger og sagde, at nu »havde han faaet et Spilleparti«. De skulde altsaa over samme Aften.

Vor Værtinde fulgte os helt ud til Vejen og sagde her Farvel til os. Hun var kommet til at holde meget af Louis og gav ham et Kys til Afsked. Dette Kys fik ham, der ellers havde væ-

ret rolig og optimistisk, til at græde. Hans Nerver var paa Bristepunktet.

Vi cyklede saa ned til Kroen, traadte ind, hilste fra »Visse« og bad om et Værelse. Det var ikke til at opdrive i Øjeblikket, saa man bad os om at vente i Restauranten. Vi fik et afsides Bord, bestilte Kaffe og Kager, og jeg fulgte efter Tjeneren ovenpaa for at se, om der alligevel ikke skulde være et Rum til os. Jeg indsaa straks, at det var håabløst, for overalt var der myldrende fuldt af Mennesker, mange af dem kendte jeg, flere tilhørte min Familie, andre var gode Venner. Paa Gangene traf jeg en anset Bankmand med sin unge Søn, sin Datter og hendes Mand, en aldrende dansk-engelsk Adelsmand og hans Hustru, Datteren af en tidligere Minister og hendes Mand, et Par Sagførere, nogle Officerer, et Hold Sabotører, en Jazzsangerinde, min Kusine og hendes to smaa Piger, og mange andre, mindst et halvt Hundrede Mennesker. Ro fandtes ikke. Nervøse Mennesker vrimgledede omkring paa Gangene, lindede paa Dørene, spurgte efter hinanden. Børn skreg, og der stod smaa Køer uden for hvert Toilet.

Der var ogsaa en Læge tilstede. Han skulde ikke over Sundet, men var kun kommet for — paa Organisationens Opfordring — at hjælpe Folk med smaa Børn. De fik bedøvende Pulvere, Piller eller Indsprøjtninger, thi det maatte for enhver Pris undgaas, at et Barn gav sig til at skribe undervejs. Efter Indsprøjtningen faldt mange af Børnene omgaaende i Søvn, og i Reglen vaagnede de først op næste Morgen i svensk Seng.

Langsomt kom der mere Orden paa Tropperne. I et af Værelserne sad Organisationens Ledere, Redaktøren og en Reklamechef, og fordelte os i Baadene (den tredje Chef, Overbetjenten, stod i Uniform nede ved Kroens Indgang for at varsko Forsamlingen, hvis der skulde komme ubudne Gæster). Vi tre kunde faa Plads i Baad Nr. 2, som skulde afgaa en halv Time efter den første Baad, hvis Passagerer netop gjorde sig klar til Afgang. Der vilde ikke blive Plads til Kufferter af nogen Art, højst en lille Taske, som kunde holdes paa Knæet.

I den Tid, der var tilbage, før vi skulde afsted, sad Birte, Louis og jeg og spillede Kort. Kortene afledte Tankerne, hvilket nu ikke mere var saa svært endda. Vi havde faaet Baadlejlighed,

om kort Tid slog Befrielsen, vi var over det værste, ja, vi følte, at vi allerede saa godt som var ovre i Sverige.

En Fisker traadte ind. Saa gaar Baad Nr. 1, beordrede Jæderen. Holdet samlede sig og gik ned ad den halvmørke Gang. Dets Medlemmer var alle tilsyneladende meget velnærede. De formelig bugnede under Overtøjet. Grunden var den simple, at de var stoppet ud. Efter at der var kommet Forbud mod at medføre Kufférter i Baaden — hellere et Menneske med end en Kuffert — var der kun den Udvej først at stoppe Haandtasken til Randen og saa tage Resten paa. Mange Mennesker har under Overfarten til Sverige været iført 3-4 Sæt Undertøj, 3 Skjorter, 3-4 Par Strømper, 2-3 Kjoler for Damernes Vedkommende og 2 Sæt Tøj for Herrernes. Dertil to Overfrakker og maaske to Par Handsker.

Nede ved Udgangen til Kroen blev Flygtningene delt op i smaa Grupper, som skulde følges hen ad Vejen til Havnen, omkring 100 Meter. Det gik ikke an, at der var en formelig Følkevandring dertil, man skulde »sive« ind.

Havnen stod naturligvis under Politibevogtning, men det var danske Betjente, og man havde paa Forhaand sikret sig, at de var til at stole paa — set fra et Flygtningesynspunkt. De vilde ikke angive Landsmænd, der flygtede for Livet. En sær Følelse, sagde mange bagefter, at den sidste, der trykkede en Flygtning i Haanden og ønskede ham god Rejse, var en uniformeret Betjent.

Første Hold naaede programmæssigt til Havnen og ned i Baaden, og faa Minutter senere kunde vi høre den stikke til Søs. Saa let var det altsaa, sagde vi til hinanden.

Derefter var det vores Tur. Vi havde oprindelig haft en ret stor Haandkuffert med, men den maatte lades tilbage. Vi trak i saa meget Tøj som muligt, stoppede Lommerne fulde, proppede en Mængde Ting ned i min Kones Taske, tog Skoposer i Hænderne og spadserede saa de 100 Meter hen ad Vejen til Havnen.

Vi var naaet halvvejs, da en Bil kom susende og standsede ved Indkørslen til Havnen. Straks efter kom nogle Kystbetjente og unge Mennesker løbende os i Møde, idet de ophidset hviskede: — Væk, skynd Dem væk, gem Dem....

De var saa nervøse, at vi förstod, at vi kun havde at ad-

lyde omgaaende. Vi krøb ind under Buske og ned i Grøfter, trængte ind i fremmede Folks Haver, gemte os bag Retirader, i Skure og andre mærkelige Steder. Jeg stod bag en Skraldespand, hvorfra jeg kunde skimte lidt af, hvad der passerede paa Havnen. Jeg saa Lyskastere blive rettet ned i Baadene og Skikkelser spadsere paa Molen. Desuden hørtes Stemmer og forvirret Tale. Der var ingen Tvivl om, at en Politirazzia var i Gang, og ingen kunde ane, om den vilde blive af længere Varighed eller hvilke Konsekvenser den vilde medføre.

I den mørke Nat laa her bag en Busk den gamle Adelsmand, i en Grøft trykkede sig en Direktør og hans Frue, bag et Udhus stod Politikerens Datter og hendes Mand med min Kusines ene lille Pige; Vibeke, som Kusinen hedder, var der ogsaa selv. Hun vilde til Sverige, skønt hun var Ikke-Jøde, idet hun var gift med en Jøde, min bedste Ven, som allerede en Maaned tidligere havde maattet flygte. Længslen efter ham drev nu hende til at tage afsted med Børnene, men for Øjeblikket stod hun altsaa bag et Udhus og anede ikke, hvor hendes mindste Datter, en lille Tøs paa tre Aar, var blevet af i Forvirringen. Hun var henne paa Kroen blevet betroet til en Sagfører, som havde forladt Ejendommen mindre end et Minut før os andre og alligevel var sluppet os af Syne. Den anden lille Pige var hos os. Rollerne var jo fordelt. Man kunde ikke lade en ung Kone manøvrere alene med to smaa bedøvede Piger paa Landevejen, i Havnen og i Baaden, saa den ene Datter var betroet Juristen, medens Moderen tog sig af den anden. Deres Bagage, en Rygsæk, havde jeg paa Ryggen.

Saa laa vi altsaa musestille i vore Gemmesteder og ventede. Hvis Politivognen rettede en Projektør omkring sig, vilde adskillige Mennesker blive opdaget, men heldigvis tydede alt paa, at Betjentene havde rigeligt at gøre paa selve Havnen. Birte og Louis var sammen med mig, og vi var ikke umiddelbart udsat, idet vi stod bag et Hus. Andre havde det værre.

Efter en Times Tid, hvor vi priste det stille, milde Vejr, kom en ung Mand listende hen til os og sagde, at der nok ikke blev Lejlighed til at komme over i Aften. Der var pludselig kommet Politiudrykning fra Helsingør under Kommando af en Politikommissær, og en Del Mennesker var blevet anholdt i Baadene.

Intet tydede paa, at Betjentene vilde trække sig tilbage, tværtimod havde man forstærket Vagten med nogle af de »honorarlønnede« Reservebetjente, som man ikke kendte og som ofte var meget nidkære i Tjenesten. Den unge Mand tog os med hen til et Baadeskur i Nærheden og sagde, at her kunde vi foreløbig blive. Han hentede ogsaa Vibeke og hendes lille Pige og bragte dem ind i Skuret. Der var intet Lys, og Lommelygter turde vi ikke benytte, men ved at famle os frem fandt vi en skrøbelig, snavset Liggestol og nogle Sække. De to Damer maatte dele Liggestolen med den lille Pige, medens Louis og jeg vikledes Sækkene omkring os og satte os paa Jorden med Ryggen til Væggen. I disse kolde, uhyggelige Omgivelser forberedte vi os paa at overnatte. Det var umuligt at sove. Dertil var Sindene alt for opdidsede og fortvivlede.

Situationen var jo ogsaa forfærdelig. Vibeke anede ikke, hvor hendes yngste Datter var blevet af, og naar den unge Mand med store Mellemrum kikkede ind til os, bad hun ham, om han ikke kunde gøre noget for at finde hende. For os alle var Planen mislykket, tilmed havde Louis paa Kroen betalt vore 9.000 Kr., saa vi nu var næsten blottet for Midler. Intet Under, at han var et Sammenbrud nær. Da vi havde ligget lidt i Tavshed, hørte jeg ham hulke og græde:

— Jeg kan ikke mere, Tyskerne maa hellere tage mig, saa er det hele forbi.

Dagens Begivenheder, Nerveanspændelsen, de mange oprivende Scener og saa endelig denne Udgang paa det hele havde været ham for meget, og Birte havde det største Besvær med at trøste og berolige ham. Hende var jeg hele Tiden meget bange for. Tre Maaneder senere skulde hun sætte vort første Barn til Verden, hendes fysiske og mentale Tilstand kunde ikke have godt af alle Strabadserne og de uhyggelige Scener, men hidtil havde hun taget det hele glimrende, og naar vi andre var en Fortvivlelse nær, trøstede hun os med sin Ro og Beherskelse. Hun var os alle en uvurderlig Støtte under hele Flugten.

Der gik vel en Time, maaske mere, jeg ved det ikke, for i Mørket var det umuligt at se, hvad Klokken var. Omsider blev Døren aabnet og en stærk Lygte rettedes mod os. Nu er det hele forbi, tænkte jeg. I Døren stod en Politibetjent. Men han var

ikke alene. Vor unge Redningsmand stod bag ham, og paa Armen bar han Vibekes yngste Datter.

— Er det ikke Dem, der savner hende her, spurgte han lavmælt.

Omsider var den lille Familie atter samlet.

Han fortalte os saa, hvad der var sket. Sagføreren med Barnet var naaet helt ud paa Molen, da en Politiudrykning dukkede op og Betjentene sprang ud og standsede ham. Hans Nerver var i Forvejen daarlige — han var netop kommet ud fra et Sanatorium, hvor man ikke turde beholde ham paa Grund af Aktionen, vidste jeg — og han blev helt ude af sig selv, da man vilde hindre ham i at fortsætte. Han gav Slip paa den lille, som i bevidstløs Tilstand laa og ravede mellem Stenene, og skreg, uden at vide, hvad han egentlig sagde.

Det syge Menneske paaberaabte sig en Art Immunitet. Han var kommet ud paa Havnen, fordi han havde betalt for det, sagde han. Man havde ingen Ret til at standse ham, for han havde faaet Besked af — og her navngav han over for de fremmede Betjente begge Lederne af Organisationen, baade Journalisten og Overbetjenten. Det var en frygtelig Historie, men Manden kunde vel næppe dadles. Han anede ikke, hvad han sagde, men han blev medvirkende til, at de to Ledere maatte gøre sig usynlige og Organisationen opløses. Et Par Dage senere ankom de begge til svensk Territorium.

Ude paa Molen havde Betjenten altsaa fundet den lille Pige, og da han kom bærende med hende, mødte han vores unge Ven, som førte ham og Barnet ind til os i Skuret.

Men der skete ogsaa noget andet ude paa Havnen. Politipatrouillen opdagede hurtigt en Fiskerbaad, som havde Dampen oppe og var rede til at afsøjle. Denne Baad havde intet med Organisationen at gøre, men tilhørte en Fisker, som vilde afsted paa egen Haand. Nede i Lasten fandt Politiet 16 Personer, der blev kommanderet op igen. Det var en Kreds af unge Ægtepar, som i Fællesskab havde chartret Baaden. Blandt dem var min Søster og hendes Familie.

De havde aftalt alt med Fiskeren og var kommet ned i Baaden, men Føreren var ikke ædru og gjorde først Vrøvl over Betalingen. Medens Motoren var i Gang, og Flygtningene nede i

den mørke, aflukkede Last havde al mulig Grund til at tro, at de var kommet afsted, sad han oppe i Førerhuset og talte Pengene, de havde betalt. Omsider fandt han ud af, at der var indkommet 39.250 Kr., men det »skæve« Tal passede ham ikke, han forlangte 40.000, ellers vilde han ikke sejle. De resterende Penge blev hurtigt samlet ind, og saa lagde Baaden ud, troede Flygtningene, men i Stedet kom Skipperen op at skændes med sin Bedstemand, og paa den Maade gik der ialt en Time tabt. Politiet dukkede op, og de Mennesker, som havde al Grund til at tro, at de mindst var halvvejs til Sverige, blev til deres umaadelige Sorg hentet op af Betjentene.

De Forældre, som havde Børn med, fik Tegn til at forsvinde i Mørket. De andre, ialt 8 Personer, kunde ikke reddes. Betjentene var sikkert alt andet end glade ved Situationen, de fleste havde nok helst set, at Baaden og dens Indhold var vel ude paa Sundet, og i hvert Fald havde man helst givet Flygtningene en ny Chance. Men det gik ikke. Den ene Betjent kunde maaske ikke stole paa den anden, Politikommissæren turde ikke lade de anholdte stikke af igen, for han risikerede, at en Stikker lod Historien gaa videre. Man kunde ikke komme tomhændet hjem. Fiskere og Betjente lavede en Del Virvar og sørgede for, at Forældre og Børn slap væk. De andre anbragtes i et tilkaldt Salatfad og kørtes til Helsingørs Politistation, hvor det tyske Politiforlangte dem udleveret. Det vilde man dog ikke gaa med til og kørte dem sporenstregs til Vestre Fængsel. Her sad de en Ugestid. Saa stedtes de for en Dømmer, der bogstavelig talt lagde dem Ordene i Munden og sørgede for, at de ikke sagde mere, end hvad der passede i Forsvarerens Kram. De blev dømt for Flugtforsøg, anderledes kunde det ikke være, Kvinderne fik 40 Dages Hefte, Mændene 3-4 Maaneder, og naturligvis var de alle dybt fortvivlede, for nu var der al mulig Grund til at tro, at Tyskerne vilde tage sig af dem.

De fik imidlertid ikke Lejlighed til at reflektere over deres Skæbne. Kriminalbetjente puffede dem ud af Retslokalet, ned ad en Trappe og op i et Par Biler. De troede alle, at Turen gik tilbage til Vestre Fængsel — men nej.

De blev kørt lige ud til Vedbæk. Her havde Politiet skaffet dem en Baad. Betjentene sørgede for, at de kom ombord, og gav

dem et varmt Haandtryk med paa Vejen. To Timer senere var de i Sverige.

Razziaen paa Havnen kunde man takke en dansk Nazist, en Gestapospion, for, oplyste den unge Mand os om. Manden var kendt af alle i Snekkersten, og man havde tidligere paa Aftenen bemærket ham i Havnens Nærhed. Da han saa den første Baad stikke til Søs og forstod, at endnu et Par Baade gjorde sig rede, telefonerede han til sine Venner, Gestapo i Helsingør, og satte dem ind i Sagen. Dengang — den 29. September — havde Tyskerne imidlertid ikke Bemyndigelse til at besætte en dansk Havn og henvendte sig saa til det danske Politi, som altsaa maatte rykke ud. At Stikkeren fra et Gemmested har fulgt hele Sceneriet paa Havnen, da den blev besat, er hævet over enhver Tvivl. Det vidste Politikommissæren ogsaa, og baade af Hensyn til Spionen og Gestapo kunde man ikke komme tilbage uden »Fangst«.

Nogle Dage senere hørte jeg en ung Mand paastaa, at Stikkeren havde faaet sin velfortjente Løn. Han laa paa Bunden af Øresund, hævdedes der bestemt.

Vi havde vel ialt ligget et Par Timer i Skuret, da den unge Mand kom tilbage og hviskede:

— Her er ikke rart at ligge med de to smaa Piger, vil Fruen ikke hellere komme med mig, saa skal jeg se, hvad jeg kan gøre for Dem, og tag Børnene med.

De forsvandt ud i Mørket, og det glædede mig. Nu kunde Birte faa Liggestolen for sig selv. Det var bedre end at ligge paa en Sæk paa Jorden, hvilket hun maatte, efter at den sidste lille Pige var kommet ind til os i Skuret. Vi indrettede os nu paa at gaa Natten i Møde og haabede ikke, at der vilde ske mere. Jeg turde bogstavelig talt ikke tænke en Time frem. Natten vilde utvivlsomt blive kold, og vore Lemmer var ikke vant til at ligge paa den nøgne Jord med en Sæk omkring os. Hvordan skulde Birte klare denne Nat? Vilde der overhovedet blive Tale om at klare Natten? Kunde vi ikke hvert Øjeblik vente en Politirazzia? Nok af Problemer taarnede sig op, og det var klogest slet ikke at beskæftige sig med dem, blot lade staa til.

Der gik vel en Time, saa kom den unge Mand tilbage.

— Hør, vi har Plads til en af jer, hviskede han. Vil Damen ikke med?

— Jo, Birte, skynd dig, udrød jeg lettet. Bare hun var i Sikkerhed, skulde vi to Mandfolk nok klare Resten.

Hun protesterede imidlertid:

— Vi tre har lovet hinanden at holde sammen i et og alt. Hvis der er Plads til mig, er der ogsaa til jer, om vi saa skal sidde op hele Natten.

— Vi kan jo prøve, mente den unge Mand.

Han førte os saa gennem et Par Haver, bag nogle Huse og endelig ind i et Fiskerhus.

— Det er ikke mig, men min Kusine og hendes Brødre, som bor her, oplyste han. Vi traadte ind i et Køkken og videre ind i et lille Opholdsværelse. Her laa paa en faldefærdig, slidt Divan min Kusine med en Dyne uden Vaar over sig. Paa en anden Divan sov de to smaa bedøvede Piger dybt. Ingen af dem havde Tøjet af sig.

I Værelset stod ogsaa Husets Værtinde, en ca. 50-aarig Kvinde, som jeg Dagen efter fik at vide var nervesvag. Ingeborg hed hun, og vi vil alle takke hende til vor Dødsdag. Da hun saa os tre staa i Stuen og bemærkede min Kones Tilstand, var der for hendes Vedkommende ikke Tale om Overvejelse eller Tvivl. Hun og hendes Broder gik ud af deres Senge og overlod dem til os. Hvor de selv fandt Soveplads, aner jeg ikke. Bunker af Dynen og Puder blev raget frem fra Skuffer og Skabe, og saa indrettede vi os paa ny.

Aftalen blev, at Birte skulde sove sammen med Vibeke og de to Smaapiger, men da der ikke var mere Sengeplads i Stuen, indrettede vi et Leje af tunge Dynen til hende paa Gulvet. Louis og jeg krøb ind i Ingeborgs Værelse, hvor der stod to gamle Senge, men vi fik ikke Lov til at sove, før vi havde drukket frisklavet Kaffe med Ostemad og Smaakager til. Midt om Natten var Ingeborg staaet op af sin Seng, havde uden Betænkning modtaget alle os ukendte, givet os Husly — og nu beværtede hun os ogsaa. Hun forekom nærmest glad over at kunne gøre andre en Tjeneste. Det var helt selvfølgeligt, at vi skulde beværtes Kl. 2 Nat, og at Husets bedste Senge skulde overlades os.

Vi tog nogle Sovepulvere og kom til Ro. Næste Morgen

mødte vi nogenlunde udsovet op for at gøre Toilette ved Vasken i Køkkenet. Da var Ingeborg næsten færdig med Morgenmaden til os, og medens vi satte den til Livs, fik vi Besøg af hendes Broder, Fiskeren Oluf.

Oluf lignede mest af alt en af Storm-Petersens Lazarontyper. Koparret og ubarberet, blaarød Næse og fedtet, uredt Haar, som i Tjavser stak frem under en frynset Kasket. Han var klædt i en grov, laset, graabrun Sweater, et Par hullede, beskidte Bukser og Træsko. Man kunde næsten blive bange for ham, han var af den Type, som man uvægerlig gik langt udenom, hvis man mødte ham en mørk Aften. Men han havde et Hjerte af Guld og var stærk som en Bjørn. Det var disse Egenskaber, som reddede Livet for Birte, Louis og mig.

Vibeke og hendes Børn forlod os lige efter Morgenmaden. De vilde ikke blive her længere og havde fattet en anden Plan. Vi tre andre blev tilbage, og Oluf lovede os, at han vilde gøre alt for at skaffe os til Sverige. Han havde allerede flere Gange hjulpet Folk over.

Saa sad vi da i det lille, fattige Fiskerhjem og ventede paa Skib. Vi turde ikke gaa ud paa Vejen, undtagen det var strengt nødvendigt, for vi ønskede ikke, at andre skulde vide, hvor vi opholdt os. Birte, som hader at sidde med Hænderne i Skødet, begyndte at gøre rent og hjælpe til i Køkkenet, Ingeborg fik Penge til at købe Mad for, skønt hun først efter mange Over-talelser vilde modtage dem, men gratis faldt det os ikke ind at spise hendes Mad, og endnu havde vi heldigvis nogle Hundrede Kroner tilbage.

Gang paa Gang kikkede vi ud paa Vejen. Ustandselig ilede Venner og Bekendte forbi i Retning til eller fra Havnen, hvor de lige fra Formiddagen nærmest overfaldt Fiskerne for at skaffe sig Baadlejlighed. Det saa slemt ud og rummede en umaadelig Risiko, men hvad skulde de stakkels Mennesker gøre? De *skulde* afsted, og Organisationen eksisterede ikke mere. Tilbage stod kun Fiskerne, men de forlod hen paa Dagen Havnen, da de indsaa, at Situationen var farlig og uholdbar. Vore Værtsfolk fortalte os, at der var fuldt af Flygtninge i Privathuse, paa Hoteller, Kroer og Pensionater i hele Snekkersten og Omegn,

og der kunde slet ikke blive Baadlejlighed til blot Halvdelen, om saa alle Havnens Baade løb ud om Aftenen.

Det kom de imidlertid ikke til. Ingen Fiskere vovede at stikke til Søs den Aften. Betjentene paa Havnen havde ladet forstaa, at man maatte være forberedt paa alt, og efter Choket den foregaaende Aften vilde ingen risikere noget. Vi maatte vente og se Tiden an.

Hen paa Eftermiddagen kom Far forbi paa Vejen og blev kaldt indenfor. Senere fik vi Øje paa min Søster og Svoger, og ogsaa de kom ind til os. De fortalte, at de sammen med deres Dreng og min Søsters Svigermor var indkvarteret i et lille Pensionat. De havde den foregaaende Aften været nede i den Baad, som Politiet standsede, og det var kun, fordi de havde Drengen med, at de havde undgaaet at blive anholdt og kørt til Politistationen. Nu ventede de en ny Baadlejlighed.

Vi vidste altsaa, hvor vi havde hinanden, men ingen af os saa nogen Chance til at komme afsted samme Aften. Birte forsøgte et Par Gange telefonisk at faa Forbindelse med sine Forældre, hvis Skæbne hun intet anede om. Der var ingen hjemme i deres Villa, men en Veninde kunde fortælle, at de boede hos Bekendte, hvor kunde hun naturligvis ikke røbe i Telefonen.

Sent paa Dagen opdagede vi en af Organisationens Ledere, som kom cyklende hen ad Vejen. Vi fik ham hurtigt standset, og han blev meget glad for at møde os, for det var netop os, han søgte, idet han vilde betale os de Penge tilbage, som vi havde givet ham Aftenen før. Vi havde jo ikke faaet »Valuta« for Pengene, og saa skulde vi selvfølgelig have dem tilbage. Foran os paa Bordet lagde han samtlige 9.000 Kr. og beklagede stærkt, at han nu ikke mere kunde hjælpe os.

Det blev Aften, og vi gik i Seng i Haab om, at Morgendagen vilde bringe en Udvej. Næste Dag var Fredag den 1. Oktober, og vi vidste, at der paa denne Dags Aften vilde blive foretaget en Razzia mod Jøderne. Imidlertid mente vi, at det foreløbig kun gjaldt de københavnske Jøder, saa vi kunde føle os nogenlunde i Sikkerhed herude ved Kysten — men hvor længe?

Lidt hen paa Formiddagen mente Oluf, at det ogsaa blev svært at komme afsted den Aften. Forsigtigheden sad stadig Fiskerne i Kroppen, og man anede ikke, hvilke Betjente der i Af-

tenens Løb vilde blive stationeret paa Havnen. Der var siden Onsdag — sandsynligvis efter tysk Forlangende — blevet udsendt helt nye Betjente, som ingen kendte, saa man heller ikke kunde faa opklaret, om de var til at stole paa.

— Saa er der ikke andet for, end at vi gaar i Baaden et Sted uden for Havnen, erklærede jeg. Nu maa vi afsted.

— Det er jo forbudt, indvendte Oluf.

— Alt hvad vi foretager os er forbudt, fortsatte jeg. Men det er Livet, det gælder. Danske Love er i Forvejen sat ud af Funktion — ellers sad vi ikke her — men væk skal vi, og det endnu i Aften. Kan vi ikke komme ud fra Havnen, saa gaar vi i Baaden fra den flade Strand eller fra en Badebro. Dem er der jo nok af, og endnu er det da ikke kommet saa vidt, at Betjentene forhindrer fredelige Fiskere i at gaa ud og passe deres Arbejde. Enhver Fiskerbaad kan da stikke ud fra Havnen.

— Jo, men jeg har ikke min egen Baad, sagde Oluf. Jeg har altid fisket med en anden, og han vil ikke ud i Aften. For Resten har han lovet alle Pladser væk den Dag, han tør sejle.

Paa dette Tidspunkt kom den unge Mand, som havde hjulpet os Onsdag Nat. Han hed Otto og fortalte, at han var Vognmand, men i sin Fritid stak han ud paa Sundet for at tjene en Ekstraskilling. Vi satte ham ind i Sagen, og endnu engang optraadte han som vor Redningsmand.

— Den skal jeg nok klare, forsikrede han. Vi faar fat paa en Robaad, det er meget sikrere at ro over end at tage med Motorbaad, som Tyskerne lettere kan se og høre. Tag I det bare med Ro, jeg kommer igen om lidt.

— Vi har Penge nok, sagde Louis og trak nogle af de Sedler, vi Dagen før havde faaet tilbage, frem af Tegnebogen. Det virkede som en yderligere Ansporing, og med en ny Forsikring om, at vi bare skulde tage det roligt, forsvandt Oluf og Otto.

Da de senere paa Dagen atter viste sig, lagde vi i Fællesskab følgende Plan: Inden Mørkets Frembrud skulde Oluf og Otto gaa ud fra Havnen i en Robaad. Garn og Sejl skulde anbringes i Bunden, saa alt tydede paa, at de blot vilde paa Fiskeri. Naar det var blevet mørkt, skulde de imidlertid gaa ind ca. 2 km længere nordpaa og tage os ombord. Det traf sig saa heldigt, at de kændte en Mand, som havde et Hus ud mod Vandet. Han var »god nok«,

men maatte selvfølgelig adviseres. Altsaa cyklede Oluf op til ham.

Et Par Timer senere kom han tilbage.

— Nu er alt klart, sagde han oplivet. Jeg har talt med Frederik, og han venter jer mellem halv ni og ni. Min Brøder Asbjørn følger jer derhen. Naar Klokken er ni, skal Frederik rulle sit Køkkengardin op og ned et Par Gange, saa Lyset skinner ud over Vandet. Det tager vi Kending efter og lægger ind ved hans Bro. Jeg har ogsaa hørt inde i Helsingør, at Patrouille-tjenesten paa Sundet ikke forstærkes i Nat, men skal foregaa helt normalt, og saa er der ikke noget at være bange for. Men jeg stikker lige over paa Havnen og gør Baaden klar.

Alt saa nu ud til at være klappet og klart, og vi forberedte os paa at bryde op. Der var nu heller ikke Plads til os i Huset, da et andet Flygtningepar var kommet og havde bedt om Husly i Haab om ogsaa at komme over ved Familiens Hjælp. Da Asbjørn kom hjem, holdt vi et lille Krigsraad, og han fortalte, at hans Baad var bedre end den, Otto havde skaffet. Den var lidt større og der var ingen Dam i Bunden. Den kunde vi godt laane. Den var ganske vist sat under Vand for at trække, men den kunde med Lethed øses.

Medens Brødrene gik over paa Havnen for at gøre den nye Baad parat, lavede Ingeborg og Birte Mad. Efter Middag fik vi Besøg af min Søster og hendes Mand. De vilde blot høre, hvordan det gik os. Selv havde de en lille Chance for at komme afsted samme Aften. Vi fortalte dem, at vi om et Par Timer sejlede ud, og vi raadede dem til at flytte ind i Huset, vi forlod. Det forekom os, at selv om Pladsen var kneben, var her sikrere end paa et Pensionat, men da de ialt var fire Personer og følte sig trygge i Pensionatet, foretrak de at blive.

Det var ikke rart at fortælle dem, at vi nu kom afsted. Helst havde vi naturligvis haft dem med i vores Baad, men der kunde kun være Plads til os tre og de to Rorgængere. Fem Mennesker kunde Baaden tage, ikke ni. Jeg kunde mærke paa Ulla, at hun var nervøs og usikker, og da Samtalen var ved at ebbe ud, vilde hun gaa uden at sige Farvel. Det kunde hendes Nerver ikke holde til.

Da hun havde faaet aabnet Døret ud til Køkkenet, sprang

jeg hen til hende og ligefrem tiltvang mig et Kys paa hendes Kind. Saa styrtede hun ud gennem Køkkenet. Min Svoger gav mig et kort, fast Haandtryk.

Saa var de væk.

Da de var gaet, maatte jeg have en Udløsning efter den sørgelige Scene. Jeg græd. Jeg stod i en Krog og pressede Lommestørklædet mod mine Øjne, medens Birte forsøgte at trøste og berolige mig. Det var første Gang, Graaden havde faaet Magten over mig, men den lige overstaaede Situation havde været mere, end selv min Optimisme og Sindsro kunde bære.

Saa klædte vi os om. Atter trak vi i flere Lag Under- og Overtøj og stoppede Lommerne fulde af Toiletgenstande. Før vi var taget fra Vedbæk, havde vi tømt vort lille Håmstringslager af Tobak. Ialt tog vi 150 Cigaretter med os, men i de Par Dage, som var forløbet siden, havde vi røget mindst de 100. Tobak var den bedste Stimulans for de oprevne Nerver.

Derefter skrev vi nogle Kort. Oplysninger til mit Blad, til nogle gode Venner og andre. Vi aftalte med Ingeborg, at de først skulde sendes af, naar Oluf og Otto var kommet tilbage og vi var lykkeligt i Sverige.

Asbjørn kom ind. Det var hans Baad, vi skulde over i, men han havde ingen Garanti for, at han ogsaa fik den tilbage. Vi kunde blive taget af Tyskerne ude paa Sundet, vi kunde kæntré og endelig kunde det tænkes, at der ikke var Mulighed for at faa den og de to Rorgængere tilbage. Derfor maatte vi købe den. Det kunde vi ikke have noget at indvende imod, og en Pris blev aftalt. Ingeborg fik en Sum for Kost og Logi, skønt det elskelige Menneske ikke vilde modtage en rød Øre. Nu da vi skulde forlade hende, anede hun end ikke, hvem hun havde huset i to Dage og Nætter. Hun spurgte ikke om Navn, saa kunde ingen bagefter komme og spørge, om der havde boet en Mand ved Navn det og det i Huset. Vi var alle paa Fornavn med hinanden og til Mandfolkene sagde vi du.

— Hav det nu godt allesammen, sagde hun med en Taare i Øjenkrogen. Farvel, Birte. De har været en Knop, tilføjede hun. Jeg haaber inderligt, De vil faa et sundt og rask lille Barn.

Asbjørn ledede os frem gennem det tætte Mørke. Vi klatrede

højt op ad en Sti i Retning mod Jernbanen og slog saa ind paa en temmelig bred Vej, der gik i nordlig Retning parallelt med Strandvejen. Vejret var fortrinligt. Næppe en Vind rørte sig, Maanen var ikke staaet op og Skyer dækkede Stjernerne. Det kunde ikke være mere ideelt til Formaalet.

Efter 20 Minutters Gang naaede vi ned paa Strandvejen, hvor Asbjørn kommanderede os ind bag en Busk, medens han selv vilde undersøge, om der var nogen Betjent i Nærheden. Vi vidste, at der skulde være posteret en Mand, men han var i Forvejen underrettet af Oluf og helt med paa Sagen. Lidt efter vendte Asbjørn tilbage og sagde, at Vejen var fri, vi skulde blot følge ham. Han tog os med ind i en Have, rundt om et Hus og hen til en Køkkenindgang, hvor en ældre Mand tog imod os. Klokkeren var 5 Minutter i 21.

Paa Slaget 21 rullede Værten Køkkengardinet op, saa Lyset et Øjeblik skinnede ud over Vandet, som laa mindre end 10 Meter fra Huset. Han rullede ned igen og gentog saa det hele nogle Gange. Et Øjeblik efter hørte vi en svag Fløjten nede fra Vandkanten og nogle Skridt nærmede sig fra Strandhaven. Det var Asbjørn, som kom for at hente os. Baaden var løbet ind, vi skulde bare følge ham. Husets Vært gik med ned til Vandet. Det var saa mørkt, at vi ikke kunde se en Meter frem for os, og vi anede ikke, hvor vi satte Fødderne. Oluf og Otto havde ikke lagt til ved Broen, men var roet lige ind til Land. Otto, der havde Gummistøvler paa, var sprunget ud i Vandet, som formodentlig naaede ham lidt over Anklerne. Han tog os en efter en og bar os ombord, først Louis, som krøb sammen i Baadens Bund helt forude, saa Birte, som blev lagt midt i Fartøjet, og endelig mig selv, der fik Plads agterude. Et Haandtryk til Værten, et Nik i Mørket, et hvisket »God Tur« — det var den enkle, korte Afsked med Danmark. Rørgængerne stødte fra — vi var ikke mere paa dansk Jord. Klokkeren var da 21.05.

Vi havde vel roet ti Minutter, før vi rigtigt gjorde os klar til Overfarten. Sejl og Net blev anbragt halvt over os, saa at vi i paakommende Tilfælde kunde gemme os helt under dem. Vi aftalte at spejde i hver sin Retning og give et Praj, hvis vi opdagede noget mistænkeligt.

— Saa ta'r vi fat, hviskede Oluf, og de begyndte for Alvor at ro.

Søen var fuldkommen stille. Strømmen var med os, og der var ingen Vind. Det kunde ikke være bedre. I vor flerdobbelte Paaklædning under Nettet og Sejlet var det udelukket at fryse, og heldigvis var Baaden helt tæt. Hvis vi nu blot ikke blev opdaget af en Patrouillebaad, havde vi alle Chancer for at komme velbeholdent over.

Der findes et Fyr yderst paa Helsingborgs Havnemole. Det er vinkelindstillet, saa det viser rødt, naar man observerer det fra dansk Territorium, men hvidt, naar man ser det fra svensk Omraade. Mod dette Fyr rettede vi næsten ustandselig vore Øjne. Længe, meget længe gloede det røde Øje paa os. Undertiden holdt vore to Roere op med at trække i Aarerne, kikkede sig omkring og udvekslede lavmælte Bemærkninger om Strøm og Kurs. Det var Mening, at vi skulde ind til en Industrihavn lidt Syd for Helsingborg, Kopperverkshamnen, og den kunde ses paa lang Afstand takket være Værkets høje, skarpe Lys. En Gang rapporterede jeg Skib forude. Det forekom mig, at jeg et Sted i Mørket kunde skimte endnu mørkere Konturer. Aarerne blev trukket ind og vi gemte os alle i Baadens Bund.

Nogle Minutter senere gik det atter frem. Faren var drevet over. Flere Gange holdt Otto op at ro og hviskede:

— Du, stop lidt, Aaren knirker. Jeg maa lige dyppe den.

Enhver Lyd kunde tjene til at røbe os, selv en blidt knirkende Aare. Der var Fjernlytteapparater paa Patrouillebaadene.

— Nu er det, det sker, hviskede Oluf. Nu er vi derude, hvor Tyskerne gaar.

Vi blev om muligt endnu mere agtpaagivende og forsigtige, men samtidig forstærkede de to Mænd deres Tag i Aarerne. Nu gjaldt det om at slippe over Farezonen i fuld Fart og naa ind i Frihedens og Sikkerhedens Vande.

— Jeg synes, Fyret viser hvidt, hviskede Birte fra sit Skjul under Sejlet.

Det passede ikke, men Oluf mente, at der næppe kunde være langt igen. Lysene fra Svenskekysten begyndte at antage Format, Lysreklamerne i Byen forude funkede fjernt i deres brogede

Farvespil, og et Stykke foran os skimtede vi de svenske Lysbøjer, som nøjagtigt angiver Grænsen for svensk Territorialvand.

— 50 Tag endnu og vi er reddet, foreslog jeg og begyndte at tælle. Fiskerne gik med paa Spøgen, og vi havde alle paa Fornemmelsen, at Faren virkelig snart var overstaaet.

Der gik mere end 50 Aaretag til, sandsynligvis kom vi op over de 500, men pludselig var der ingen Tvivl mere. Fyret lyste hvidt, ligesom smilende og forjættende, ud til os. Vi smilede igen og raabte Tillykke til hinanden. Det Lys havde mere end optisk og navigationsmæssig Interesse for os. Det var Symbolet paa Friheden, og det virkede rent mentalt paa os, saa det vanskeligt kan beskrives. Den rent haandgribelige Virkning var den, at Kaptajn Oluf gav os Lov til at sidde oppe paa Tofterne. Nu var der ikke mere at skjule sig for. Endt var den Tid, da vi maatte gemme os hos fremmede Fiskere for ikke at blive opdaget af Folk, som ikke vilde os det godt. Vi kunde igen vise vort Ansigt, leve og optræde som normale Mennesker. Alle vore Bekymringer blev smøget af, hele den sygelige, nervøse Tilstand forlod os med et Slag i det Øjeblik, Fyret lyste hvidt.

Birte satte sig ved min Side. Vore Hænder fandt hverandre i et fast, tillidsfuldt Haandtryk. Et modbydeligt Afsnit i vort Liv var forbi, med Optimisme saa vi Fremtiden i Møde, hvor var vi glade, hvor nød vi dog den Følelse ikke mere at skulle gemme os, ikke mere at skulle tie og frygte. Livet var igen værd at leve.

Kort Tid efter passerede vi en Lysbøje og kunde for Alvor føle os sikre paa, at vi var paa svensk Farvand, hvor ingen Tyskere huserer, hvor Døden ikke lurar. Otto og Oluf trak Aarerne ind.

— Nu skal vi søreme ha' en Bajer, sagde Oluf og fiskede et Par Flasker frem fra et Indelukke. Han fordelte dem, vi skaalede rundt og drak saa den Flaske Øl, der hidtil i vort Liv har haft den lifligste Smag. Roerne pustede lidt ud og tog saa fat igen. Vi saa nu Lysene indē fra Land helt klart, Gaderne begyndte at dukke op, og vi morede os stærkt, da vi saa den første klart oplyste Sporvogn som en Larve krybe frem ad Strandvejen derinde.

Da vi nærmede os Kopparverkhamnens Indløb, saa vi agter-

ude en anden Baad nærme sig og hørte danske Stemmer. Det var en anden Baadfuld Flygtninge, som holdt samme Kurs som vi og snart var oppe paa Siden af os. I Mørket kunde vi ikke se, hvem det var, men saa raabte vi til hinanden og udvekslede Navne. Der var 8-9 Mennesker i Baaden og alligevel havde de kun een Mand til at ro.

Otto kendte Rorgængerens og forklarede os, at Foretagendet var lidt voveligt, for det var en ældre Fisker, der roede, og han havde flere Gange haft Hjerteranfald. Det var noget af et Vidunder, hvis den Baad slap over.

I Fælleskab rundede vi Havnemolen og stod Bassinet ind. Et Minut senere lagde vi til ved Kajen.

— Du, jeg var sikker paa, at vi kom over, hviskede Louis i samme Øjeblik til mig. Jeg bad hele Tiden til Gud.

Nogle uniformerede Personer kom løbende imod os. I Lyset kunde vi se, at deres Øjne straaledede. Den første slog hjerteligt ud med Armene og bøjede sig ned til os i Baadene:

— Vällkomna till Sverige, raabte han. Vällkomna alle danska.

— Tak for det, svarede vi smilende og glade.

Venlige Hænder hjalp os op. Vi var paa svensk Jord. Klokkeren var knapt 10 svensk Tid. Hele Turen havde taget mindre end to Timer.

Vi sagde Farvel til Otto og Oluf, som vilde tilbage med det samme. Der var endnu mange Mennesker, som skulde reddes, og de lovede at gøre alt for mine Forældre og den øvrige Familie. De fik deres Penge og stak saa til Søs igen. Saa længe, vi kunde se dem, vinkede vi til dem.

Men paa en Bænk paa Kajen sad den gamle Fisker, som helt alene havde roet den anden Baad over. Det havde været en Kraftanspændelse for ham og nu smertede det i hans trætte, slidte Hjerter. Han kunde ikke mere, men var glad for, at han havde reddet de otte ud af Tyskernes Kløer. Man lagde ham paa en Briks og bad saa os følge med.

Vi blev ført ind i et lille Træskur, hvor der allerede befandt sig et lille halvt hundrede Mennesker, allesammen Flygtninge, som var kommet over i Aftenens Løb. Man gav os Besked paa at skrive vore Navne paa et Stykke Papir, og da det var gjort,

satte vi os til at vente. Vi kendte de fleste af de andre, og Snakken gik livligt.

10 Minutter senere kørte en Del Lillebiler op, og Betjentene stoppede os ind. I fuld Fart gik det gennem dejligt oplyste Gader, hvor man kunde se hinanden paa lang Afstand og se, hvad der var i Vinduerne og se Vinduer, som der virkelig var noget i. Omsider standsede Bilen og en Betjent bad os komme ud.

Gennem en lang Gang førte man os ind i et større Lokale, hvor der allerede stod 50-60 Mennesker, danske Flygtninge, som var kommet i Land samme Aften i forskellige Havne.

Vi var paa Helsingborgs Politistation. En ung Pige fik Øje paa mig, og til Birtes og min umaadelige Forbavselse laa hun pludselig i mine Arme og jeg i hendes, medens jeg spekulerede over, om det var en svensk Skik eller om vi kendte hinanden. Saa begyndte hun at kalde mig ved Fornavn og sige du til mig, og langsomt gik det op for mig, at vi virkelig havde kendt hinanden før Krigen. Hun var kommet i vort Hjem som en god Bekendt af Louis, men da jeg ikke havde set hende i 4-5 Aar, maatte det tilgives, at jeg ikke straks var paa det rene med, hvem hun var. Hun fortalte os saa, at hun havde Ansættelse ved Kriminalpolitien, og da hun baade var Jødinde og havde en dansk Mor og mange danske Venner og Bekendte, var hun nu overført til Flygtningeaafdelingen, hvor hun — forstod jeg hurtigt — havde Hænderne fulde. Hun gik op i sit Arbejde med Energi og Interesse og undte sig i mange Uger næsten ingen Hvile.

Opholdet paa Politistationen blev kun kortvarigt. Man bad om vore Pas, men Afrejsen var sket saa hurtigt, at vi ikke havde naaet at faa dem med. I Stedet foreviste vi vore Legitimationskort til Jylland, og det var tilstrækkeligt. Da vi kunde opgive, at vi havde svenske Paarørende i Byen, blev vi givet fri, efter at dissés Navne og Adresser var opnoteret, men vi skulde stille paa Stationen næste Morgen Kl. 9. En Bil bragte os op til en Kusine af os og hendes svenske Mand, og hos dem traf vi andre af vor Familie, som var ankommet tidligere, bl. a. min Fætter og bedste Ven, som allerede først i September — altsaa en Maanedstid forinden — var roet over med en Officer og Forfatteren Mogens Klitgaard. Hjemme i Danmark havde

han efterladt sin ikke-jødiske Kone og deres to smaa Døtre — netop dem, som vi havde været sammen med under det mislykkede Flugtforsøg fra Snekkersten to Dage tidligere.

Hun havde fortalt mig, at hun ikke følte sig umiddelbart truet, men hun kunde ikke undvære sin Mand længere, og Børnene spurgte stadig efter Far. Nu havde hun besluttet at flygte over til ham, og jeg gav ham nu en Beretning om vore fælles Oplevelser. Han, der hjemme i Danmark havde været den mun-treste og djærveste af os alle, var i den forløbne Adskillelsens Tid faldet kendeligt sammen under Savnet og Uvisheden. Da han hørte min Fortælling om Begivenhederne, fattede han en Beslutning. Næste Morgen rejste han til Malmø. Selvom det var dødsens farligt, vilde han over og hente de tre.

Vor Familie skaffede os Værelser paa et Hotel, og efter at have faaet lidt Aftensmad tog vi derhen og gik i Seng. Det var vores første Nat i Sverige, og vi sov som Sten.

OKTOBERDAGE I DANMARK

HIN FREDAG den 1. Oktober 1943 havde jeg intet Begreb om, hvordan Situationen udviklede sig i København, idet jeg var udelukket fra enhver Meddelelse, medens vi boede hos Fiskerne og senere var paa Vej til Sverige. Det var tænkeligt, at Aktionen mod Jøderne trods alt kun var et Rygte, det kunde ogsaa tænkes, at den allerede var i Gang, men min Kone, min Broder og jeg var blevet enige om, at vi vilde bort fra Danmark, ligegyldig hvordan Udviklingen blev. Vi kunde ikke tænkes os at fortsætte Livet hjemme under de Former, vi havde levet i den sidste Tid.

Følgende Referat af Begivenhederne har deres Grundlag i svenske Blades Oplysninger og synes at komme Sandheden nær:

I en Ugestid havde Udenrigsministeriet haft Oplysninger om, at Tyskerne planlagde en Razzia mod Jøderne, og om Eftermiddagen den 1. Oktober var man helt klar over, hvad der forestod i Løbet af de næste Timer. Direktør Svenningsen havde derfor anmodet Dr. Best om et Møde, og det var fastsat til Kl. 18, men en halv Time før fik han Afbud. Kl. 21.15 indløb en Meddelelse om, at »statsfjendtlige Elementer« i Nattens Løb skulde tages i Forvaring. Man konstaterede da, at Telefonforbindelsen var afbrudt. Kl. 21.30 fik Direktør Svenningsen og en Afdelingschef omsider Foretræde hos Best, hvor ogsaa Gestapochefen v. Kannstein var til Stede. Det oplystes her, at man med de »statsfjendtlige Elementer« mente Danmarks Jøder, og at Deportationerne skulde tage deres Begyndelse allerede i Løbet af Morgenens første Timer. Hr. Svenningsen overgav Tyskerne en Protest fra Kongen og henstillede samtidig, at Deportationerne erstattedes af Internering i Danmark.

Hertil svarede Best, at han ikke havde Beføjelser til at foretage en saadan Ændring i de Direktiver, han havde modtaget fra Berlin, men tilbød telegrafisk at videresende Forslaget til højeste Sted. Han erklærede videre, at Aktionen var »einmalig« og kun rettet mod »Volljuden«. De arbejdsdygtige skulde placeres ved Arbejde i Tyskland, de andre skulde sendes til Interneringslejre i Protektoratet Böhmen-Mähren, hvor de vilde faa »det nødvendige til Livets Ophold«. De vilde ogsaa kunne brevveksle med Paarørende i Udlandet. Paa direkte Forespørgsel oplyste Best, at der ikke vilde blive Tale om Konfiskation af jødisk Ejendom eller Formue. Hertil svarede Svenningsen, at man allerede havde modtaget Rapport om Udplyndring af arresterede Jøders Lejligheder.

(Paa dette Tidspunkt — Klokken var ca. 22.30 — var Aktionen i fuld Gang. Hundreder af Gestaposoldater med deres danske Hjælpere trængte ind i de jødiske Lejligheder.)

Næste Morgen fortsattes Diskussionen mellem de danske og tyske Myndigheder om de anholdte, deporterede Jøders Ejendom. Gestapochefen v. Kannstein fremsatte Forslag om, at Forvaltningen deraf skulde overlades et »Trehändlerkollegium«. Noget Svar fra Berlin paa Henstillingen om Internering i Stedet for Deportation var ikke indløbet og kom ej heller senere.

Under den fortsatte Samtale konstaterede Svenningsen, at det ikke udelukkende var »Volljuden«, man anholdt, og krævede effektive Kontrolforholdsregler for at faa Fejltagelser rettet; i hvert Fald inden nogen Transport var afgaaet fra Danmark.

Kl. 12.30 modtog Udenrigsministeriet imidlertid Meddelelse om, at det første Skib var gaaet fra Kaj. Fra tysk Side forsikrede man, at man »om nogle Dage« vilde oversende en fuldstændig Fortegnelse over samtlige deporterede, og man lovede, at de, som eventuelt var taget ved en Fejltagelse, skulde sendes hjem »snarest muligt«.

Det var ikke blot det danske Udenrigsministerium, som i Løbet af Fredagen havde klart for sig, hvad der var under Opsejling. Ogsaa det svenske Udenrigsministerium havde gennem dets Repræsentanter i Danmark erfaret om Udviklingen, og Fredag Aften udsendtes følgende officielle Kommuniké:

Utrikesdepartementet meddelar: Sedan några dagar tillbaka har i Sverige förelegat uppgifter, enligt vilka åtgärder vore under förberedelse mot judarna i Danmark av samma art, som tidigare tillgripits i Norge och andre ockuperade länder.

Enligt mottagna instruktioner har Sveriges minister i Berlin den 1. Oktober för tyska vederbörande framhållit de allvarliga återverkningar, som dessa åtgärder skulle framkalla i Sverige. Därför har ministern framfört ett erbjudande från svenska regeringen att i Sverige mottaga samtliga danska judar.

Den svenske Regerings Démarche i Berlin havde altsaa været kendt af den tyske Rigsregering, før Aktionens sattes igang. Følgelig havde det ogsaa været muligt at afblæse den — om man vilde — og ladet et Par Dampere bringe de danske Jøder til Sverige.

Men det ønskede Tyskerne ikke. Der indløb overhovedet intet officielt Svar til det svenske Udenrigsministerium. Hitler personlig var rasende over Sabotagen, især Jernbanesabotagen i Jylland, over det danske Folks stadig mere halsstarrige Holdning mod Okkupationstropperne, over den haabløse politiske Situation, hvor ingen ansvarlig dansk Politiker vilde agere Marionet for Tyskerne, og endelig over Krigssituationen i Almindelighed, som karakteriseredes af tysk Retræte paa alle Fronter og stigende Uro og Utilfredshed ikke blot i de besatte Lande, men ogsaa i selve Tyskland. Nu skulde der vindes en Sejr, nu skulde Tyskerne vise, at deres Kræfter stadig var i Behold, at Partiet endnu havde det afgørende Ord, at der ikke var blevet firet det mindste paa die Weltanschauung, og at Hitler — alle onde Rygter tiltrods — endnu var den Gud, efter hvis Taktstok alle Instanser dansede.

Aktionen mod Jøderne i Danmark kan — ifølge svenske Blade — kun betragtes som et Udslag af Hitlers Selvhævdelsestrang. Ordren kom fra Førerhovedkvarteret. I den svenske Presse er der dog ogsaa ført en livlig Diskussion om, hvorvidt Ordren udelukkende stammede fra Hitler eller om den kom efter Tilskyndelse af hans Tillidsmænd i Danmark. En Del Blade hævdede den første Opfattelse og betonedes, at Ordren virkelig udgik fra Hovedkvarteret. De militære og civile Ledere, som Tyskerne havde placeret i Danmark, havde, mente man, lært saa meget af den danske Mentalitet og — maaske fremfor alt — følte sig

saa tilfreds med Livet i det lille fredelige Land, at de slet ikke ønskede at indføre Nyordninger. Dette skulde især have gjaldt Generalerne Kaupisch og Lüdke og Partirepræsentanterne v. Renth-Fink og Best. Noget lignende skulde ogsaa have været Tilfældet med v. Kannstein, som nogle Dage ind i Oktober forlod Danmark, hvad enten han blev hjemkaldt eller selv tog sin Afsked.

I andre svenske Kredse formodede man dog, at denne Antagelse var baseret paa en vis tysk Propaganda, og at der slet ikke fandtes rimelig Grund til at tro andet, end at de tyske Ledere i Danmark godkendte Aktionen til mindste Detaille. Spørgsmaalet lader sig vel næppe endeligt besvare, Motiverne synes at have været noget komplicerede, og der findes Holdepunkter baade for den ene og den anden Formodning.

Der er saaledes to Omstændigheder, som kan tyde paa, at det kan være rigtigt, som hævdet fra nogle Sider, at Aktionen udløste et Modsætningsforhold mellem Hitler og hans Tillidsmænd i Danmark. For det første udsprede de i temmelig god Tid Rygtet om, hvad der forestod, og gav derved de danske Jøder en Chance for at flygte, for det andet gjorde de det nogenlunde let at forlade Landet. De kunde have tiet helt stille og overrumplet Jøderne; saa havde de velsagtens faaet fat paa omkring 98 % af dem, nu blev kun ca. 8-9 % deres Bytte. Videre kunde de have forstærket Patrouilletjenesten paa Sundet, besat alle Havnene og afspærret Tilførselsvejene, altsaa kort sagt lukket hermetisk. Bevæbnede Motorbaade udlagt i det smalle Sund, nogle faa tyske Soldater i hver Øresundshavn, Kontrol paa Banegaarde og Udfaldsveje fra København, alt i alt et Par Tusind Mand havde været tilstrækkeligt til at gøre enhver Flugt umulig. Saa-danne Forholdsregler traf man ikke, og muligvis ligger heri ogsaa en Art Svar paa den svenske Démarche. Denne Anskuelse blev i hvert Fald fremsat senere, uden at den selvfølgelig nogensinde er blevet bekræftet.

Det staar fast, at Meddelelsen om en forestaaende Aktion mod Jøderne — og dennes Begyndelsesdato — kom ud i nogenlunde god Tid, og selvfølgelig kunde den kun stamme fra Tyskerne selv, altsaa i første Instans fra Dr. Best. Hvad kunde han og hans Partifæller opnaa ved at benytte en saadan Fremgangsmaade, og hvorfor benyttede de den? I alle andre Lande havde

de samme Mennesker med koldt Blod sørget for at sende saa mange Jøder som muligt i Døden, men i Danmark valgte de at aabne en Dør paa temmelig vid Gab. Man maa vel formode, at de i Slutningen af 1943 kunde skimte Skriften paa Væggen og forstaa, hvor det bar hen. Ved at lade de danske Jøder slippe til Sverige mente de velsagtens, at de bagefter skaffede sig selv et Slags Alibi, en Frifindelse paa Dommens Dag og samtidig en Mulighed for at staa paa bedre Fod med den øvrige danske Befolkning, naar Kendsgerningen gik op for den, og der et Par Dage senere skulde forhandles og arbejdes i Fællesskab. For de havde stadig Brug for Danskerne, deres Fabriker, deres Jord og deres Lagre af Levnedsmidler, og de vidste af Erfaring, hvordan Danskerne reagerede overfor haardhændede Fremgangsmaader. Dem kom man ingen Steder med i dette mærkelige, lille Land.

Det er ikke nok at sige, at Tyskerne kom til kort over for den danske Folkerejsning, som førte til saa mange Jøders Redning, for der gives talrige Eksempler paa, at Tyskerne ogsaa direkte hjalp Jøderne med at flygte, og dette gjaldt ikke blot Medlemmer af Hæren, men ogsaa Gestapofolk, der formedelst latterligt smaa Bestikkelser vendte det blinde Øje til. Paa en Havn fik de saaledes 15 Kr. og 6 Smørkort for at lade en Flygtningetransport gaa afsted! Desuden blev der — som det senere skal udførligt berettes — givet Mulighed for legal Udrejse i en hel Række Tilfælde, og dette paa samme Tid, som andre tyske Instanser var i fuld Gang med Jagten.

Det er sikkert ugørligt at trænge til Bunds i Motivet til det Skisma, der indtraadte blandt Tyskerne i Danmark, og til den Sabotage af Hitlers Ordre, som blev Følgen. Tilbage staar blot at notere det som et Faktum, et Tidens Tegn, der kom til at spille en væsentlig Rolle. Men der var ogsaa tyske Instanser, som parede Ordren, og som gik ind for dens Gennemførelse med hele deres »fanatiske Beslutsomhed«.

Tyskerne var begyndt deres Forberedelser til Aktionen i Midten af September, da 3-4 revolverbevæbnede dansktalende Personer trængte ind i Mosaik Trossamfunds Kontor i Nybrogade og tvang Personalet til at udlevere nogle Menighedsbøger med Navne og Adresser paa danske Jøder. Senere paa Maaneden kom en — ligeledes med Danskere bemanded — Vogn kørende op

foran det jødiske Bogholderikontor i Ny Kongensgade. Klokken var kun 7.30, og man spurgte efter Menighedens Bibliotekar, som boede i samme Hus. Han var til Morgengudstjeneste i Synagogen, oplystes det, hvorpaa Vognen kørte til Krystalgade. Bibliotekaren blev hentet ud, anbragt i Vognen og kørt tilbage til Ny Kongensgade, hvor man tvang ham til at aabne Døren til Bogholderikontoret.

— Vi ønsker Listerne over de danske Jøder, forlangte den »danske« Anfører, men paa en Maade er det ganske ligegyldigt, om De har dem eller ej, for vi ved alt om jer Jøder.

— Mon dog, tvivlede den gamle Bibliotekar.

— Det skal jeg bevise, fortsatte Danskeren hovmodigt. Deres Navn er — her kom hans fulde Navn —, De er født — Dag og Aar —, Deres Fødeby er — oplystes rigtigt —, Deres Kone er o. s. v.

Han havde alle Oplysningerne, fuldt korrekte, paa rede Haand.

Saa gav han Ordre om Husundersøgelse, nogle Skattelister og andet blev beslagnet, og man krævede, at Bibliotekaren opgav Navnene paa en Række fremtrædende jødiske Personer. Saa kørte Vognene bort — med nogle Lister fra 1937-39, som altsaa ikke var helt à jour. Men det bekymrede Nazisterne sig ikke om. Fra andre offentlige Kontorer havde de uden Tvivl forlængst skaffet sig det fornødne Materiale, nu vilde de blot kontrollere det.

I begge Tilfælde rettede Udenrigsministeriet en Forespørgsel til Dr. Best og Militærchefen, General v. Hanneken, som lod svare, at de intet kendte til den første Episode, som de mente var foretaget af danske Nazister paa egen Haand. Derimod erkendte de, at Razziaen i Ny Kongensgade havde til Hensigt at faa konstateret, om man derfra drev illegal Virksomhed. Disse Svar havde desværre en beroligende Virkning paa mange af Menighedens Medlemmer, og det samme kan siges om den svenske Démarche, som var kendt i store Kredse tidligt paa Aftenen den 1. Oktober. Da gik Rygtet livligt:

— Der sker alligevel ikke noget. Sverige har interverneret og Aktionen er afblæst, hed det.

Paa dette Grundlag opgav adskillige Jøder deres Flugtplaner og blev fanget og deporteret.

Datoen den 1. Oktober blev utvivlsomt valgt med Eftertanke. Det var baade Fredag Aften og netop en af de højeste jødiske Helligdage, og det stred mod de ortodokses Overbevisning og religiøse Samvittighed at foretage sig noget i de Dage. I hvert Fald kunde de ikke tænke sig at køre, sejle og bære Byrder. Det vidste Tyskerne, da de valgte netop denne Dag, og forøvrigt skete Aktionen mod de norske Jøder Aaret før paa samme Tid af det jødiske Aar.

I Ugerne, som gik forud for den 1. Oktober, udarbejdede de tyske Myndigheder, med nidkær dansk Assistance, de nærmere Planer for Razziaen. De havde nu samtlige jødiske Adresser og kunde foretage Inddelinger efter Gader og Distrikter og Landsdele — stadig takket være Raad og Vejledning fra deres danske Vaabenbrugere.

Fredag Kl. 21 kørte et Par Vogne ud og hentede en høj Embedsmand indenfor Københavns Telefon Aktieselskab og hans Kollega fra Rigstelefonen. De blev taget med op paa Telefonbygningerne og tvunget til at beordre øjeblikkelig Afbrydelse af enhver telefonisk Forbindelse. Mellem Kl. 21.48 og 0.45 var det umuligt at bruge en Telefon i København.

Kl. 22 rullede Lastvognene ud fra Politikaserne Landet over. I hver Vogn sad 6-12 Tyskere og Danskere, og de vidste paa Forhaand nøjagtigt, hvori deres Opgave bestod. Jagten paa de forsvarsløse, uskyldige danske Jøder var gaaet ind.

Naar en Vogn kom til en Ejendom, hvori der skulde bo Jøder, blev den straks omringet af Soldaterne. To stormede op ad Hovedtrappen, to ad Køkkentrappen, to afspærrede Lofter, andre blev stillet paa Post i Kældrene. Man kimedede paa Døren til den Lejlighed, man søgte, og hvis der blev lukket op, kommanderedes Beboerne til at følge med, og det gjaldt alle, baade Spædbørn og Oldinge. Undertiden undersøgte man ikke nærmere, om samtlige Beboere var Jøder, men tog alle med. I andre Tilfælde forlangte man Papirer, og hvis nogen kunde forevise Daabsattester, var dette i Reglen Frifindelsesdom, men ogsaa kun i Reglen. I adskillige Tilfælde tog man baade Ikke-Jøder og Jøder med »ariske« Ægtefæller med sig. Der blev givet Ofrene 20-30 Minutter til at forberede sig. De skulde tage Sengklæder, varmt Tøj, Penge og Mad til mindst 4 Dage med sig.

Hvilke Scener, der udspillede, naar Gestapo stod i Hjemmet, lader sig vanskeligt beskrive. Nogle gik med oprejst Pande deres Skæbne i Møde, andre resignerede og atter andre brød fuldstændigt sammen og gav Tyskerne, og især Danskerne, rig Anledning til at demonstrere deres særlige Kultur. Stød og Spark og Slag mod forskrækkede Smaabørn og grædende Kvinder, truende Maskinpistoler og Smaastik med Bajonetten var nogle af de mildeste Midler, man greb til i denne særlige Form for Krigsførelse. Da Soldaterne kom for at hente en 64-aarig Dame i en Villa i Charlottenlund og ikke syntes, hun skyndte sig nok, satte en dansk Nazist Revolveren for hendes Mave og trak af. Den stakkels Kvinde lod man saa blive liggende i mange Timer og lide. Ingen kunde bringe hende Hjælp paa Grund af Spærretiden, og mon ikke Nazisten vidste det? Ellers havde han vel skudt hende i Hjertet.

De jødiske Stiftelser og Alderdomshjem var selvfølgelig nogle af Tyskernes første og vigtigste Objekter, og de gik her frem som renavskede Voldsmænd. De ventede ikke paa, at de gamle Mennesker blev klædt paa, men tog dem simpelthen i deres Lagener og bar dem ud. Klæder og andet bekymrede man sig slet ikke om. Øjenvidner, der fulgte det grufulde Sceneri i Krystalgade, hvor Stiftelsen »Meyers Minde« bag Synagogen udsattes for en Razzia, erklærede bagefter, at de aldrig vil glemme de hjerteskrærende Skrig, Graaden og Jammeren fra de gamle Mennesker, der fjernes fra deres Hjem. Hvorfor drog ingen Omsorg for, at Stiftelserne i god Tid blev evakueret af Beboerne, har man senere spurgt? Mange gamle og Børn var imidlertid ført bort af Paa-rørende og Venner, men andre ønskede slet ikke at blive fjernet og modsatte sig det af al Magt. Man stod her overfor Tilfælde af gamle Folks Stædighed, som det var umuligt at overvinde.

— Der er saamænd ingen, der rører mig gamle Kone, erklærede en.

— Jeg nænner skam ikke at forlade min Kanariefugl, sagde vitterligt en anden Dame. Og hvor skulde jeg tage hen? Næh, jeg bliver her, og jeg tror ikke et Ord af, hvad man fortæller. Rygter, Rygter, ikke andet end Rygter o. s. v.

Denne Stædighed, denne uforstaaende Holdning, hvor mange Mennesker kom den til at koste Livet? I Stiftelsen i Krystalgade

befandt sig en 71-aarig Dame, som nægtede at begive sig paa Flugt, hvad enten Motivet laa i, at hun simpelthen ikke vilde eller ikke kunde mere. Hun var en Gang før flygtet, nemlig fra Hønborg, og maaske manglede hun Kræfter til en ny Flugt. I hvert Fald holdt hun fast ved at blive, da en ca. 40-aarig Niece opsøgte hende for at faa hende med, og Niesen blev saa hos hende. Hvad der skete mellem de to Damer de næste Timer, faar man aldrig at vide, men da Gestapo kom for at hente den gamle Kvinde, fandt de kun to Lig.

Paa en frederiksbergsk Villavej boede et Ægtepar omkring de 70 Aar, hvis mange Børn gjorde alt for at faa Forældrene til at flygte. Men de vilde ikke, de troede ikke paa, at deres Liv skulde være i Fare, de ansaa »Rygterne« for at være de sædvanlige Overdrivelser, og det højeste, Husfaderen vilde strække sig til at gøre, var at love at ringe til Politiet, hvis Tyskerne skulde komme. Kort sagt, Børnenes Trusler og Bønner hjalp intet, og da de jo ikke kunde tvinge Forældrene paa Flugt, maatte de forlade Landet uden dem. Gestapo kom, Telefonen var lukket og havde alligevel ikke haft nogen Værdi. De to gamle Mennesker blev deporteret. I Begyndelsen hørte Børnene fra dem. Lidt ind i 1944 kom der Meddelelse om, at Moderen var død.

Hvor de danske Nazister foretog Anholdelserne paa egen Haand, hvilket forekom, gik de ofte gement til Værks, ikke blot i deres Behandling af Ofrene, men ogsaa i deres øvrige Optræden. De slog simpelthen Dørene til Lejlighederne ind, slæbte Jøderne ud i Vognene kun iført et Minimum af Klæder. Lejlighedernes Bohave knustes, Vin, Tobak samt mindre Guld- og Sølvgenstande blev stukket i Lommen og taget med. Tyskerne slog aldrig Dørene ind, idet de af Erfaring vidste, at dette var uklogt. Hvis der nu ikke var nogen hjemme, stod Lejligheden der med den knuste Dør, og hvis saa Beboerne senere skulde komme tilbage, fik de en eftertrykkelig Advarsel, naar de saa Døren. Derfor nøjedes man med at ringe paa og dundre paa Døren og vendte saa tilbage paa et senere Tidspunkt, hvis der ikke var blevet lukket op med det samme. Mange, der var saa kloge eller forsigtige ikke at aabne, reddede paa den Maade Livet efter at have tilbragt nogle angstfulde Minutter, medens kun en Dør skilte dem fra Gestapo.

Langt de fleste Steder blev Patruljerne snydt for deres Bytte. En tysk Gestaposoldat indrømmede senere, at han havde været 25 Steder og kun »faaet Bid« eet Sted. Ellers var der ikke blevet aabnet, naar man ringede paa. Undertiden blev de ogsaa direkte snydt for Fangsten i det Øjeblik, de troede at have den i Hænde. En kendt Læge tog Gift kort før Soldaterne trængte ind i hans Hjem, saa de kun fandt hans halvkolde Lig. En ældre Vekselererenke paa Østerbro fik om Eftermiddagen den 1. Oktober Besøg af sin voksne Søn, som sagde, at han havde Baadlejlighed til dem begge og bad hende om øjeblikkelig at gøre sig rede til Rejsen. Hun erklærede imidlertid, at hun følte sig for gammel og svag.

— Jeg har levet mit Liv og forlanger intet mere, sagde hun. Men tag du afsted, du er ung og skal leve videre. Gaa blot og hav det godt, min Dreng.

Hans Overtalelser og Bønner gjorde ingen Virkning. Hun lod sig ikke rokke i sin Beslutning. Omsider maatte han sige Farvel. Hans Tog skulde gaa kort Tid efter. Hun bad saa sin gamle Husbestyrerinde om at lade hende i Fred, da hun var træt og vilde sove. Da var Klokken ca. 17.

Ikke mange Minutter over 22 ringede Gestapo paa Døren og spurgte efter den gamle Frue. Den nervøse Husbestyrerinde viste Soldaterne ind i hendes Soveværelse, hvor hun laa i sin Seng og tilsyneladende sov. Man ruskede i hende, men hun reagerede ikke. Et Glas Piller paa hende Natbord var tømt. Veronalen havde forlængst gjort sin Virkning. Hun havde foretrukket Døden fremfor Flugten eller det, der var værre.

Da Tyskerne kom for at hente en 87-aarig Dame i Brødgade, fik de ikke meget mere Held med sig. Hun var saa senil og skrøbelig, at man ikke havde vovet at fjerne hende fra Hjemmet. Desuden antog hendes Paarørende, at en Dame i hendes Alder ikke vilde blive taget med, men her tog man fejl. Alderen spillede slet ingen Rolle. Gestapomændene ringede paa hendes Dør, og en Sygeplejerske, der i flere Aar havde passet den gamle, lukkede op.

— Vi skal hente Fru S., sagde de og trampede ind.

— Hun er altfor gammel og svag, udbrød Sygeplejersken. Hende maa De ikke røre.

Hun stillede sig i Vejen for dem, og omgaaende slog et Par af dem hende i Ansigtet, saa hun faldt bevidstløs om. Derefter lagde de Haand paa den gamle Dame, medens andre gav sig til at plyndre eller ødelægge Hjemmet. Kostbare Malerier blev enten flænget eller taget med, og Soldaternes Lommer bugnede snart af hendes Brillanter og Smykker, der repræsenterede en betydelig Formue. Paa kort Tid var hele det smukke Hjem raseret.

Den gamle Dames Skæbne har det været muligt at komme helt til Klarhed over. Hun var besvimet, da Soldaterne slæbte hende ned i Vognen og kørte hende til Synagogen, hvor hun blev Natten over. Saa førtes hun ud til et Transportskib og blev baaret ombord. Hele Vejen til Theresienstadt kom hun aldrig rigtig til Bevidsthed og skal af Nazisterne være blevet behandlet som en Sæk Kul. Hun døde snart efter Ankomsten.

Mange Steder forsøgte Jøderne at flygte i sidste Øjeblik. De styrtede ud paa Køkkentrapper og ned ad Gaderne, hvis de naede saa langt. De, der boede i Villæer, søgte ud i Haverne og videre til Skove eller Marker. Langt de fleste vidste ikke, at Husene var omringet, og naar Soldaterne fik Øje paa Flygtningene, gav de Ild. Adskillige Mennesker blev paa den Maade enten saaret eller dræbt. Der udspillede sig de rædselsfuldeste Scener, naar en Ægtemand blev skudt for Øjnene af sin Hustru og deres Børn, naar Hustruen faldt ved Mandens Side eller naar et lille Barn blev truffet.

I en Villa oppe paa Helsingør-Egnen sad en halv Snes tyske Emigranter gemt, da de hørte en Gestapovogn køre op foran Huset. Hurtigt styrtede de ud ad Bagdøren, op gennem Haven og ud i Skoven. To Gestapomænd hørte dem flygte og stormede efter dem, og der foregik i de næste Minutter en regulær Menneskejagt mellem Træerne.

Da Gestapofolkene var helt nær de flygtende, fik en af Emigranterne en Idé og raabte til de andre:

— Er vi da vanvittige? Vi er ti Mandfolk mod to. Lad os overmande dem.

Flygtningene spredte sig, nogle gemte sig bag Buske og lod Gestapomændene passere, og med et Raab styrtede de alle ti sig samtidig over Forfølgerne fra alle Sider.

De blev smidt om paa Jorden og maltrakteret paa det kraf-

tigste, indtil de begge var bevidstløse. Saa pustede Emigranterne ud og forlod Valpladsen. Næste Morgen ankom de til svensk Havn, hvor man spurgte dem:

— Hvorfor tog I ikke Revolverne fra Gestapomændene og skød dem?

— For det første var vi bange for, at Skuddene skulde have tilkaldt flere Gestapofolk, og dernæst vilde vi ikke risikere, at Tyskerne skulde tage Gidsler eller gøre noget endnu værre, naar de fandt de to dræbte Soldater og forstod, at det var Jøder, som havde slaaet dem ihjel. Vi var tilfredse med at have reddet Livet.

Alderen spillede, som nævnt, slet ingen Rolle. Spædbørn blev hentet op af deres Vugger, og affældige Oldinge og ældgamle Kvinder, som ikke forstod nogetsomhelst, blev hentet ud af deres Senge og smidt op i Bunden af Lastvognene. Om det saa var Københavns ældste Indbygger, den 101-aarige Fru Fanny Texière, blev hun paagrebet af Tyskerne i Frænkels Stiftelse i Dyrkøb. Hun blev dog senere givet fri igen, og det samme gjaldt en lille, gammel Mand mellem 90 og 100 Aar.

Paa et Pensionat i Taarbæk fik Tyskerne et særlig fedt Bytte. Her sad fire jødiske Damer mellem 75 og 88 Aar sammen. Et Par af dem vilde ikke flygte, de andre var blevet anbragt der af deres Paarørende, som mente, at deres høje Alder maatte betyde et frifindende Moment, men en Kvinde skal have angivet dem over for en af sine tyske Kavalerer, og Klokkeren var kun faa Minutter over 22, da en Vognfuld Soldater med en dansk-talende Befalingsmand i Spidsen kom for at hente dem. Historien er blevet mig fortalt af en jødisk Herre, som tidligere paa Aftenen ankom til samme Pensionat med sin Hustru og deres 3 Børn. Han bad ved Ankomsten Værtinden om at maatte vente med at blive indført i Hotellisten, og takket være denne Forsigtighedsforanstaltning fik ingen at vide, at der var andre Jøder i Huset. Medens Manden og hans Familie holdt sig gemt paa et W.C. i øverste Etage, foregik en tragisk Scene nede i Stuen.

To af de gamle Damer var netop gaaet ind paa deres Værelser, de andre befandt sig stadig i Opholdsstuen, da Soldaterne traadte ind og bad dem følge med. En af Damerne, som var 82 Aar gammel, bevarede sin Ro, rankede sig og saa Officeren baade stolt og spottende i Øjnene:

— Hvis mit Liv virkelig betyder noget for Dem, saa vær saa god. Jeg er parat, udbrød hun og rejste sig.

Hun fik Ordre til at pakke lidt Tøj og Toiletgenstande sammen.

En anden af Damerne, som var ca. 75 Aar, fik et Hjerteanfald, men Officeren vilde ikke tillade, at man hentede Læge. Det var ganske ligegyldigt. I Mellemtiden blev de to andre Damer, deriblandt den 88-aarige, hentet ind mere eller mindre paaklædt. Alle fire slæbtes saa skrigende og grædende ud i Vognen.

Pensionatets nogle og halvfjerdsaarige Værtinde, som gennem mange Aar havde kendt de gamle Damer, fulgte med ud til Vognen og sagde her præcis, hvad hun tænkte og følte. Hun henvendte sig paa Tysk til den Soldat, som anbragte Damerne i Vognen, og udbrød:

— Hvad vilde De sige, unge Mand, hvis det var Deres gamle Mor, som saadan blev slæbt væk af fremmede Soldater?

— Ich tue meine Pflicht, lød Svaret.

Straks fra Starten blev Hospitalerne Scene for nogle næsten utrolige Optrin, og det skyldtes kun Lægenes Forsigtighed og modige Optræden, at der ikke skete endnu flere Ulykker. Natten til Lørdag trængte de første Patruljer ind paa en Række københavnske Sygehuse, og som Regel vidste de nøjagtigt, paa hvilke Stuer de skulde henvende sig. En yngre jødisk Forretningsmand, som i lange Tider havde ligget syg paa Kommunehospitalet, fik Fredag Aften det Raad af Lægerne at forlade Stedet, hvilket han ogsaa gjorde. Faa Timer senere kom Tyskerne ind paa Hospitalet og gik lige op paa det Værelse, hvor han havde ligget. Buret var altsaa tomt.

En over 70-aarig fhv. Manufakturhandler laa paa et andet Hospital, hvor man havde amputeret hans ene Ben paa Grund af Koldbrand, og desværre saa det ud til, at ogsaa det andet maatte fjernes. Han var dødssyg, da Gestapo mødte op for at hente ham. Skønt baade Læger og Sygeplejersker gik i Forbøn og paapegede det uforsvarlige i at tage ham med, insisterede Soldaterne derpaa. De havde Ordre til at paagribe ham, greb fat i ham og begyndte at trække ham ud af Sengen. Da rejste han sig med Besvær, knyttede de svage Hænder, stirrede Tyskerne stift

i Øjnene — og døde. Et Hjerteslag skaanede ham for flere Lidelser.

I sin Villa i Humlebæk sad en 78-aarig Dame som Rekonvalescent efter et langt, alvorligt Sygeleje. Nogle Maaneder forinden havde Sukkersyge foraarsaget Koldbrand i det ene Ben, som maatte amputeres, men siden var hun kommet sig ganske godt. For ikke at forskrække hende havde man ikke fortalt hende noget om, hvad der forestod, men Fredag Eftermiddag indfandt hendes ikke-jødiske Svigersøn sig hos hende og sagde, at han slet ikke syntes, hun havde det saa godt, som hun selv troede, og at hun gjorde bedst i at lade sig indlægge paa et Hospital for at gennemgaa en Efterkur. Lidt senere kom Overlægen fra det københavnske Hospital, hvor hun var blevet behandlet, »tilfældigvis« ud til hende og erklærede efter en Undersøgelse, at hendes Tilstand lod meget tilbage at ønske, og til Trods for hendes kraftige Protester tog de to Herrer hende med til Byen og indlagde hende paa Hospitalet.

Samme Aften kom tre Gestapofolk ud til Villaen for at hente hende. Der blev ikke lukket op, og Naboerne kunde kun oplyse, at hun forlængst var flyttet bort.

Næste Aften sprang ikke færre end 12 Tyskere og Danskere over Gærdet til hendes Vintervilla paa Dosseringen og bankede paa Døren. Portneren kom ud og oplyste paa Forespørgsel, at hun ikke var hjemme. Hvor hun da var? Paa et Hospital. Hvilket? Det havde man ikke fortalt ham, saa han kunde ikke hjælpe dem. En Schalburgmand trak Revolveren frem:

— De lyver, skreg han. Hvor er hun?

— Jamen, jeg siger Dem jo, at jeg ikke aner det.

— Tag Dem i Agt, raabte den anden. Vi skal nok holde Øje med Dem.

Paa en eller anden Maade fandt de Hospitalet. En sen Aften indfandt sig 4-5 Gestapofolk paa Afdelingen og forlangte at faa den gamle Dame udleveret. De trængte lige op paa hendes Værelse, rev Tæppet af hende og skulde til at tage hende med, da det mærkeligt nok lykkedes Overlægen at forhindre flere Overgreb. Baaede han og Sygeplejerskerne lagde sig imellem og forbød Soldaterne at røre hende. De blev betænkelige ved Situa-

tionen og trak sig tilbage. Næste Nat sov den gamle Dame i Hospitalets Kælder.

Imidlertid var hendes Visum og Udrejsetilladelse blevet ordnet, saa man i Ambulance kunde køre hende til Færgen, som sejlede hende til Sverige. Aftenen efter, at hun havde forladt Hospitalet, kom tre Mænd for at hente hende endnu engang.

Hun var svensk Statsborger, 78 Aar gammel og havde kun eet Ben. Alligevel mente Tyskerne, at det var Umagen værd at beskæftige en Snes Mand med at paagribe hende.

En Flok Gestapomænd kom ind paa en Hospitalsafdeling og spurgte en Læge efter en af hans jødiske Kolleger, som de skulde anholde. Lægen svarede straks, at han ikke var tilstede lige i Øjeblikket, maaske senere, og med denne Besked forsvandt Mændene igen.

Hvorpaa den adspurgte Læge tog sit Overtøj paa og hurtigst muligt forsvandt til Sverige. Det var ham selv, de havde været for at hente.

Alene Fredag Nat regner man med, at ca. 300 Jøder blev paa-grebet Landet over. Som Dyr blev de stuvet ind i Lastvognene og ofte sparket, slaet og spyttet i Ansigtet, ikke saa meget af Tyskerne som af danske Landsmænd. De fik straks en Forsmag paa, hvad de havde i Vente.

I København bragtes de enten direkte ned til de fire graa Transportskibe ved Langelinjemolen eller til Synagogen. I Tyskland og andre Steder havde man ogsaa benyttet Synagogerne til Opsamlingssteder. Saa fyldte Jøderne ikke op andre Steder. De blev der imidlertid kun den første Nat. Saa transporterede man dem ud til Skibene.

Hvordan denne Del af Organisationens var tilrettelagt og hvordan Forholdene var ombord i Skibene beskrives bedst ved at fortælle Ingeniør G.s Oplevelser. Han gemte sig Torsdag den 30. September hos sin gode Ven, Landsretssagfører G. i dennes Villa i Gentofte, og Fredag Aften sad de og spillede Skak, da de hørte Skridt udenfor i Haven. Sagføreren rejste sig, gik hen til Vinduet, kikkede ud og bemærkede saa:

— Der er Soldater ude i Haven.

De saa paa hinanden. Et Øjeblik efter blev der ringet paa Døren. Klokkeren var 23.

Sagføreren lukkede op, og ind traadte en tysk Befalingsmand, 4-5 Menige og en Dansker i SS-Uniform. Officeren førte Ordet, medens Danskeren, en ung Lømmel paa omkring 20 Aar, prøvede at spille Tolk, skønt han hurtigt røbede et næsten totalt Ukendskab til Tysk.

Officeren vendte sig straks mod Ingeniør G., som er typisk jødisk af Ydre, og spurgte, om han var Landsretssagfører G.

— Nej, det er den Herre dør!

Tyskeren stirrede fra den ene til den anden. Sagføreren var høj og blond og blaaøjet og kort sagt meget »arisk« at se paa, medens den anden uden Tvivl var Jøde. For de to Venner var Sagen straks klar. Sagføreren Navn kan nemlig med en Smule god Vilje lyde jødisk, og han havde derfor engang nydt den Ære at blive omtalt i »Kamptegnet«, men i Virkeligheden var han 100 % Arier. Naar Tyskerne nu kom for at hente ham, kunde det kun skyldes, at de var gaaet frem efter Telefonbog eller Vejviser. Paa jødiske Menighedslistor havde han aldrig haft Mulighed for at figurere. For Ingeniøren var denne tilfældige Navnelighed imidlertid skæbnesvanger og et Moment, som han ikke i sin vildeste Fantasi havde kunnet regne med.

— Jeg er ikke Jøde, oplyste Sagføreren.

— Det er muligt, sagde Officeren, men De staar paa min Liste, og jeg har Ordre til at anholde Dem og Deres Familie. Hvis De kan dokumentere Deres Afstamning, saa gør det med det samme.

Desværre havde han alle sine private Papirer i sit Pengeskab paa Kontoret, saa paa Stedet kunde han ikke forelægge et fuldgyldigt Bevis.

— Og De, fortsatte Tyskeren henvendt til Ingeniøren. De er vel fuldblods Jøde?

Det maatte han erkende.

→ Saa maa De følge med.

Husets Frue havde ligget og sovet i sin Seng, men var blevet vækket af Støjen og Talen. Med en Kimono over sig traadte hun nu ind i Stuen. I mange Aar havde hun lidt af en Brystsygdom af meget alvorlig Karakter, og hun var baade svag og lidende.

— De er vel Fru G., forhørte Tyskeren sig, og det kunde hun ikke nægte.

— Saa maa jeg bede Dem om at tage Tøjet paa og følge med. Baade hun og hendes Mand protesterede under Henvisning til saavel hendes Sygdom som Afstamning, men det hjalp ikke. I Mellemtiden havde Soldaterne ransaget Huset og kom nu bærende paa Familiens lille 4-aarige Datter.

— Hun skal ogsaa med, bestemte Løjtnanten.

Soldaterne trængte ogsaa ind i Pigeværelset og fandt den sovende Husassistent. Hun var imidlertid saa heldig at kunne forevise en Daabsattest, og dermed mistede Tyskerne Interessen for hende.

De andre fik Besked paa at gøre sig parat.

— De skal tage godt med varmt Tøj med, især Vintertøj, desuden Sengklæder, Juveler, Penge og Mad til 8 Dage. De maa være færdige om 20 Minutter, kommanderede Tyskeren.

Der var ingen Vej udenom. Tøjet blev taget frem, Spisekammeret tømt og Kufferten pakket. Sagføreren og hans Kone tog det temmelig roligt i Bevidstheden om, at der ikke kunde ske dem noget ondt. Ingeniøren var derimod overbevist om, at hans Skæbne var beseglet. Han mærkede, hvordan Sveden drev ned ad Armen paa ham, og et Øjeblik sortnede det for hans Øjne.

Omsider var Bagagen klar og alle kommet i Tøjet. Tyskerne gav dem Ordre til at følge med, og saa spadserede hele Selskabet, Sagføreren med sin lille Pige paa Armen, omgivet af Soldaterne ned ad Vejen. De gik og gik i den mørke Nat, og Fangerne anede ikke, hvor de skulde hen. Efter en Tur paa en lille halv Time naaede de en større tysk Lastbil, hvor en anden overordnet SS-Mand tog imod dem. Han parlementerede lidt med Officeren, og Resultatet blev, at Landsretssagføreren og hans Familie fik Lov at gaa igen. Fejltagelsen maatte være blevet opklaret, men før de gik, paalagde SS-Manden dem at tie med, hvad de havde oplevet.

De to Venner tog en kort, gribende Afsked med hinanden. De var paa det rene med, at det var sidste Gang, de saas. Ingeniøren blev kommanderet op paa Vognen og anbragt paa et Træsæde. Han havde forstaaet, at der ikke var Redning mulig for ham, han maatte finde sig i sin Skæbne. Sagføreren og hans Familie vandrede hjemad og var saa lykkelige over at blive løsladt, at de i Forvirringen tog hele Bagagen med sig. Ingeniøren

blev ladet tilbage uden at have saa meget som en Brødskorpe.

Vognen kørte videre ad Villavejene. Naar Soldaterne skulde ud og hente flere, standsede den, og de sprang af. Nogle Steder var Lejlighederne tomme, andre Steder var man heldigere, og stadig flere Mennesker blev bragt op paa Vognen. Til sidst var der ialt 10-12 Personer, deriblandt to Børn paa 4 og 6 Aar, men alle var temmelig rolige, nogle forsøgte endda at tage Situationen overlegent, men bragtes snart til Orden af de andre. Paa et Tidspunkt kunde Chaufføren ikke orientere sig og spurgte Fangerne om Vej. De kunde ikke nægte sig den Fornøjelse at vise forkert Retning, maaske i Haab om, at der paa en eller anden Maade skulde dukke en Redningsplanke op. I lang Tid rullede de frem og tilbage mellem Lyngby, Gentofte og Hellerup, indtil det blev Tyskerne for groft, og de begyndte at skælde ud. En Overgang hviskede de mandlige Jøder sammen om Muligheden for at overmande Soldaterne, men selv om det var lykkedes dem, havde de ringe Chance for at slippe helskindet i Sikkerhed paa Grund af Udgangsforbudet. De opgav det i hvert Fald.

Omsider mødte Bilen en tysk Vagtpost, som kendte Vejen, og ved 2-3 Tiden standsede man op paa den store Plads ved Duntzfeldts Allé og Strandvejen, hvor der i Forvejen holdt en Del tyske Vogne. Her blev Passagererne læsset af og atter underkastet Forhør om Navn, Religion, Nationalitet og meget andet. Saa placerede man dem i en ny Vogn, hvori man stuede saa mange, at de knapt kunde røre sig, og kørte dem direkte ud paa Langelinjekajen, hvor der laa tre store, graa Lastdampere og en mindre Baad med Dampen oppe. De blev kommanderet ombord, og ved Indgangen blev de modtaget af en Kontrollofficér, som forlangte deres Papirer og beordrede dem til at aflevere eventuelle Vaaben, Knive — selv uskyldige Lommeknive —, Tændstikker og Tobak. Derefter førte man dem dybt ned i Lasten.

De var ombord i et Tropictransportskib. Langs Lastens Sider var tømret nogle lave Træhylder, som man beordrede dem op paa. En elektrisk Pære i Loftet gav kun et yderst sparsomt Lys. Køjerne var dækket af Brædder, og paa Hylderne fandtes kun nogle faa spredte Halmstraa, Rester fra sidste Tropictransport. Toilet var der ikke, men i et Hjørne stod en Spand.

— Da jeg kom ombord, var der kun faa Mennesker nede i Lasten, fortalte Ingeniør G., og Stemningen var nærmest fattet. Man fandt sig i sin Skæbne med resigneret Ro og forstod vist endnu ikke helt, hvad man gik ind til. Jeg selv forsøgte at sove lidt, men Hylden var ikke 1.70 Meter lang, saa jeg maatte ligge i en sammenkrøbet, skraa Stilling for at faa Benene op. Ustandselig stuede man flere ned, Mænd, Kvinder og Børn, men for dem alle gjaldt det, at de var rolige og tavse, nærmest forstenede. Gamle Mænd mumlede Bønner. Kun meget faa græd, nogle forsøgte tilmed at faa en Samtale i Gang med de tre Soldater, som bevogtede os. Det var Drengene paa 17-18 Aar, og de var saamænd meget elskværdige og hjælpsomme, men efter en Tids Forløb opdagede en Overordnet, at de gav sig af med Fangerne, og skældte dem ud. De fik paa Stedet tre Dages mørk Arrest og afløstes af nogle SS-Mænd, som var rene Bøller og Uforskammede selv. De opdagede bl. a., at en Mand havde Kongemærket i Knaphullet, og flaaede det straks af.

— Saadan noget gaar Jøder ikke med. Det er nok, at Danskerne gør det.

Vi andre skyndte os at gemme vore Mærker.

Jeg kunde alligevel ikke sove og laa og kikkede mig omkring. Det er mit Indtryk, at ca. 95 % af Fangerne enten var meget gamle Mennesker eller fattige Folk med store og børnerige Familier. Velklædte Damer og Herrer saa jeg næsten ingen af, men de var maaske paa de andre Skibe.

Pludselig kom en ækel, plump og grov Sømand hen til mig og sagde et eller andet. Det var tydelig nok hans Hensigt at provokere mig til Skænderi, men jeg passede paa og svarede ham kun i Enstavelsesord, skønt han stadig paastod, at jeg sikkert kunde tilstrækkelig meget Tysk til at give ham ordentlige Svar. Da han ikke opnaaede noget paa den Maade, kommanderede han mig ned fra Hylden og gav sig til at visitere mig med sjofle Hænder. Omsider forsvandt han med et Spark til mig.

Ved 4-Tiden blev omkring 20 Mænd og Kvinder stuvet ned til os. Det var jødiske Fanger fra Vestre Fængsel. Jeg regner med, at vi efterhaanden var mindst 200 Mennesker sammenbobet paa Hylderne.

Klokken var 6 eller 7, da en afskyelig, baade slesk og brov-

tende Dansker i SS-Uniform kom ned til os. Han hed *Paul Hennig*, og en nærmere Præsentation af ham er vist overflødig. Som tidligere Medarbejder ved »Kamptegnet«, hvor han specialiserede sig i genealogiske Studier over dansk-jødiske Slægter, som Tyskernes Konsulent i disse Sager og som deres Haandlanger baade i Horserød, paa Skibene og i Dagmarhus, er hans Navn hurtigt blevet kendt og hans Meriter optegnet til senere Afbenyttelse. Han spurgte nu, om der var nogle iblandt os, som var gift med Ikke-Jøder. Nogle Mennesker, deriblandt jeg, meldte sig.

— Træd frem, kommanderede han.

En for en blev vi derefter forhørt af ham:

— Navn, Stilling, Fødeaar og -dag, Bopæl, Konens Navn, Pigenavn, Bryllupsdag.... hvor blev De gift.... hvor mange Børn har De.... hvor er Resten af Familien o. s. v., og til sidst beordrede han:

— Saa kan De gaa op paa Mellemdækket og vente.

Deroppe vilde man jage mig ned igen. Hvad skulde det Jødesvin her? Jeg opgav dem Grunden og blev saa skubbet til Side. Efter nogen Tids Forløb viste sig en ny Kontrollør, og hele Forhøret kunde begynde forfra. Mine Papirer kunde de ikke finde igen.

Nu skete der noget uventet. En ung, dansk SS-Mand gjorde Tegn til mig, at jeg skulde komme nærmere. Han var højst en Snes Aar og saa venlig mod mig, at jeg straks blev mistænk-som.

— De skal se, hviskede han, døen klarer vi nok. Tag det bare roligt. De kan være sikker paa, at De snart kommer fri igen.

Tilsyneladende huede Begivenhederne ombord ham slet ikke, han fortrød, at han havde assisteret i det modbydelige Hverv, og han stræbte nu efter at hjælpe saa mange af sine nødstedte Landsmænd som muligt. I hvert Fald gik han i det følgende i Brechen for mig.

Han fik udvirket et nyt Forhør paa et højere Dæk og bragte mig ind i en Kahyt, hvor Paul Hennig nu sad. Forhøret begyndte forfra, Navn, Adresse, Religion, Nationalitet, Konens Navn, Pigenavn, Adresse, Børn o. s. v., Ting, som jeg allerede havde oplyst Masser af Gange. Saa spurgte han omsider:

— Har De Penge paa Dem?

Det havde' jeg.

— Saa giv mig Deres Tegnebog.

Ogsaa den vilde man altsaa tage fra mig, men der var intet Valg. Han fik den, undersøgte den nøje, tog Pengene ud og rakte mig dem.

— Værsgo', sagde han. Her har De Deres Penge. Tegnebogen beholder jeg. De skal hente den paa Mandag Kl. 12 i Dagmarhus, Værelse 401. Læg Mærke til, at jeg sagde *skal*.

Audiensen var forbi, og SS-Manden viste mig med et ligefrem befriet Smil ned ad Landgangen og ud paa Kajen, hvor han bad mig vente. Der blev fra mit Skib i Løbet af ret kort Tid løsladt 20-25 Mennesker.

Saa stod vi der og ventede. Klokken var henad 8, Solen var ved at staa op, men det var bitterlig koldt. En SS-Mand sagde, at der straks kom Vogne for at køre os hjem, men da der var gaaet et Kvarterstid, oplyste han, at det var umuligt at sige, naar Vognene kunde være der, og hvis vi foretrak at gaa, stod det os frit for. Jeg havde kun den ene Tanke at slippe væk, saa jeg forsvandt ad Byen til i hurtigste Gangart.

Vejen gik lige hjem til min Kone, som naturligtvis blev forbavset og lykkelig over at se mig, og som straks fik en Beretning om mine Oplevelser. Bagefter kørte jeg ind til Badeanstalten »København«, hvor jeg ikke kunde nægte mig Fornøjelsen at tage en Helrusser, og endelig tog jeg op til Landsretssagfører G., hvor jeg fik en hjertelig Modtagelse. Der var ogsaa en anden Sagfører tilstede, og han erklærede, at han havde hørt, at der var Chance for at faa Udrejsetilladelse for alle Brøkjøder samt Jøder med ikke-jødiske Ægtefæller. Hvorfor ikke gøre et Forsøg?

Jeg vilde tænke nærmere over det og tog foreløbig hjem for at hente min Kone. Sammen fortsatte vi ud til min gamle Mor, som var Heljøde, saa det var langt fra sikkert, at hun var at finde mere. Hun var imidlertid hjemme og havde sovet trygt hele Natten uden at have hørt, at Tyskerne var kommet og havde ringet paa. Naboerne havde imidlertid hørt det, fortalte de os. Det var nu efterhaanden blevet Lørdag Eftermiddag, og da vi naaede ind til Paskontoret, var der lukket.

Mandag Formiddag stillede vi der igen, og en Embedsmand forklarede os:

— For Deres Mors Vedkommende kan jeg kun sige, at der overhovedet ikke er Haab om Visum, og hvad angaar Dem og Deres Kone, kan jeg intet love. Der er Tale om at give Jøder med ikke-jødiske Ægtefæller Visum, men det kan vist vare længe, før der kommer en Afgørelse. Næh, den Historie maa De ikke stole paa, og efter min Mening er De ikke langt fra at være løbet lige i Løvens Gab.

— Det tager jeg mig ikke saa nær, svarede jeg. Jeg har allerede været i dens Mave.

Han fik Hovedpunkterne i min Historie, og til sidst lovede han at se, hvad han kunde gøre for mig.

Derfra gik jeg op i Dagmarhus. Det kunde maaske paa Forhaand forekomme dumt og risikabelt, men for det første laa der flere vigtige Papirer i min Tegnebog, saa jeg satte Pris paa at faa den igen, og dernæst ræsonnerede jeg som saa, at naar man een Gang havde ladet mig løbe, klarede jeg vel ogsaa Frisag i anden Omgang. Paa Værelse 401 residerede SS-Sturmführer Renner, en Mand paa 30-35 Aar, rødmosset og tyndhaaret, samt denne Paul Hennig, som begyndte med smilende og bukkende at give mig Tegnebogen tilbage og saa gik ind i et tilstødende Rum.

— Tja, begyndte Renner, jeg har bedt Dem komme, fordi De kan gøre mig en stor Tjeneste, og selvfølgelig skal De ikke gøre den gratis. Næh, vi betaler godt. De ved, at vi er paa Jagt efter Jøder — altsaa Heljøder med jødiske Hustruer — alle andre gaar fri, De altsaa ogsaa. Men — æh, undertiden kniber det rent ud sagt for os at finde dem. De gemmer sig for os. Nu kunde jeg tænke mig, at De havde en stor Bekendtskabskreds og vidste, hvor Jøderne gemmer sig. Hvis De bare vil — skal vi sige — hviske til mig, hvor de opholder sig, og hvem de er, skal De aldrig mere komme til at savne noget. Det kan jeg love Dem. Hvis De vil blive her i Landet, behøver De ikke at bekymre Dem om Deres Fremtid, og hvis De, naar Arbejdet er forbi, vil til Sverige, skaffer jeg Visum og det hele — ikke blot til Dem selv, men ogsaa til Deres Kone.

Han var høflig, men ikke elskværdig. Flere Gange under

Samtalen stak Hennig Hovedet ind, saa sødt smilende paa mig og nikkede indtrængende:

— Tænk paa Deres Fremtid, fedtede han ustandselig. Tænk paa, hvor godt De faar det — og hvor let. Bare et Par Jøder til....

Situationen var næsten overvældende i al sin Ækelhed. Hvis jeg sagde ja, hvad forpligtede jeg mig saa til? Formodentlig fik jeg da stukket en eller anden SS-Mand ud og skulde saa sammen med ham straks gaa i Lag med det noble Arbejde. I bedste Fald vilde de vel nøjes med at skygge mig. Og hvis jeg nægtede, mon jeg saa ikke risikerede at blive arresteret og deporteret?

Tankerne myldrede gennem mit Hoved. Omsider fattede jeg en Beslutning. Jeg vilde spille Rollen som den vaklende og tvivlende:

— Det kommer lidt pludselig for mig, sagde jeg. Jeg er ikke sikker paa, jeg kan være Dem til nogen Nytte, jeg ved ikke, hvor de er henne o. s. v.

Anden Udvej kunde jeg ikke finde i Øjeblikket, men Renner forstod mig saa godt:

— Tænk nu over det. Tilbudet staar ved Magt et Par Dage.

Saa kastede jeg mig ud i noget desperat. Jeg prøvede rent ud sagt at bestikke ham til at give mig Visum til Sverige. Jeg sagde, at eftersom min Hustru var Ikke-Jøde, skulde der være Udsigt til at faa dette Visum ad legal Vej, men nej. Det interesserede ham overhovedet ikke, skønt jeg efterhaanden hævede Tilbudet til 5.000 Kr.

— Tænk nu over, hvad jeg har sagt, gik han videre, og kom saa igen Kl. 17. Tag Deres Kones Daabsattest med, Deres Søns Navneattest, og saa mangler jeg forresten et godt Billede af Fruen. Det, vi fandt i Tegnebogen, duede ikke.

Altsaa ikke alene jeg, men ogsaa hun skulde skygges.

Jeg kom tilbage Kl. 17 og blev smilende modtaget, skønt jeg straks oplyste, at det ikke havde været muligt at finde et bedre Billede af min Kone, som jeg slet ikke havde truffet i Mellem-tiden.

Daabsattesten havde jeg heller ikke.

— Naah, ja, men De kommer jo igen i Morgen og fremdeles

hver Dag, ikke, lokkede Renner. Men lov mig een Ting. Lad være med at forsøge paa at komme til Sverige. Det er haabløst for Dem at faa Visum, for — som De ser — alle Ansøgningerne gaar gennem mig.

Han holdt en Stabel Udrejseansøgninger op for mig.

— Hvordan med det andet, vi talte om, spurgte han forventningsfuld.

Jeg vaklede stadig. Det var en frygtelig Opgave, det vilde nok blive svært for mig at være dem til nogen Nytte — og hvad man ellers kunde finde paa at sige.

— Naa ja, jeg forstaar Dem godt, men gaa nu hjem og sov paa det. De er jo en tiltalende ung Mand, som jeg glimrende kunde tænke mig at faa til Medarbejder. Jeg pointerer, at jeg ikke har det mindste imod Dem. Det er kun Deres Race som saadan....

Omsider slap han mig, og jeg kørte hjem til min Kone.

Samme Aften tog vi med Amagerbanen til Dragør. I Toget kom et Par unge Mennesker hen til mig og hviskede:

— Hvis De skal ud og sejle i Aften, saa pas paa: Havnen er besat af Gestapo.

— Jamen jeg skal skam ikke sejle, svarede jeg. Man kunde jo ikke vide, hvad Meningen med deres Advarsel var, og jeg havde dobbelt Grund til at tage mig i Agt.

Men paa Stationen kom en Bekendt hen til os og gav os samme Formaning. Havnen var afspærret, og der var bestemt ingen Mulighed for at komme afsted. Edith, min Hustru, blev indlogeret paa Hotellet, jeg kom op paa Loftet hos nogle Venner, og herfra kunde jeg se, hvordan Gestapomændene med stærke Projektører bestrøg hele Havneområdet og Omegnen.

Det var en Lykke, at jeg ikke overnattede paa Hotellet. Midt om Natten foretog Tyskerne en Razzia, Edith maatte ud af Sengen og blev taget i Forhør, hvor hun klarede Frisag ved at erklære, at hun var Sygeplejerske paa Weekend.

Næste Dag forlod vi atter Dragør, hvorfra Udsigterne til Skibslejlighed syntes minimale. I Omnibus tog vi ind til København og opsøgte nogle Bekendte, som skaffede os Forbindelse med en Flugtorganisation. Da vore Venner hørte, at vi kun havde 1.000 Kr. i Lommen, laante de os straks andre 1.000, idet de

ikke mente, at vi kom over for mindre. Noget senere traadte en frisk og kvik ung Pige ind. Hun var Medlem af Organisationen og meddelte, at der var Baadlejlighed samme Aften fra Gilleleje, hvor man disponerede over en Skonnert med Plads til 14 Personer. Føreren skulde have 20.000 Kr., saaledes at det blev ca. 2.800 for os to. Om vi raadede over saa mange Penge?

— Jeg har kun 2.000, oplyste jeg.

— Men det er Deres egne?

— Nej, jeg har laant de 1.000 af mine Venner her.

— Ja saa, svarede hun og trak en Stabel Pengesedler frem. Vil De betale de 1.000 Kr. tilbage, saa faar De af mig, hvad De mangler, altsaa 1.800. Vær saa god!

Jeg takkede hende overvældet og spurgte, om der ikke ogsaa var Plads til min Mor.

— Vi kan jo forsøge, lød Svaret. Hun gav os derpaa nærmere Ordre om, hvor og hvornaar vi skulde møde, og forlod os saa.

Vi turde ikke tage vor 1¹/₂ Aar gamle Dreng med, men ham lovede vore Venner at tage sig af. Senere paa Dagen hentede vi Mor og kørte i Lillebil til Gilleleje. Chaufføren var naturligvis med i Organisationen. Jeg tror, han skiftede Nummerplader undervejs.

I Gilleleje blev vi indlogeret i en Bagbutik, og tilbage stod saa blot at vente.

Kort Tid før vi skulde afsted, kørte Gestapo ind paa Havnen, afspærrede hele Omraadet og foretog en Razzia i adskillige Huse, heldigvis dog ikke i vores Bagbutik, men Natten gik, Organisationen maatte opgive sit Forehavende, og Chancen glippede. Næste Morgen betalte man os Pengene tilbage.

Kl. 10.30 kom nogle unge Mennesker ind til os og meddelte, at der gik en Baad faa Minutter senere, saa vi maatte skynde os. Vi styrtede ud paa Vejen. Overalt stod Folk og raabte:

— Skynd Dem, skynd Dem.

Vi vidste ikke, hvad vi skulde tro. Det kunde være Stikere, som førte os i Armene paa Tyskerne, men efterhaanden saa vi andre Mennesker i fuldt Firspring paa Vej mod Havnen. Saa tog vi Chancen og løb med. Det vil sige, min gamle Mor kunde ikke bevæge sig saa hurtigt, og det opdagede et Par kraftige

unge Mænd, som tog hende mellem sig i Guldstol. Det sidste Stykke Vej kørte de hende paa en Trillebør.

Maalet var en stor Skonnert yderst paa Havnen. Der var helt sort af Mennesker det sidste Stykke, Folk styrtede afsted, puffede og skubbede til hinanden, og det hele saa yderst risikabelt ud. Man kunde ikke vide, hvad det skulde ende med. Ustandselig raabte Folk, at vi skulde skynde os.

Hæsblæsende naaede vi Skonnerten som nogle af de sidste. Skipperen kastede los, og i fuldt Drøn stod vi ud. En Dame naaede ikke at komme med.

Vi var ikke 25 Meter ude paa Vandet, før vi kunde høre de tyske Militærbiler rulle ind paa Havnen. Takket være den glimrende »underjordiske« Meldetjeneste og alle Gillelejeboernes pragtfulde Hjælpssomhed var vi blevet reddet.

Turen over kostede ikke een Øre. Skonnerten var købt og betalt af en anonym Velgører.

Kl. 13.30 ankom vi — ialt 182 Personer — til Höganäs efter en Overfart, der var foregaaet i det skønneste Solskin.

Det danske Politi deltog ikke i Aktionen mod Jøderne. Straks fra Begyndelsen havde Korpset nægtet at medvirke i dette som adskillige andre Brud paa danske Love og Regler, og de tyske Myndigheder respekterede dette fuldtud og søgte ikke at paalægge det Tvang af nogen Art, hvilket heller ikke var nødvendigt, for der var tilstrækkeligt med Danskere, som stod rede. Frikorpsfolk, Medlemmer af Schalburgkorpset og Nazistpartiet medvirkede aktivt og ivrigt i det hele. De fik ogsaa efter Sigende 500 Kr. for hver Jøde, de hjembragte. Til dem maa føjes de mange Stikkere, og ikke mindst adskillige Piger, som havde »gaaet« med tyske Soldater eller paa anden Maade følte sig i Taknemlighedsgæld til dem. Flere jødiske Familier kan takke deres Stuepige for, at Tyskerne fandt dem.

Stikkerne havde store Dage og tjente mange Penge. Der foreligger en lang Række Eksempler paa, at Folk blev fanget efter Angivelse af Danskere. Her er allerede nævnt Tilfældet med de gamle Damer paa Pensionatet i Taarbæk. Ogsaa i Snekkersten synes adskillige Stikkere at have været i Virksomhed, en af dem

en Skrædder, fik saaledes Lørdag Eftermiddag den 2. Oktober en indbringende Fangst.

Han vidste, at en af hans jødiske Kolleger holdt sig skjult i sin Villa, alarmerede Gestapo og ankom sammen med et Par Tyskere til Villaen, da Klokken var 14.30. I Huset befandt sig oprindeligt Hr. og Fru Skræddermester B. med Datter samt en Ven, Grosserer T., med Kone og Søn. Ved 14-Tiden var Hr. B. gaaet ned til Vandet for at ordne Overfarten med en Fisker, medens Hr. T. og Sønnen spadserede en Tur i Villaens ret store Have. Da Stikkeren ankom med Gestapo, var kun Fruerne samt den 12-aarige Datter tilstede, og de blev straks paagrebet og ført bort, saa da Hr. T. og Sønnen kom op fra Havnen, fandt de Huset øde og forladt. Lidt senere kom ogsaa Hr. B. hjem og kunde kun konstatere det samme. Her stod altsaa to Mænd uden Hustruer, og den ene havde samtidig ogsaa mistet sin lille Datter.

Hvad skulde de gøre? Melde sig til Tyskerne og dele Skæbne med deres øvrige Familie? Eller var der en Chance for at faa dem løs, hvis Mændene blev paa fri Fod og arbejdede for deres Sag? Problemet blev længe drøftet frem og tilbage, og endelig kom de til den Slutning, at den sidste Udvej var den fornuftigste. I de følgende Dage arbejdede de med en Mængde underjordiske Forbindelser og fik opklaret, at Familierne var ført til Horserød, og at der var en lille Chance for at befri dem. Men før Planen var ført ud i Livet, blev Fangerne flyttet, og dermed maatte det hele opgives. Damerne og den lille Pige førtes til København, og her bragtes Fru B. under Eskorte af et Par Tyskere ind til Mandens Forretning, hvor hun rolig og fattet bad om at faa et Par varme Vinterfrakker samt Mad til 7 Dage og Sengetøj. Hun og Barnet skulde deporteres næste Dag, fortalte hun. Man gav hende, hvad hun forlangte og mere til. Saa bad hun hilse sin Mand og lod sig roligt føre ud. Tirsdag den 12. Oktober sendtes hun og Barnet sydpaa sammen med Fru T., medens de andre flygtede til Sverige. En Stickers Værk var fuldført.

Saadanne Eksempler vrimler det med. En Stuepige i et jødisk Herskabshjem i Hellerup meddelte Gestapo, da Soldaterne indfandt sig i Hjemmet, at Familien befandt sig hos Naboerne,

en nazistisk Sagfører i Provinsen opgav Adressen, hvor en jødisk Næringsdrivende holdt sig gemt med sin Familie, o. s. v. Der kom en Deling Soldater ud til en ikke-jødisk Familie i Gentofte og forlangte med Navns Nævnelser nogle Jøder, som holdt sig skjult der. Og det var rigtigt. Bagefter kunde Enepigen ikke dølge sin Stolthed over den Daad, hun havde præsteret, og det værste var, at hendes Madmor ikke vovede at afskedige hende paa Stedet. Man kunde jo ikke vide, hvad hun saa vilde finde paa.

Wilfred Petersens Nazister, der hverken anerkendtes fra den ene eller anden Side, men som var en Forbryderbande, der huserede helt paa egen Haand, boltrede sig som Fisk i de rørte Vande, og der er en Mængde Eksempler paa, hvordan de har udført Aktioner uden nogen Bemyndigelse og kun med det Formaal at skræmme Livet af ulykkelige Mennesker og plyndre dem for alt.

En Oktoberdag var en Vogn paa Vej til Køge fra København med en Flygtningehjælper, Knud Damgaard, og en jødisk Herre paa 82 Aar som Passager. Udenfor Hovedstaden blev Vognen standset af nogle revolverbevæbnede Mænd, som talte Tysk og prøvede at foregive, at de var Tyskere. De visiterede Damgaard og den gamle Mand og stjal 20.000 Kr., som Damgaard skulde bruge til at betale en Flygtningetransport med. Saa fik Vognen Besked paa at vende og sætte Kurs mod København. Da man naaede Taastrup, kastede Forbryderne den gamle Mand af.

Paa Hjørnet af Nørrevold og Gothersgade fik Chaufføren Ordre til at standse, og Damgaard førtes op paa et Loft over det Wilfred Petersen'ske Hovedkvarter. Man mishandlede og plagede ham paa det grusomste, Tredjegradsforhør er et mildt Udtryk, foretog en Razzia i hans Hjem, stjal hans Sparekassebøg og Familiens Rationeringsmærker. I deres Taabelighed gik Forbryderne endda saa vidt, at de henvendte sig til hans Cigarhandler og krævede hans Tobaksration.

En mørk Aften var en 72-aarig Læge og en endnu ældre Kvinde paa Vej i Ambulancen fra et københavnsk Hospital til Baaden, som Lægerne havde skaffet de to virkelig syge Patienter, da Vognen ude paa Kastrupvej blev standset af et Par

Mænd i tyske Uniformer, som straks kommanderede saavel Patienterne som Chaufføren ud. De fratog dem alle deres Penge og Værdigenstande, sparkede dem og haanede dem. Til sidst beordrede de dem til at marchere hen ad Vejen, idet de trak deres Revolvere frem og truede dem.

— Afsted, march, hed det — og der var ingen Vej udenom. Med oprakte Hænder vandrede de syge, forfærdede og trætte gamle Mennesker mod et ukendt Maal. Hver Gang de lod Hænderne synke eller standsede op, mærkede de Revolverne mellem Ribbenene, og stadig hed det:

— Weitergehen, rasch weitergehen.

De anede ikke, hvor de skulde hen, men forestillede sig naturligvis det værste. Paa et Tidspunkt, da de var faldefærdige og et Nervesammenbrud nær, udeblev imidlertid Ordren. »Soldaterne« var væk. Der er ingen Tvivl om, at det var Wilfred Petersen-Folk, som her havde begaaet sig, plyndret, spredt Skræk og Rædsel og saa fjernet sig. De tre Mennesker kunde i det fjerne se et svagt, grønt Lys og gik i Retning af det. Da de naaede dertil, var det en af Amagerbanens Holdepladser, og efter nogen Ventetid kom der et Tog, som førte dem ind til Byen. To Dage senere var i hvert Fald Lægen i Sverige.

Disse er blot nogle faa Eksempler paa det Skrækregimente, som den lille Wilfred Petersen'ske Klike førte, men der var mange andre Tilfælde, hvor den søgte at komme de mere »autoriserede« Danskere og Tyskere i Forkøbet, og hvor den kom først, mishandlede den Jøderne, plyndrede Hjemmene og meget andet. Adskillige Gange greb det danske Politiet ind over for Forbryderne, hvis Placering inden for Nazistbevægelsen var tilstrækkelig bekendt.

Mellem Wilfred Petersen og Schalburgkorpset raadede en aabenlys Rivalisering, der førte til, at de sidste en Dag stormede Hovedkvarteret paa Nørrevold og anbragte Sprængstoffer, som eksploderede, hvorved betydelige Skader anrettedes i Bygningen. Kort Tid efter tog Politiet fat, besatte Bygningen, anholdt Wilfred Pedersen sammen med en Haandfuld Medvidere og beslaglagde samtlige Papirer, som efter nøje Gennemlæsning og Kopiering oversendtes til de tyske Myndigheder. Disse maatte godkende Politiets Adfærd og overtage Arrestanterne. Faa Dage

efter førtes Partiføreren og hans Folk enten til den tyske Afdeling i Vestre Fængsel eller til Fangelejre.

Jagten paa Jøderne blev ikke »einmalig«, men fortsattes hele Resten af 1943. Folk med jødisk Udseende blev standset paa Gaderne og opfordret til at legitimere sig. Der foretoges Razziaer i hele Kvarterer, Sporvogne og Automobiles blev standset og undersøgt, Cyklister holdt tilbage, og Lastvognene maatte aabne for deres Indhold. I adskillige Huskarreer skete systematiske Undersøgelser, hvor Tyskerne gik ind i ikke-jødiske Menneskers Lejligheder for at konstatere, om Jøder holdt sig gemt der. Ude over Landet blev Distrikt efter Distrikt gennemtrawlet, Patrouiller spejdede i Skovene, Udhuse, Garager og Badehuse blev brudt op.

I de Dage — Begyndelsen af Oktober — var det et ganske sædvanligt Syn at se Tyskerne køre med deres af Jøder fyldte Lastvogne gennem Københavns Gader. Undertiden prøvede Befolkningen at komme til Hjælp. En Dag kørte tre Vogne op foran en jødisk Stiftelse for at hente gamle Mennesker. En af Chaufførerne blev skudt, medens han ventede paa sin Last. Et andet Sted skal dristige Danskere ogsaa have beskudt og afvæbnet det tyske Mandskab paa en Transportvogn og befriet Jøderne.

Gennem Jylland kørte et Opsamlingstog paa 45 Godsvoгне for at modtage de Jøder, som blev paagrebet i de forskellige Byer. Hvis de ikke havde tilstrækkeligt med Klæder og Mød med sig, førtes de ind i nogle Forretninger og fik det nødvendigeste. Saa stuede man dem ind i Vognene, en Familie i hver, og førte dem sydpaa.

I Nærheden af Nyborg fik Gestapo et særlig kærkomment Bytte. Før Krigen var en Del tysk-jødiske Børn kommet til Danmark for at uddannes i Landbrug og derefter sendes til Palæstina, men Krigens Udbrud forhindrede Rejsen, saa de maatte blive og fortsætte deres Arbejde. En Snes af dem var anbragt paa Fyn, og da Rygterne om Aktionerne naaede derover, sørgede behjertede Personer for at samle dem sammen i Haab om at kunne sende dem til Sverige, men man havde været uforsigtig nok til at skaffe en Rutebil, som man stoppede dem alle ind i. Paa Vejen udenfor Nyborg blev Vognen standset af Gestapo,

der anholdt dem alle tyve og tog sig af deres videre Skæbne.

Endnu saa sent som den 27. Oktober blev 12-15 Jøder fundet og paagrebet. I November anholdtes enkelte Personer, hvem det var lykkedes at holde sig skjult saa længe, og i Ugen før Julen 1943 blev ca. 25 Børn i Alderen $\frac{1}{2}$ til 15 Aar deporteret fra København. Forældrene var tidligere ført væk, blevet skudt eller var flygtet til Sverige. De var altsaa paa en eller anden Maade blevet skilt fra Børnene i det store Virvar. Børnene var først anbragt i Vestre Fængsel, hvor de blev passet af tyske Barnepiger. Ved Afrejsen var de alle underernærede, urenlige og syge. Da de større Børn stod paa Godsbanegaarden og forstod, at de skulde forlade deres Fædreland, udspillede der sig Scener, som skal have været hjerteskrærende.

Alt ialt regner man med, at der indtil Aarsskiftet 1943-44 deporteredes 490 Jøder fra Danmark.

EN TUNG BESLUTNING

DA Meddelelsen om den paatænkte Aktion mod de danske Jøder naaede frem til de jødiske Hjem, var der mange, for hvem det overhovedet ikke var noget Problem, hvem der skulde flygte. Hvor saavel Husfaderen som Husmoderen var Jøder, maatte baade de selv og deres Børn føle sig i samme Grad truet og burde ikke betænke sig paa at flygte sammen. Der var dog adskillige Forældre, som havde Smaabørn, maaske i den helt spæde Alder, og ikke mente at turde udsætte de smaa for en Flugts Vanskeligheder og Farer, hvorfor de lod dem blive tilbage paa Steder, hvor de ansaa dem for at være i fuldkommen Sikkerhed. Der er Massér af Tilfælde, hvor smaa Børn anbragtes hos ikke-jødiske Familier, som enten adopterede dem eller blot indlemmede dem i Familien, farvede deres Haar, hvis det var alt for mørkt, og gav dem nye Navne. Paa den Maade er ikke saa faa Børn blevet i Danmark under Resten af Krigén, skilt fra deres rigtige Forældre, som hurtigt følte Savnet af dem. Der er ogsaa Eksempler paa, at Børnene paa et senere Tidspunkt kom over til Forældrene i Sverige, men om dette Forhold skal fortælles senere.

Der var andre, som lod en gammel Mor eller Far blive tilbage, fordi de mente, at hun eller han ikke var truet takket være deres høje Alder, eller fordi de antog, at de svage, gamle Mennesker slet ikke taalte Flugtens Besværligheder. I de første Dage i Sverige hørte jeg ofte en Udtalelse som:

— Nej, Mor er i absolut Sikkerhed. Hende finder de ikke.

Det maa betvivles, hvorvidt Børnene inderst inde følte sig overbeviste om, at man virkelig i længere Tid kunde holde et Menne-

ske skjult i det Helvede, som Danmark fra den 2. Oktober betød for Jøder. Ret beset er det umuligt at holde et jødisk-udseende Menneske skjult i længere Tid, navnlig naar der i Omverdenen befinder sig Personer, hvis Opgave det er at røbe dem, der holder sig gemt. Nogle faa har klaret sig Tiden igennem ved at skifte Navn, Opholdssted og Ydre, men man forestiller sig let den Nerveanspændelse, det har betydet baade for dem selv og deres Venner. Iøvrigt viste det sig snart, at næsten ingen vovede at gemme Jøder, bl. a. fordi Værterne selv udsatte sig for den største Fare. Saaledes talte jeg en af de første Dage i Sverige med nogle Venner, som forsikrede, at »Mor er i absolut Sikkerhed«. To Dage senere ankom hun til svensk Havn. Den »absolut sikre« Familie havde ikke turdet beholde den gamle Dame og sørgede for, at hun kom afsted. Saaan gik det meget ofte. Familiemedlemmer, som man af en eller anden Grund i den første Forvirring og Frygt havde ladet blive tilbage i Danmark, kom over til Sverige enten ved eget eller andres Initiativ, og dette tog navnlig Fart, da man havde faaet Vished for, at ingen, absolut ingen Jøde, uanset Alder og Helbredstilstand, kunde forblive i sit Fædreland. De maatte alle afsted.

Vanskeligst var dog Problemet »rejse eller blive«, hvor det angik de saakaldt blandede Ægteskaber, hvor altsaa Manden eller Hustruen var Jøde og Børnene følgelig Halvjøder. Da den første Meddelelse om Aktionen kom, kunde ingen vide, hvor dybtgaaende den vilde blive. Enhver Jøde, om han saa var nok saa meget gift med en Ikke-Jøde, ja, selv om han stod uden for Trossamfundet, maatte føle sig udsat og forberede sig paa at forlade Landet. Men kunde man saa forsvare at efterlade Resten af Familien, f. Eks. den ikke-jødiske Hustru og de halvjødiske Børn? Her laa en af de tungeste, maaske mest skæbnsvangre Afgørelser, en Mand overhovedet kan træffe i sit Liv, og en generel Rettesnor kan man ikke sige, at der blev gaaet frem efter. Her talte den enkelte Hjerne og Hjerte. I mange Tilfælde flygtede kun Heljøden og lod de andre blive hjemme. Den heljødiske Ægtemand syntes, det var Synd at rive sin ikke-jødiske Hustru og de smaa halvjødiske, maaske døbte Børn ud af deres Hjem og bort fra deres Milieu, fra Hustruens Forældre, Søskende o. s. v., og lod dem blive tilbage. Naar en ikke-jødisk Ægte-

mand blev hjemme og lod sin jødiske Hustru rejse — i Reglen med Børnene —, skete det hovedsageligst, fordi han ikke saa nogen Grund til at opgive sin Stilling, men mente, at han gjorde mere Gavn ved at blive, bevare Hjemmet og tjene nok til at forsørge Familien, naar den atter kunde vende hjem.

Men derfor være absolut ikke sagt, at ikke-jødiske Familienmedlemmer altid lod de andre rejse, tværtimod var der et Utal af Familier, som rejste sammen, fordi de ikke kunde tænke sig at skilles og — uanset hvad Fremtiden ellers maatte bringe dem — var bestemt paa at møde Skæbnen i Fællesskab. Det skete ogsaa ved talrige Lejligheder, at det jødiske Medlem af Familien tog afsted, men kort Tid efter kom Resten af Familien over. De kunde alligevel ikke undvære hinanden. Endnu et halvt Aar efter Flugten oplevede man, at tilbageblevne Familiemedlemmer kom til Sverige legalt eller illegalt.

Paa disse smukke og helt naturlige Følelser fik jeg meget hurtigt et Par Eksempler.

Da jeg en af de første Dage efter vor Ankomst gik paa Gaden i Helsingborg, mødte jeg en Bekendt, som fortalte, at han var rejst alene.

— Min Kone er jo ikke Jøde. Hun og Børnene er i Sikkerhed hos hendes Familie.

Altsaa det stadige Omkvæd. Jeg tænkte ikke mere over Sagen, men da vi samme Aften var ved at gaa i Seng hos den svensk-danske Familie, hvor vi var blevet installeret, ringede Telefonen. Det var en ung, dansk Mand, en fjern Slægtning af Familien, som spurgte, om der ikke var Plads til flere hos os. Det drejede sig om to voksne og to Børn.

Selvfølgelig havde man Husrum til dem, skønt Familien knapt kendte ham og ikke anede, hvem Resten af Selskabet bestod af. Men det spurgte man mindre om i de Dage. En halv Time senere var de hos os, og den unge Mand, en ikke-jødisk Blomsterhandler, fortalte da, at han var flygtet, fordi han havde hjulpet en Mængde Jøder med at flygte og derved selv var kommet i Farezonen, men den sidste »Last«, han besørgede over, bestod af de tre, han nu bragte med sig, nemlig en lille, ung, ikke-jødisk Frue, hvis Mand var flygtet Dagen før, og deres to Børn. Fadéren var den Bekendt, jeg havde talt med

samme Eftermiddag, og Grunden til, at hun og Børnene nu ogsaa havde forladt Danmark, var den simple, at hun fra det Sekund, han var taget fra dem, havde følt en usigelig Længsel efter ham. Det var det, der havde faaet hende til at begive sig paa Flugt med de to smaa.

Hendes mindste Søn var en pragtfuld Unge paa et halvt Aar, smilende, rund og rask og helt uberørt af de overstaede Begivenheder. Men den anden lille Dreng, som var tre Aar, befandt sig i en frygtelig Tilstand. Jeg har aldrig set et Barn saa fuldstændig ude af Sindslikevægt. Han havde faaet et Bedøvelsesmiddel, som maatte have haft fejl Virkning eller ikke have været tilstrækkeligt. I hvert Fald led han den Aften af en Art Nervechok. Det lille Nervesystem havde faaet en Rystelse. Han hverken græd rigtigt eller lo rigtigt, det ene Øjeblik vilde han i Seng, det næste vilde han blive oppe. Han vilde ikke spise og alligevel have Mad. Han skreg paa sit Legetøj, og naar han havde faaet det, interesserede det ham ikke det mindste. Det var, som om dette Barn fuldstændig gik ved Siden af sig selv. Til sidst maatte hans Mor og jeg ligefrem tvinge Tøjet af ham, skønt han hvinede og sparkede. Vi lagde ham i Seng, og han rev Dynen af sig, vi slukkede Lyset, og han fik et Raserianfald. Han anede ikke, hvad han foretog sig. Omsider blev han alligevel overmandet af Træthed og faldt i Søvn paa Gulvet, hvor vi fandt ham og lagde ham i Seng. — Et Par Dage efter var han atter helt rask.

Næste Dag begyndte Jagten efter Familiefaderen, og her var jeg heldig. Da jeg om Formiddagen gik paa Hovedgaden, løb jeg bogstavelig talt i Armene paa ham.

— Har du faaet Meddelelsen, spurgte jeg ham.

— Meddelelsen? Om hvad?

— At din Kone og dine Børn er kommet.

— Hvad siger du, skreg han. Er min Kone og Børnene kommet? Begge Børnene — baade den store og den lille? Hvor er de?

Jeg fortalte ham, at de var lige i Nærheden.

— Er det rigtigt? Du holder mig ikke for Nar?

— Nej, og de har det godt alle tre.

Han faldt mig om Halsen. Taarerne strømmede ned ad Kin-

derne paa ham, og han kyssede mig, som om det var mig, der havde bragt dem over. Jeg gav ham deres Telefonnummer, og han styrtede straks ind i den nærmeste Boks og ringede til hende. Meget fik han ikke sagt, dertil græd han for stærkt, men det var Glædestaarer, og kort Tid efter var Familien atter forenet.

Man kan sige, at den egentlige jødiske Flugt stod paa i ca. tre Uger. I den første Tid var den selvfølgelig stærkest med op til ca. 1.000 Flygtninge om Dagen, omkring den 10. gik Omfanget lidt ned for saa atter at stige, da Indholdet af et Brev, som Dr. Best den 5. Oktober havde sendt Direktør Svenningsen, Udenrigsministeriet, blev bekendt i videre Kredse. Det lød:

Højt ærede Hr. Svenningsen!

Refererende til vor Samtale af 4. Oktober 1943 bekræfter jeg over for Dem, at følgende Regler gælder for Behandlingen af Jøder i Rigsomraadet:

Halvjøder og Blandingsjøder i mindre Grad (Mischlinge geringer Grades) forbliver uberørte af Forordningerne, som særlig gælder for Heljøder.

Det samme gælder for Heljøder, som er gift med Ikke-Jøder.

Videregaaende Forholdsregler end de, der gælder Rigsomraadet, er ikke truffet i noget af de besatte Lande (Weitergehende Massnahmen als im Reichsgebiet sind bisher in keinem besetzten Lande getroffen worden).

5. Oktober 1943.

sign. Dr. W. Best.

Dette Brev, hvis Hensigt muligvis ogsaa kan have været at berolige, havde den stik modsatte Virkning, saadan som alt, hvad Tyskerne gav skriftligt fra sig. Man erindrede sig, at de kort Tid i Forvejen havde lovet ikke at røre danske Jøder, men alligevel var det kommet til den store Razzia. Man mindedes ogsaa andre tyske Løfter til Danmark og andre okkuperede Lande, som ikke havde været det Papir værd, de var skrevet paa. Endelig ræsonnerede man som saa, at Forholdsregler mod Brøkdelsjøder altsaa havde været drøftet og derfor ikke var en Tanke, som laa Tyskerne helt fjernt.

Mange Familier, hvis jødiske Medlemmer hidtil havde gemt sig, skiltes nu for Alvor, — »det bliver os næste Gang«, følte man sig overbevist om. Masser af Hustruer maatte sige Farvel til deres Mænd, Hjem, undertiden ogsaa Børn for at bringe sig i Sikkerhed hinsides Sundet. Mange Ægtemænd forlod Koner og Børn. Det var en tragisk Adskillelsens Tid, og det var sikkert — om muligt — endnu vanskeligere for disse Mennesker end for os andre at forlade alt, thi for dem maatte Jødedom og jødisk Liv staa langt mere fjernt end for fuldblods Jøder. De havde knapt tænkt paa, at der flød jødisk Blod i deres Aarer, før Problemet nu blev aktuelt. Men der var ingen Vej udenom, hvis de ikke vilde risikere at bryde sammen. Selv om der muligvis ikke skete dem noget, var alene Uvisheden næsten uudholdelig. I lange Tider turde de ikke opholde sig i deres Hjem, og skulde de endelig ud i det frie, maatte de medføre deres Vielses- eller Daabsattest. Nerverne blev mere end tyndslidt i de Uger, de tilbragte i Danmark, og Friheden i Sverige følte mindst lige saa velkommen af dem som af os.

En Aften ankom tre jødiske Søstre med deres fire smaa Børn. De var alle gift med ikke-jødiske Mænd og havde i 14 Dage levet en Mørketilværelse, som hverken de selv eller deres Ægtefæller længere kunde holde til. Mændene sendte dem derfor afsted, men blev selv tilbage, da de nødtigt vilde forlade Stillinger og Hjem.

Lidt over Midten af Oktober kunde det se ud, som om Tyskerne følte Trang til at vise en Gestus — eller var det en ny Sabotage af Hitlers Ordre? — idet de tilbød Udrejsetilladelse til Blandingsjøder og Heljøder med ikke-jødiske Ægtefæller, og paa legal Maade rejste derefter over hundrede Mennesker til Sverige, deriblandt flere af de Mænd, som havde været interneret i Horserødlejren siden den 29. August. Logiken kan være vanskelig at faa Øje paa. Først hentes Folk ud af deres Senge midt om Natten, saa holdes de indespærret henved to Maaneder, derpaa slippes de løs, og man giver dem Lejlighed til at flygte til Udlandet!

Imidlertid tog Behandlingen af deres Papirer saa lang Tid, at ikke Halvdelen blev ekspederede, før der lukkedes for flere Udrejser ad denne Vej. Den direkte Aarsag — eller i hvert Fald

Paaskuddet hertil — var Bombeattentatet i Café »Mokka« den 27. Oktober, som medførte øjeblikkeligt Udgangsforbud for København og som ogsaa bevirkede, at Udrejsetilladelserne blev tilbagekaldt.

Det skete gennem en Telefonsamtale til Paskontoret paa Politigaarden om Eftermiddagen den 28. Oktober paa et Tidspunkt, da der var samlet ca. 200 Personer paa et Kontor, hvor de afventede det længe imødesete Visum, som var lovet dem færdigt til samme Dag.

Sceneriet var dette: De ventende var lykkelige for, at de skulde rejse over med Færgerne, hvilket var langt at foretrække for en illegal Flugt. Hjemme stod Kufferterne pakket, alt var klappet og klart til Rejsen. Visum'et var ganske bestemt lovet dem, og man var indstillet paa at tage afsted endnu samme Dag.

Da kom en af Embedsmændene ind, bad om Ro og oplyste saa, at der vilde blive dekretet Udgangsforbud allerede samme Aften og at yderligere Visumudstedelse øjeblikkelig blev standset. En frygtelig Fortvivlelse bredte sig straks i Forsamlingen, der styrtede bort, nu mere end nogensinde overbevist om, at det gjaldt om at forlade Landet. Naar Tyskerne ikke længere vil lade os rejse, maa det være, fordi de nu ogsaa skal have fat i os, ræsonnerede man.

Men en Del Mennesker havde paa dette Tidspunkt faaet deres Papirer stemplet og gjort alt klart til at forlade Landet, hvadenten de nu valgte Færgen til Malmø eller Helsingør—Helsingborg Forbindelsen. De var lykkelige og glade naaet frem til den tyske Paskontrol, hvor de foreviste de Papirer, som skulde aabne Vejen ud af Helvedet, da Embedsmændene uden videre rev Ausweiss'et i Stykker og kastede Passene i Papirkurven.

— Det er vores Tak for »Mokka«, lo de haanligt.

Den Nat og de følgende Nætter steg Flygtningestrømmen kendeligt. Nu var der ikke mere at betænke sig paa, intet at vente paa. Næste Razzia stod for Døren. Til Sverige ankom paa det Tidspunkt Mennesker, hvis Tilknytning til Jødedommen var den fjernest mulige. De var enten døbt eller konfessionsløse, de var lyse og blaaøjede og saa danske af Ydre og Sind som vel tænkeligt, men de havde altsaa en Bedstefar eller Bedstemor, som ganske vist var død for Aar tilbage, men som havde haft

jødisk Blod i sine Aarer. De havde maaske ikke engang kendt vedkommende, aldrig set ham eller hende, som de kunde takke for, at de nu maatte forlade deres Fædreland. For deres Vedkommende syntes Flugten endnu mere uforstaaelig end for os andre. De kom enten alene eller med Børn og »helariske« Ægtefæller, og de havde ofte oplevet en Flugt, som hvad det dramatiske angik ikke stod tilbage for nogen Heljødes.

I Løbet af Oktobers sidste Halvdel blev nemlig Kystbevogtningen forstærket, og tyske Patruljer og Schalburgfolk arbejdede intenst langs Strandvejene og paa Havnene, hvor de havde en Evne til at dukke op paa de mindst belejlige Tidspunkter. Ogsaa paa Vandet var Bevogtningstjenesten forøget, efter Sigende løb omkring 20 Marinebaade frem og tilbage i Øresund, stærkt armeret og udstyret med moderne Lytteapparater.

Men selvfølgelig flygtede langt fra alle Danskere med jødisk Blod i Aarerne til Sverige. Der er mindst 20.000 Blandingsjøder, saa stærkt indgiftet i ikke-jødiske Slægter er de danske Jøder, og de fleste blev i Hjemlandet, men følte sig langt fra trygge derved.

Nogle Blandingsjøder saavel som nogle Heljøder blev allerede ved Aktionens Begyndelse anholdt og deporteret. Skal man henholde sig til det foran gengivne Brev af 5. Oktober, blev de altsaa taget med ved en Fejltagelse. Iøvrigt forespurgte det danske Udenrigsministerium kort efter om Muligheden af at faa tilstillet Lister over, hvem der var deporteret, og hvor de befandt sig. Det tyske Svar var et Skuldertræk og en Meddelelse om, at det »af tekniske Grunde« var umuligt. Omkring Slutningen af November fik forskellige danske Instanser alligevel nogle ret fuldstændige Lister, og det skal ikke være nogen Hemmelighed, at visse »Kilder« i Dagmarhus afskrev eller affotograferede de Lister, som forelaa dér, Side for Side og sendte dem over til de danske Myndigheder i Sverige, hvor de blev til stor Nytte for det kommende Hjælpearbejde.

Fem Personer, som var deporteret ved en soleklar Fejltagelse, frigaves og førtes tilbage til Danmark.

RÆVEN HAR MANGE UDGANGE

DER var kun een Maade at komme til Sverige paa — med Baad. Flyvemaskine maatte udelukkes, bl. a. fordi der skulde Visum til, men iøvrigt skal det straks fastslåas, at der ankom danske jødiske Flygtninge baade til Helsingør og Malmø, som rejste legalt med svensk og tysk Visum og Ausweiss og hvad der ellers forlangtes. De sejlede over med Færgerne og havde mange Kufferter fulde af Tøj med sig. De var nogle Dage før Aktionerne begyndte gaaet op i Dagmarhus eller havde benyttet sig af Mellemmænd, og havde erklæret, at de paatænkte at forlade Landet. Samtidig havde de ladet forstaa, at de var rede til at betale for et Visum. Lige op til Spidserne bukkede Tyskerne under for Bestikkelse. Hvis de blev smurt godt, faldt Ausweiss'et øjeblikkeligt, og det paastaas, at Dr. Best skal have tjent en køn Ekstraskilling. Ogsaa medens den store Ekspatriering stod paa, var der flere Eksempler paa, at Tyskerne ikke blot lukkede Øjnene, men direkte assisterede i Flugten. En Aften laa saaledes nogle Flygtninge bag et Skur ved Skovshoved nye Havn og ventede paa at komme afsted, da de opdagede, at en Deling tyske Soldater kom marcherende ind paa Havneomraadet, som de afspærrede og besatte.

— Dér forsvandt vores Chance, tænkte de fortvivlede Mennesker — men nej. Kort Tid efter kørte et Par Biler ind paa Havnen, og ud steg ca. 10 Jøder, som Tyskerne sørgede for kom ombord i en Baad, der laa parat. Da den var vel ude af Havnen, drog Tyskerne væk igen, men forinden betroede Officeren sig til de patruljerende danske Kystbetjente:

— Jeg kunde gøre det, fordi jeg vidste, at der i mit Kompagni ikke var en eneste Nazist.

I Dragør Havn laa et Par tyske Hurtigbaade, hvis Leder henvendte sig til en dansk Bekendt og tilbød at skaffe jødiske Flygtninge til Sverige. Nu kunde man jo ikke vide, om det var et Trick, men da Danskeren kendte Tyskerens Indstilling, vovede han at gøre et Forsøg og tilbød et Par Flygtninge, som ventede i Nærheden, at komme over med en af de tyske Baade. Flygtningene, der ikke øjnede anden Mulighed, tog imod Tilbudet og bragtes ombord. Den tyske Baad førte dem ud midtvands i Sundet, hvor man begyndte at signalisere efter nogle svenske Fartøjer, som omsider nærmede sig. Derpaa gav man Flygtningene hver et Redningsbælte om Livet og kastede dem overbord, hvorpaa Tyskerne fjernede sig. Faa Minutter efter var Flygtningene halet ombord hos Svenskerne og stod kort Tid efter i Sverige.

Disse Udrejser med direkte tysk Assistance var dog Undtagelser, og de 99.99 % af alle Flygtninge maatte begive sig ud paa den farlige Overfart saa langt væk fra Tyskerne og deres danske Vaabendragere som vel muligt, hvad enten Turen skete i Robaade, Motorbaade, Sejlskibe eller Dampskibe. Hver Flygting har oplevet sit Eventyr og har sin spændende Oplevelse at fortælle, men en Opremsning heraf vil blive altfor omfattende. I det følgende skal derfor kun gives en Række karakteristiske Eksempler paa de Begivenheder, som udspillede i Forbindelse med Flugten.

I Dagene omkring den 1. Oktober var de vigtigste Udskibningshavne at finde paa Strækningen Vedbæk-Helsingør-Raageleje. Fra Havnene mellem Vedbæk og Humlebæk var der kun en Times Sejlads til Hveen, og fra de andre var der ikke meget længere, før man naaede Sverige. Der er dog ogsaa Tilfælde, hvor selv en kort Overfart har varet op til 12 Timer paa Grund af Sø- og Vejrforhold og fordi der maatte sejles store Omveje for at undgaa tyske Søpatruljer.

Det er ingen Overdrivelse at paastaa, at der i disse første Oktoberdage i det nordsjællandske Kystomraade befandt sig flere Tusind Mennesker, som vilde — og maatte — forlade Landet, og naar man tager i Betragtning, hvor faa Baade der stod til

Disposition, og hvor ringe Pladsen var i Størstedelen af disse Baade, er det kun naturligt, at Flygtningestrømmen hurtigt bredte sig videre ud over Landet. Naar Folk indsaa, at der ikke i den nærmeste Fremtid vilde blive Baadplads til dem paa det Sted, hvor de befandt sig, søgte de til andre Havne, og saadan gik det til, at Flygtninge sejlede ud ikke blot fra Østkysten af Sjælland, iberegnet selve Københavns Havn, men ogsaa indskibede sig fra Kattegatsøerne, fra Lolland, Falster og Møen, ja selv fra Fyn, Jylland og Bornholm. Fra næsten samtlige Havne gik en tæt flydende Strøm af Flygtninge i Løbet af de næste tre-fire Uger. Den 1. November, da det virkelige *rush* var overstaaet, regnede man med, at ca. 8.000 Flygtninge befandt sig i Sverige, medens der var knapt 2.000 en Maaned tidligere.

Kun de færreste var saa heldige at kunne tage lige fra deres Hjem eller Skjulested til Baaden og naa over. Mange maatte begive sig ud langs Kysterne og haabe paa, at »noget vilde vise sig«. Adskillige slog sig ned hos ikke-jødiske Venner, og det maatte være en mærkelig Familie, om ikke Husets Herre eller Søn eller Datter havde en Forbindelse. Spørgsmaalet var blot, hvordan Sagen praktisk skulde gribes an. Man vovede selvsagt ikke at bruge Telefonen, naar man vilde i Forbindelse med Hjælperne, men alt maatte ske pr. Kurér, som man ofte maatte vente længe paa, fordi han havde saa meget at gøre. Desuden var mange ikke-jødiske Familier bange for at huse deres jødiske Venner mere end een Nat. Saa maatte man i Vogn søge andetsteds hen, men derved fjernede man sig ogsaa et Led fra Forbindelsen og Kontakten blev maaske vanskeligere. Der er Flygtninge, som har boet 10-12 forskellige Steder, før de endelig kom afsted.

Der var snart Beviser paa det risikable i at huse Flygtninge. Hvis Tyskerne under deres Razziaer fandt Jøder i ikke-jødiske Hjem, tog de ofte baade Værter og Gæster med sig. En Familie i Vedbæk havde haft nogle Flygtninge boende og skaffet dem Baad. De var ved at følge dem ned til Afgangsstedet, da en tysk Patrouille dukkede op og skød omkring sig i Mørket. Der blev saaret saavel Jøder som andre.

Flugtorganisationerne arbejdede naturligvis under den største Risiko, og det er allerede beskrevet, hvordan Lederne af Organi-

sationen i Snekkersten maatte flygte, da deres Navne blev røbet, noget lignende skete med mange andre fra samme Front, saaledes tog en hel Række Kystbetjente afsted midt i Oktober, da det blev klart for Tyskerne, at de havde lukket Øjnene for Flygtningetransporter. Fiskere, der sejlede Folk over, kunde ogsaa være sikre paa at blive anholdt, hvis de blev røbet. I Snekkersten var paa et givet Tidspunkt tolv af Fiskerne sat fast. Efter nogle Dages Forløb kom deres Sag for Retten, de nægtede selvfølgelig alt og maatte løslades igen »af Mangel paa Bevis«. Senere skal de dog atter være blevet anholdt og dømt.

Et Medlem af en Organisation fik et Vink om, at han stod paa Tyskernes sorte Liste, og maatte flygte med Kone og Børn, men ude paa Sundet blev deres Baad ved et Ulykkestilfælde sejlet i Sænk af en anden Baad. Den gode, danske Mand, hvis eneste »Forbrydelse« bestod i, at han havde hjulpet med til at redde Menneskers Liv, maatte selv betale sin velsignelsesrige Gerning med Tabet af to smaa Børn.

I første Halvdel af November sad ca. 30 Personer i Horserøds tyske Afdeling sigtet for at have hjulpet Jøder paa Flugt. I de Tilfælde, hvor Flygtningehjælpere blev stillet for en Dommer — og det var altid danske Dommere, der behandlede disse Sager — fik de dog en umaadelig mild Dom. Meget bemærkelsesværdig var den Afgørelse, som blev truffet i Byretten den 23. Oktober, hvor tre Personer, en 24-aarig stud. med., en 40-aarig Forsikringsmand og en 42-aarig Inspektør, stod tiltalt for mellem den 24. September og 17. Oktober at have assisteret i ca. 500 Menneskers Flugt fra Danmark til Sverige. Retten var her saa opfindsom at lade de sigtede paaberaabe sig Straffelovens § 14, hvori det hedder: »En Handling, som ellers skulde være strafbar, straffes ikke, naar den var nødvendig for at afværge truende Skade paa Person eller Ejendom og Lovovertrædelsen kan anses for at være af forholdsvis underordnet Betydning«. De blev frikendt, og saadan gik det som Regel. Man saa meget mildt paa at have hjulpet Jøder ud af Landet, anderledes var det, naar man ogsaa hjalp Sabotører paa Flugt, bl. a. fordi disse officielt maatte betragtes som Forbrydere. Naar derfor en Flygtningehjælper var blevet paagrebet, gjaldt det for ham om at overbevise Retten om, at han kun havde hjulpet Jøder bort. Det var

meget beklageligt, at hjælpsomme Danskere maatte vandre i Fængsel paa Grund af deres Bistand, og helt sørgeligt maa det siges at være, naar Flygtningene direkte var Aarsag til, at det skete, som da et Par Jøder blev paagrebet paa Øresund og visiteret, hvorved Tyskerne fandt nogle Adresser paa dem. Skønt Flygtningene havde lovet ikke at føre noget skriftligt med sig ud af Landet, havde de altsaa disse Adresser paa Flygtningehjælpere, og Resultatet blev, at bl. a. en kendt københavnsk Grosserer blev anholdt, medens hans »Kompagnon« i Tide fik et Tips, saaledes at han med Kone og Børn kunde flygte, før Gestapo fik ham fanget. Det var selvfølgelig ikke ond Vilje, der foranledigede Flygtningene til at føre Adresserne med sig, kun en utilgivelig Dumhed, Skødesløshed eller Glemsomhed.

Hvis man skulde over med en Fiskerbaad og havde fundet en Fisker, som havde Plads og Lyst, eller hvis man var kommet i Forbindelse med en Flugtorganisation, maatte Pengespørgsmaalet afgøres først. Der har verseret mange Rygter om dette Punkt, og man vil have hørt om Folk, der betalte Fantasisummer. Der gives ogsaa Tilfælde, hvor Overfartsprisen har været betydelig. En Familie paa to voksne og tre Børn gav en Fisker 40.000 Kr. for at kømme over, en anden Familie paa det samme Antal Medlemmer ofrede 30.000 Kr. Rekorden sattes vistnok af en Familie paa fire Personer, som maatte betale 55.000 Kr., før de kom over. De naaede dog dette Tal i to Tempi: først gav de en Mand 20.000 som Betaling for »Billetterne«, men Forbindelsen glippede, og de saa ham aldrig mere. Derefter lagde de 35.000 Kr. paa Bordet et andet Sted, og saa lykkedes det. Der kan anføres Tilfælde, hvor Billetpriserne maa karakteriseres som ren og skær Udplyndring, men paa den anden Side — naar Folk havde Pengene og vilde ofre dem til Formaalet, saa maatte Resten blive deres private Sag, og det skal pointeres, at langt de fleste kom til Sverige for en ganske anderledes rimelig Betaling. Som Regel laa Prisen mellem 1.000 og 5.000 Kr. pro persona, nogle kom endnu billigere afsted, mange endog fuldstændig gratis.

Naar Flygtningen kom i Forbindelse med en Organisation og erklærede sig rede til at betale en betydelig Sum, tog man mod Tilbudet og lod de mange Penge komme mindre bemidlede til-

gode. Søfolk, der var tilknyttet en Organisation, fik deres direkte Udgifter betalt plus en mindre Fortjeneste for hver Overfart. Overskuddet gik saa enten til Flygtninge, som ingen Penge havde, eller til andet Arbejde inden for Organisationen, sagde man i hvert Fald. Undertiden passede det, undertiden kom de mange Penge ikke videre. En Grosserer betalte 50.000 Kr. og skaffede derved Baadlejlighed for en Snes andre. En meget velhavende ung Dame erklærede sig rede til at betale en Fisker 500.000 Kr. Han tog mod Pengene, bragte hende over, førte derpaa 182 Flygtninge gratis over paa 36 Ture, købte sig derpaa en Livrente paa 100.000 Kr., beregnede sig selv 25.000 Kr. til Udgifter og Fortjeneste og skænkede Resten til en Organisation. Af et Beløb paa 600.000 Kr., som nogle Søfolk indsejlede, anvendtes over 400.000 Kr. til »fortsat Arbejde« i Organisationens Tjeneste.

Ogsaa Folk, der ikke selv behøvede at flygte, betalte for at faa andre over. Der foreligger talrige Eksempler paa, at Firmaer chartrede Baade, som man derefter kunde komme gratis over med. Enkeltpersoner har ogsaa købt eller lejet Motorbaade og sørget for, at Folk, der sandsynligvis var dem helt fremmede, kom gratis afsted. Det spillede kort sagt ingen Rolle, om man var bemidlet eller fattig. Enhver, der skulde afsted, kom ogsaa afsted.

Det var en Strøm af Guld, der i de Dage flød ned i Lommerne paa Fiskere, Sømænd og deres Hjælpere og Mellemmænd. Mange tjente paa den korte Tid mere, end de sandsynligvis kunde skrabe sammen i Resten af deres Levetid, men for det første udsatte de sig selv for Livsfare, og dernæst var det selvfølgelig ogsaa Mennekeliv, de var med til at redde, og dette Faktum har virket forsonende. Derimod var det rent forkasteligt, at nogle modtog Penge ved at afgive Løfte om at arrangere Overfart og saa gjorde sig usynlig med Pengene, som man aldrig fik Udbytte for.

I det store og hele beklagede ingen Flygtning sig over Priserne, der forlangtes, selvom de laa hinsides det rimelige. Der forekom saaledes Tilfælde, hvor Søfolkene ikke blot krævede en bestemt Overfartspris, men ogsaa Køb af Baaden, Penge til nye Fiskegrejer, Benzin, Olie o. s. v., og i hvert Fald ved een Lejlighed stillede et Baadehold Forlangende om, at Passagererne

selv maatte skaffe den nødvendige Olie og Benzin, ialt ønskede de 500 Liter, til Turen Nykøbing Sj.-Sverige og retur. Naar hertil kom en Billetpris paa 25.000 Kr. for 13 Personer, Penge til Fiskegrejer og Køb af Baaden, har Søfolkene faaet en helt pæn Dagløn ud af det — og de lod sig ikke nøje med en Check. Hele Beløbet skulde ligge i Kontanter paa Bordet, før de drog afsted.

Nogle Flygtninge gik ud fra Hellebæk med et Par Fiskere efter at den aftalte Pris var blevet betalt, og man var naet et godt Stykke ud, da Baadens Ejer standsede og forlangte, at Flygtningene omgaaende skulde aflevere alt, hvad de havde paa sig af Guld- og Sølvgenstande samt Resten af deres Penge. Ellers vilde han ikke fortsætte Færden. Der var ingen Udvej mulig, og fuldstændig udplyndret steg de i Land paa Svenskekysten. Livet var det eneste, de havde i Behold.

Fra Rungsted afgang en Flygtningetransport lige i Begyndelsen af Oktober. Det drejede sig om en Snes Personer, som i Dagens Løb var ankommet dertil og havde haft meget let ved at finde Fiskere, som vilde gaa over. Det var nærmest saadan, at Søfolkene opsøgte Flygtningene og tilbød dem at foretage Turen. De var naturligvis lykkelige og indskibede sig forventningsfuldt, saa meget mere som Betalingskravet havde været meget rimeligt. Da de var kommet ud paa Sundet, blev Motorerne slaaet fra, og Fiskerne forlangte alt, hvad Flygtningene havde paa sig af Penge og Værdisager. Der var ingen Vej udenom, og alt maatte udleveres. Derpaa fortsattes Rejsen, men ikke med Kurs mod Sverige. Uden at de i Lasten indespærrede Mennesker havde Mulighed for at opdage noget, gik Turen sydpaa til Københavns Havn, hvor Gestapo med anerkendende Nik til »Fiskerne« — vel ogsaa med flere kontante Beløb — kvitterede for den eftertragtede Last. Det var Frikorpsmænd, som havde været saa noble ikke blot at berøve Landsmænd alt, men ogsaa at føre dem lige i Gabet paa Gestapo.

En ung Frue var sammen med sine to smaa Børn paa Vej til Sverige med en Skipper, som af en eller anden Grund allerede lidt uden for Kysten sprang over Bord og forlod Skibet. De drev omkring paa maa og faa, indtil en tysk Patruljebaad opdagede dem og paagreb dem. De førtes til Horserød-Lejren. Da

Fruens ikke-jødiske Mand fik det at vide, spekulerede han lidt over, hvordan han skulde faa dem fri igen, henvendte sig til ORS. Ejnar Krenchel, satte ham ind i Situationen, og Resultatet blev, at de faa Timer efter var fri. Hvor meget skylder jeg Dem, spurgte Manden Hr. Krenchel. Skal vi sige 50 Kr? Og derved blev det. Men Hr. Krenchel havde jo ogsaa de fineste tyske Forbindelser og sad som Følge heraf ikke længere i økonomiske Vanskeligheder!

Mange mente, at blot de havde faaet Baadlejlighed, kunde de føle sig saa godt som sikre paa ogsaa at naa over, men saadan var det naturligvis slet ikke. Der var for det første Risikoen for at møde tyske Patruljer paa Vejen ned til Baaden, dernæst Udsigten til at blive standset ude paa Vandet, og i begge Tilfælde maatte man regne med at være fortabt. Der var derfor en Del forudseende Mennesker, som ikke tog afsted, før de havde forsynet sig med Gift. En yngre Dame skulde over med sin gamle, svagelige Far, som kun kunde bevæge sig med største Vanskelighed, men hun vilde ikke svigte ham, skønt det var meget sandsynligt, at hans daarlige Ben vilde berede dem begge alvorlige Hindringer. De agtede at gøre Forsøget, og gik det ikke, foretrak de Døden for egen Haand fremfor at blive deporteret. Hun havde i sin Taske og han i sin Lomme tilstrækkelig meget Gift til, at de øjeblikkelig vilde dø, hvis de tog det. De kom over — og i Havnen skyndte de sig at hælde Giften ud i Vandet. Flugten havde alligevel været for meget for den gamle Mand, og et Par Maaneder senere afgik han ved Døden.

En Dr. phil. og hans Kone havde ligeledes Gift paa sig, da de forlod København. De nærmere Omstændigheder ved Flugten er mig ikke bekendt, men omkring Midten af Oktober fandt man dem begge døde dybt inde i Skoven ved Esrom. De havde ikke set nogen Udvej for at slippe væk fra Landet og gik sammen i Døden.

En Grosserer havde Gift paa sig, da Gestapo overraskede ham paa Vej til Baaden i Selskab med nogle andre Flygtninge, og han tøvede ikke med at tage den. Men Resten af Flygtningene prøvede paa at stikke af, og Soldaterne satte efter dem, idet de overlod Grossereren til sin Skæbne helt uden Bevogtning. Skønt han blev mere og mere syg, kunde han bringe sig i Sikkerhed,

og man fik sendt Bud efter en Læge, som pumpede ham ud igen. Næste Dag kom han til Sverige.

En Overretssagfører, hans Kone, deres 19-aarige Søn og en ca. 16-aarig Datter maatte forsøge at naa Sverige i Robaad, skønt ingen af Herrerne havde nogen Øvelse i Roning. Vejret var haardt, Søen gik højt og Bølgerne slog ind over dem alle fire, saaledes at der stilledes de største Krav til baade Roerne og Damerne. Da de var naaet omtrent ind paa svensk Farvand, maatte de give op. Mændene havde ikke Kræfter til mere, deres Hænder var opsvulmede og blødt, og alle fire var stærkt forkomne. Da de saa et Fartøj nærme sig, følte de sig overbevist om, at det var Tyskerne, som havde fundet dem. Faderen trak en Flaske Morfin op af Lommen og forgav hele Familien og sig selv. Det var et dansk Skib, der kom op til dem, men Besætningen var tysk, og de fire lidende Mennesker blev trukket ombord og ført til nærmeste Havn, Helsingør. Her indlagdes de paa Sygehuset og blev pumpet ud. Under Rekonvalescenstiden var der posteret tyske Vagter ved Sengene, og da de var blevet tilstrækkeligt raske, kørtes hele Familien ud i Horserød-Lejren. Til en Mand, der senere blev frigivet, fortalte de hele Historien. Overretssagføreren genvandt iøvrigt hurtigt sit Helbred og sit Humør og betroedes en Del af Lejrens daglige Ledelse, som han organiserede fortrinligt. Man kaldte ham »Kongen«, men Tirsdag den 12. Oktober deporteredes han og Resten af Familien sammen med mange andre fra Lejren og sendtes sydpaa.

Vel den frygteligste Tragedie udspillede paa Stranden i Nærheden af Julebæk. En Flugtorganisation havde anbragt nogle Flygtninge i en Del Badekabiner og fortalt dem, hvornaar de kunde vente Baaden og hvordan de iøvrigt skulde forholde sig. Blandt dem var en tysk Emigrant, hans danske Hustru og deres to smaa Børn. De sad sammen i en af Kabinerne og havde faaet Besked om, at Baaden kunde ventes mellem Kl. 20 og 20.15. Den kom imidlertid ikke. Mandens Nerver var i en frygtelig Tilstand, og bedre blev det ikke, da Baaden tilsyneladende svigtede. Kl. 20.20 bad han sin Hustru komme afsides med ham, lidt senere kaldte han paa Børnene, det ene efter det andet. Med et Barberblad skar han Halsen over paa dem alle tre og vilde derefter vende Bladet mod sig selv. Men han kunde ikke mere. Ude

af sig selv løb han op og ned paa Stranden, hvor han omsider blev fundet og ført væk. Kl. 20.25 kom Baaden sejlene, ti Minutter forsinket, men de ti Minutter havde kostet tre Mennesker Livet.

Det danske Politi tog sig af Manden. Egentlig skulde han anklages for Drab, men under de foreliggende Omstændigheder ønskede man ikke at rette Anklage mod ham. To Dage efter ankom han til Sverige.

— De kan selv forestille Dem, hvordan han reagerede, da jeg maatte stille ham Rutinespørgsmaalet, om han havde Kone og Børn, fortalte senere den svenske Politimand, som forhørte ham ved Ankomsten. Jeg anede paa det Tidspunkt intet om Tragedien, men da jeg erfarede den, blev min Reaktion næsten lige saa stærk som hans.

Manden blev indlagt paa et Nervesanatorium i Skaane.

Motorbaadene, herunder Fiskerbaadene, var de mest efterspurgte. De sejlede hurtigt over, hvis der ikke skete noget ekstraordinært, og kunde rumme mindst 8 Passagerer ad Gangen. I Taarbæk Havn blev Fiskerikontrollens hurtiggaaende Motorbaad stillet til Disposition og præsterede hver Aften tre Ture Taarbæk—Hveen og retur, og adskillige Fiskere naaede et Par Ture i Løbet af en Nat. Det mest risikable var Motorskade, som indtraf i mange Tilfælde, saa Flygtningene laa derude i Sundet og drev for Vind og Vove maaske i Timevis, indtil Fejlen var fundet og udbedret. Det var en skrækkelig Ventetid, og hvis Tykkerne havde fundet Baaden, var Passagererne komplet prisgivet.

Imidlertid kunde Motorbaade alene ikke bestride den vældige Opgave at transportere de Tusinder af Flygtninge bort, saa næste Objekt blev Robaadene. En saadan kom vi jo over med takket være to trænedede og stærke Roere og den Kendsgerning, at Vejr og Sø var ideelle, men ellers var Metoden ikke at anbefale, naar Stormen susede, Havet viste Tænder og Strømmen var imod. I saa Tilfælde var det heller ikke muligt at finde Folk, som vovede at gaa ud, men der stod altsaa en Del Flygtninge, som vilde og skulde over. De blev ofte saa desperate eller fortvivlede, at de bestemte sig til selv at ro.

Man kan forestille sig Situationen. En Kontormand, en Skrædder eller en Repræsentant, Folk, som i deres tidligste Ungdom maaske havde pjasket lidt i Furesøen, paatog sig nu at ro deres Familier og sig selv over det oprørte Hav — uden ringeste Begreb om Navigation, uden Kendskab til Vejr og Vind og uden Kræfter til at gennemføre Turen. Undertiden var Lykken bedre end Forstanden. En ung Handelsrejsende gik ud fra Ellekilde med sin Kone og deres to Børn. Han roede selv og naaede Helsingborg paa et Par Timer. Hvilken Rolle spillede det i den Sammenhæng, at hans Hænder blev forrevne, blødende og fulde af Vabler? Men ofte udspillede de sørgeligste Scener, naar Baadene fyldtes af Vand, kængrede i Stormen eller drev til Havs, fordi Rorgængerens Kræfter svigtede.

Robaadene viste sig ogsaa undertiden at være læk allerede ved Starten, eller det skete, at de blev slaet læk af Søerne undervejs. En Familie, Mand, Kone og to halvvoksne Sønner, gik ud fra Vedbæk i en Robaad, som snart viste sig at tage Vand ind. De opdagede det i Tide og vendte om, da de forstod, at en Fortsættelse af Turen var haabløs. Det lykkedes dem at komme tilbage igen, og Dagen efter fik de Plads i en Motorbaad. Men jeg mødte en Dag en lille vaad og forkommen ung Fyr, som havde roet over med en Kammerat. Kort efter Afgangen gik der Hul i Baadens Bund. De havde intet Øsekar og vovede ikke at vende om. De brugte deres Hatte og Sko til at øse med hele Natten og skiftedes til at ro den stadig tungere Baad og øse. Omkring en Kilometer fra Helsingborg kunde de ikke mere holde Baaden oven Vande. I flere Timer havde de rystet af Kulde, og det isende Vand steg stadig højere og højere. Saa maatte de tage den sidste Chance, forlade Baaden og prøve at svømme i Land. Det maa betegnes som et Under, at det virkelig lykkedes dem begge.

Hvis man skulde over i Robaad, var der som Regel to Fremgangsmaader at følge før Starten. Enten stjal man simpelthen en Baad i et eller andet Skur, som man brød ind i, eller i en Havn, eller ogsaa maatte man købe den af Ejeren. Han maatte betales godt, for han havde ikke store Chancer for at faa en ny Baad, og den gamle kunde ikke komme tilbage. Det vil sige, man maatte ikke regne med at faa den igen, men alligevel blev det mange Gange arrangeret saadan, at Fiskerbaadene tog en Del

Robaade og Joller med paa Slæb tilbage til Danmark, hvor Ejer-mændene muligvis har faaet dem igen.

Fiskerbaade og Robaade blev vel benyttet af 90 % af Flygtningene. De øvrige kom over paa de mest fantastiske Maader.

En Forretningsmand, en stor og kraftig Fyr, som var alene, havde faaet fat paa en Overbetjentuniform, og i den Mundering gik han nonchalant ombord i Helsingborg-Færgen, uden at et Menneske standsede ham. Alle mente, at han gjorde sit Arbejde. Undervejs blev to tyske Vagtposter imidlertid mistænkssomme og bad ham følge med. Det gjorde han ogsaa roligt, og man førte ham ind i et lille lummert Tjenestelukaf. Ingen af Parterne følte sig paa sikker Grund, saa det kom til en lang Parlamenteren, der sluttede med, at den forklædte Overbetjent erklærede, at han ikke længer kunde udholde Varmen og bad om Tilladelse til at gaa lidt op paa Dækket igen. De to andre fulgte ham som Skygger.

Da Færgen var naaet ind i Helsingborgs Havn, vendte Manden sig pludselig om mod den ene Tysker og gav ham et uppercut, saa det sang. Manden knækkede sammen. Lynsnart sprang Flygtningen overbord, men den anden Soldat fulgte efter, og det kom til en spændende Kamp i Vandet. Flygtningen var den stærkeste, han fik sig befriet for den ihærdige Forfølger og svømmede hen til Kajen, hvor man hjalp ham i Land. Nu var han paa svensk Grund og kunde ikke røres. Dagen efter gik han til Fotografen og lod sig forevige i Uniformen, som i Mellemtiden var blevet tør igen.

Flere Mennesker kom over som plomberet Rejsegods. Et Par ældre Damer, som havde foretaget Overfarten paa den Måde, beskrev bagefter Metoden. Paa Københavns Godsbanegaard havde de henvendt sig til en Statsbanefunktionær, som stoppede dem ind i en Godsvogn, der skulde til Norge. Vognen blev plomberet, og Plomberne skulde først fjernes paa en norsk Station. Saa kørte Toget til Helsingør, hvor Vognen blev rullet ind paa Færgen. Da Baaden naaede Helsingborg, raabte Damerne Gevalt, og deres Raab blev hørt af Svenskerne, som uden Tøven brød Plomberne, hjalp Damerne ud og bød dem hjertelig velkommen. Turen havde taget 12 Timer og var gaaet let og smertefrit. Det gjaldt for Damerne blot om, at de ikke faldt i Søvn undervejs

og havnede i Norge. Iøvrigt skal denne Flugtmetode være blevet anvendt flittigt i den følgende Tid.

Der var ogsaa mange, som startede fra Københavns Havn, hvor de blev anbragt i Handelsskibe, Kulbaade og andre større Fartøjer. Nogle af Skibene skulde til svensk Havn, andre til danske Øer, til Jylland, Bornholm eller Norge. Natten efter deres Afgang anløb Baadene imidlertid svenske Havne, satte »Lasten« i Land og fortsatte deres Tur, hvis de da ikke foretrak undervejs at praje et svensk Fartøj og overlade det Flygtningene. Før Afgangen kom der ofte tysk Politi ombord og foretog Undersøgelser af Baadene og deres Indhold, undertiden blev de ogsaa prajet af Patrouilleskibene ude paa Sundet, men saavidt vides blev det ikke opdaget, at der befandt sig Flygtninge skjult i Kulbunkerne eller gemt i Lasten mellem Sække og Planker. En Flygtning kom fuldstændig stivfrossen til Sverige, idet han var blevet anbragt mellem to Lag Is over en Last Fisk. Der skulde dog nogen Dristighed til at gaa ud fra Københavns Havn, thi for at komme i Baadene maatte Flygtningene spadsere ud paa Kajen mellem tyske Vagtposter og Patrouiller, og ofte skete denne Del af Turen ved højlys Dag, fordi man skulde være ombord, før Tyskerne kunde ventes paa Besøg, og umiddelbart efter, at de havde været der, skulde Baadene afgaa. Ved flere Lejligheder tog Folk, som vilde flygte, Hyre ombord og forklædte sig som Søfolk. En københavnsk Læge kom til Sverige som Kullempere. Han var ved Ankomsten saa snavset, at hans Nærmeste havde svært ved at genkende ham.

Raske unge Mænd tog Billet til Bornholmerdamperen og sprang i Søen, naar den passerede Falsterbokanalen. Saa var der ikke langt at svømme, før Svenskerne kunde bjærge dem. Ved en Lejlighed tog en halv Snejs Kystbetjente Billetten paa denne Maade, samme Metode anvendte en ung Operasanger, samt nogle kække unge Piger.

En Dag i Begyndelsen af Oktober flød et Lig i Land Syd for Helsingborg. Det var en Yngling, han var nøgen og kun iført et Korksvømmebælte. Han havde forsøgt at svømme over, et Forsøg, der paa Forhaand var dømt til at mislykkes, men i Haabløsheden og Fortvivlelsen var mange Mennesker parat til at prøve at gøre det umulige muligt.

Det var ganske almindeligt, at flere Hundrede Flygtninge var samlet i en og samme lille Havn. De havde hørt, at der var Overfartsmuligheder derfra, Rygtet herom havde bredt sig, og fra mange Sider var de nu strømmet hid. Men ofte hændte det, at ogsaa Gestapo var underrettet, og der indtraf flere rystende Optrin, naar en stor Mængde Flygtninge blev fundet. I en nord-sjællandsk Havn var saaledes i Løbet af en Eftermiddag over to Hundrede Flygtninge blevet samlet, og adskillige havde allerede skaffet sig Baade, som de var paa Vej til, da Biler med Gestapofolk kørte frem. I deres Desperation forsøgte Flygtningene alligevel at naa frem til Kajen, men Tyskerne aabnede straks fra Bilerne Ild mod dem. Fire Baade fik taget Folk ombord og stak til Søs, men efter Beskydning maatte to af dem vende om. De var ramt under Vandlinjen, og Vandet fossede ind. Øjeblikkelig kastede flere af Passagererne i de to ramte Baade sig i Vandet og svømmede hen til et af de andre Skibe, hvor man trak dem ombord, skønt der i Forvejen var fuldt besæt. Paa den Maa-de naaede de alligevel Sverige. Nogle Gestapofolk var imidlertid straks sprunget ud af Bilerne og løbet ned paa Havnen, idet de skød vildt omkring sig, men en Del af Byens Befolkning, som opholdt sig paa Molen, opfattede straks Situationen og dannede Kæde, skønt de var ubevæbnede og forsvarsløse. Men deres overraskende Optræden sinkede Tyskerne i nogle værdifulde Sekunder. Ellers var vel alle fire Baade skudt i Sænk. Antallet af Flygtninge, som blev skudt ned paa Landjorden eller som druknede, opgjordes bagefter til 19 Personer.

I Gilleleje blev omkring 100 Flygtninge samtidig indfanget af Gestapo, ført til Horserød og kort Tid efter deporteret paa faa Undtagelser nær. To af Undtagelserne var Fru Grosserer J. og hendes 15-aarige Søn Finn, som blev løsladt, fordi hans Far var Ikke-Jøde, og hun fortalte senere, hvad der var passeret:

— Finn og jeg havde faaet Besked om at møde til et bestemt Klokkeslet paa Hellerup Station, hvorfra der skulde afgaa et Tog, som en Flugtorganisation havde arrangeret, og som viste sig at være fuldt af Flygtninge. Da vi naaede frem til Gilleleje, skulde vi spørge efter »Manden med Plastret«, og det viste sig, at han virkelig havde et vældigt Plaster tværs over Kinden. Endnu medens vi befandt os paa Stationen, kom der Kurér med Be-

sked om, at Gestapo havde afspærret Havnen og at Situationen saa faretruende ud. Klokken var henad 20, det var mørkt, og vi vidste ikke, hvor vi skulde gøre af os selv, før to hjælpsomme Kystbetjente tilbød at give 25 af os Plads paa deres lille Pensionatsværelse. Ad mange Bagveje naaede vi frem og blev anbragt i Rummet, som kun var beregnet paa een Person. Lidt senere kom Gestapo paa Husundersøgelse og naaede ogsaa vort Gemmested. De dundrede paa Døren, men vi lukkede selvfølgelig ikke op. Dirrende af Nervøsitet stod vi derinde og ventede paa, at Døren skulde blive brudt op, men det skete gudskelov ikke. Lidt efter fjernede Tyskerne sig, og vi kunde atter falde til Ro. Kl. 2 Morgen oplyste man os om, at Gestapo stadig var paa Havnen og at man snarest kunde vente ny Husundersøgelse i hele Gilleleje, saa det var rigtigst, at vi forsøgte at komme væk. Nogle Førere lodsede os derpaa 4 km ud ad Nakkehoved Fyr til, hvor vi kom ind paa en Gaard. Her havde Førerne haabet, at vi kunde blive Resten af Natten, men det viste sig nu, at selve Hovedbygningen allerede var fuldt besat, saa vi maatte tage til Takke med Kostalden. Vi laa i fem Timer i Snavset mellem de brølende Køer og fik ikke et Øjeblik Søvn i Kroppen. Kl. 7 blev der sendt Spande med Kaffe over til os, og da den var drukket, sagde Værten, at han ikke turde beholde os længere. Man førte os til en ny Gaard, men her vilde de slet ikke modtage os, og Turen gik saa videre mod en tredje Gaard. Vi var delt op i Grupper paa 7-8 Personer hver med sin Fører. Da vi havde gaaet et Stykke Tid, kom en Mand cyklende og raabte:

— Skynd Dem lidt. Der gaar en Baad om kort Tid.

Vi vendte om og løb tilbage til den første Gaard, hvorfra vi telefonerede efter en Bil til de ældre Mennesker, som blev ventede, medens vi andre løb videre. Da vi var naaet halvvejs mellem Gaarden og Havnen, blev vi standset af en halv Snes Personer, der havde stillet sig i Kæde tværs over Vejen og derved spærrede for os. Gestapo var kommet tilbage og Havnen afspærret, fortalte de. Dér stod vi og vidste ikke vore levende Raad. Klokken var 10, det var højlys Dag, og hvis Tyskerne fik Øje paa os, var vi leveret. Saa fandt en af vore Førere paa Raad. Han ledede os ad store Omveje til Gilleleje Kirke, hvor vi blev anbragt paa Loftet. Her sad vi en Timestid, og saa mente vores

Fører, at vi gjorde klogest i at rykke lidt nærmere Havnen. Saa fremt Gestapo atter forsvandt, gjaldt det om at være hurtige i Vendingen og komme ombord og væk paa faa Minutter. Vi sneg os saa fra Hus til Hus — det var midt om Dagen, og vi var en halv Snes Mennesker — listede over Kirkegaarden, kravlede under Gærder og Hegn og maatte mange Gange søge Dækning, naar Situationen saa truende ud. Til sidst havnede vi i et Privathjem hos fremmede Mennesker, som gav os Husly i 2-3 Timer, indtil nogle Kurerer viste sig og meddelte, at Gestapo nu havde paa-begyndt en Husundersøgelse i hele Byen og snart kunde ventes paa det Sted, hvor vi befandt os.

Saa maatte vi hele Vejen tilbage paa samme Maade som før og naaede atter op paa Kirkeloftet. Klokken var nu henad 14, og vi kom til at opholde os paa Loftet i 15^{1/2} Time til Kl. godt 5 næste Morgen. I Løbet af en Haandevending var ikke færre end ca. 90 Mennesker samlet paa dette Loft, hvor vi maatte anbringe os paa Planker og Spær i Bælgmørke og i en Temperatur, som blev lavere og lavere, som Tiden gik. Fra Kl. 20 var der saa isnende koldt, at vi rystede, og Hænder og Fødder blev fuldstændig følelsesløse. Toilet fandtes ikke, men vi fik oplyst, at der stod et Par Spande i et Hjørne. Vi kunde imidlertid ikke finde dem i Mørket. Paa et eller andet Tidspunkt blev der sendt Suppe i Spande og noget Steg op til os, men vi maatte lade det hele gaa tilbage, da det ikke var os muligt at se noget. Maden kunde ikke uddeles, Spisegrejerne kunde vi ikke finde. Det var strengt forbudt at tænde saa meget som en Tændstik. Da det gik op for vore Givere, fandt de paa i Stedet at sende os Wienerbrød, Frugt og Mælk paa Flasker, og disse Ting lykkedes det baade at fordele og faa sat til Livs. Efter mange Timers Forløb — vi kunde jo ikke engang se, hvad Klokken var — fik vi Meddelelse om, at Gestapo vistnok var i Færd med at forlade Havnen, men det viste sig snart at være forkert. Der øjnedes stadig ingen Muligheder for at slippe ud. Paa et Tidspunkt kom Stedets Sognepræst op til os. Han talte trøstende og beroligende til os, forsikrede os om, at han med sit Liv vilde indestaa for vor Sikkerhed og sluttede med at lyse Velsignelsen over os. Da han gik, hørte vi Nøglerne blive drejet om i Laasen bag ham.

Der sad vi saa i Mørket og Kulden, 90 Mennesker i alle Aldre,

trætte, fortvivlede, angstede og frysende. Vi kunde intet se og turde ikke tale sammen, vi tænkte ikke, for Hjernen var gaaet i Baglaas, vi sov ikke, for det tillod Forholdene ikke. Timerne sneglede sig afsted, uden at vi vidste, hvad vi ventede paa og hvilke Udsigter, der skulde frembyde sig. Flere Mennesker besvimede af Kulde, og vi andre kunde ikke gøre andet end gnide deres Lemmer, hvis det da overhovedet gik op for os, hvem der behøvede Hjælp. Der blev grædt meget den Nat paa Kirkeloftet i Gilleleje, Fortvivlelsen steg for hver Time, der gik, og da vi omsider hørte Stemmer udenfor Døren, var adskillige af os saa langt nede, at vi ønskede, det var Tyskerne, som kom for at skyde os, saa vore Lidelser kunde faa en Ende.

Det var Tyskerne. Vi var blevet røbet — af en af de Kvinder, der bragte os Mad. Det viste sig senere, at hun var Køkkenassistent hos Hörserødlejrens tyske Kommandant. Hvorfra de havde faaet en Nøgle, aner jeg ikke, men vi hørte en Nøgle blive stukket i Døren og drejet om. Et Øjeblik efter stod 8-10 Gestapomænd foran os. I Lyset fra deres Blændlygter kunde vi se, at de holdt Revolvere i Hænderne. Kun een Mand blev fuldstændig ude af sig selv, da Soldaterne viste sig. Han faldt sammen og hulkede højlydt. Alle vi andre forholdt os rolige.

— Heraus, kommanderede Soldaterne og begyndte at genne os ned med deres Geværkolber og Revolvere, og saa gik det stærkt. Ved Kirkens Indgang stillede de os op med 3-4 i hver Række, og saa lød Kommandoen: »Fremad march!« Klokken var nu 5-5¹/₂, og det var halvmørkt og koldt. Jeg følte en mærkelig Beroligelse ved denne Udgang paa det hele. Jeg havde nu gjort op med mig selv, og jeg hverken haabede eller ønskede andet end at blive skudt saa snart som muligt. Jeg tænkte vel paa mit Hjem, min Mand og min Datter, men det hele forekom mig saa fjernt. Det var en Tilværelse, jeg allerede havde taget Afsked med. Men ved min Side marcherede mit yngste Barn, Finn, og Tanken paa ham fyldte mig med Sorg og Medlidenhed.

Vi blev ført til Gillelejes Menighedshus, hvor man havde fanget ca. 30 Personer. Med os 90, der blev kommanderet indenfor, var vi saa ialt 120 i det lille Rum.

Tanken om at blive skudt maatte jeg snart opgive igen. Ganske vist stod Vagtposterne og legede med deres Geværer, saa de

Gang paa Gang gik af og Kuglerne traf Loftet eller Væggene, men de sigtede ikke paa os. Opholdet i Menighedshuset kom til at vare 8 Timer, hvor vi hverken fik vaadt eller tørt og hvor vi ikke anede, hvad der ventede os. Omsider kom nogle Overordnede tilstede og beordrede Visitation af os. Herrerne undersøgte man for at finde Vaaben, medens vi Damer kun skulde aabne vore Tasker, men de fandt intet og tog heller ikke noget fra os. Bagefter blev vi forhørt om Navne og Adresser.

Endelig kørte en tysk Lastbil op for Døren, og i den blev saa mange læsset, at de sad som Sild i en Tønde. Bevæbnede Soldater passede paa, at ingen sprang af undervejs. Køreturen endte i Horserødlejren, men da Tyskerne kun havde den ene Vogn til deres Raadighed, varede det en halv Dag, før vi alle 120 var transporteret til Lejren, og vi, der kom først, maatte sidde og vente bag aflaaeste Døre, indtil alle var samlet.

Saa blev vi ført ind i Spisesalen og stillet op langs Væggen i lange Rækker. I Stuens ene Ende sad 3-4 Tyskere, som skulde forhøre os, og en af dem forlangte, at vi skulde svare paa Tysk. Det kunde vi uden Tvivl allesammen, men nu vilde Uheldet, at den første, som kom for, var en Tysker, der i nogle Aar havde opholdt sig i Danmark, og han lod, som om han ikke kunde tale Tysk, hvilket Gestapomændene blev rasende over. En af dem sprang op, greb ham i Struben, kastede ham omkuld, sparkede ham, bearbejdede ham med knyttede og aabne Næver og smed sig til sidst over ham og bed ham i Ansigtet. Det var som et Vilddyr, en Amokløber. De andre Tyskere betragtede det hele som et behageligt Skuespil. Deres eneste Reaktion var et haanligt Smil.

Vi andre blev syge ved Synet og vendte os bort, men mange havde faaet Chok og maatte ud paa Toilettet. Vi forklarede Tyskerne, hvor nødvendigt det var, og fik saa Tilladelse til at gaa ud en efter en med en Soldat som Vogter. Døren til Toilettet skulde staa aaben, medens vi var derinde, men efterhaanden maatte saa mange af os ud, at Tyskerne saa sig tvunget til at give Tilladelse til, at det skete holdvis.

Endelig kunde Afhøringen fortsætte, og nu var der ingen, som ikke svarede paa Tysk. Jeg fik Tilladelse til at blive forhørt sammen med min Søn, der ikke kunde gøre sig særlig godt

forstaaelig. Forøvrigt viste det sig, at en af Gestapomændene var Dansker, Paul Hennig, og han var uden Tvivl den mest spidsfindige, mest ihærdige af vore Plageaander. Jeg kan give et Eksempel paa den Kynisme, de gik frem med og samtidig paa, hvor velunderrettede de var takket være deres Spionsystem. En yngre Dame kom for og maatte først oplyse sit Navn, men saa fortsatte Tyskeren:

— Ja saa, De er altsaa Frk. F. De blev set i Gaar paa Vejen fra Helsingør, hvor De gav en Mand 6.000 Kr. Hvad skulde han med dem? — Naa, De vil ikke sige det, jamen saa maa jeg hellere fortælle, at De bad ham hjælpe Deres Forældre og Søster over. Det har han imidlertid ikke gjort, og Familien befinder sig nu et Sted mellem Hornbæk og Gilleleje, hvor vi om lidt anholder dem, hvis vi ikke allerede har gjort det.

Det viste sig senere at være rigtigt. Resten af Familien blev taget og bragt til Horserød.

Da alle var forhørte, fik vi anvist Soveplads og blev beordret til at fjerne vore Kongemærker og aflevere dem. Dagen efter fik dog en af Herrerne, en Sagfører, udvirket, at de blev givet tilbage til os, men vi maatte ikke bære dem. De af os, som under Forhøret havde oplyst, at vi havde ikke-jødiske Ægtefæller, fik nu en Opfordring til at skrive Ansøgninger. Paa mit Spørgsmaal, hvad vi skulde ansøge om, blev der svaret, at vi skulde anmode om en Samtale med de tyske Myndigheder. Hvad den Samtale kunde nytte? Jo, saa var der Udsigt til, at vi kunde blive løsladte. Følgelig skrev vi Ansøgningerne og afleverede dem, og kort efter begyndte nye Forhør. Da det var blevet Aften, gad Tyskerne ikke mere og aflyste Resten af Forhørene, inden jeg endnu var naaet frem. Man anbragte mig paa en 10-Sengs Stue, medens Drengen kom ind i et lille Rum sammen med 30 Herrer. Næste Morgen fortalte en af hans Sovefæller mig, at Finn i Natens Løb havde faaet et nervøst Sammenbrud. Han havde grædt højt og faaet Mavepine, som han ikke kunde holde tilbage, saa hans Tøj var blevet ødelagt. Vi havde maattet ligge med alt Tøjet paa.

Næste Eftermiddag kom jeg omsider i et Forhør, der var meget skarpt og indgaaende. Hvorfor jeg var taget hjemmefra.... hvorfor jeg vilde flygte.... om jeg ikke stolede paa Tyskerne

... om jeg ikke syntes, at de var ordentlige Mennesker o. s. v. Endelig lovede de, at vi skulde komme hjem, saafremt vi forpligtede os til to Dage senere at stille i Dagmarhus, Værelse 401, medbringende Arierattester for min Mand, hans Forældre, Bedsteforældre og Oldeforældre. Desuden ønskede de, at jeg paa Stedet skulde bevise, at min Mand og jeg levede sammen. Jeg forstod ikke rigtigt, hvad de mente, og sagde, at jeg jo kunde ringe ham op, men det blev ikke tilladt, derimod maatte jeg fortælle et Par Ting om hans og mit daglige Liv, og med det lod de sig nøje. Finn og jeg kunde gaa.

Afskeden med de andre i Lejren blev kort og smertelig. De søgte at være glade paa vore Vegne, medens jeg følte uendelig meget med dem og erklærede mig rede til at gøre, hvad der stod i min Magt for at hjælpe dem. Men det vovede de ikke at indlade sig paa, tværtimod gav de mig gode Raad og stak mig mindst 100 Sedler i Haanden med forskellig Besked og Hilsner, som de bad mig give videre. En af Herrerne hviskede til mig, at jeg skulde sætte mig i Forbindelse med en kendt Politiker og Højesteretssagfører, og det gjorde jeg ogsaa, da jeg var kommet hjem. Han raadede mig til at gaa paa Dagmarhus, men mente, at jeg alligevel snarest skulde se at forlade Landet.

Næste Dag opsøgte jeg det genealogiske Institut paa Kultorget for at fremskaffe de forlangte Arierattester, men Lederen kunde ikke naa det saa hurtigt. Derimod kom han snart paa det rene med, at der var Mulighed for at faa Attesterne frem efter nogen Tids Forløb, og herom skrev han en Erklæring, som jeg fik og tog med op til Tyskerne. Udenfor Værelse 401 var der imidlertid slaet en Plakat op. »Jødeanliggender behandles ikke i Dag«, stod der, men jeg skød Hjertet op i Livet og bankede paa. »Heraus,« brølede en Stemme, og jeg maatte ud igen. Saa satte jeg mig til at vente, og omsider dukkede en af Nazisterne fra Horsørød, Paul Hennig, op og bad mig komme indenfor. Her blev jeg ført til SS-Sturmführer Renner, der forhørte mig paa en infam, underfundig Maade. Omsider gav han mig dog Haandslag paa, at der intet ondt skulde vederfares mig, hvis jeg blot blev i Landet, og hvis Gestapo ved en Fejltagelse kom for at hente mig, skulde jeg blot referere til ham. Hvis jeg derimod

gjorde Forsøg paa at flygte, maatte jeg vide, at jeg blev skygget, og saa fandtes der ingen Pardon.

Nogle Timer senere mødte jeg en Bekendt fra et Ministerium, som jeg satte ind i Sagen. Han erklærede, at jeg bestemt ikke maatte stole paa Tyskernes Løfter. Hvad de lovede om Dagen, brød de igen om Aftenen, og han vidste, at Tyskerne netop havde udarbejdet Lister over blandede Ægteskaber, saa næste Punkt paa Dagsordenen laa parat.

Samme Aften prøvede Finn og jeg atter at forlade Landet sammen. Vi begav os op ad Kysten og sad paa en Strandbred og ventede i syv Timer paa en Baad, som skulde komme. Den havde imidlertid faaet Maskinskade og var ikke gaaet ud.

Næste Aften gjorde vi et nyt Forsøg, som begyndte med, at vi sad flere Timer paa Stranden ved Rungsted og ventede paa, at Maanen skulde komme frem. Vores Fører ønskede at sejle over i Maaneskin, saa vi ikke risikerede at blive sejlet i Sænk paa Grund af Mørket. Desuden var det arrangeret saadan, at vi først i Jolle skulde ud til en Motorbaad, og i Mørket kunde det let ske, at Baadene ikke fandt hinanden. Lyset var nødvendigt. Omsider blev det maaneklart, men nu kunde vi ikke finde den Jolle, vi skulde bruge. Den var gravet ned i Sandet, og det saa godt, at det var umuligt at opdage den igen. En ny Jolle maatte derfor hentes helt inde fra Furesøen, og medens et Par raske, unge Mænd cyklede ind efter den, sad vi igen og ventede i 2-3 Timer. Endelig kom de med den, men saa viste det sig, at den trak Vand, saa man kun turde risikere at sejle een Person — foruden Rørgængerens — ad Gangen ud til Motorbaaden. Efter en rum Stund var vi alle ombord, og Overfarten kunde begynde.

Omtrent midtvands blev Baaden fanget af det skarpe Projektørlys fra et tysk Patrouilleskib. Nu er det bestemt ude med mig, tænkte jeg og forberedte mig paa at styrte mig i Vandet. Skipperen slog Motoren fra, og vi laa længe uden at røre os. Tyskerne kom ikke nærmere, de havde øjensynligt alligevel ikke opdaget os, og omsider kunde vi fortsætte.

Då vi efter et Par Timers Sejlads naaede svensk Havn, troede jeg afgjort, at vi vår ført lige tilbage til Danmark. Der stod tyske Soldater og modtog os paa Kajen. Ved Synet af dem faldt jeg besvimet om, men da jeg igen kom til mig selv, gjorde man

mig opmærksom paa min Fejltagelse. Det var svenske Soldater, som havde budt os velkommen, men i det daarlige Lys — og vel ogsaa fordi mine Nerver var stærkt oprevne af, hvad jeg havde gennemgaaet — havde jeg taget dem for Tyskere.

I det foregaaende har man erfaret lidt om Forholdene i Horserødlejren. Den benyttedes som Opsamlingscentral for alle Jøder, som var paagrebet udenfor København, og det var adskillige Hundreder, der i Løbet af Oktober Maaned førtes dertil. Medens Fru J. slap fri paa faa Dage, var der andre, som opholdt sig derude i Uger, nogle helt op til syv Uger, før deres Forhold var undersøgt og en Afgørelse truffet om, hvorvidt de skulde deporteres eller frigives. Man maa sige, at Tyskerne her i og for sig var nøjeregnende med, hvem de deporterede, og var der Tvivl om, hvorvidt en Person var hjemfalden til Deportation, saa sørgede man for at komme til Bunds i Problemet. Selvfølgelig var det ikke tilstrækkeligt at paastaa, at man f. Eks. var Kvartjøde. Det maatte ogsaa bevises, og til det Formaal blev det maaske nødvendigt at fremdrage gamle Kirkebøger, Familiepapirer, Bedsteforældres Daabsattester og meget andet. Det kunde tage lang Tid, men det skulde gøres, for det var Menneskeliv, der stod paa Spil, og som Regel fik Fangerne Chancen for at fremkomme med Beviserne. En Mor og hendes voksne Datter var taget under Flugtforsøg. Manden var blevet hjemme, fordi han var Ikke-Jøde og Datteren følgerig halv, men dette maatte bevises, og Tyskerne gav derfor Datteren Ordre til at tage til København og højst to Dage senere komme tilbage med de fornødne Papirer. Det lykkedes hende at skaffe dem, de blev frigivet og kunde for saa vidt godt være blevet i Danmark. Dagen efter stod de alligevel paa svensk Jord.

Jøderne blev egentlig ikke behandlet daarligt i Horserød-Lejren. De fik rigelig Mad og Drikke, for Opholdet blev betalt af Helsingør Kommune, og hvis de havde Penge paa sig, var der Mulighed for at skaffe sig lidt ekstra. For en Tokrone kunde man ofte faa en tysk Soldat til at gøre sig en Tjeneste. I det hele taget var Politisoldaterne relativt menneskelige i deres Optræden i Modsætning til Gestapofolkene og SS-Mændene, som kunde være raa og modbydelige. Selv her, hvor de græssede Side om Side,

mærkede man Forskellen paa de militære og politisk betonede Enheder. Soldaterne var ikke bange for at give Udtryk for deres Skamfuldhed, deres Længsel efter Koner og Børn og deres Ulyst ved hele denne Krig, ej heller lagde de Skjul paa, at de ansaa Krigen for tabt af Tyskland. De politiske Soldater derimod forekom nervøse, irritable og gemene. Ved den mindste Anledning overfaldt de Fangerne med Skældsord, Eder og Forbandedelser og undertiden trakterede de ogsaa med Prygl. Det hele kunde give Indtryk af, at ogsaa de ansaa Slaget for tabt, men at ingen Jøde skulde overleve Krigen og Gestapo. De generede sig ikke for at lytte til London Radio, og naar de talte sammen, virkede de trætte og modløse.

Man kunde maaske have ventet at finde Lejren fyldt med grædende, fortvivlede, desperate Mennesker, saa vist som Sorg burde være den naturligste Reaktion, naar man stod over for den Skæbne, som disse Mennesker havde at vente sig, men saadan gik det slet ikke. Næsten alle Fangernes Holdning var præget af Værdighed, maaske Resignation. Kun i ganske enkelte Undtagelser blev der grædt og klaget, der var saaledes en ung Mand, som indtrængende bad Lejrens Sygeplejerske om at give sig Gift, og i Sengene om Natten er der sikkert fældet adskillige Taarer. Det vilde være utænkeligt andet. Naar Fangerne var samlet, saa man kun rolige, besindige Mennesker, som rettede sig efter, hvad der blev paalagt dem, som gjorde Lejrlokalerne i Stand, som gik Ture, læste, talte sammen og søgte at vække Forhaabninger hos hinanden. Roligt og uden at reagere modtog de ogsaa Gestapomændenes Skældsord og Knytnævseslag, hvilket maaske yderligere fik Tyskerne til at mærke, hvor umenneskeligt de optraadte og hvor meningsløst det hele var. En religiøs gammel Mand nægtede at tage sin Kalot af i Stuen, og hverken de tyske Trusler eller hans Venners Bønner formaaede ham dertil. Senere fremkom en af Lejrvagterne med denne megetsigende Bemærkning:

— Hvis jeg var som han og hvis jeg i hele mit Liv havde været vant til at beholde Hatten paa, saa vilde jeg heller ikke have taget den af.

At Fangerne valgte det eneste rigtige, naar de optraadte roligt og værdigt, er der ikke Tvivl om, og det var ikke langt fra, at Tyskerne ligefrem beundrede dem derfor. De havde velsag-

tens fra deres »Arbejde« i Polen, Østrig, Rusland, Czekoslovakiet vænnet sig til at se de dødsdømte Jøder blive fortvivlede og helt ude af sig selv. Her stod de pludselig over for Mennesker, der i den samme Situation viste Mod, Sjælsstyrke og Ro, og det duperede Tyskerne, det gav dem tilsyneladende Anledning til visse Refleksioner.

Jøderne havde straks gjort op med sig selv. Indtil faa Dage i Forvejen havde de ikke troet det muligt, at Jødeforfølgelser skulde finde Sted paa dansk Grund, men nu, da det var en Realitet og de selv var blandt Ofrene, maatte de resignere, for hvad var det, som nu var ved at fuldbyrdes? En Gentagelse af den ældgamle Tragedie, en ny Hjem søgelse af Fædrenes Synder paa Børnene. En Klynge danske Jøder var paa Vej til den samme Skæbne som Millioner af deres Forfædre, en ny Afbetaling paa den sørgelige Gæld. Det skulde altsaa ikke gaa anderledes — ikke engang i 1943, ikke engang i Danmark.

Tirsdag den 12. Oktober afgik første Transport fra Horserødlejren, som den Dag rummede 240 Personer. Straks om Morgenen ankom en Del Gestapofolk til Lejren, blandt dem Paul Hennig, som iøvrigt ofte aflagde Besøg derude, saa længe der sad Jøder. Ved sin Brutalitet, sin Gemenhed, sin ubeherskede Opførsel vil han blive staaende uudsletteligt i Erindringen hos Hundreder af danske Jøder, det var ham, der af Tyskerne var udset til at foretage Afhøringerne, og det tør siges, at han efter al Evne efterlignede sine store Forbilleder. Denne Tirsdag Morgen fik 168 af Fangerne Ordre til at stille op til Fotografering, og da det var overstaaet, fik de Besked om at pakke deres Ejendele sammen.

— Hvor skal vi hen, blev der spurgt.

— Hjem, hvor I hører til, haanede en dansk Nazist.

Turen gik via Helsingør direkte til Tyskland, og allerede undervejs fik Jøderne et Indtryk af, hvad der ventede dem.

Af de 168 var de fleste Kvinder og Børn, en af Damerne havde høj Feber, men det tog man selvfølgelig ikke Hensyn til. Foran Helsingør Jernbanestation blev de læsset af, og man lod dem tilbringe Natten og hele Onsdagen i den kolde Ventesaal. Onsdag Aften kørte et Ekstratog frem, man kommanderede dem op i det, og ved Afrejsen skal de være blevet mishandlet og haa-

net af Gestapofolkene. Tilskuere blev Vidner til, hvordan syge Kvinder, der ikke hurtigt nok kunde komme ind i Vognene, blev sparket og slaet. En af dem, der i særlig Grad udmærkede sig ved Raahed, var en kvindelig dansk Gestapobetjent, som havde sit Arbejde i Helsingør.

Transporten havde Böhmen til Maal, og Turen var lagt over København, Gedser og Warnemünde, men da Toget nærmede sig København, dirigeredes det ad en Omvej. Rygterne om Transporten havde nemlig naaet København, og store Folkemængder skal have samlet sig, saa Tyskerne var bange for, at det skulde komme til Demonstrationer eller det, der var værre. Mellem dem, der her førtes bort, var nogle kendte Jurister og Veksellerere, et Par Fabrikanter, mange Familier med Børn samt enlige Mennesker, der intet vidste om den øvrige Families Skæbne. Der var ogsaa en Del, som var flygtet fra adskillige Lande, alt efter som Tyskerne trængte frem, og som nu var faldet i den forhadte Fjendes Hænder. De gjorde sig ingen Illusioner om, hvad der nu forestod.

Danske Nazister og Tyskere, som forgæves havde henvendt sig paa Adresser, hvor der skulde bo Jøder, kom undertiden igen efter nogle Dages Forløb, men havde sjældent Heldet med sig. Flere Sygehuse blev ogsaa et Par Gange Genstand for Razziaer, og paa Havnene vedblev Soldaterne og det tyske Politi at dukke op, naar de var mindst ønskede. En Aften stormedes Havnen i Dragør, hvorfra der tidligere paa Aftenen var afgaaet nogle Transporter. Der blev skudt til højre og venstre, men ingen blev vistnok ramt, og blandt de anholdne var ingen Flygtninge. Derimod arresteredes henimod et halvt Hundrede Jøder paa Badehotellet, hvor de afventede Baadlejlighed. Mellem dem var den 87-aarige Pædagog, Rektor Frk. Hanna Adler, Niels og Harald Bohrs Moster. Hun førtes sammen med de andre til Horserød-Lejren, hvorfra man dog senere slap hende fri igen. Grunden hertil er ikke bekendt.

Under et Flugtforsøg Torsdag den 7. Oktober blev den danske tyske Sangerinde Fru Rena Pfiffer-Madsen skudt ned. I Taarbæk Havn blev en ung Student ramt af en Revolverkugle og øje-

blikkelig dræbt, da han vilde flygte med sin Familie. Det paastodes bagefter, at Paul Hennig var hans Banemand.

Jagten efter Skib kunde føre Folk fra den ene Ende af Landet til den anden, fra den nordligste Del af Sjælland til den sydligste Spids af Falster, fra København til Øerne i Kattegat, fra Odense til Bornholm. Efterhaanden som den tyske Vagttjeneste langs Øresundskysten blev forstærket og Schalburgfolkene fik Lov til at husere i stadig større Grad, blev det mere og mere risikabelt overhovedet at forsøge at flygte herfra. Der indførtes ogsaa Forbud mod at færdes paa Havnene uden særlig Legitimation. Det stod i hvert Fald i Bladene, men det brød man sig fejl om, hvis der ellers var Udsigt til at komme bort.

Folk jagede Landet rundt i Biler og Tog. Glippede det et Sted, maatte man forsøge et andet eller tredje eller fjerde Sted, alt efter hvor Rygterne fortalte om nye Chancer, stadig paa Farten, stadig med Truslen om Paagribelse hængende over Hovedet. Det var en farlig og spændende Jagt efter Skib, og man maa jo stadig erindre, at der ikke blot var Tale om unge, stærke Mænd, men nok saa meget om gamle Mennesker eller smaa Børn, rige og fattige, syge og raske, et helt Samfund, som aldrig før havde været udsat for saadanne Strabadser eller levet et farefuldt Liv af nogen Art.

Her er et Eksempel paa denne Jagt. Det gives i Form af et Brev, skrevet af en 70-aarig Grossererfrue og omhandlende hendes og hendes 78-aarige Mands Oplevelser.

Ystad, den 9. Oktober 1943.

Kære H!

Saa kom vi altsaa levende hertil i Gaar Morges efter en forfærdelig Rejse, men den smukke Modtagelse, vi fik af det svenske Politi og alle her, kan ikke beskrives. Nu skal jeg se, om jeg kan faa affattet en Beskrivelse af vor Flugt, det er saa svært at samle Tankerne. Forrige Onsdag — den 29. September — Kl. 9 Morgen kom to af vore Nevøer til os for at sige, at vi omgaaende maatte flygte. At beskrive hvor rolig, fattet og praktisk min Mand var, er umuligt. Han skyndte sig ud for at ordne Pengesagerne, medens vor Søn og jeg pakkede Kufferter. Saa drog vi med Bagage til Jyderup, hvor vi traf tre andre Jøder,

og vi havde det rart her et Par Dage. Saa kom Fredag Nat, men tænk dig, hos os kom der ingen Tyskere. Søndag Morgen stod vores (ikke-jødiske) Svigersøn hos os for at se, hvordan vi havde det. Han bistod os med gode Raad og flere Penge, hvis vi ikke selv skulde have nok. Paa Hotellet kom for Resten om Lørdagen en Herre hen til mig, medens jeg stod paa Gangen. Han trykkede min Haand og var — som alle — rystet over, hvad der var sket. Han sagde:

— Jeg vil raade Dem, Deres Mand og Deres Søn til ikke at blive her for længe. Ikke fordi Hotellet og Personalet ikke er til at stole paa, men her kommer jo mange Gæster.

Saa satte min Søn sig i Forbindelse med sin gode Bekendt, Godsejer G., og han kom straks kørende ud til os. Næste Dag sendte han en Vogn efter os, og vi blev saa og overnattede hos ham. Fra hans Gaard havde vi ingen Mulighed for at skaffe Baad. Han turde heller ikke beholde os længere, for han havde saa mange Folk paa Gaarden og vidste ikke, om han kunde stole paa dem alle. Saa maatte vi videre, og nu gik Turen op til en af vore Venner, Proprietær M. K. i Nærheden af Esrom, en Rejse paa 75 km. Vi startede Kl. 4 $\frac{1}{2}$ om Morgenen og naaede Esrom om Eftermiddagen mellem Kl. 14 og 15. Men da vi ankom, stod hans Hustru parat for at sige os, at hele Rejsen havde været til ingen Nytte. De turde ikke gemme os, da Gestapo i Forvejen havde Kik paa Gaarden, men de havde faaet Besked fra København om, at vi omgaaende maatte rejse ind til Byen, for der var en Chance tidligt næste Dag. Det var imidlertid umuligt. Vi kunde først naa ind til Kl. 21, altsaa efter Spærretiden, og vi var naturligvis ikke oplagte til at havne paa Politistationen. Derfor maatte vi overnatte hos vore Venner og staa op næste Morgen Kl. 3 $\frac{3}{4}$. Drosker maatte ikke køre før Kl. 8, men vi kunde komme med en Lastbil og naa rettidigt frem, hvis vi startede senest Kl. 5. Du skulde have set min Mand og mig blive anbragt i Skindtæpper paa Bunden af en Lastvogn, medens vores Søn sad hos Kusken forklædt som Landarbejder. Paa den Maade kom vi ind til Byen, d. v. s. vi maatte af ved Svanemøllen, for det var arrangeret, at vi skulde ind hos en Dame, som har en pragtfuld Villa i Ryvangen. Gennem Byen turde vi ikke begive os. Vores Datter og hendes Mand var til-

stede her, og det var ham, som havde arrangeret det hele. Han har været enestaaende. Kl. 11 tog vi i Bil derfra til Vordingborg og videre i en anden Vogn til Nykøbing F., hvortil vi ankom ved 14-Tiden. Der fik vi Forbindelse med vore Hjælpere, som indlogerede os paa et lille Hotel. Her sad vi i tre Timer og ventede paa at faa Besked, om vi kom afsted. Først næste Dag lykkedes det.

Vi overnattede derfor paa Hotellet og maatte ikke gaa udenfor. Ad Bagveje kom vi ved Middagstid ned i Værtens private Stue og fik lidt Mad. Næste Morgen sagde Pigen, at vi maatte være forsigtige, for der boede to tyske Soldater, og da der i Aftenens Løb var ankommet 26 Flygtninge til Hotellet, kunde vi ikke føle os i Sikkerhed. I det samme stod vores Svigersøn der igen. Han vilde se, hvordan vi havde det, og medførte endnu flere Penge, for at vi ikke skulde mangle noget. Prisen steg for hver Time.

Saa blev vi anbragt i en Bil og kørt ud til en Præst. Det kan ikke beskrives, hvad han og hans Frue gjorde for Flygtningene — de havde den Nat huset 18 Personer. Hos dem mødte vi flere Bekendte, og vi blev der hele Dagen. Nej, at der gives saadanne Mennesker er ikke til at forstaa! Pastorinden sagde til mig efter Middagen Kl. 12: »Nu gaar De op med mig og sover ved Siden af mig i Pastorens Seng, for De faar nok en streng Nat.«

Jeg maatte ikke sige hende imod, saa jeg kom i Seng og hvilede mig nogle Timer. Kl. 18 blev vi kørt langt bort i Biler, hvorhen aner jeg ikke, ud til et lille Fiskerleje, hvor tre Baade laa parat. Vi kom ned i en ganske lille Kahyt med Plads til fire (vi var otte), og undervejs var vi alle meget søsyge. Min Søn var paa Dækket hele Natten, Bølgerne slog ustandselig ind over os, og midtvands blev endnu flere stoppet ned til os, for ingen maatte blive oppe. Tre Undervandsbaade var efter os.

Det hele var baade frygteligt og spændende, men til alt Held slap vi ud af Farezoneen ved at sejle en stor Omvej i Retning af Bornholm, og omsider naaede vi svensk Havn. Turen havde varet i 12 Timer.

Hvilken Modtagelse Svenskerne dog gav os! Først bød de os velkommen, saa serverede de rigtig Kaffe paa Toldkontoret,

derfra førtes vi til Politistationen, hvor vi igen fik Kaffe og Kager.

Turen havde kostet 6.000 Kr. for os tre, men da der var saa mange Stakler, som ikke kunde betale, gav vi nogle Tusind ekstra.

Nu haaber jeg, at vi snart kan træffes o. s. v.

Din hengivne
Agnes.

Endelig kan det tilføjes, at et Par ældre Damer, hver paa sin Maade, havde Held til at blive sluppet fri, skønt de var taget af Gestapo. Den ene sad paa Transportvognen, der skulde føre hende fra hendes Hjem til Synagogen, og opførte sig saa ubehersket, at de blev rasende paa hende og smed hende af. Den anden valgte den modsatte Fremgangsmaade. Hun var ved at blive ført fra sin Lejlighed ned til Bilen, da hun standsede og spurgte Gestapomændene: »Hør, har De ikke en gammel Mor hjemme i Tyskland?« Det havde de, og hun fortsatte: »Saa tænk paa, at jeg ogsaa er en gammel Mor, som aldrig har gjort nogen Fortræd, og som kun interesserer sig for, hvordan det gaar mine Børn her i Livet. Tænk, hvis det var jeres gamle Mor, der saadan blev ført bort.« De blev rørt og lod hende forsvinde ad en Dør til Gaarden, samtidig med at de forhindrede en Schalburgmand i at paagribe hende igen.

Men disse Eksempler er rene Undtagelser.

DAGE I FRYGT OG SPÆNDING PAA DEN SVENSKKE KYST

LIGE fra den 9. April 1940 foregik der en stadig Flugt over Øresund. Straks i de første hektiske Dage var Antallet af Flygtninge temmelig stort, saa tog det af igen for atter at stige kendeligt omkring den 29. August 1943. I den mellemliggende Tid var det ikke blot Sabotører, Kommuniste og andre af Ty-skerne efterlyste Personer, der forlod Landet, men ogsaa enkelte Mennesker, som fandt Livet i deres tysk-okkuperede Land uudholdeligt, hvorfor de begav sig over Sundet i Haab om at finde mere menneskeværdige Livsforhold i et frit Land.

Efter den 29. August kom der et voldsomt crescendo i Flygtningestrømmen, og paa den svenske Side maatte man til at organisere Modtagelsen og Behandlingen af de ankomne. Det begyndte med Modtagelsen af de af den danske Marines Fartøjer, som havde haft Held til at undslippe de tyske Vagter, Hurtigbaade og Bombemaskiner. Mandskaberne blev ikke betragte som deserterede Soldater og følgelig heller ikke interneret, en Afgørelse, som glædede alle Danske. De anbragtes paa Snøeholm Slot i Skaane, og efterhaanden skaffede man dem Arbejde. I September kom bl. a. en Del Politifolk over foruden stadig flere Civilpersoner, og ogsaa de fik en hjertelig Velkomst, førtes i Reglen først til Snøeholm og kunde siden rejse omtrent, hvorhen de ønskede.

Den 1. Oktober begyndte det virkelig store rush, og det antog omgaaende et saadant Omfang, at de svenske Myndigheder fik et overmaade vanskeligt Arbejde. Der ankom pludselig 600-

1.000 Flygtninge i Døgnet, og de skulde alle have Tag over Hovedet, Mad, i mange Tilfælde Lægehjælp. Endvidere skulde de forhøres, fotograferes, have Rationeringsmærker, veksle Penge, maaske skaffes Tøj og i det hele taget hjælpes paa en Mængde Omraader. I de første Oktoberdage klarede man sig, som man bedst kunde, og et Anstrøg af Forvirring kunde ikke skjules, men hurtigt kom der en glimrende Orden i Tingene og Fart i Ekspeditionen af de mange Flygtninge. Man tilkaldte Ekspertter paa dette specielle Omraade, Folk, som havde været beskæftiget med Flygtningebehandling ved den norske Grænse, og tillempede Metoderne herfra.

Naar en Baadfuld Flygtninge ankom til svensk Havn, blev de modtaget af Militær og Politi, som skaffede Vogne til nærmeste Politimyndighed. I Helsingborg kørtes de til Politistationen paa Raadhuset, i Landskrona ligeledes til Raadhuset, i Malmö til Borgarskolen o. s. v. Man maatte her forevise sine Legitimationspapirer, hvis man da havde nogle, og bedst var et gyldigt dansk Pas. Hvis man var saa heldig at eje et saadant, og navnlig hvis man havde faaet det forsynet med Indrejsetilladelse fra den svenske Legation i København, kunde man i Reglen straks frit rejse, hvorhen man vilde, undtagen naturligvis til de Steder, der var spærret for Udlændinge. Der var temmelig mange, som i Tide havde erfaret, at man kunde opnaa denne svenske Indrejsetilladelse, og det kan ikke nægtes, at den hos nogle havde vakt et falsk Haab. Men det tyske Ausweiss opnaaedes kun i de Undtagelsestilfælde, som tidligere er nævnt, og da det var det eneste, som kunde aabne de legale Udrejseveje, maatte man altsaa forlade Landet som Flygtning.

Tilstrækkelig Legitimation var ogsaa de danske Passerkort til Jylland og Bornholm, men de var dog ikke nok til, at man straks kunde nyde de samme Rettigheder som Pasindehaverne. Havde man ingen af disse Papirer, var det nok at vise Fødselsattester, Vielsesattester, Sygekassebøger eller lignende. Mange Mennesker var ikke i Besiddelse af nogensomhelst Papirer, men sendtes naturligvis ikke tilbage af den Grund.

Vi, der kom i de allerførste Dage af Oktober og kunde opgive svenske Referencer, fik Lov at gaa vores Vej, efter at Politiet havde noteret vore Navne og Adresser. Snart efter ændredes

dette dog til, at der hos Politiet skulde foreligge skriftligt Bevis for, at vore Forbindelser var rede til at give os Husly, og dette Krav affødte en Flod af Telegrammer til Politistationerne. Man skulde møde næste Morgen hos Politiet, hvor Behandlingen fortsattes. De, der ikke vidste, hvor de skulde tage hen, blev af Politiet — og paa dets Regning — indkvarteret paa Hoteller, Pensionater eller i »Rum för resande«. Ogsaa paa flere Fabriker skaffedes Indkvartering, og var det ikke tilstrækkeligt, redtes der op i Skoler og andre større Lokaler.

Hvis der var Flygtninge, som kunde bevise, at de raadede over ret mange Penge, og som ikke ønskede Logi paa Politiets Bekostning, fik de i Reglen Lov til at skøtte sig selv, naar de blot meddelte, hvor de slog sig ned. Der blev hurtigt fuldt paa de større og mindre Hoteller i Kystbyerne.

I de næste Dage aabnedes mange andre Steder for Flygningene, Ramlösa Kuranstalt ved Helsingborg, Semesterhotellet Örenäs længere sydpaa, Höganäs ved Kullen, Mölle, Röstånga, Tyringe — og stadig ankom der Hundreder af Flygtninge, som straks skulde have Husrum.

Mange Danskere har Venner eller Slægt i Sverige og opgav følgelig Navnene paa dem, naar Politiet ved Modtagelsen spurgte om Referencer. Adskillige havde aldrig før set disse svenske Forbindelser, de kendte dem maaske slet ikke personligt, men naar de forstod, at de kunde slippe for at blive anbragt paa en »förläggning«, opgav de et Navn og maatte derfor henvende sig til den paagældende Familie. Ordet »förläggning« stod for de fleste som Indbegrebet af alt skrækkeligt. De saa for sig en Art Konzentrationslejre, hvor alt Haab maatte lades ude. I Virkeligheden var det Hoteller og lignende, hvor man havde det udmærket.

Paa den Maade skete det, at svenske Familier Dag efter Dag, Aften efter Aften, ofte endda midt om Natten blev ringet op af Danskere, der præsenterede sig som deres Slægtninge, Venner eller Venners Venner, og som indtrængende bad om Husrum.

Disse svenske Paarørende — eller hvad man vil kalde dem — var enestaaende og havde altid Hus- og Hjerterum eller vidste en Udvej. Kneb det med Pladsen i deres egne Hjem, skaffede

de Logi hos deres Bekendte. Særligt udvalgte svenske Familier fik — omtrent paa een Gang — at vide, at de havde snesevis af danske Slægtninge og Venner. Det var ligefrem spændende at opholde sig hos en saadan Familie i de Dage. Ustandselig ringede Telefonen eller Dørklokken, og Telegrammer indløb i brede Baner, og det var altid det samme Indhold: »Vi er ankommet — kan vi bo hos jer?« Mere eller mindre fremmede Mennesker væltede paa alle Døgnet's Tider ind ad Dørene med deres smaa Haandtasker eller udstoppet til det groteske af mange Lag Tøj. Raske og syge, glade og bedrøvede, unge og gamle i en stadig Strøm. En evig Præsentation, Spørgsmaal og Svar, Glæde og Sorg, Servering Døgnet rundt, Indretning af Sovepladser paa alle tænkelige Steder, Kimen paa Telefoner og Døre, lange Beretninger om Flugten, Gys og Harme, kort sagt en Atmosfære af Nervøsitet, Uro og Spænding, som i det lange Løb var uudholdelig.

Saadan gik det til, at blot en enkelt Familie i Malmö fik 18 boende Gæster paa een Nat, en anden naaede efterhaanden op paa 50, og en særlig begunstiget Göteborg-Familie erfarede pludselig, at den havde 100 danske Paarørende. Hverken mere eller mindre. Familiens Overhoved maatte med det samme leje et helt Pensionat til de Mennesker, hvem det ikke lykkedes paa anden Vis at skaffe Husrum.

Men de var som nævnt pragtfulde, hver og en af disse hjem-søgte svenske Familier. De beklagede sig ikke, fordi Klokkerne kimedede, medens de laa i deres dybe Søvn, og trætte danske Flygtninge, som de maaske aldrig før havde set, sank ned i deres Stole. Mad og Drikke blev tryllet frem, der redtes op paa alle Sofaer, Divaner og Senge, undertiden ogsaa paa Gulvene, og var det ikke nok, gik Værtsfolkene ud af deres egne Senge og overlod dem til Flygtningene. Alle, der ankom, havde meget at fortælle om, de grufulde Begivenheder i Danmark, Flugten, Held og Uheld, Ankomsten, Modtagelsen, fælles Venner og Bekendte.... »ved De, hvor mine Forældre er blevet af?«.... »er de ikke kommet endnu?«.... »hvor er Peter og Lise?«.... »jeg har hørt, at Anna og Carl sidder i Trelleborg«.... »kan vi ikke ringe med det samme til Malmø og høre, om min Broder skulde være der?«.... og saa videre i en Uendelighed.

Det kunde vare længe, før der blev bragt Orden over Trop-

perne og der faldt Ro over Huset. Man kom til Sengs, naaede maaske at falde i Søvn — og saa ringede det igen, og hele Forestillingen kunde gentages, kun med den Forskel, at det nu maaske var vanskeligere at skaffe Plads til de nyankomne. Nye Mennesker maatte ulejliges. Klokken 3 om Natten! Jo, der blev sandelig trukket store Veksler paa Svenskernes Gæstfrihed, Husrum og — Nerver. Tragedierne og Rædslerne kom lige ind i Hjemmene og akcentueredes tit yderligere i Gæsternes Beretninger. Baade Sorgerne og Glæderne blev trukket stærkere op, end de maaske var. Det er klart, at det hele beredte adskillige Husmødre saa store Besværligheder, at de var nær ved at segne af ren og skær Træthed. For mange af Svenskerne var Tiden ogsaa direkte spændende og enerverende. De havde Børn, Forældre eller andre nære Slægtinge i Danmark, som ogsaa skulde ud af Landet, og nu gik man her i Sverige og ventede dem angstfuldt. Ikke engang Visheden om, at de var svenske Statsborgere, beroligede nogen, thi det blev hurtigt bekendt, at i hvert Fald tre Jøder med svensk Statsborgerskab var mellem de deporterede, og skønt den svenske Regering gjorde, hvad der stod i dens Magt, fik man dem ikke frigivet.

Naar Telefonen ringede, stod ogsaa Svenskerne og haabede, at den bragte Bud om nogle af deres nærmeste, og man forstaa, hvordan Haabet sank i Livet paa dem, efterhaanden som Dagene gik og andre Mennesker kom over, medens der intet Livstegn hørtes fra dem, de ventede mest. Man begriber, hvor svært det ofte var for disse Mennesker at gøre alt for andre, naar den højest elskede og stærkest imødesete stadig ikke lod høre fra sig. Og saa, netop som Haabet var opgivet, stod han eller hun i Stuen eller lod sig høre i Telefonen. Mange besvime, naar den kære Stemme hørtes et eller andet Sted fra eller naar vedkommende uanmeldt traadte ind.

Det samme gjaldt i lige saa høj Grad os Danske, som kom først. Familierne var blevet splittet. Der var Forældre, som ikke vilde følge Børnene eller som var gaet frem efter deres egne Planer, Søsken skiltes fra hinanden, undertiden ogsaa Forældre fra deres smaa Børn, fordi der viste sig kun at være Plads til nogle af dem i den Baad, der var for Haanden. At større Fa-

milier kom over sammen, hørte til Sjældenhederne, og saa gik man bagefter paa Svenskekysten og ventede hinanden.

Man glemmer aldrig denne Ventetid, disse angstfyldte Dage, da man intet anede om sine nærmeste Paarørende. Man gik til Politiet og rettede Forespørgsler, man løb paa Havnene, man henvendte sig til Bekendte, man telefonerede og telegraferede til alle Sider, og de, der havde Mulighed for at vide noget, var ofte ved at bukke under for Stormen af Henvendelser.

Birte, Louis og jeg boede kun een Nat paa Hotel, saa blev vi ringet op af en god Veninde til Birte, en ung dansk Frue, gift med en Svensker. Hun bad os to om foreløbig at tage Ophold i deres Hjem, vi slog til med Glæde og blev installeret i en pragtfuld Villa med Udsigt over Øresund. Naar vi om Morgen rullede Gardinet op, kunde vi se lige over til Helsingør, som kun laa en halv Milsvej fra os. Det var baade betagende og betænkeligt. Vores første Reaktion var, om vi virkelig kunde føle os i Sikkerhed saa nær ved det terra obscura, som Danmark i hvert Fald var for os. Louis blev indkvarteret hos en Slægtning til vore svenske Slægtninge, fuldstændig fremmede Mennesker, og saa var vi alle tre anbragt saa godt som overhovedet muligt. Alligevel havde vi voldsomme Bekymringer, for ingen af os vidste, hvordan det var gaet vore Forældre og Søskende.

Lørdag Morgen den 2. Oktober meldte vi os paa Politistationen, hvor et større Lokale var indrettet til Ekspedition af Flygtninge. Her var helt fuldt, et Virvar af Mennesker og Stemmer. Sidste Nats Høst. Man talte i Munden paa hinanden, man lancerede de sidste Rygter og fremsatte de nyeste Formodninger, man hilste paa Venner og Bekendte og spurgte om Nyt, anede Haab eller blev nedslaaet. Op ad Formiddagen begyndte Forhørene. En for en blev vi afhørt af Politiembedsmændene, som skulde have alt at vide, Navn, Data, Uddannelse, økonomiske Forhold og Aarsagen til, at man var flygtet. Til det sidste Punkt lød Svaret »de politiske Forhold i Danmark«.

Alle Oplysningerne skulde benyttes baade til Politiets egen Information og til de Myndigheder, som skulde udstede vore Pas. Man kunde heller ikke se bort fra den Mulighed, at en eller

anden Flygtning var efterlyst af det danske Politi, og naar dette viste sig at være Tilfældet, anbragtes den eller de paagældende i en Arrest, indtil nærmere Oplysninger var tilvejebragt. Selvom Forhøret foregik i en tvangfri, ligefrem smilende Atmosfære, var de svenske Politifolk alligevel hele Tiden paa deres Post, omend maaske ikke saa meget over for Jøder som over for de ikke-jødiske Flygtninge, som ogsaa kom over i ret stort Antal. Det var vanskeligere for en Ikke-Jøde at klare for sig og gøre det svenske Politi begribeligt, hvorfor han absolut maatte afsted. De fleste erklærede, at de var Sabotører. Det ligefrem vrimlede af dem, men man kan nu engang ikke se paa en ung Mand, om han virkelig har begaaet Sabotage, medens man i Reglen kan se, om han er Jøde. Sabotør-Paastanden blev derfor ikke slugt raat. Man spurgte dem saa videre ud om, hvad de havde bedrevet, og her gik mange i Vandet. En højtstaaende svensk Politimand fortalte mig saaledes, at han blot i de første 14 Dage af Oktober havde afhørt mindst 50 unge Mennesker, som paastod, at de havde sprængt »Forum« i Luften. Enhver Sabotør, som sagde »Forum«, var derfor i Farezonen.

Der stod to unge Mennesker og talte sammen uden for Politistationen. Den ene var tilsyneladende saa nær ved at græde, at en fremmed fandt det for godt at blande sig i Samtalen og spurgte, hvad der var paa Færde.

— Uhu, snøftede den bekymrede Yngling. Han dør siger, at det var ham, der sprang »Forum« i Luften, men det var mig. . . .

Det svenske Politi var fantastisk godt underrettet, og det maa i høj Grad betvivles, om det lykkedes en eneste Flygtning at narre dets Medlemmer. Svenskerne var indtil de mindste Detailler inde i praktisk talt enhver Sabotagehandling i Danmark og var derfor i Stand til at stille Spørgsmaal, som kun de virkeligt indviede kunde besvare. Desuden kendte de alle de vigtigere »underjordiske« Organisationer og deres Medlemmer og Bedrifter saa godt, at en »outsider« næsten ikke kunde skaffe sig et Alibi. Midt i September kom en Flygtning til Helsingborg og førtes til Politiet. Da han havde opgivet sit Navn og fremlagt sine Papirer, udbød Politiembedsmanden:

— Ja saa, er De Hr. N. N. — De har sændelig været længe om at indfinde Dem.

— Hvad mener De med det?

— Aah jo, lød Svaret. Politimanden tog en Mappe ned fra Reolen, bladede lidt i Papirerne og fortsatte saa: Dem har vi ventet siden den 6. Marts.

Han vidste nøjagtigt, hvad Flygtningen havde foretaget sig paa den illegale Front i det sidste halve Aar.

Grunden til den noget strengere Afhøring af ikke-jødiske Flygtninge laa altsaa simpelthen i, at man ikke kunde se, om de talte Sandhed. Enhver kunde jo paastaa, at han var Sabotør, og i Virkeligheden være en Schalburgmand eller en Frikorps Danmarkmand, som var kommet til Sverige for at gøre sine flygtede Landsmænd endnu mere Skade. Der var nemlig saadanne Individuer med i Strømmen, og de skred hurtigt til deres specielle Arbejde i de faa Tilfælde, hvor det lykkedes dem at narre Politiet. Et Par af dem søgte at lokke en dansk-svensk Forretningsmand, som gjorde umaadelig meget for Flygtninge, ned paa en Havn, hvor en Baad laa parat til at føre ham til Danmark. Han opdagede dog i rette Tid, at der var noget galt, alarmerede Politiet og fik dem paagrebet. I Løbet af Oktober Maaned skal ca. 20 af disse nidkære Væsner være blevet afsløret og bragt bag Laas og Slaa.

Fordi man var i det frie Sverige, betød dette dog ingenlunde, at man kunde sige og gøre, som man lystede. Man maatte tage sig i Agt for Spioner af den ene eller anden Nation i tysk Sold, for selv om de maaske ikke kunde gøre os nogen direkte Skade, kunde de maaske faa opsnuset, at man havde Paarørende tilbage i Danmark og hvor de opholdt sig. Hvis en Mand, man ikke kendte, henvendte sig til En og lod forstaa, at han var i »De frie Danske« eller en anden anerkendt Sammenslutning, og videre paa-stod, at hvis man havde nogen ovre i Danmark, som gerne skulde hjælpes paa Flugt, saa var han parat til at foretage det fornødne, ja, saa maatte man straks være forsigtig og undersøge Sagen nærmere. Han kunde tale Sandhed, men det var klogest at gaa ud fra, at han stod i Tyskernes Sold og tjente 500 Kr., naar han kom hjem med en Adresse paa skjulte Flygtninge, som viste sig at være rigtig. Under hele Sverigeopholdet hørte man om Spioner,

som opererede blandt Flygtninge i Haab om at kunne gøre Skade i Hjemlandet, men det uhyre agtpaagivende Politi fik sat en Mængde af dem fast.

Efter Forhøret blev man fotograferet af Politiets Fotograf baade til Brug for det nye Pas og Politiets Arkiv. Derpaa blev man lægeundersøgt, hvilket bestod i, at en Læge kikkede En i Halsen og spurgte, om man led eller havde lidt af en smitsom Sygdom, bl. a. Tuberkulose og veneriske Lidelser. Nogle Mennesker maatte gennem en Aflusningsproces. Der var ikke saa faa syge eller svagelige Personer mellem Flygtningene, og de blev, hvis det ansaas for paakrævet, indlagt paa Hospitaler eller anbragt paa Rekreationshjem og lignende. Det kostede intet, hvis man var ubemidlet.

Til sidst fik man udleveret en Stabel Rationeringskort, de saakaldte »Restaurangkort«, som kunde anvendes, naar man spiste ude. De ombyttedes med almindelige Kort, da man et Par Dage senere fik en »Nötfallsvisering«, et foreløbigt Legitimationskort. De, som var absolut blottede for Midler, modtog en mindre Sum, og de, der havde danske Penge, kunde faa nogle af dem vekslet til svensk Mønt.

Bedst var det, om man var i Besiddelse af Tikronesedler, som Bankerne gerne tog imod og gav ca. 8.50 Kr. for. Hundredkronesedler var ligestraks ikke saa velsete og veksledes kun til en Kurs mellem 60 og 70. Femhundredkroner var det næsten umuligt at komme af med, og mange ærgrede sig over, at de ikke havde vidst det i Forvejen. Det var jo saa bekvemt og fyldte saa lidt at have de store Sedler paa sig. Mange havde ikke andet og stod nu pludselig dør som fattige Kapitalister. Senere blev der imidlertid truffet en Ordning, hvorefter alle danske Sedler kunde veksles til Kurs 86.40, men samtidig begrænsedes Vekslingsmulighederne saaledes, at et Ægtepar kunde veksle 300 d. Kr. hver samt 100 Kr. for hvert Barn. Enlige Mennesker kunde veksle 350 Kr. — alt pr. Maaned.

En Del Mennesker havde ikke andet Tøj end det, de gik og stod i, altsaa intet Nattøj og intet at skifte med. De fik straks, hvad de behøvede, hvad enten det kom fra de Depoter, som forskellige Hjelpeorganisationer stillede til Disposition, eller i Form af Rekvisitioner paa et bestemt Beløb, hvormed man kunde

betale i Butikerne, og dette Beløb var ikke helt ringe. Mange blev ekviperet fra yderst til inderst med førsteklases Ting. Der blev givet Rekvisitioner paa næsten alt, Klæder, Jernbanebilletter, selv Biografbilletter. Hvis en ubemidlet Mand eller Kvinde havde faaet Arbejde f. Eks. i Stockholm, fik vedkommende udleveret ikke blot gratis Billet til Rejsen, men ogsaa en ekstra Sum til at klare den første Tid for. ●

Det kneb for mange Flygtninge at finde rundt i de mange Processer, der skulde gennemgaaes hos Politiet, og i de første Dage herskede der en mild Forvirring, men med prisværdig Hurtighed affattede Mosaiska Församlingen i Malmø en Formular paa Dansk, som overraktes alle Flygtninge straks efter Ankomsten. Den lød:

TIL VORE JØDISKE VENNER FRA DANMARK

I er alle hjerteligt velkommen her i Sverige

Paa alle Maader vil man prøve at hjælpe Jer. For at denne Hjælp kan fungere bedst muligt, maa I imidlertid selv iagttage følgende:

1) Enhver nyankommen Person skal umiddelbart efter Ankomsten lægeundersøges og indregistreres af Politiet.

2) Ønsker angaaende det nødvendige Tøj, Arbejde o. s. v. vil der blive taget Hensyn til, saasnart I ankommer til det Optagelseshjem, der bliver Jer anvist (i Malmø kan der dog i særlige Tilfælde udleveres Klæder gennem Malmø Flyktinghjælp). I vil hjælpe os, hvis I kan vente med Anskaffelse af Klæder, indtil I ankommer til Jeres Optagelseshjem.

3) Enhver Rejse fra Optagelseshjemmet kræver særlig Polititilladelse. Bidrag til at lette Hjælpearbejdet ved ikke at fremsætte Ønsker om Forflytning de første Par Dage. Hjælpearbejdets vigtigste Formaal er indtil videre at sørge for de Flygtninge, der stadig ankommer fra Danmark.

4) I bedes indtrængende rette Jer efter enhver Anvisning, som fremsættes af dem, der af de svenske Myndigheder er udpeget til Ledere af Opsamlingshjemmene, og til dem kan I roligt henvende Jer i ethvert Anliggende. I denne Forbindelse vil vi gerne pointere, at Opsamlingshjemmene absolut ikke maa opfattes som

en Slags Interneringslejre, men kun et nødvendigt, midlertidigt Led i hele Hjælpearbejdet.

5) Det er kun forstaaeligt, at den sidste Tids ulykkelige Hændelser saa fuldt optager Jeres Sind, men lad endelig være med at diskutere og fortælle Enkeltheder om Jeres Rejse, saasom hvordan I er kommet over, hvorfra I er startet o. s. v., og naturligvis maa man ikke skrive nogen Slags Meddelelse til dem derhjemme. Der er endnu store Skarer af Jeres Kære, der venter paa Redning. I kan skade dem ubodeligt ved at snakke over Jer.

6) Undgaa at lade Jer fotografere til Blade og lignende.

7) I vil sikkert forstaa os, naar vi henstiller til Jer om ikke at færdes i Grupper paa Gader eller andre offentlige Steder.

8) Let de svenske Myndigheders Arbejde ved straks og uden Diskussion at efterkomme enhver Anvisning. I kan nære uindskrænket Tillid til disse Myndigheder, hvis eneste Ønske er paa bedste Maade at faa gennemført Hjælpearbejdet. Det samme Ønske nærer den svensk-jødiske Hjælpeorganisation.

Malmø i Oktober 1943. Mosaiska Församlingen i Malmø.

Vi tre gennemgik hele »Behandlingen« i Løbet af Lørdag Morgen og gik saa straks i Gang med at forsøge at spore Nyt fra Resten af vore Familier, hvis Ve og Vel naturligvis laa os stærkt paa Sinde, og vi ulejlige nu ustandselig de Kilder, som maatte formodes at vide noget, bl. a. den svenske Fru L., hvis Datter er gift med en af mine Fætre, B. Datteren havde været saa fornuftig at beholde sit svenske Statsborgerskab, saaledes at hun allerede i de første Dage af September — en Maanedstid før vi andre — kunde forlade Danmark med sin 2-aarige Datter og benytte den legale Vej. Nu boede de to hos hendes Mor, hvor de lige siden Ankomsten havde ventet paa, at Manden skulde komme over. Nogle af Myndighederne i Danmark havde ment, at der var Mulighed for, at ogsaa han kunde komme legalt over, da han var gift med en svensk Statsborger, og i Haab herom havde han for det første ladet Resten af sin Familie rejse med det samme og dernæst indgivet sine Papirer til de Kontorer, hvor Udrejsetilladelserne behandles. Hele September var nu gaaet, Natten før var Aktioner mod Jøderne i Danmark begyndt, og han havde ikke vist sig, saa man forstaaer, at Uroen og Nervøsiteten

i Fru L.s Hjem var paa Bristepunktet. I tre Uger havde de ventet ham, tre Uger i Ævished og Angst. Han kunde jo være blevet paagrebet som saa mange andre.

Det blev Søndag. Stadig flere Venner og Slægtninge var i Lørdagens og Nattens Løb ankommet og havde indfundet sig hos Fru L., der beredvilligt skaffede dem Plads enten i sit eget Hjem eller hos hendes Familie og Bekendte. Men i hendes Villa stod stadig en Seng reserveret til Svigersønnen, naar han indfandt sig.... hvis han indfandt sig....

Endelig gav han Livstegn fra sig. Sent paa Eftermiddagen kom en Opringing igennem fra Trelleborg. Det var ham. Da hans unge Hustru hørte hans Stemme, besvimele hun.

Samme Aften naede han frem til Helsingborg. Vi var til Stede ved Ankomsten, og jeg har aldrig set ham saa ligbleg, saa tynd, saa udtæret. Han var næsten ukendelig, men hans Oplevelser var heller ikke helt almindelige.

Lige siden Konens og Barnets Bortrejse havde han ikke opholdt sig i deres Hjem, men var stadig flyttet omkring og havde boet hos forskellige Bekendte. Han vilde ikke flygte, saa længe der var Udsigt til at komme legalt afsted, og det Hensyn skyldte han sin øvrige Familie, at han udsatte sig selv for den mindst mulige Risiko. I hele September Maaned ventede han endelig Besked fra Myndighederne, og de gav ham stadig Haab. Næsten hver Dag lovede man ham, at Formaliteterne skulde blive ordnet, men Tiden gik, og det blev den 1. Oktober.

Da Razziaen brød løs, boede han hos nogle Venner i Charlottenlund, men næste Morgen vovede han sig ind til København, fordi han absolut skulde træffe sin Bogholder paa Amager-torv. Foretagendet var mere risikabelt, end han gjorde sig Forestillinger om, og det var da ogsaa paa et hængende Haar gaaet skæbnesvangert galt for ham.

I det Øjeblik han stod ud af Vognen, dukkede en høj, tyk, fordrøkkent udseende Mand op og standsede ham. Hans Holdning kunde tyde paa, at han havde en vis Myndighed, men paa den anden Side var hans øvrige Ydre af en saadan Beskaffenhed, at man kunde tiltænke ham alt — ikke mindst Medlemskab af Gestapo. Med sine ondsksfulde, stikkende Øjne stirrede han fast paa B. og sagde uden videre:

— Maa jeg se Deres Pas!

Det var en Ordre. Nervøs og overrumplet trak B. det op af Lommen. Manden studerede det kort og fortsatte saa:

— Vis mig Deres tyske Ausweiss!

Der var altsaa ikke Tvivl om, at B. havde været udsat for en gennemført Skygning i længere Tid. Gestapo maatte vide ikke blot, hvordan han saa ud, hvor han havde opholdt sig og at han havde sine svenske og danske Papirer i Orden, saaledes at han kun manglede det tyske Stempel, men Tyskerne havde efter alt at dømme ogsaa aflyttet den Samtale, hvori han bad sin Bogholder om at møde sig paa Amagertorv til et bestemt Klokkeslet. I hvert Fald stod en Gestapomand parat til at paagribe ham.

B. vaklede et Øjeblik og søgte at faa Hold paa Nerver og Tanker. Saa tog han sig sammen og satte alt paa eet Kort:

— Hvad Fanden rager det Dem, udbrød han.

— Tak, De er anholdt, lød Svaret, og Manden greb ham i Armen.

Denne Scene fandt Sted paa Amagertorv, midt paa Strøget, hvor Færdselen var i fuld Gang og Københavnerlivet pulserede livligt. Denne Omstændighed benyttede B. sig af. Han forsøgte først at vride sig løs, og da det mislykkedes, raabte han af fuld Hals:

— Hjælp mig.... red mig....

Et Par raske Københavnerdrengene begreb straks Situationen, kastede Cyklerne fra sig, sprang løs paa Gestapomanden, der maatte slippe sit Tag, og hviskede under Tumulten til B.:

— Skynd Dem lidt.... stik af.... forsvind....

Optrinet samlede hurtigt et større Opløb af forbitrede Mennesker, som vilde lynche Manden, men hans Skæbne interesser mindre i denne Sammenhæng. Det lykkedes B. at slippe bort, ile ned ad Kompagnistræde og op paa et Loft, hvor han skjulte sig et Kvarters Tid. Saa vovede han sig frem igen, fik fat paa en Bil og kørte ud til en Lade ved Kastруп, hvor han havde aftalt at møde en ældre Dame, med hvem han skulde flygte. Resten af Flugten gik uden særlige Forhindringer, men bagefter indrømmede han, at han havde været taabelig, da han ventede paa det tyske Ausweiss. Fra tysk Side havde han ikke faaet Afslag, men man havde holdt ham hen med Snak, og som det gik

ham, var det ogsaa gaaet mange andre Mennesker, som levede i Haabet om at rejse legalt, men som Tyskerne kun holdt hen med tomme Løfter til den Dag, hvor det var fastsat, at der skulde slaas til.

Ogsaa en anden Flygtning blev i en fortvivlet Situation reddet af tilfældige Mennesker. Da Gestapo kom for at hente ham, slap han bort fra Soldaterne og ilede ned ad Gaden med Tyskere og Danskere kun 10-15 Meter efter sig. Et Sted maatte han over en aaben Plads, hvor det saa ud til, at Forfølgerne skulde naa ham. En Sporvogn kørte netop over Pladsen. Han øjnede en Chance for at gemme sig, sprang paa Vognen og kastede sig ned paa dens Gulv.

Passagererne forstod øjeblikkelig Situationen og stillede sig tæt omkring ham, saa han blev skjult. Et Øjeblik efter sprang en Gestapomand op paa Sporvognen og spurgte rasende, hvor Jøden var blevet af. En af Passagererne pegede paa Bivognen. Mændene stormede over i den, men fandt ham ikke. Saa troede de, at man holdt dem for Nar, og løb videre ned ad Gaden. Sporvognen fortsatte sin Rute, men Konduktøren undlod for en Sikkerheds Skyld at standse ved første Stoppested — og Flygtningen var reddet.

Hele Søndagen gik, uden at vi hørte noget fra vore Forældre eller Ulla og hendes Familie; men Mandag Aften ved 20-Tiden ringede B.s Kone efter os:

— Skynd jer at komme herover. Jeres Far og Mor har lige ringet. De er kommet, og vi venter dem her om kort Tid.

Vi løb derover. Huset var efterhaanden fuldt af Flygtninge, baade nær Familie og fjernere Bekendte, som alle ventede deres Paarørende og som alle kunde fortælle de nyeste Rygter og Historier og Oplevelser. Telefonen ringede ustandseligt. Folk kom og gik og talte og spiste og græd og lo i een stor Forvirring.

Det varede længe, før mine Forældre viste sig, men omsider kørte en Bil op for Døren, Far og Mor traadte ind, og Louis og jeg faldt dem straks om Halsen og kyssede dem til Velkomst. Vi saa hurtigt, at Mor var meget oprevet og træt, og at Far virkede anstrengt og forpint.

Men henne i en Krog stod Birte og græd for første Gang. Hun, der ellers havde været den stærkeste og roligste af os alle, maatte nu give efter for sine Nerver. Jeg havde faaet mine Forældre over, medens hun intet anede om sine Forældre og to Brødre. Nu var hun blevet Offer for Uvisheden og Nervøsiteten, og det varede længe, før vi fik standset hendes Taarer.

Da Mor og Far havde faaet hilst rundt paa de tilstedeværende, vendte Far sig mod mig og sagde de Ord, jeg aldrig glemmer:

— Vi har mistet Ulla. . . .

Der blev stille i Stuen. Vi saa paa hinanden. Kun fra en Stol hørtes en fortvivlet Hulken. Det var Mor, som var sunket sammen.

— Hvad er det, du siger. . . . mistet Ulla?

— Ja, sagde Far, og nu stod Taarerne ogsaa ham i Øjnene. Vi ringede i Gaar Morges til Pensionatet, hvor hun og de andre boede, for at høre, hvordan de havde det. Her fortalte man os lige ud: »Familien blev taget af det tyske Politi i Nat Klokken halv et.« Andet ved vi ikke, men siden hørte vi, at en Stikker formodentlig havde anmeldt dem og røbet deres Skjulested. Det var det eneste Sted i Snekkersten, hvor Tyskerne kom den Nat, og i Løbet af Dagen vidste alle, at der var fanget fire Personer paa Pensionatet, altsaa Ulla, hendes Mand, deres lille Dreng og hendes Svigermor.

— Du skal se, sagde jeg til Far, det er nok nogle Danskere, som har ført dem bort for at bringe dem i Sikkerhed. Vi har dem nok snart herovre.

— Det er ogsaa det, jeg stadig haaber, men de sagde bestemt, at det var Tyskerne.

Senere fik vi oplyst, at der foruden dem havde boet en jødisk Dame paa Pensionatet, men hun havde i Dagens Løb erfaret, at man kunde vente en Razzia, og havde derfor fjernet sig. Da Ulla og hendes Familie ikke var hjemme paa det Tidspunkt, havde hun ikke underrettet dem, og i Forvirringen havde hun ikke tænkt paa at lægge Besked til dem.

I den følgende Tid gjorde vi alt for at finde dem; vi fik fat paa Folk, som skulde tilbage til Danmark, og betalte dem for at opspore Ulla og bringe hende og de andre over. Vi saa

aldrig mere disse Mennesker, skønt de havde lovet at lade høre fra sig igen og betale Pengene tilbage, hvis det mislykkedes. Det kostede os Størstedelen af vore beskedne Midler, men hvilken Rolle spillede det, blot vi fik vore kære over? Vi ringede og telegraferede til alle Havne, vi løb til Politiet, færdedes om Aftenen paa Moler og Kajer og gik til de højeste Myndigheder for at faa dem til at bringe Klarhed over de forsvundnes Skæbne. Men alt var forgæves, vi fik intet at vide. Rygter skortede det selvfølgelig ikke paa. En vidste, at Ulla og hendes Familie holdt sig skjult et Sted paa Sjælland, en anden var sikker paa, at de sad i en Lejr o. s. v., og der var naturligvis en Chance for, at det værste ikke var sket. Paa dette Haab levede vi videre, vi baserede foreløbig vort Liv paa en Uvished, som maaske var at foretrække for Visheden, paa en Løgn, som var bedre end en Tanke, vi ikke turde tænke igennem.

Det var rystende, oprivende Dage. Hundreder af Flygtninge saas paa Gaderne og stimlede sammen paa de Steder, hvortil nye Kontingenter ankom fra Danmark. Naar en Baad kom ind, stod der maaske et Par Hundrede og raabte Hurra for dem og spejdede efter Paarørende. Overalt mødte man spændte, forventningsfulde eller fortvivlede Mennesker. Overalt blev man Vidne til jublende, glade Møder, naar splittede Familier igen fandt hinanden. Overalt hørte man Graad og Jammer, naar de sidst ankomne kunde fortælle, hvem der var taget af Tyskerne, eller hvem der havde berøvet sig Livet. Fire Dage efter mine Forældres Ankomst havde Birte den Glæde, at hele hendes Familie kom over efter en Flugt, der var mislykkedes et Par Gange, før det endelig gik.

Fra alle Kanter strømmede det ind med Meddelelser og Rygter om, hvem der var kommet og hvem ikke. Det var som Bøsseskud, der strøg os om Ørene. »Nu er han kommet.... hun sidder i Malmø.... de er allerede i Stockholm.... de blev taget i Gilleleje.... dem har vi ikke hørt noget om....« Meget af det var sandt nok, andet viste sig bagefter at være forkert. Folk, om hvem man bestemt havde hørt, at de sad i Trelleborg, blev senere opgivet som arresterede, og omvendt dukkede der pludselig Mennesker op, som ganske bestemt var taget der eller der.

Vi erfarede i de første Dage af Oktober, at adskillige danske Jøder havde taget sig af Dage, enten før Gestapo kom for at hente dem, eller naar Soldaterne bankede paa Døren. Vi hørte ogsaa, at flere var blevet skudt under Flugten, kort sagt, vi vidste, at mange ikke mere levede, dog kunde vi ikke danne os et klart Billede af, hvem det drejede sig om og hvor mange.

Ganske naturligt saa vi efter i Dødsannoncerne i de danske Blade, som kunde købes i de største Kiosker, men der fandt vi ikke et eneste jødisk Navn. Selv om ikke-jødiske Venner gerne havde villet avertere Dødsfaldene, var det forbudt af Tyskerne. Den Slags skulde man gaa let hen over.

Imidlertid glemte man tilsyneladende at stryge i Skifterettens daglige Lister over »Døde i København og Omegn«. Mange Mennesker fandt i de lange Lister, trykt med Bladenes mindste Skrifttyper, Navnene paa deres allernærmeste. Ingen Nekrologer, ingen Bekendtgørelser angaaende Begravelsen. Nogle Snese Jøder havde begaaet Selvmord eller var blevet skudt. Jo før, jo bedre.

Det var ikke værd at spille Tryksværte og Papir paa....

TRAGEDIER PAA ØRESUND

DE Uger, da Hundreder af Flygtninge daglig kom over Sundet til Sverige, var hvad man kalder godt Stof for den svenske Presse. Lige saa mange Flygtninge, lige saa mange Skæbner, og Journalister fra alle de store Blade ankom til Øresundskysten, hvorfra de sendte spaltelange Artikler hjem flere Gange om Dagen (det skal dog tilføjes, at der snart kom en Henstilling om at begrænse Stoffet). Som dansk Journalist var det ikke vanskeligt at gøre sig nyttig. Man havde den Fordel baade at være Landsmænd til Flygtningene og at kende mange af dem personligt, hvorved de blev lettere tilgængelige, end naar de stod over for svenske Bladfolk, som de hverken kendte eller forstod. Saa vel i min Egenskab af Pressemand som fordi jeg ustandselig var paa Jagt efter Nyheder om min Søster, færdedes jeg til Stadighed paa de Steder, hvor der skete noget, og knyttede Samarbejde med en svensk Kollega, saadan at vi hjalp hinanden og delte Arbejdet mellem os, naar det blev umuligt at overkomme det hele for een Mand. Bogstavelig talt hver Time Døgnet rundt indløb der nye Flygtningebaade og nye Meddelelser fra Danmark. Der skete næsten ustandselig Ting af Interesse for Pressen.

Gunnarsson, som min svenske Kollega hed, fik en Morgen at vide, at der var hændt noget frygteligt ude paa Sundet. En Baad var gaaet under, nogle Mennesker var reddet, andre druknet. De første Lig var allerede drevet i Land, medens de overlevende var ført til Lazarettet. Da jeg frygtede, at min nærmeste Familie skulde være blandt dem, sagde jeg straks til Gunnarsson, at jeg vilde ud paa Lazarettet for at skaffe Vished. Og selv om det slet ikke drejede sig om min Familie, kunde det dog tænkes,

at jeg kendte de overlevende, og at jeg kunde gøre noget for dem. I de Dage søgte alle vi Danske at hjælpe og støtte hinanden. Der var ingen Forskel paa høj og lav, enhver var rede til at sigē et Trøstens Ord og række en hjælpende Haand til Landsmænd, der trængte til det.

Vi tog straks en Vogn ud til Lazarettet, og medens Gunnarson ventede i Bilen, gik jeg ind paa den medicinske Afdeling. Knap havde jeg lukket Døren bag mig, før jeg hørte Klageraab og smertelig Hulken fra en Kvinde, som jeg ikke kunde se, da hun var helt omringet af Sygeplejersker, der stod bøjet over hende. Hun sad paa en Bænk i Hall'en, og da jeg traadte nærmere, kunde jeg se en yngre, velklædt Dame, som var fuldstændig opløst i Graad og helt ude af sig selv. Hun var dansk, men jeg kendte hende ikke.

Jeg sagde et Par Ord til Sygeplejerskerne, og da de forstod, at jeg var Landsmand til hende, aabnede de Kredsen. Jeg tog hendes Haand.

— Men Frue dog, sagde jeg til hende, tag nu ikke saa tungt paa det. De skal se, det gaar nok altsammen.

Hun rettede sine fortviylede, taareblændede Øjne mod mig. Alene det at høre dansk Tale syntes at gøre et vist Indtryk paa hende lige i Øjeblikket. Men saa sank hun atter sammen.

— Min Mand, min Mand, min dejlige Mand, hulkede hun. Jeg vil have ham tilbage. . . . jeg vil ud til ham. . . . jeg vil være sammen med ham. . . . han skal ikke dø fra mig. . . . hvad skal jeg dog leve for. . . .

En Sygeplejerske fortalte mig hendes Navn, og saa var jeg med. Rent periferisk kendte jeg saavel Mandens Brødre som Søster og begyndte at tale til hende om dem. Jeg lod, som om vi var gamle Bekendte, jeg søgte at faa hende til at fortælle mig om dem, men det hjalp kun lidt, og pludselig forsøgte hun at rive sig løs og styrte ud mellem Sygeplejerskerne.

— Jeg vil ud til min Mand, raabte hun, hvad skal jeg dog leve for. . . . jeg har ikke engang en Grav at passe.

Hun blev atter tvunget ned paa Bænken, og en Sygeplejerske sagde mig, at hun skulde ud til den nye Forlægning i Ramlösa, som samme Dag var blevet aabnet. Hendes to Børn befandt sig allerede dør, og nu ventede man blot paa en Vogn til hende.

— Jeg har en Bil udenfor, sagde jeg, og Fruen kan med Fornøjelse køre med.

En Læge, der kom til Stede, havde ikke noget imod det, men jeg insisterede paa, at mindst een Sygeplejerske skulde følge med, idet jeg ikke turde tage Ansvaret for at køre alene med hende. Hun kunde hvert Øjeblik ventes at gøre Forsøg paa at begaa Selvmord eller i hvert Fald foretage en desperat Handling, men Lægen mente dog, at hun snart faldt til Ro, og jeg forstod, at hun havde faaet en Indsprøjtning eller andet af beroligende Art.

Hun græd ustandseligt.

— Lad mig dog være, jeg har ikke mere at leve for, lad mig komme ud til min Mand, hvad skal jeg dog leve for?

— Jo, Frue, sagde jeg. De har netop noget at leve for. De kan da ikke forlade Deres to smaa Børn, De kan da ikke svigte dem netop nu.

— Børnene vil med mig, lad os dog dø sammen med vores Far. Vi vil ikke andet.

Lægen bad mig nu forsøge at gøre noget for et andet ulykkeligt Menneske, ogsaa en Dansker, og førte mig ind paa en Skadestue. Her sad i en Rullestol en fuldstændig indpakket og indbundet ung Mand, der forekom mig at være mere død end levende. Han var vel en Snes Aar gammel. Hans Øjne stirrede blodsprængte med et tomt Blik ud i Rummet. Han hørte ingenting, og han kunde intet sige. Han lignede mere et Lig end et levende Menneske. Ved Siden af ham stod en ældre Herre grædende og fortvivlet. Han talte et Sprog, der var helt uforstaaeligt, og havde ingen Anelse om, hvad han sagde og foretog sig eller hvor han befandt sig.

Lægen fortalte mig hans Navn, og selvom jeg ikke kendte ham, prøvede jeg dog efter bedste Evne at finde paa noget at sige, som jeg mente kunde trøste ham eller aflede hans mørke Tanker, men ogsaa han var fuldstændig utrøstelig og havde kun et Ønske: at dø.

De var Far og Søn, og efterhaanden fik jeg af hans uforstaaelige Sprog, som vist var en Blanding af Dansk og Jiddisch, nogenlunde Klarhed over, hvad der var sket, selv om jeg ikke tør indestaa for, at Historien er korrekt i enhver Enkelthed.

To Robaade var gaaet ud fra en nordsjællandsk Havn paa

samme Tid og med samme Maal. Der var i hver af dem to Rorgængere og 9 Flygtninge. I den ene Baad sad bl. a. Hr. og Fru K., i den anden deres to unge Sønner samt Hr. K.s Broder, Svigerinde og deres Søn. I den ene Baad sad videre Fru M. med sine to Børn, i den anden Hr. M. Der var altsaa ialt 11 Personer i hver Baad, saa man tør paastaa, at de var overfyldte. Vejret var meget haardt, de smaa Baade vippede og gyngede, Vandet slog ustandselig ind over dem, og alle Passagererne blev baade søsyge og gennemvaaede.

Det fik endda være, men da de var ca. 800 Meter fra Land, rejste Rorgængereren i den ene Baad sig pludselig og udbrød:

— Saa nu synker vi!

En kraftig Bølge var styrtet ind over Baaden, saa den fyldtes af Vand og gav sig til at synke. Nogle af Passagererne gik straks til Bunds, andre prøvede at holde sig flydende. Fra den anden Baad kunde man skimte, hvad der gik for sig, men det var umuligt og helt uforsvarligt at bringe dem Hjælp. Der kunde ikke være flere ombord, saa det eneste, de kunde gøre, var at søge hurtigst muligt ind til Kysten og tilkalde Hjælp.

I den Baad, som endnu holdt sig flydende, sad en Mor og Far og saa deres to unge Sønner kæmpe for Livet. Der sad ogsaa en Hustru med sine to smaa Børn, der saa Far drukne. Der sad Venner og Slægtninge, som hørte deres Paarørende skrig i Dødsangst eller saa dem forsvinde uden en Lyd i det kolde, mørke Vand, uden at de kunde gøre det mindste for dem.

Det var Hr. K., som nu stod grædende i Skadestuen ved sin Søns Side og fortalte mig, hvad der videre var sket.

Hans to Sønner prøvede straks at svømme ind mod Land, og det gik nogenlunde lige straks, men saa begyndte den ene at skrig og vise Tegn til at give op. Den anden svømmede sin Broder til Hjælp, søgte at holde ham oppe og give ham nyt Mod og nye Kræfter.

— Vær nu rolig, hviskede han til sin udmattede Broder. Prøv at flyde. Spar lidt paa Kræfterne.

Men den anden var kommet til det Stadium, hvor alle Ord er forgæves.

Saa forsøgte Broderen at bjerge ham ind, men den anden havde faaet Krampe eller Forfrysninger og blev stadig tungere og

vanskeligere at holde oppe. Desperat greb han efter sin Broder, og et Øjeblik saa det ud, som om de begge skulde gaa ned. Til sidst maatte Broderen tage den tunge Beslutning at slippe ham. Han sank for Øjnene af Broderen. Denne kunde klare sig ind til Land. Han var tidligere Mester i Svømning.

Nu sad han her i Rullestolen og lignede mere et Lig end et levende Menneske, men efter nogen Tids Pleje kom han sig igen og blev helt flink.

Ved samme Lejlighed mistede han sin Farbroder, dennes Hustru og deres Søn. Jeg ved ikke, om Broderens Lig nogensinde drev i Land, ej heller om Liget af Hr. M. senere blev fundet, men jeg forstod, at de overlevende havde gennemgaaet noget, som maatte ligge paa Grænsen af, hvad et Menneske kan udholde. Og jeg forstod Fru M.s dødsensfortvivlede Udbrud om, at »vi har jo ikke engang en Grav efter ham«.

Lægen fortalte mig imidlertid, at der paa Hospitalet laa endnu en overlevende efter Katastrofen, en ældre Dame, og han førte mig ind paa en Fællestue for 24 Kvinder og hen til en Sygeseng.

Jeg stod et Øjeblik og stirrede paa Patienten, der ogsaa rettede sine Øjne mod mig. Saa udbrød jeg:

— Jamen, Rose, er det Dem, hvad er der dog sket?

Det var min Mors Veninde gennem ca. 50 Aar, en nogle og tres-aarig Grossererfrue, som sammen med sin Mand hørte til mine Forældres nærmeste Omgangskreds og havde gæstet mit Barndomshjem utallige Gange.

Jeg satte mig paa Sengekanten, trykkede hendes Hænder, og der kom en Anelse af et Smil i hendes røde, forgrædte Øjne. Hun var glad for at se mig, den første Bekendt, hun havde mødt i Sverige.

Beundringsværdigt roligt fortalte hun mig saa sin Historie. Hun og hendes ca. 70-aarige Mand havde været med i Ulykkesbaaden, da den sank. Pludselig havde de befundet sig i Vandet.

— Ejnar gik ned næsten med det samme, sagde hun, og jeg var overbevist om, at det kun var et Spørgsmaal om Minutter, før Turen kom til mig selv. Omkring mig kunde jeg skimte Folk, der kæmpede for at holde sig oppe, og jeg hørte fortvivlede Skrig

om Hjælp, men uden at jeg aner hvordan, fik jeg fat i Baadens Ror, som flød ved Siden af mig. Jeg skubbede det op under mig, det kunde nogenlunde bære mig, og saa laa jeg dør og flød, medens Bølgerne ustandselig slog ind. Med begge Hænder hagede jeg mig fast i det Stykke Træ, som betød min eneste Udsigt til Redning, men jeg følte, at det alligevel kun var et Tidsspørgsmaal, hvornaar jeg skulde følge efter min Mand.

Jeg saa paa hendes Hænder. De havde gennem et langt Liv behandlet Naal og Traad og deslige, men aldrig været sat paa en saa haard Prøve som nu. Og hvad var hun selv andet end en Bourgeoisidame som Tusinder andre, et Menneske, som aldrig kunde drømme om andet, end at hendes Liv skulde fortsætte bag Murene i den Villa, hvori hun og hendes Mand havde boet i mange Aar. Med rivende Hastighed var det hele forbi. Hjemmet havde de maattet forlade, Manden var druknet, og hun selv laa her, et Nummer, en ukendt paa et Hospital i et fremmed Land.

— I Nærheden af mig laa den ene af de Fiskere, som havde roet for os, og de to Brødre K., fortsatte hun. Egentlig følte jeg mig ikke daarligt tilpas i Vandet, og det undrede mig, for jeg har ikke i flere Aar maattet bade, men jeg frøs ikke, jeg tænkte ikke paa, at jeg var vaad, og jeg var ikke særlig nervøs. Mine Tanker arbejdede, mit Hoved var lige saa koldt som Vandet, og jeg overvejede alvørligt, om jeg ikke hellere skulde slippe Roret, lade mig synke og faa det hele overstaaet hurtigst muligt — hellere end at kæmpe denne Kamp, som forekom mig helt udsigtsløs. Paa et Tidspunkt hørte jeg Motorbulder fra en Baad, som syntes at nærme sig. Nogle af Mændene begyndte at raabe om Hjælp. Baaden kom stadig nærmere, og vi tænkte vist alle, at det var Hjælpen, som nu var paa Vej, men saa fjernede den sig igen. Vore Raab var alligevel ikke blevet hørt.

Igen laa jeg et Stykke Tid og spekulerede og klamrede mig til Roret, som gyngede stærkt i de oprørte Bølger, men jeg var ikke søsyg, jeg frøs stadig ikke, og jeg følte mig snarere stærkere end det modsatte, som Tiden gik. Under normale Omstændigheder var jeg nok forlængst død af Kulde, og jeg forstaar ikke, hvordan jeg kunde holde det ud. Omsider hørte jeg igen Lyden af en Motorbaad og raabte om Hjælp. Denne Gang havde jeg Heldet med mig. Fiskeren og jeg blev trukket ombord — flere

var det umuligt at finde — og nogle Mænd begyndte at give mig kunstigt Aandedræt. Jeg antager, at jeg paa det Tidspunkt havde ligget godt en halv Time i Vandet.

Der er intet ubehageligere end at faa kunstigt Aandedræt. Jeg kender det fra Samariterundervisningen, og da der tilmed ikke var nogen Grund til at give mig det, eftersom jeg følte mig helt godt tilpas, bad jeg dem om at holde inde og blot skille mig af med det dyngvaade Tøj. Det gjorde de, jeg blev svøbt i varme Tæpper, man lagde mig i en Køje og hældte en varm Drik i Halsen paa mig. Lidt efter faldt jeg i Søvn, og da jeg igen vaagnede op, befandt jeg mig i Sengen her paa Hospitalet, sluttede hun.

Saadan lød hendes Fortælling, og jeg kunde ikke andet end forsikre hende om, at hun havde været brillant, og at ikke mange vilde være sluppet helskindet fra den Oplevelse. Jeg lovede at sende mine Forældre ind at besøge hende, og saa maatte jeg sige Farvel. Man beholdt hende nogle Dage paa Lazarettet, saa var hun fuldt restitueret og kunde udskrives. Hun havde ikke saa meget som nyst eller hostet en eneste Gang.

Lægen, som stod ventende uden for Sygeværelset, bad mig igen følge med, og nu gik vi ned i Hospitalets Kælder. Her laa nogle Lig af ilanddrevne Mennesker, som ikke var identificeret. Maaske kendte jeg dem og kunde oplyse Navnene. Jeg genkendte dog kun een af dem — Fru Roses Mand, hvis Lig man havde fundet paa Stranden Syd for Helsingborgs Havn, da Solen stod op. Han blev begravet i Malmø nogle Dage senere, men i flere Dage kunde man paa Politistationen se en Række Fotografier af ilanddrevne Lig, hvis Identitet skulde fastslaaes, før man begravede dem. -

Saa gik Lægen og jeg atter ovenpaa, og vi blev enige om, at det var bedst, jeg tog baade Fru M. og Hr. K. med ud til Ramlösa-Forlægningen. Fruen blev ventet af sine Børn, og Hr. K. havde sin Hustru derude. Sygeplejerskerne støttede Fruen ud til Vognen, jeg tog Hr. K. ved Armen. Han mumlede stadig en Mængde uforstaaelige Ord, som jeg slet ikke vidste, hvad jeg skulde svare paa.

— De har da stadig Deres Frue og Søn tilbage, forsøgte jeg. De har virkelig noget at leve for, og vær De glad for, at De

slap med Livet fra Danmark og alt det grufulde ude paa Hævet.

— Hvorfor skal vi dog leve, naar vores Søn skulde dø? Maatte han ikke hellere have levet? Vi to gamle har ikke noget at leve for, han var saa ung endnu, hulkede han paa sit Halvdanske.

Jeg har aldrig kunnet tale Jiddisch, men af en eller anden Grund sagde jeg nogle faa Ord paa et Sprog, som jeg antog var Jiddisch. Ved at høre det stampede han i Jorden og udbrod rase og fortvivlet:

— Hold op med det Sprog, jeg kan ikke taale at høre det, jeg vil ikke høre det. Aah, de Dyr.... de har taget min Søns Liv.

Jeg maa alligevel have talt Tysk.

Omsider naaede vi alle ud til Bilen. Ved Chaufførens Side sad Redaktør Gunnarsson, som havde ventet taalmodigt. Da han saa mig komme med de to Mennesker, nikkede han mildt anerkendende. Han var jo Journalist og vejrede »godt Stof«.

Ude i Ramlösa førte man Fru M. sammen med sine to Børn, og der udspillede sig en gribende Scene mellem dem. Hr. K. bragte man ind i et Rum, hvor hans Hustru opholdt sig. En halv Times Tid senere kom der Bud efter en Vogn, som kunde køre hende til Hospitalet. Hun havde faaet et Nervesammenbrud af Sorg.

Da man førte hende fra Huset ud til Vognen, løftede hun ligesom besværgende og kaldende sine Arme mod Himlen og raabte:

— Giv mig min Søn tilbage, min elskede Søn, min bedste Søn....

Næste Dag var Gunnarsson alene om »Historien«s Enkeltheder. Selvfølgelig vidste alle Blade Besked med, at der var kuldsejlet en Robaad ud for Kysten, men Detaillerne var hans Blad ene om. Jeg selv var saa rystet og oprevet, at jeg hverken kunde eller vilde levere dem videre til mit Blad, jeg var ikke i Stand til at skrive et Referat samme Dag af alle de skrækkelige Ting. De var, syntes jeg, for bitre til at udleveres for Offentligheden, og først en Maaned senere saa jeg mig i Stand til at affatte denne Beretning.

Samme Aften, som jeg havde haft disse Oplevelser paa Hospitalet, kom jeg i telefonisk Forbindelse med en ung Frue, som netop var steget i Land og som nu spurgte efter sine Forældre. Hun var Datter af Fru Rose og Hr. Ejnar og vilde vide, hvor de befandt sig. Jeg løj over for hende og sagde, at de begge laa paa Hospitalet, men havde det meget godt. Jeg sagde ikke, at hendes Far laa derude som Lig. Det tilkom ikke mig at fortælle en Datter, at hendes gamle Far havde fundet Druknedøden i Øresund.

Vi stod en Aften nede paa en Havn. En lille Skare Menne-sker, der spejdede ud over Vandet, medens Danmark sank ind i de sorte Skygger, og Lysene langs den svenske Kyst blev tændt og funkede som Perler. Hinsides Sundet gjorde vel Gestapo- og Schalburgfolkene sig klare til deres natlige Razziaer. Her stod vi parat med Biler, Busser, Ambulancer og det øvrige Redningsmateriel for at modtage dem, som havde haft Held til at redde sig ud af Dødens Greb. Vilde der ogsaa komme nogle i Aften, nogle Flygtninge, som havde klaret sig ud af Menneskejagten derovre?

Timerne gik, uden at der skete noget, men omsider hørte vi svagt en dumpt arbejdende Motor, og lidt senere kunde vi skimte en Baad. Folk haug i Klaser ud over Rælingen. De stod pakket lige op og ned, og efterhaanden som Baaden kom nærmere, kunde vi skelne deres hvide Ansigter i Havnellysets kolde Skær. De lignede Aander uden Krop, Mørket tilslørede alt undtagen deres fremadvendte Ansigter. Nogle var forstenede, andre led stille, nogle var straalende lykkelige. Men især var det Træthed, man sporede i de blege Træk, en endeløs stille Træthed parret med Øjeblikkets Spænding og Forventning. Pludselig fik Situationen sin Udløsning. En eller anden ombord begyndte at synge »Du gamla, du fria«, og de andre stemte i efter bedste Evne. Det blev snart til et helt Orkester af Stemmer, lyse og sørgmodige, glade og mørke. »Du gamla« og især »du fria«. De følte allerede Friheden, de sang igen, de var igen ved at finde Melodien, Livets Melodi. Vi inde paa Kajen begyndte at græde, Svenskere saavel som Danskere. Hovederne blottedes, vi sang med saa godt, vi formaaede. Her kom disse Flygtninge, maaske blottet for alt, forjaget fra

Hus og Hjem, revet ud af deres Arbejde, maaske uden deres Familier, og alligevel sang de med en Andagt og Hengivelse, som var de naaet frem til Paradisets Dør, fra Dødsriget til selve det levende, frie Liv.

Baaden lagde til. En svensk Soldat traadte frem og raabte: »Velkommen«. Flygtningene begyndte nu at strømme i Land med deres Haandtasker eller smaa Bylter. Mange af dem kæmpede med Taarerne. En lille Polak kastede sig paa Kajen og kyssede Jorden.

— De kan vist ikke forstaa, hvad det vil sige for os at have dette Land at komme til, siger han ligesom undskyldende til en Soldat, og han føler nok, at han nu er paa hellig, fredlyst Jord efter længe at være jaget som et Dyr. Han er atter Menneske.

Der sad en ung Mor med sit spæde Barn paa Armen. Barnet laa saa besynderligt, stift og koldt, midt i hele det myldrende Liv. Hvad fejler det?

— Aah, hun har det nok godt, sagde Moderen, hun har bare faaet Morfin for ikke at vaagne og skrigende og derved røbe os. Vi har forsøgt at flygte fem Gange uden at det lykkedes, og maaske har hun efterhaanden faaet lidt for meget, og saa har vi ogsaa boet i en Skov den sidste Ugestid, for vi havde ingen Venner eller Bekendte at skjule os hos. Men har De ikke set min Mand, spurgte hun mig, jeg *maa* have fundet ham. Han tog afsted før vi, og jeg vil kun leve, hvis han lever.

Ved hendes Side sad en bleg og trætt ung Kvinde og saa ud, som om hun hvert Øjeblik skulde nedkomme. Da jeg henvendte mig til hende, sagde hun sløvt:

— De har taget hele min Familie paa Vejen fra København. Jeg saa dem gribe baade min Mand, min Mor og min Far, medens jeg laa gemt under en Busk. Senere naaede jeg frem til nogle ukendte Mennesker, som tog pænt imod mig og beholdt mig om Natten. Men næste Morgen bad de mig rejse, de turde ikke beholde mig. Og nu sidder jeg her og aner ikke, hvorfor jeg skal leve videre. . . .

I Flygtningeskaren var der ogsaa tre unge Mennesker og et lille Barn. De steg i Land uden Glæde og uden at vise de Tegn paa Befrielse, som de fleste andre lagde for Dagen, da de naaede

ind. De var baade sløve og apatiske. Bag deres Flugt laa de utroligste Tragedier.

Fredag Aften den 1. Oktober kom en halv Snes Gestapofolk og bankede paa Døren til en københavnsk Tredjesals-Lejlighed, som beboedes af den 46-aarige Hr. F., hans Hustru, en Søn paa ca. 18 Aar og fire mindre Børn. Den ældste Datter, som vi kan kalde Ester, havde bragt sig i Sikkerhed forinden.

Da Familien forstod, at det var Tyskerne, som kom, blev de rædselsslagne og styrtede ind i de forskellige Værelser. Manden og den ældste Søn naaede ind i Soveværelset, inden Soldaterne slog Døren ind, medens Fruen og de fire smaa ikke kom saa langt. Hr. F. og Sønnen fortsatte ud paa Altanen, hvor de opdagede et Nedløbsrør, som de lod sig glide ned ad, idet de standsede paa hver Altan og pustede lidt ud, inden de gik videre. Den voksne Mand fik undervejs trykket nogle Ribben ind, og begge hans Hænder var forrevne og medtagne, saa de blødte. Da de var naaet ned, gemte begge sig bag nogle Skraldespande eller lignende, og herfra saa de, at Gestapofolkene kom slæbende med Fruen og de fire Smaabørn, som alle græd og jamrede sig. Far og Søn saa deres Nærmeste blive læsset op paa Lastvognen, de hørte Fruens fortvivlede Skrig, hørte Vognen køre væk med dem — men kunde intet udrette. Bag Skraldespandene faldt Hr. F. fuldstændig sammen, og Sønnen indsaa, at han ikke havde nogen menneskelig Chance for at redde sin Mor og sine Søskende.

Ad mange Omveje naaede de næste Dag frem til en Havn i Nordsjælland og traf Ester. Hun havde Baadlejlighed samme Aften og fik ogsaa Plads til Faderen og Broderen, skønt Baaden i Forvejen var fuldt besat. Nu blev den overfyldt. De var 8-9 Mennesker i en ussel, lille Jolle, deriblandt ogsaa en ung Fru Dora, hvis Mand var Ikke-Jøde og ikke vilde flygte, hendes 13 Maaneder gamle Barn, hendes Broder, en 22-aarig medicinsk Student, samt nogle andre. De roede ud efter Mørkets Frembrud, men da de havde været undervejs en Timestid i haardt Vejr, hvor Bølgerne ustandselig slog ind over den lille, gyngende Nød-deskal, gik det galt. En Brodsø væltede Fartøjet, saa det kæntrade, og de faldt alle i Vandet.

Nogle af dem druknede straks. Ester krængede Tøjet af sig,

fordi det hindrede hendes Bevægelser i Vandet, og hun forsøgte ligeledes at klæde sin Får af, medens han laa i Vandet. Hun arbejdede med at skille ham af med Klæderne, men det var umaa- delig svært, fordi han knapt kunde røre sig takket være de smer- tende Ribben. Til sidst maatte hun opgive det. Hun prøvede at holde ham oppe et Stykke Tid, men efterhaanden blev han hende for tung. Hun maatte slippe ham og lade ham glide ned i Dybet.

Broderen forsøgte at klamre sig til den kængrede Baad, men fik Krampe i det kolde Vand. Ogsaa ham saa hun forsvinde i Bølgerne.

Hvad der nu skete er ganske uforklarligt og viser, at der i os Mennesker findes Drifter, der er stærkere end de rent fysiske Kræfter. Kald det Sjælskraft, kald det Selvopholdelsesdrift, For- tvivlelsens Mod — eller kald det blot for Troen paa og Tilliden til Livet.

Fru Dora holdt sig med den ene Arm fast i Baaden. I den anden krystede hun sit lille Barn og prøvede at holde dets Ho- ved oven Vande. Ustandselig fejede Bølgerne ind over dem, hvert Øjeblik saa det ud til, at hun enten maatte slippe Baaden eller Barnet, men uforklarlige Magter indgav hende Jernkræfter og Jernenergi, og en guddommelig Styrelse syntes at staa hende bi. Ikke et Øjeblik slap hun sit Tag i hverken Baad eller Barn.

Hendes Broder, Studenten, og Frk. Ester tog den Beslutning at forsøge noget, der tilsyneladende var helt haabløst. De vilde svømme tilbage til den danske Kyst for at skaffe Hjælp. De vilde med andre Ord risikere at gaa lige i Armene paa Gestapo. Hvorfor ikke hellere opgive det hele og gaa ned, sig Farvel til Livet med det samme? Men de vilde ikke give op uden vi- dere. De regnede med, at der var en Chance for at finde en Mand og komme Fru Dora og hendes Barn til Undsætning. Som om de skulde have nogen Mulighed for at genfinde dem i den blæksorte Nat i det stormfulde Øresund! Som om de selv havde nogen Mulighed for at svømme den lange Vej tilbage!

Uforklarlig var disse to Menneskers Tanke og Haab, men en naadig Gud maa have staaet ved deres Side, maaske blev der indpodet dem Styrke og Inspiration fra den Almægtige, maaske

Haabløsheden og Desperationen gav dem en Kraft, som ellers ikke findes i et normalt Menneske.

De svømmede ind til Kysten ved Helsingør, svømmede over to Timer i Oktobers kolde, stormfulde Vande. Omkring 100 Meter fra Kysten mistede Studenten Bevidstheden, men sank ikke. Frk. Ester naaede levende frem, og da de laa nøgne paa Stranden, blev de begge opdaget af venlige Mennesker. Hun forklarede, hvad der var sket ude paa Sundet, og saa kørtes de begge til et Sygehus. Deres Redningsmænd raadete til alt Held over en Baad og tøvede ikke med at gøre et Forsøg paa at finde Fru Dora og Barnet, selvom de paa Forhaand ansaa det for udelukket, at de endnu var i Live, og mente, at Chancen for overhovedet at finde dem — døde eller levende — var lig Nul.

Redningsbaaden fandt dem alligevel, og de var begge i Live, skønt Opholdet i Vandet havde varet ca. 2¹/₂ Time. Hendes ene Haand var bogstavelig talt vokset — eller frosset — fast til den kæntrede Baad, den anden Arm laa baade jernhardt og nænsomt om det lille Barn. Hendes Blik var stivnet, hendes Forstand var ophørt at fungere. Kun Underbevidstheden holdt hende oppe.

Man bragte dem ombord i Baaden og sejlede dem tilbage til Danmark, hvor de omgaaende blev indlagt paa samme Sygehus som de to andre og fik den nødvendige Pleje. Alle fire Flygtninge var næste Morgen ikke blot i Live, men havde det taaleligt trods alt, hvad de havde gennemgaaet.

Men Gestapos Arm var lang. Tidligt paa Formiddagen fik Flygtningene Besked om, at de ikke længere kunde blive paa Afdelingen. Tyskerne vidste, at der i Nattens Løb var indlagt fire jødiske Flygtninge, og man kunde vente dem hvert Øjeblik. De trætte, forpinte Mennesker blev klædt paa enten i deres eget Tøj, som i Mellemtiden var tørret, eller i Klædningsstykker, man gav dem. De førtes væk fra Sygehuset, fem Minutter før Gestapo kom for at hente dem.

Samme Aften skaffede en Organisation dem en Fiskerbaad, og i den kom de temmelig glat over til Sverige.

Jeg saa dem sidde paa Kajen. Studenten holdt sin Søsters tilsyneladende livløse Barn paa Armen, medens hun selv sad ved hans Side og smilede svagt, ligesom undskyldende, uden at forbinde en Tanke med Smilet og uden at sige et Ord. Hun havde

set Døden i Øjnene saa nyligt, at hun ligesom havde mistet Kontakten med det levende Liv. Kun Barnet sansede hun. Et Sted i hendes lammede Hjerne levede Bevidstheden om, at den lille var i Live. Alt andet var hende ligegyldigt og forekom hende at være en Verden, hun allerede havde taget Afsked med.

Nervøst, ligesom mekanisk klappede hun Tæppet varmere og fastere om Barnet.

— Se, sagde Broderen til mig, hun er ligeglad med det hele, hun er helt sløv. Jeg maatte tvinge hende ned til Baaden i Aften. Hun havde mistet Troen paa Redningen.

Til Trelleborg ankom en Nat en Fiskerbaad med en Mængde Flygtninge ombord, bl. a. en ung Frue, som befandt sig i en rædselsfuld Tilstand. Hun var ikke blot oprevet og fortvivlet, fordi hun ovre paa den danske Kyst havde set sin Mand blive paagrebet af Gestapo, hun var ogsaa i Færd med at føde. Hun laa nede i Lasten omgivet af fremmede Mennesker, mellem Snavs, Opkastning, Olie og Bagage, under hele Overfarten havde Veeerne slidt i hendes Legeme, og hun var langt henne i Fødselsprocessen, da Baaden naaede ind efter en Tur paa 7 Timer. En Ambulance bragte hende hurtigt til Sygehuset.

En Robaad kom ind med fire Personer ombord, og de kunde fortælle en rørende Historie. Tre Søskende, en ung Mand og hans to Søstre, var om Tirsdagen kommet til Snekkersten og havde forgæves prøvet at faa Skibslejlighed. Omsider opgav de det og vilde tilbage til København, hvorfor de begav sig op til Stationen. Medens de stod paa Perronen og ventede, kom de i Snak med en yngre Repræsentant, som — da han forstod, at de havde opgivet at komme til Sverige — udbrød:

— Jamen, De skal søreme over. Det skal jeg nok sørge for.

Han tog dem med ned i Byen igen, anbragte dem hos nogle Bekendte og gik selv ud for at finde en Baad. Det lykkedes ham ogsaa, og man fortalte ham, at den tilhørte en Dommer, til hvem han saa henvendte sig.

— Jeg vil gerne købe Deres Baad, sagde han.

— Det kan De ikke komme til, afslog Dommeren.

— Jamen, det drejer sig om . . .

— Derimod kunde det jo være, at De kunde stjæle den, afbrød Dommeren ham og blinkede med Øjet. Han havde straks forstaaet, hvad det drejede sig om, men maaske hindrede hans Embede ham i at yde direkte Støtte til Foretagendet, saa efter at have givet det lille Tips lukkede han diskret Døren og drejede Nøglen om.

Repræsentanten stjal Baaden og fik de tre Flygtninge ned i den. Den unge Broder troede, at han skulde ro sine Søstre over, men nej. Repræsentanten, som havde truffet Flygtningene, medens han var paa Vej hjem til sin Kone og deres lille Børn, ansaa det for at være altfor risikabelt at lade den sø-ukyndige unge Fyr tage Aarerne og erklærede, at han nok selv skulde ro dem over.

Det gjorde han. I tre Timer kæmpede han mod Storm og Strøm i piskende Regn for at redde tre ham komplet ukendte Menneskers Liv, men han gjorde det med Glæde, og han var lykkelig — men slet ikke modtagelig for Taksigelser endstige for kontant Godtgørelse — da de naaede Helsingborg Havn. Det var vist først hans Tanke straks at ro tilbage igen, men han var efterhaanden blevet saa vaad og træt, at han maatte vente et Par Dage og faa sovet ud og tørret Tøjet. Men saa drog han ogsaa hjem til Danmark, hvor Konen og den lille havde ventet ham i tre Dage.

En aaben Motorbaad kom en regnfuld og stormende Nat ind til Helsingborg fuldt lastet af Kvinder og Børn. De var alle gennemblødte til Skindet efter en Overfart, hvor Regnen ustandselig piskede ned og Styrtsoer slog ind over dem. Jeg har aldrig set saa vaade og elendige Mennesker, og de havde alle eet eller flere Børn i Favnen, d. v. s. de smaa var helt ubevægelige og hang nærmest som Kludedukker paa Mødrenes Arme. Desværre vilde Uheldet, at der den Nat var kommet saa mange Flygtninge før dem, at det var umuligt lige straks at skaffe dem Biler, saa de maatte vente ude paa Molen et godt Stykke Tid, og her forklarede en af Damerne, at de havde været en Mængde Flygtninge sammen. Mændene havde skaffet denne Baad, og da det viste sig, at der kun blev Plads til Kvinder og Børn, forlangte de, at disse skulde tage over nu. Saa vilde Mændene komme med næste Skibsløjshed. Alle Børnene var blevet bedøvede enten

med Morfin eller Æter. Heldigvis ankom ogsaa Mændene i Løbet af de næste Nætter.

Til en Havn helt oppe ved Varberg ankom en lille Sejlbaad med en Gruppe Flygtninge bestaaende af to Mænd, en Kvinde samt to smaa Børn. De voksne var omkring 25 Aar, medens Børnene kun var $1\frac{1}{2}$ og 3 Aar gamle. De havde alle fem været paa Flugt rundt om i Danmark i ikke mindre end 14 Dage og flere Gange været paa Nippet til at blive paagrebet. Utrolige Lidelser og Strabadser havde de gennemgaaet, og ved flere Lejligheder havde de været ved at give op. Omsider fandt de en Baad, og i den havde de et Par Dage krydset rundt i Kattegat uden at have Begreb om Navigation, i Blæst og Regn og stadig lidende af Søsyege. Desuden havde de det sidste Døgn været udgaaet for Mad og Drikke, saa de var yderst forkomne og medtagne, da de endelig naaede Sveriges Kyst, hvilket vel nærmest var et Mirakel.

Børnene fortjente egentlig et helt Kapitel for sig selv, for selv om de vel ikke var med til Flugtens Forberedelse, spillede de dog afgørende Roller i den praktiske Gennemførelse af de Planer, som de voksne traf, og det ahang i højeste Grad af Børnenes Holdning og Forstaaelse, om en Plan skulde kunne realiseres eller ej. Af helt smaa Børn fra den spæde Alder og op til ca. 3 Aar kan man ikke forlange Fatteevne i større Maalestok, og naar man maatte flygte med saa smaa Unger, gjorde man klogest i simpelthen at bedøve dem. Denne Fremgangsmaade er ogsaa blevet anvendt i vid Udstrækning, selvom det sikkert har været drøjt for mange Mødre at se de smaa faa Indsprøjtninger eller Pulvere. Undertiden slog Midlerne ikke til og havde fejl Virkning paa de smaa Organismer. Det skete, at Børnene slet ikke blev bevidstløse, fordi Midlets Virkning paa Børn ikke i Forvejen var kendt. Man gik blot ud fra, at naar det virkede paa voksne, maatte det da til Overflod kunne bedøve Børnene.

De lidt større Børn var gennemgaaende beundringsværdige, og Gang paa Gang kunde man konstatere, at de viste udmærket Forstaaelse af, hvad der stod paa Spil og hvad de kunde afstedkomme, hvis de ikke til Punkt og Prikke rettede sig efter, hvad

der blev dem paalagt. Den vigtigste Regel for dem var at være rolige og tie stille, og medens enhver ved, hvor vanskeligt det kan falde Børn under normale Forhold, saa skal det siges, at i ni af ti Tilfælde var de stille som Mus under hele Flugten og rettede sig blindt efter de Anvisninger, man gav dem. Deres smaa Hjerner maa rent instinktivt have fattet, at her gjaldt det Livet. Selvfølgelig er det sket, at et Barn gav sig til at græde og blive uartig netop paa det afgørende Punkt, og det er ogsaa hændt, at netop denne Kalamitet alarmerede Tyskerne. Men — som sagt — det hørte til Undtagelserne, og Børnene var gennemgaaende storartede, selvom der blev forlangt helt umulige Ting af dem og selv om de blev udsat for Oplevelser, der ikke kan have undladt at gøre et uudsletteligt Indtryk paa dem.

I en Baad, som ankom til en nordvestskaansk Havn, var der foruden en Del voksne ogsaa fire Smaabørn, som hverken havde Far eller Mor med sig. Det forholdt sig saadan, at Tyskerne under en Razzia bortførte Forældrene, medens Børnene, hvoraf det yngste ikke var 2 Aar og det ældste 8, var nede i Gaarden og lege. Da de kom op, kunde de hverken finde Mor eller Far, men Naboerne tog sig af dem og skaffede dem Baadlejlighed, saa de kom til Sverige, hvor venlige Mennesker traadte i Forældrenes Sted. Desværre havde man i Skyndingen ikke faaet oplyst, hvem Børnene var, og i lange Tider figurerede de paa Flygtningelisterne som ukendte. Omsider blev de dog identificeret af nogle Paarørende.

Omvendt skete det ogsaa, at Forældrene maatte flygte uden deres Børn. Saaledes kom en Nat en Skrædder og hans Kone, vistnok af polsk Afstamning, i Land og fortalte grædende, at de, da Gestapo indfandt sig i Hjemmet, havde mistet Forstanden — anderledes kunde de ikke forklare det — og var flygtet ud ad en Bagdør. Men inde i Lejligheden opholdt alle deres 11 Børn sig. De blev Tyskernes Bytte.

I mange Maaneder — helt frem til April 1944 — kom der ensomme Børn over, som Forældrene havde ladet blive hjemme, men som de nye Værter alligevel ikke turde beholde. Man havde ladet Børnene bortadoptere, givet dem nye Navne, undertiden farvet deres mørke Haar, men i det lange Løb var Situationen uholdbar, man vidste jo aldrig, hvornaar ondsindede Personer

rapporterede videre til de rette Myndigheder, at Familien Jensen pludselig havde faaet en Dreng paa 2 Aar. Nogle Forældre fik uventet deres Barn eller Børn over til sig i Sverige, andre sørgede selv for Transporten, der undertiden formede sig som en hel Røverhistorie. Ved flere Lejligheder blev de smaa Unger — forsynet med en Navneseddel — simpelthen i et ubevogtet Øjeblik kastet over Rælingen til den svenske Færge. Saa var de paa svensk Omraade og kunde ikke røres. Andre Gange skete det, at en Rejsende, som legalt skulde med Baaden fra Danmark til Sverige, tog Barnet med sig som sit eget, og endelig var der mange »bortkomne« Børn med paa illegale Transporter, hvor de ofte var udsat for en haard og langvarig Overfart, som f. Eks. i April 1944, da en modig ung, ikke-jødisk Dame tog tilbage fra Sverige til Danmark bl. a. for at hente et 20 Maaneders Barn af nogle jødiske Venner. For det første var det vanskeligt for hende at overbevise Barnets nye Forældre om, at hun virkelig kom for at bringe Barnet tilbage til dets rigtige Forældre, og dernæst mislykkedes Flugten tre Gange. Da de endelig kom afsted, var Barnet bedøvet, og Overfarten tog ca. 14 Timer.

Den Slags Eksempler kan der fortælles mange af, men det skete ogsaa, at Børnene indfandt sig før Forældrene, saaledes kom to Pigebørn paa 12-14 Aar over i Begyndelsen af Oktober uden at vide, hvor deres Forældre var blevet af. Nogle Bekendte i Sverige tog sig af dem, og der gik ca. 50 Dage, før deres Mor og Far ankom. Børnene havde i Danmark været anbragt paa en Kostskole, hvorfra nogle Venner havde sørget for at skaffe dem Baadlejlighed. Forældrene var paa det Tidspunkt blevet fanget og bragt til Hørserød, hvilket snart blev kendt i Sverige, og man mente, at de vilde blive deporteret. Men Forældrene var ikke 100 % Jøder, selvom det »ariske« Blod var temmelig tyndt, og der gik ca. 7 Uger, før de kunde bevise deres blandede Afstamning ved at forelægge de tilstrækkelige Papirer. Først hen i December gensaa Forældre og Døtre hinanden.

Man kunde opleve rene Børntransporter, hvor de smaa ankom til Sverige med Navne og Adresser paa Sedler, der var bundet til Frakkeknapperne. Deres Forældre var enten blevet paagrebet, saa at andre maatte tage sig af Børnene, eller ogsaa var det Forældrene selv, som først ønskede at bringe Børnene

i Sikkerhed, før de selv vovede sig afsted. Undertiden var disse Børn bedøvet, undertiden ikke, det er for saa vidt ligegyldigt, for paa et eller andet Tidspunkt begyndte Børn af begge Kategorier alligevel at raabe paa Mor og græde hjerteskrærende, naar hun ikke kunde findes eller naar de forstod, at de var alene paa et fremmed Sted i et fremmed Land.

Maaske forekommer det i Dag mange Forældre ubegribeligt, at man kunde sende Børnene afsted alene, og under normale Forhold vilde det ikke have ligget nogen fjernere end jødiske Forældre. Men det er vel unødvendigt at pointere, at Forholdene jo ikke var normale, det hele var et Virvar, og mange ansaa det for deres første Pligt at bringe de smaa væk og tænkte mindre paa sig selv. Mange Forældre kunde heller ikke flygte, før de ogsaa havde reddet en gammel Mor eller Far, mange havde tusind Ting at ordne, før de var i Stand til at flygte, og saa kunde Børnenes Tilstedeværelse snarere føles som en Byrde. Det hændte ogsaa, at der kun var Plads tilbage til nogle faa Personer, naar en børnerig Familie ankom til Afgangsstedet, og saa mente man det sikrest at faa Børnene bragt over med det samme og selv forsøge paany. Disse og mange andre Omstændigheder gjorde, at Forældrene maatte tage den tunge Beslutning at skilles fra deres Børn.

Paa den anden Side har der været talrige Beviser paa Sammenhold og Hjælpsomhed i de kritiske Dage. Unge Mennesker udsatte deres Flugt for at redde fjerne Slægtninge, gode Venner sørgede for at hjælpe hinanden, ja selv Folk, som betød meget lidt for hinanden, gav hinanden en Haandsrækning. Mange Gange oplevede man, at der ankom en Baad med en Herre og Døme, som engang i Fortiden havde været gift med hinanden, men som i Aarevis havde levet skilt, maaske den ene eller begge Parter senere var blevet gift og da med Ikke-Jøder. I den svære Time fandt disse tidligere Ægtepar hinanden, den fælles Fare byggede Bro over de maaske mindre venlige Følelser, de nu nærrede for hinanden, sammen flygtede de fra Danmark og ankom samtidig til Sverige, og ogsaa i det nye Land fortsatte de at hjælpe og støtte hinanden. Det behøver man slet ikke at tvivle paa.

Her er videre nogle Skæbner fra Flygtningestrømmen. En

ganske ung Musiker kom i Land næsten helt graahaaret, syg og rystet. Han havde i mange Timer ligget skjult i Vandet i en Havn, medens der var Gestaporazzia, hvorved hans Far og flere yngre Søskende blev taget. — En Olding paa 85 Aar gik glad og smilende i Land, næsten uberørt af alt, hvad han havde gennemgaaet. Fredag Nat var Gestapo kommet til hans Lejlighed og havde ringet paa. Han lukkede selv op, og da han forstod, hvad det drejede sig om, begyndte han at spille sindssyg.

— Hvad vil De? spurgte han.

— Vi skal hente Dem, svarede Soldaterne.

— Hente mig? Næh, jeg gaar aldrig ud, men bliv hos mig, kære Venner, og lad os have det lidt hyggeligt sammen.

— Nej, vi er tyske Soldater.

Han følte paa deres Uniformer:

— Tyske Soldater, aah Sludder, saadan var Tyskerne ikke klædt i 1864. Kom nu ind og faa en Taar Kaffe.

Paa den Maade fortsatte han, indtil Tyskerne og deres danske Hjælpere trak sig tilbage. De var overbeviste om, at Manden var gal, og en sindssyg Person brød de sig ikke om at komme hjem med.

Næste Dag flygtede den gamle. Han ankom til Sverige med en flunkende Odd Fellow-Medaille paa Brystet. Den var det eneste, han medførte, men den aabnede mange Døre for ham, og han kunde trygt se Fremtiden i Møde.

Der kom en Baad over med en ung Mand, som var saaret i Skulderen. Paa den danske Kyst var han og nogle Flygtninge stødt paa en Gestapo-Patrouille, som begyndte at skyde til alle Sider, da Danskerne søgte at undslippe i Mørket. Derved var den unge Mand blevet saaret, men Tyskerne fandt ham ikke. Han blev bragt op til en Læge, som forbandt ham og derefter fik Baadlejlighed til ham. Men Flygtningen var stærkt medtaget, Blodet lod sig vanskeligt standse og Lægen frygtede det værste, hvis han ikke stadig var under kyndigt Tilsyn. Uden at betænke sig tog Lægen med i Baaden og sad hele Vejen og skiftede Forbinding og gav Flygtningen stimulerende Medikamenter. Da de var naaet over, kørte Lægen med op paa Hospitalet, forklarede de svenske Læger, hvordan Sagerne stod, og rejste derefter tilbage til Danmark igen. Han havde maaske reddet et Menneskeliv.

Ved en illegal Transport til Malmø-Eggen medfulgte baade en Læge og en Sygeplejerske for at passe en gammel, svagelig Dame, som i over en Maaned var holdt skjult hjemme — forøvrigt sammen med et ligeledes svageligt Barnebarn, der ogsaa kom over ved samme Lejlighed. Men begges Tilstand var saa daarlig, at man ikke turde sende dem afsted alene, og først da Lægen havde forvisset sig om, at de var i de rette Hænder, tog han og Sygeplejersken tilbage.

Da nogle mandlige Flygtninge var steget i Land, førtes de — som altid — til en Politistation, hvor man spurgte dem, om de havde Penge med.

— Nej, svarede de, vi har ingenting med, for danske Penge er jo alligevel intet værd her i Sverige.

Man fortalte dem, at det maatte være en Misforstaaelse, og det kan nok være, at de ærgrede sig. Før de skulde i Baaden, havde en eller anden fortalt dem, at danske Penge var værdiløse i Sverige, og af lutter Næstekærlighed havde de saa fordelt deres kontante Midler blandt fuldkommen tilfældige Mennesker. Det var maaske Tusinder af Kroner, de havde strøet omkring sig for at glæde Landsmænd — men det var altsaa noget af en Misforstaaelse.

En Grosserer og hans Familie kom over i Robaad. Da de sagde Farvel til deres Roere, betalte de ikke blot for Overfarten, men gav dem ogsaa Penge til at tage tilbage og hente Familiens Bagage. Næste Aften ankom fire store Skabskufferter. Denne Historie spredtes hurtigt og vakte betydelig Forbitrelse. Reglen var stadig: hellere redde levende Mennesker end døde Ting. Den Baad, som bragte Kufferterne over, kunde i Stedet have ført mindst lige saa mange Mennesker i Sikkerhed.

En pudsig Historie fortalte en ung Grosserer, som jeg kendte lidt til fra København, men som nu slet ikke lignede sig selv. Forklaringen laa ligefor: Han havde i første Instans set sin Redning i at gøre sig ukendelig og var derfor gaaet op til sin Frisør, som havde farvet hans mørke Haar rødt. Processen havde taget ca. 3 Timer, idet Frisøren omsorgsfuldt havde farvet bogstavelig talt hvert Haar for sig. Da det hele var overstaaet, satte han et Par tykke Hornbriller paa Næsen og gik saa ud paa Gaden. Næppe var han i sin nye Skikkelse kommet ud fra Frisøren, før

en Mand, som han ikke havde truffet de sidste 4-5 Aar, styrede sine Skridt imod ham og rakte Haanden frem:

— Næh, God Dag, gamle Ven, det er rigtignok længe siden, vi har set hinanden, udbød Manden.

— Tys, tys, tys, sig dog ikke noget, raab ikke saadan op o. s. v.

Maskeringens Utilstrækkelighed var omgaaende blevet bevist, og samme Aften flygtede Grossereren til Sverige. Forinden han lod Haaret genantage den oprindelige Kulør, blev han fotograferet, og han har gemt Kontrafejet, hvor man ser hans lyse Haar og de tykke goggles. — Forøvrigt var det ganske almindeligt at møde Folk, som havde ladet deres Haar farve rødt eller blondt eller arisk-lyst, samt andre, som havde ofret Skæg eller Bakkenbarter. Men de havde altsaa alligevel mistet Troen paa deres Maskerings Fuldkommenhed, eftersom de jo var flygtet.

— Skal vi gifte os nu med det samme. . . . allerede i Dag?

En ung Jøde ringede en af de bevægede Dage til sin ikke-jødiske Veninde, som han havde gaaet med i længere Tid, selvom de ikke var officielt forlovet.

Lige straks forstod hun vel næppe Meningen med hans hastige, uformelle Frieri, men hun var dog forhandlingsvenlig, og han kørte straks ud til hende og satte hende ind i Sagen.

— Jeg maa flygte saa hurtigt som muligt, men jeg kan ikke undvære dig. Vil du gifte dig med mig og flygte endnu i Dag?

Hun slog til, fandt sine Papirer og tog straks til Raadhuset med ham. Man var uhyre forstaaende og lovede at fremskynde Sagen. De fornødne Attester blev udfærdiget og autoriseret paa mindre end en Time. En Myndighedsperson, der var blevet underrettet om, hvad der stod paa Spil, udskød andre Forpligtelser for at afvente Papirenes Behandling, og der var ikke gaaet to Timer efter Friet, før de blev erklæret for rette Ægtefolk at være.

Bryllupsrejsen gik til en afsides liggende Bungalow i Gribskov, hvor de holdt sig skjult et Par Døgn, medens gode Venner etablerede Forbindelsen til en Baad, og efter en farefuld Tur fra Hytten til Havnen sejlede Parret til Sverige. Den unge Frues lønlige Drømme om en lun Rede maatte for saa vidt udskydes, som de fandt sig et møbleret Rum i en Provinsby, hvor han blev

Fabriksarbejder. Men de havde i hvert Fald hinanden, og for den Kendsgerning blegnede alt andet.

I Reglen følte Flygtningene sig usigeligt lettet i det Øjeblik, de satte Foden paa svensk Jord, men ogsaa paa dette Punkt var der Undtagelser, hvor Folk syntes, at nu begyndte Vanskelighederne for Alvor. Der var Mennesker, som ikke mente, at de havde Kræfter til at begynde en ny Tilværelse i et fremmed Land, og der var Folk, som under Indflydelse af den sidste Tids Nerveanspændelse, de Farer, de havde gennemgaaet, de Rædsler, de havde oplevet, og af mange andre Grunde fik Nervesammenbrud eller Anfald af Melankoli eller Apopleksi. En Baad medførte en ældre Dame, som undervejs var blevet lam og havde mistet sine Sansers Brug. I en anden kom en Kvinde, som var blevet sløv og apatisk og ikke mere fattede, hvad der foregik omkring hende. Endelig skete det ogsaa, at en yngre Grosserer, som naaede svensk Havn med hele sin Familie, brød sammen under Indtrykket af Begivenhederne, som virkede særlig stærkt paa hans i Forvejen angrebne Nerver. Kort efter Ankomsten til et Hotel fjernede han sig fra Konen og Døtrene. Nogle Timer senere fandt de ham hængt. Han havde berøvet sig Livet.

Hver Aften maatte Ambulancerne føre syge Flygtninge fra Baadene til Hospitalerne. Der var altid Folk, som maatte have øjeblikkelig Lægehjælp, hvadenten de var taget syge hjemmefra, havde paadraget sig Sygdom eller Kvæstelser under Flugten eller led af Chok.

Ved Grænsen til svensk Territorialfaryand patrouillerede under hele Krigen en Del Vedetbaade og Hjælpevedetter, til hvis Opgaver det hørte at kontrollere, at ikke fremmede Magters Fartøjer krænkede svensk Neutralitet. Disse Baade fik ogsaa overdraget at tage sig af Flygtninge fra Danmark, og en Mængde Flygtningebaade blev i Tidens Løb prajet af Vedetterne, som derpaa tog Flygtningene ombord og førte dem i Havn. Det var de fleste danske Søfolks Haab at møde Vedetterne, thi derved sparede baade Tid, Anstrengelser og Udgifter.

Men en Nat gik det ogsaa galt. En dansk Skipper, som blev anraabt af en Vedetbaad, misforstod Ordren og manøvrerede forkert, saaledes at Danskeren blev ramt midtskibs af den svenske

Baad og skaaret midt over. Der var ca. 30 Passagerer ombord, og mange af dem druknede, saaledes to Brødre paa 6 og 10 Aar, medens deres Forældre og et tredje Barn blev reddet. Videre omkom et to Maaneders Barn, en Læge, som var kommet til Danmark fra Tyskland i 1936, hans Hustru, en ældre Kvinde, dennes 27-aarige Søn, som læste til Revisor, og endnu nogle Personer.

At der alene i Oktober skete talrige Ulykker ude paa Sundet, derom vidnede de stadige Fund af Lig, Vragrester og andet paa Kysterne. Undertiden kom Folk svømmende i Land fra Baade, som var kuldsejlet derude, undertiden ankom ogsaa Baade, som kun med Nød og næppe kunde holde sig flydende og som vilde være sunket, hvis ikke Passagererne havde øset hele Natten med deres Skotøj, Hatte, Haandtasker og hvad der ellers var for Haanden.

I Slutningen af Oktober bragtes under »Officielle Meddelelser fra Toldkammeret i Helsingborg« en Oplysning om Søfund indenfor Helsingborgs Tolddistrikt, hvortil de rette Ejere efterlystes: 12 Fartøjer og Baade af forskellig Art, Pramme, Robaade, Joller samt en Skibsbaad, som alle var drevet tomme i Land rundtom paa Kysten. Desuden kom en Fisker i Land den 30. Oktober med to Lig, han havde faaet i sine Garn, nemlig en 10 Aars Dreng og en Baby paa kun 3 Maaneder. De blev identificeret som Børn af Flygtninge, der var ankommet til Sverige, men undervejs var deres Baad sunket. De ulykkelige Forældre var reddet af en Vedetbaad, Børnene kunde ikke findes i Mørket.

Til en skaansk Havn ankom den 8. Oktober en svensk Vedetbaad med en lille halv Snes Flygtninge, deriblandt en Forfatter, som havde været 8 Dage paa Flugt. Tre Gange var Forbindelsen glippet for ham, første Baad var fuld, da han naaede den, Nr. 2 fik Motorskade, da den skulde starte, Nr. 3 stak til Søs uden ham, men endelig lykkedes det ham dog at finde en Sømand, som var parat til at tage Turen, men i Forvejen erklærede, at Foretagendet var risikabelt, da Motoren var af gammel Model og kun kunde præstere en yderst beskedent Fart. Forfatteren havde imidlertid intet Valg, han maatte tage Chancen, men for dog at sikre sig henvendte han sig til en Medarbejder ved

Farmakologisk Lærestalt, som skaffede ham en lille Flaske Gift.

Han kom ned i Baaden, hvor der i Forvejen sad 8-9 andre Mennesker, og blev stuvet ned i Lasten under Net og Sildekasser. Saa stak man til Søs, og det viste sig snart, at Skipperen langtfra havde talt Usandhed. Man kom virkelig kun frem med Sneglefart, den gamle Motor stønnede og spruttede og gjorde i det hele taget et saa rædsomt Spektakel, at man skulde tro, det var dens Opgave at hidkalde Tyskerne. Imidlertid havde man forud faaet Vished om, at mindst to af Patrouillebaadene ikke løb ud den Aften, da der var foretaget Sabotage mod dem, saa Faren blev derved noget mindre, men derfor kunde man dog langtfra føle sig sikker. Motorens Larmen og det usle Tempo forøgede yderligere Nervøsiteten ombord.

Den var heller ikke ubegrundet. Da Baaden — efter alt at dømme — befandt sig ved Grænsen til svensk Farvand, blev en lynende Projektør rettet mod den i en Afstand af ca. 2 Sømil, og en Hurtigbaad hørtes styre hen mod den i fuld Fart. Flygtningene fik et Vink om, hvad der var i Vente. Forfatteren tog sin Giftflaske frem.

Da hørte man pludselig ogsaa Motorstøj fra en anden Retning, og Skipperen saa en Baad nærme sig hurtigere end Tyskeren. Snart opfattede han Raab som:

— Vi skall hjälpa er.... vi kommer nu.

Det var en svensk Hjælpevedetbaad, som var blevet tilkaldt af Projektørlyset eller den larmende Motor og som nu med Top-hastighed styrede mod Flygtningene.

Svenskeren kom først. Den danske Skipper var heldigvis Fagmand og manøvrerede sin Baad saa klogt, at Svenskeren kunde lægge bi paa en saadan Maade, at Vedetten kom til at ligge mellem Danskeren og Tyskeren, en klog Forholdsregel, hvis den sidste skulde begynde at skyde. Paa mindre end et Minut var Flygtningene losset ombord i Vedetbaaden, som lige saa hurtigt fjernede sig.

— Og De skulde have set, hvordan Fiskeren fuldstændig uforstyrret kastede sine Garn ud og begyndte at fiske, lo Forfatteren, da han bagefter fortalte Historien.

Det blev aldrig opklaret, hvem der havde overtraadt Terri-

torialgrænsen, om Tyskeren havde været inde paa svensk Omraade, om Svenskeren var ude paa internationalt eller dansk Vand, eller om Fiskeren fangede danske, svenske eller internationale Torsk. Det var ogsaa ganske ligegyldigt. Vigtigst var det, at en halv Snes Mennesker var blevet bragt i Sikkerhed lige for Næsen af Gestapo.

Tidligt om Morgenen Lørdag d. 9. Oktober løb et Par svenske Vedetbaade ind i Helsingborg Havn med flere Hundrede Flygtninge ombord, deriblandt en 59-aarig Dame, Fru H. Hun blev for 10-15 Aar siden ramt af en alvorlig Infektionssygdom, der i Aarevis bandt hende til Sygelejet, lammede hendes Underextremiteter, først totalt, senere i lettere Grad, men aldrig slap sit Greb i hende. Hun kunde efterhaanden gaa med Stok, takket være en større Skinnebandage, men selvfølgelig var det udelukket, at hun begav sig paa længere Ture.

I Slutningen af September maatte hun lade sig indlægge paa det Hospital, hvor hun havde tilbragt mange Aar af sit Liv. Hendes Nerver var ikke gode, og de svage Ben trængte til Behandling. Her laa hun den 1. og 2. Oktober, medens hendes Børn, Svigerbørn, Børnebørn og hele Resten af hendes Familie flygtede fra Landet. Tilbage var kun en ikke-jødisk Svigerdatter og dennes to Smaa piger paa 3 og 4 Aar. I sin svage, ubehjælpelige Tilstand tænkte hun ikke selv paa at flygte og mente, at hun kunde blive paa Hospitalet, hvor hun laa paa en større Fællesstue.

Der gik nogle nervøse Dage.

— Tirsdag Morgen saa baade Sygeplejerskerne, Reservelægerne og Overlægerne mærkeligt indgaaende paa mig, fortalte Fru H., og bagefter holdt de vist Generalforsamling ude paa Gangen. Lidt efter kom Overlægen hen til min Seng og sagde dæmpet:

— Vi føler os ikke trygge ved at beholde Dem længere her, Frue, vi maa nok hellere flytte Dem.

Jeg bad om at komme paa en Sindssygeanstalt, men fik intet bestemt Løfte. Onsdag Morgen bemærkede jeg nogen Uro ude paa Gangen, men først om Eftermiddagen kom Forklaringen, da min Svigerdatter traadte ind og sagde:

— Tyskerne har været her for at finde dig, men nu er alt i

Orden, du skal ikke tale om det til nogen, men nu bliver du flyttet, og jeg har Skibsløjlighed til dig en af Dagene.

Hun forklarede videre, at en Mand var kommet til hende med Besked fra hendes allerede flygtede Mand, Fru H.s Søn, og vilde nu sørge for, at hun kom afsted. Onsdag Aften flyttede man Fru H. bort fra Fællesstuen og over i Sygeplejerskernes Bolig, hvor en Oversygeplejerske rykkede ud af sit Værelse for hendes Skyld. Forøvrigt laa i en anden Sygeplejerskes Værelse et jødisk Ægtepar, som begge var blevet opereret.

Torsdag Formiddag kørte Svigerdatteren med sin Søster op til en bestemt Adresse i Humlebæk, men til deres store Skuffelse var der ingen hjemme. I sin Taske fandt hun et Billede af sine Børn og skrev bagpaa det sit Navn og Adresse med Tilføjelsen: »Har været her efter Honning.« »Honning« var Løsenet.

Dette Løsen var en klog Foranstaltning. Manden i Humlebæk fortalte senere, at der en Aften var kommet en ynkeligt grædende Kvinde til ham og havde tigget ham om Skibsløjlighed. Hun var saa ulykkelig og maatte absolut afsted. Han stillede sig fuldstændig uforstaaende og afviste hende — heldigvis. Dagen efter erfarede han, at hun var Gestapospion, og hans Mistanke vakttes, fordi hun ikke talte om »Honning«.

— Torsdag kom jeg altsaa ikke afsted, fortsatte Fru H., men Fredag Kl. 9¹/₂ ringede Rita, Svigerdatteren, og sagde, at nu var der Plads paa Rekreationshjemmet, og lidt senere hentede hun mig i en Vogn. Vi kørte til Klampenborg og tog derfra Toget til Humlebæk. Fra Stationen havde vi ¹/₂ Times Gang ud til Organisationens Mand, og vi spadserede saa den Tur, som jeg i fredelige Dage saa ofte havde gaaet.

Omsider var vi fremme, talte om »Honning« og fik en ubeskrivelig hjertelig Modtagelse af Manden, som var Chauffør, og hans Kone, som atter og atter opfordrede min Svigerdatter til selv at tage med. Det vilde hun dog ikke, foreløbigt havde hun ordnet sig saadan, at hun tog sit Pigenavn tilbage, medens en Præst vilde tage sig af Børnene. Grædende tog hun Afsked med mig. I Eftermiddagens Løb var Husets Frue adskillige Gange ved Telefonen, men hvem hun ringede til, fik jeg ikke at vide før hen paa Aftenen.

Omkring Kl. 20 forlod baade Manden og Konen Villaen,

og dirrende af Nervøsitet sad jeg ene tilbage. Der var vel gaet en halv Time, saa kom Manden cyklende hjem, og med sig paa Cyklen havde han mit yngste Barnebarn, som faldt Farmor om Halsen. Lidt efter kom Fruen med min Svigerdatter og det andet Barnebarn. Rita græd. Hun havde haft en gribende Afskedsscene med sine Forældre, som til det sidste havde haabet at kunne beholde deres Datter — hun var jo ikke Jøde — og de to smaa Børnebørn, men hun havde ikke længere kunnet modstaa Opfordringerne til at rejse, hun savnede sin Mand og vidste ikke, om Børnene virkelig var i Sikkerhed. Chaufføren overværede Gensynet mellem os, og Bevægelsen løb saadan af med ham, at han erklærede, at han skulde gøre alt for at skaffe os alle fire over paa min »Billet«.

Efter et nydeligt Kaffebord blev vi hentet i Bil og bragt ned til Nivaa. Undervejs mødte vi to tyske Politivogne med tændte Projektører, som de rettede paa os, men heldigvis fandt de os ikke mistænkelige og fortsatte Kørslen. Men at Hjertet stod stille i Livet paa mig er et mildt Udtryk.

Da vi naaede Nivaa Teglværk, blev vi sat af og modtaget af mindst 40 Mand fra »De frie Danske«. Inde paa Teglværkets Tørrehuse havde flere Hundrede Flygtninge opholdt sig adskillige Dage og Nætter under de forfærdeligste Forhold, gemt mellem de vaade Sten, skjult under Presenninger, og ofte var de af Vagterne blevet jaget op i Skoven, naar Gestapo-Patrouillerne foretog Razzia. De havde ikke været af Tøjet, ikke faaet gjort sig i Stand og næppe sovet, saa efterhaanden var de stærkt medtagne og modløse.

I det tætte Mørke blev vi saa ført af de kraftige unge Mænd over sumpede Enge og vaade Stier. Omkring os havde Organisationen opstillet Maskingeværer, og alle Mændene havde skarpladte Revolvere paa sig. Jeg blev baaret i ca. 20 Minutter, til vi naaede Kysten, og derpaa sat op i en Robaad, som førte os ud til en Galease 100 Meter fra Land. Klokken var paa det Tidspunkt omkring 23.30.

Ombord i Baaden blev jeg baaret dybt ned i Lasten, hvor der i Forvejen var næsten fuldt besat, og stadig kom flere til. Vi sad snart saa tæt, at vi ikke kunde røre et Lem. Mine syge, svage Ben blev saa at sige spændt ind til Bænken og Armene presset

ind til Kroppen. Man sad paa Træbænke, paa Gulvet, overalt hvor man overhovedet kunde sidde. Mange Mennesker havde ventet paa at komme afsted siden Kl. 19, men den sidste Besked lød paa, at Starten skulde ske Kl. 0.30. Vi blev efterhaanden nøjagtigt 243 Personer nede i det lille Lastrum, medens 40 opholdt sig paa Dækket skjult under Sække og Garn.

Omsider gav det et Drøn fra Motoren, saa vi troede, vi var blevet torpederet. Derpaa blev alt stille. Lidt senere lød et nyt Drøn, men andet skete der ikke. Vi havde faaet Motorskade straks fra Starten, og Besætningen gik med det samme i Lag med at finde Fejlen. De arbejdede længe, men kunde intet udrette, og en Mekaniker blandt Flygtningene, som blev tilkaldt, erklærede ogsaa, at han var ude af Stand til at gøre noget. Der var intet andet for end at søge Assistance fra Land. Hele Besætningen, tre Mand, forlod Skibet og os i en Robaad og begav sig ind til Kysten.

Saa sad vi 283 Mennesker paa Galeasen ude paa Øresund. Hvis Tyskerne fik Øje paa os, var vi fortabt. Vi kunde intet gøre, ikke stikke af og ikke forsvare os. Nede i Lasten steg Uroen for hvert Minut, Børnene græd, Kvinderne hulkede og Mændene skældte ud. Mange besvimedé og vi kunde ikke hjælpe dem, fordi vi ikke kunde røre os. Nødtørften maatte forrettes paa Gulvet eller i en Æske eller hvad man nu kunde finde — mange fandt slet ingenting — og Stanken var ubeskrivelig. Det var ikke muligt at faa de mange Mennesker bragt til Tavshed, tværtimod forøgedes Jammeren, Graaden og Klagerne ustandseligt og de besvimedes Antal blev stadig større. Den Mand, som sad ved min Side, bad, om han maatte støtte sig lidt til mig og lænede Hovedet til min Skulder. Pludselig faldt han forover — besvimet. Min Svigerdatter, som havde begge Børnene paa Skødet, var ved at segne og bad mig tage den ene lille Pige, og jeg kunde ikke sige nej. Der sad jeg saa med en besvimet Mand paa den ene Side og det urolige Barn paa Armen, og jeg selv var en Afmagt nær. Nervøsiteten og Misstemningen nærmede sig det katastrofale, der blev grædt og skældt og hysset i en Uendelighed.

Denne Situation varede i 5 Timer. Omsider hørte vi saa Motorstøj og følte os overbeviste om, at nu kom Tyskerne. Der

var lige ved at udbryde Panik, vi kunde høre, hvordan Skibet blev anløbet og nogle Mænd gik ombord — men saa viste det sig at være Besætningen, som vendte tilbage med en Bugserbaad. De tre Mænd var naaet ind til Kysten, men blev opdaget af Tyskerne og maatte i flere Timer lege Skjul med dem. Da de endelig kunde vove sig frem, opsøgte de nogle Bekendte, som de fik purret ud og formaaet til at udlaane en Motorbaad. Det var den, de nu kom med og spændte for Galeasen, og endelig begyndte vi at røre paa os.

Vi var vel naaet midtvands, da der blev givet Besked om, at vi maatte skaffe Plads i Lasten til de 40, som endnu befandt sig oppe paa Dækket. Det var umuligt, erklærede vi og protesterede af alle Kræfter. Vi kunde ikke være flere, men deroppe mente de, at en tysk Baad var efter os og at det var risikabelt at lade de mange Mennesker blive deroppe. Men til alt Held fjernede Baaden sig hurtigt fra os, og vi slap for den nye Indkvartering.

Vi havde vel sejlet godt en Time, da Bugserbaaden blev koblet fra. Føreren vilde ikke gaa længere og forsikrede, at vi befandt os paa svensk Farvand. Hvis vi bare ventede lidt, vilde der komme en svensk Vedetbaad og hente os. Sandsynligheden taler for, at han slap os for tidligt, saa vi kun var paa internationalt Omraade. I hvert Fald havde to tyske Marinebaade opdaget os og styrede i fuld Fart mod os.

Men heldigvis havde ogsaa de svenske Vedetter faaet Øje paa os, og de var hurtigere i Vendingen. De skød ind mellem os og Tyskerne, som pludselig mistede Lysten og drejede af. Paa mindre end 5 Minutter var alle vi 283 Mennesker trukket ombord i de svenske Skibe sammen med hele vor Bagage, og saa gik det mod Sverige. Det svenske Mandskab bød os smilende og hjerteligt Velkommen. Vi raabte Hurra og sang »Du gamla, du fria« og følte os som i Paradis.

En halv Time efter stod vi ind i en svensk Havn.

DANSK PRESSE, DANSKE PROTESTER OG ET DANSK SVAR

LØRDAG den 2. Oktober bragtes paa Forsiden af samtlige danske Dagblade en to-spaltet Ritzau-Meddelelse, som lød:

DE INTERNEREDE DANSKE SOLDATER LØSLADES

Officielt meddeles:

Efter at Jøderne, som ved deres tyskfjendtlige Ophidselsesvirksomhed og deres moralske og materielle Støtte til Terror- og Sabotagehandlinger, hvilket i væsentlig Grad har bidraget til Skærpelsen af Situationen i Danmark, ved de fra tysk Side trufne Forholdsregler er blevet udskilt af det offentlige Liv og hindret i fortsat at forgifte Atmosfæren, vil der som Opfyldelse af det Ønske, der næres i videre Kredse af den danske Befolkning, i de nærmeste Dage blive paabegyndt Løsladelse af internerede danske Soldater, og Løsladelsen vil finde Sted i det Tempo, der bestemmes af de tekniske Muligheder.

Hovedrubrikken skulde — efter tysk Ordre — kun omhandle Militærets Løsladelse fra Interneringslejrene. Aktionen mod Jøderne maatte ikke engang behandles i en svag Underrubrik. Paa Bladenes »Spisesedler« maatte der kun fortælles om Soldaternes Frigivelse.

Udover denne Meddelelse indeholdt den danske Presse ikke et Ord om den Rædselsdaad, som i Nattens Løb var blevet begaaet og som i en følgende Tid fortsattes paa dansk Jord, som

desuden lyste Læserne i Møde fra fede Rubrikker og spaltelange Artikler i alle Blade Jorden over udenfor Aksens Magtsfære, og som havde berøvet ca. 7.000* danske Medborgere og Statsløse deres Liv eller Eksistensmuligheder. Ej heller i Tiden, der fulgte efter, kunde man i den officielle danske Presse se et eneste Ord, der direkte hentydede til, hvad der var passeret.

Ritzau-Meddelelsens Kulmination og egentlige Berettigelse laa fra tysk Synspunkt i Ordene » . . . vil der som Opfyldelse af det Ønske, som næres i vide Kredse af den danske Befolkning, i de nærmeste Dage blive paabegyndt Løsladelse af de internerede danske Soldater.« Det var et mixtum compositum, som maatte forekomme meningsløs og som især fremkaldte en voldsom Reaktion indenfor det danske Militær, for hvis Løsladelse fra de humane Interneringslejre uskyldige, umilitære gamle og unge Jøder maatte ofre deres Eksistens.

Stolt og skarpt blev da ogsaa den danske Hærs Svar. Det var unyttigt at foreslaa en »Byttehandel«, saaledes at Militæret forblev interneret mod, at Aktionen mod Jøder blev indstillet — en saadan Løsning foretrak utvivlsomt Majoriteten af Hæren — men det var allerede for sent. Derimod kunde man protestere mod den Form, hvori Løsladelsen fandt sin Begrundelse, og dette skete i to Skrivelser. Den første kom fra Hærens Øverstbefalende, Generalløjtnant *Ebbe Gørtz* og var stilet til General v. Hanneken. Efter at have erindret om den tyske Meddelelse, hvori Frigivelsen af det danske Militær stilledes i Forbindelse med Jagten paa Jøderne, skrev General Gørtz:

»Befolkningen maa heraf faa det Indtryk, at de internerede danske Soldaters Frigivelse er afhængig af, at der træffes Forholdsregler mod danske Statsborgere af jødisk Afstamning.

Som Chef for den danske Hær ønsker jeg skarpt at tage Afstand fra dette Forhold, som sævner enhver Rod i Virkeligheden, og jeg ønsker dertil at føje, at den danske Hærs Personale ikke ønsker at modtage Lempelser, saafremt dette kun kan finde Sted paa andre Statsborgeres Bekostning.«

Nøjagtig samme Anskuelse røbede Flaadens Øverstbefalende, Viceadmiral *Vedel*, i en Skrivelse til Dr. Best, hvori han frem-

holdt, at Søværnets Officerskorps vilde anse det for ærkræn-
kende at blive løsladt paa andre Statsborgeres Bekostning. —
Men disse utvetydige Tilkendegivelser øvede ikke nogen som helst
Indflydelse paa Begivenhederne. Det var allerede for sent.

Den 5. Oktober præciseredes Nazisternes Syn paa Begiven-
hederne i Danmark nærmere; det skete i Form af »Forlydender«,
der var kommet svenske Journalister i Berlin for Øre, og den
6. Oktober kunde svenske Blade bringe følgende Telegram fra
den tyske Hovedstad:

*»Det forlyder i politiske Kredse i Berlin, at den tyske Ind-
griben betragtes som en »Sikkerhedsforanstaltning«. Eftersom der
for Øjeblikket ikke findes nogen dansk Regering at forhandle
med, og da der raader Undtagelsestilstand i Danmark, maatte
General v. Hanneken følgelig kunne kræve denne Indgriben som
en Foranstaltning til Opretholdelse af Ro og Orden i Danmark,
efter at det fra tysk Side er blevet konstateret, at Jøderne er
Aarsag til Sabotagen og andre Foreteelser af lignende Art.*

*Forholdsreglerne vil man altsaa fra tysk Side betragte fra
Militærsikkerhedens Synspunkt, og de vil efter tysk Mening kun
kunne bedømmes ud fra dette Synspunkt.*

*Det betones ogsaa, at Forholdsreglerne ikke har nogen prin-
cipiel Karakter, hvilket siges at fremgaa deraf, at de tyske Myn-
digheder har ladet de danske Jøder i Fred i de forløbne Okku-
pationsaar.«*

Dette fuldstændigt ulogiske og meningsløse Forlydende blev
snart modsagt paa eklatant Maade. 14 Dage senere begyndte
Tyskerne en voldsom Aktion mod Italiens flere Hundrede Tu-
sind Jøder, og et halvt Aar senere kom Turen til Ungarns ca.
1 Million Jøder. Man har vanskeligt ved at indse, at den »prin-
cipielle Karakter« skulde være fragaet.

● Een Nyhed bragte imidlertid dette fra officiel nazistisk Side
lancerede »Forlydende«. Det erklæredes klart og utvetydigt, at
det var General v. Hanneken, som »følgelig kunde kræve denne
Indgriben«, man tilskrev altsaa Hæren et Motiv, som var af
politisk Oprindelse og gjorde derved Hæren identisk med den
nazistiske Bevægelse, en Kendsgerning, som det er værd at be-

vare sig for Øje, hvis man skulde falde for Fristelsen at trække et Grænseskel mellem de to Enheder. Hanneken »krævede« af Best og hans Garde af Gestapofolk, SS-Soldater og danske Nazister, altsaa de politisk betonedede Tropper, at en Indgriben skulde ske, og man pointerede yderligere, at Forholdsreglerne efter tysk Mening kun kunde bedømmes udfra Militærsikkerhedens Synspunkt. En saadan Formulering havde man ikke oplevet før, men sandsynligvis mente man, at den tyske »Soldaterære« allerede paa dette Tidspunkt var saa plettet, at en vanvittig Paastand mere eller mindre hverken gjorde fra eller til. Andre vil derimod erindre sig, at det var den tyske Krigsmagt, som krævede Tilintetgørelse af de danske Jøder. Denne Omstændighed betones yderligere i den nedenfor følgende officielle Redegørelse. Det staa imidlertid enhver frit for at tro paa, om Forholdsreglen skete efter militær og ikke politisk Inspiration.

Onsdag den 6. Oktober blev Undtagelsestilstanden hævet — sandsynligvis for at faa Danskerne til at falde til Ro i Glæden over, at de atter maatte være længe oppe om Aftenen. Thi i Virkeligheden var dette den eneste Lempelse i Forholdene, eftersom en lang Række Forordninger skulde forblive i Kraft, saaledes Forbud mod Strejker og Møder, Forordningen om Beslaglæggelse af Bygninger og anden Ejendom, Forordningen om Leverancer og Arbejdspræstationer fra danske Firmaers Side til den tyske Krigsmagt i Danmark, Forbud mod offentligt at bære danske Militæruniformer samt Forordningen om Udlevering af dansk Militærmateriel.

Dagen efter blev der afgivet en officiel tysk Redegørelse for Aktionen mod de danske Jøder. Det foregik foran den samlede Presse i Propagandaministeriet og skete gennem Vicepressechef *Sündermann*, der af svenske Journalister blev betegnet som Indbegrebet af Ubrugelighed og Uvidenhed, en nazistisk »Pamper«, hvis eneste Fortjeneste laa i, at han havde haft en mikroskopisk Beskæftigelse i Det brune Hus i München i Partiets første Aar og som kunde takke sin blinde Tro paa Partiet og sin sleske Opførsel overfor større Aander for den Stilling, han nu havde.

Han erklærede bl. a., at den nationalsocialistiske Bevægelse var traadt op mod Jødedommen, ikke fordi Jøderne tilhørte en

anden Race end Tyskerne, men fordi den jødiske Race i Tyskland søgte at beherske hele det offentlige Liv overhovedet. Det var først de jødiske Kampparoler mod det tyske Rige og deres Virkninger i 1933, som udløste de tyske Modforanstaltninger.

En Række officielle jødiske Udtalelser beviser, at Jødedommen er den systematiske Forbereder af denne Krig og dens drivende Faktor, hævdede Sündermann. Efter Krigens Udbrud begyndte Jøderne i Ghettoen at anlægge regulære militære Støttepunkter og Opsamlingssteder for Vaaben, og derfra lededes i de østlige Omraader til sidst de bolschevistiske Bander og derfra organiseredes Sabotageakter.

Først efter disse Erfaringer var det, at ansvarlige Organer systematisk begyndte at samle Jøderne i særlige Lejre, hvori de nu under Opsyn har Lov at hellige sig en fastsat Beskæftigelse. Denne Forandring er imidlertid ikke bragt i Anvendelse overfor Jøder paa mere end 65 Aar, som er blevet samlet i Theresienstadt i Protektoratet. De lever der under jødisk Selvforvaltning og paalægges ikke Arbejde.

Det Hensyn, som Tyskerne efter Okkupationen af Danmark viste Jøderne dér paa Grund af de indenrigspolitiske Forhold i Landet, har Jøderne ikke gjort sig værdige til, fortsatte han; de har ogsaa dér benyttet Lejligheden til en omfattende Virksomhed mod den tyske Krigsanstrengelse. Til sidst maatte man skride til militære Modforanstaltninger, thi Jøderne i Danmark udgjorde ikke blot et Spionagenet, de var ogsaa den drivende Kraft ved Anstiftelsen og Gennemførelsen af Sabotagen.

Det havde ikke blot været taabeligt, men ogsaa i højeste Grad uretfærdigt over for det danske Folk, hvis man ikke i det mindste nu havde gjort Ende paa disse jødiske Manøvrer i Overensstemmelse med Krigsrettens Maximer. Den Dag kommer — erklærede Sündermann — da ogsaa andre Folk vil indse, at Krigen, for hvis Skyld de maa bringe stadig større Ofre, ikke mindst føres udfra jødiske Hensigter og Aspirationer, men ogsaa efter jødisk Motiv.

Denne Forstaaelse vil engang, naar den er brudt yderligere igennem, lede til de mest omfattende Beskyttelsesforanstaltninger fra alle berørte Folks Side mod dette saa herskelystne og evigt fredløse Element, sluttede han sine Udlægninger.

Der er ingen Grund til at spille mange Ord paa denne Svada, som allierede og neutrale Landes Blade kun bragte som et Kuriosum.

Man kunde have ventet, at Aktionen fra nazistisk Side var blevet pustet op til et stort Nummer, en afgørende Sejr, et Gennembrud for de nazistiske Ideer ogsaa i Danmark, og hvad Propagandatrompeten ellers plejede at blæse ud i Haab om at forbedre Partiets Stilling og tilføre flere Proselytter, men saadan gik det ikke. Der kom ingen Fanfarer i den danske Presse, kun ovenstaaende Udtalelse i den tyske og blot nogle mindre Hentydninger i andre besatte Lande, saa var den Sag gemt og glemt. Tilbage stod kun den bitre Kendsgerning, at 7.000 Mennesker paa den ene eller anden Maade havde maattet forlade deres Land — tilsyneladende til intet Formaal. Hvilken Tilfredsstillelse man i Førerhovedkvarteret kunde føle ved Bevidstheden om, at gamle jødiske Mænd og Kvinder var slæbt bort fra deres Hjem, at Spædbørn var dræbt eller flygtet med deres Forældre, at 6.000 var sluppet over til Sverige, er helt ubegribeligt, og hvilken Fornøjelse Dr. Goebbels og hans Propagandamaskine havde af Razziaen er hurtigt sagt: ingen.

Tilbage staar blot et Par Formodninger. Naar der før i Tiden blev iværksat antisemitiske Forholdsregler, Pogromer, skete det for at tilfredsstille en sadistisk Tendens i Folkenes brede Masser. Ved Pogromerne i Tyskland, Rusland, Polen og paa Balkan var det Folket, der med Myndighedernes Velsignelse blev sluppet løs og som bagefter takkede for Tilladelsen ved at støtte den gentile Regering. I Danmark ytrede Folket som saadant ingen Ønsker om at forgribe sig paa Jøderne, kun Frikorps- og Schalburgfolkene samt de øvrige danske Nazister kunde have noget personligt Udbytte af Pogromerne — Kr. 500 pr. Hoved — og kom ogsaa til at deltage i dem. Var det for at tækkes denne Sæmfundsberme, som i Forvejen var Tyskernes lydhøre og villige Slaver, at Stormen blev sluppet løs? Eller var det for at skræmme Danskerne, saa de blev mere medgørlige? Eller laa der virkelig et ideelt Synspunkt bag Bestræbelsen for at komme 6-7.000 Mennesker til Livs, var blot Bevidstheden om, at Danmark nu var rensset for Jøder, tilfredsstillende for Hitler? Ja, sandsynligvis. Han havde jo engang erklæret, at den sidste Jøde

skulde udryddes fra den europæiske Jord, og hin Fredag Aften kunde han altsaa lægge sit Hoved paa Pudren i Bevidstheden om, at han nu var naaet et nyt Stykke frem mod Virkeliggørelsen af sit samfundsvenlige Programpunkt. Man fortalte ham sikkert ikke, at hans betroede Mænd saboterede hans Ordre, og at ca. $\frac{9}{10}$ af de danske Jøder slap til Sverige med deres direkte eller indirekte Assistance.

Forholdsreglerne mod Danmarks Jøder fandt ikke den Tilslutning i det danske Folk, som Tyskerne muligvis havde haabet. Mange græd, da det gik op for dem, hvad der skete i deres Land, naar de saa Transporterne af fangne Jøder paa Gaderne, eller naar de hørte Enkeltheder fra Razziaen, og i de næste Dage indløb en næsten endeløs Strøm af Protester til Dr. Best og General v. Hanneken. De bragtes naturligvis ikke i den officielle Presse, men derimod in extenso i den illegale.

Det begyndte med, at de danske Biskopper allerede den 29. September sendte en Redegørelse for deres Stilling til en Aktion mod Jøderne i en Skrivelse, som gennem Kirkeministeriet tilstilledes de tyske Myndigheder:

DEN DANSKE KIRKES STILLING TIL JØDESPØRGSMÅLET

Overalt, hvor der rejses Forfølgelse af Jøder som saadanne af racemæssige eller religiøse Grunde, er det den kristne Kirkes Pligt at protestere derimod,

1) fordi vi aldrig vil kunne glemme, at Kirkens Herre, Jesus Kristus, fødtes i Bethlehem af Jomfru Maria ifølge Guds Forjættelse til hans Ejendomsfolk, Israel. Jødefolkets Historie indtil Kristi Fødsel rummer Forberedelsen til den Frelse, Gud har beredt Mennesker i Kristus. Dette kendetegnes ved, at det gamle Testamente er en Del af vor Bibel,

2) fordi Forfølgelsen af Jøder strider imod den Menneskeopfattelse og Næstekærlighed, som er en Følge af det Budskab, Jesu Kristi Kirke er sat til at forkynde. Kristus kender ikke Personsanseelse, og han har lært os at se, at ethvert Menneskeliv er dyrebart i Guds Øjne. »Her er ikke

Jøde eller Græker, her er ikke Træl eller Fri, her er ikke Mand eller Kvinde; thi alle er I een i Kristus Jesus.» (Gal. 3, 28),

3) fordi det strider imod den Retsbevidsthed, som raa-der i det danske Folk, nedfældet i vor dansk-kristne Kul-tur gennem Aarhundreder. I Henhold hertil har alle dan-ske Statsborgere efter Grundlovens Ord lige Ret og An-svar til at udøve vor Gudsdyrkelse efter Kaldelse og Sam-vittighed og saaledes, at Race og Religion aldrig i sig selv kan blive Anledning til, at et Menneske berøves Rettig-heder, Frihed eller Ejendom. Uanset afvigende religiøse An-skuelser vil vi kæmpe for, at vore jødiske Brødre og Søstre bevarer samme Frihed, som vi selv sætter højere end Livet.

Der findes hos den danske Kirkes Ledere en klar For-staaelse af vor Forpligtelse til at være lovlydige Borgere, som ikke utidigt sætter sig op mod dem, der øver Myn-dighed over os, men samtidig er vi i vor Samvittighed bund-ne til at hævde Retten og protestere imod enhver Kræn-kelse; derfor vil vi i givet Fald utvetydigt vedkende os Ordet om, at vi skal adlyde Gud mere end Mennesker.

Paa Biskoppernes Vegne

H. Fuglsang-Damgaard.

Protesten oplæstes ved Gudstjenesterne i alle Kirker Søndag den 3. Oktober.

Den katolske Biskop *Subr* sluttede op ved sine Kollegers Side med en skarp Protest.

Den 30. September overrakte en ny Protest til Best:

»Repræsentanter for Arbejderbevægelsens Erhvervsraad, Dansk Arbejdsgiverforening, Dansk Dampskibsrederiforening, De samvirkende Fagforbund, Grosserer-Societetets Komité, Industriraadet, Landbrugsraadet og Provinshandelskammeret tillader sig at rette Henvendelse til Hr. Dr. Best i Anled-ning af de Forlydender, som i de sidste Dage er fremkom-met om en Aktion fra tysk Side mod Jøderne i Danmark.

Vi kan ikke undlade at gøre opmærksom paa, at hvis

en saadan Aktion foretages, vil det efter vor Formening i høj Grad skade de Bestræbelser, som ogsaa fra vor Side er sat ind paa at skabe Ro og Orden i Danmark. Ligeledes vil den vanskeliggøre vore Bestræbelser for at opretholde dansk Produktion og Omsætning.

Jøderne er her i Danmark en Del af Landets Befolkning, og et Skridt mod dem vil føles som rettet mod hele det danske Folk.«

De samme Organisationer blev forøvrigt om Eftermiddagen den 5. Oktober enige om en ny Protest til Best, men han nægtede at modtage deres Repræsentanter, saa at man i Stedet rettede en skriftlig Henstilling til ham om Jødeforfølgelsernes Ophør.

Den 1. Oktober udsendtes en Protest fra Sagførerraadet. Højesteret protesterede eenstemmigt.

Som tidligere nævnt overrakte Direktør Svenningsen samme Aften en Protest fra Kong Christian til Dr. Best i Form af en personlig Haandskrivelse, hvori han paa det indstændigste advarede mod Jødeforfølgelser. Der er ingen Grund til at tvivle paa, at Aktionen har været et særdeles haardt Slag for Hans Majestæt, og at han har følt sig stærkt personligt berørt. Kongen var alle Tider Jødernes Ven. Han havde personlige Bekendte blandt dem, og han bærede Synagogen med et personligt Besøg, da den fejrede Jubilæum i 1933. Det skete ofte, at Hans Majestæt paa sin Ridetur gennem Københavns Gader holdt Hesten an og rakte en jødisk Bekendt Haanden. De danske Jøder havde under hele Besættelsen sat deres Lid til Kongen, men da han placeredes udenfor Spillet og gjordes til Fange paa Sorgenfri, var den sidste Redningsplanke forsvundet, og Aktionen kunde begynde. Vi er overbevist om, at under hele Tragedien — og ogsaa senere — har Kong Christian været hos os i Tankerne, han har følt med os og grædt med os og dybere end nogensinde før beklaget, at hans Vinger var stækket og han selv Fange.

Lørdag den 2. Oktober oversendte Studenterforeningen en Resolution til General v. Hanneken:

»Den Kendsgerning, at en Gruppe af vore Landsmænd er fjernet fra Offentligheden, foranlediger Studenterforeningens Bestyrelse som Leder af en dansk Kulturinstitution til at udtale sin skarpeste Fordømmelse af disse Handlinger, der er i den dybeste Modstrid med dansk Tænkemaade.«

Ved Medlemsmødet samme Aften godkendte Medlemmerne Teksten. Den paafølgende Mindefest for Forfatteren Henrik Pontoppidan blev udsat.

Sandsynligvis paa Initiativ af det ældste Medicinerhold forlangte Studenterne ved Københavns Universitet al Undervisning standset, og Studenterraadet fremsatte et Ultimatum:

»Under Indtryk af de sidste Begivenheder venter Studenterne, at Konsistorium uden Tøven suspenderer al Undervisning ved Universitetet. Bliver dette ikke Tilfældet, maa Studenterraadet som Studenternes Repræsentanter se sig nødsaget til at imødegaa Konsistoriums svage Holdning ved at stille sig bag en almindelig Studenterstrejke.«

Men Konsistorium var ikke svagt. Med alle Stemmer mod een vedtoges dette Opslag:

»Under Indtrykket af de Ulykker, der i de sidste Dage har ramt danske Medborgere, har Rektor og Konsistorium besluttet at suspendere Undervisningen ved Københavns Universitet en Uge. Undervisningen genoptages den 11. Oktober.«

Det samme skete ved Aarhus Universitet, alle de andre højere Lærestalter i København, saaledes Danmarks tekniske Højskole, Landbohøjskolen og Handelshøjskolen, samt en Række private Manuduktører og Kursus.

Alle Lærerorganisationer, nemlig Danmarks Lærerforening, Danmarks Realskoleforening, Pædagogisk Selskab, Gymnasieskolernes Lærerforening, Københavns Kommunalærerforening og Kommunalærerindeforening, Seminariernes Lærerforening og endnu andre lod ogsaa rette Henvendelse til Best:

»Som Repræsentanter for den danske Skole ønsker undertegnede Formænd for de pædagogiske Sammenslutninger at give Udtryk for vor Sorg over de foretagne Arrestationer af jødiske Medborgere. Den Handling, der er rettet mod disse Medborgere, føles af danske Lærere som rettet mod hele det danske Folk, og den Usikkerhed og Utryghed, der dermed er opstaaet, vanskeliggør i høj Grad Skolens opdragende Gerning. Vi tillader os derfor at rette en indtrængende Anmodning om, at de arresterede danske Jøder, løslades og faar Lov til at vende tilbage til Hjem og Gerning.«

Lørdag den 9. Oktober overrakte gennem Udenrigsministeriet til Dr. Best en Skrivelse underskrevet af Formændene for de fem samarbejdende politiske Partier, Rigsdagsmændene fhv. Statsminister *Vilhelm Buhl*, fhv. Indenrigsminister *Knud Kristensen*, *Ole Bjørn Kraft*, *A. M. Hansen* og *Oluf Pedersen*. Det hed heri:

»Undertegnede Repræsentanter for Socialdemokratiet, Venstre, Det konservative Folkeparti, det radikale Venstre og Danmarks Retsforbund ønsker i Anledning af den Aktion, som Natten til den 2. Oktober igangsattes mod Jøderne i Danmark, overfor Deres Excellence at give Udtryk for den dybe Sorg, disse Handlinger har fremkaldt i det danske Folk. De danske Jøder er en levende Del af Folket, og hele Folket rammes derfor paa det dybeste af de igangsatte Forholdsregler, som opfattes som en Krænkelser af dansk Retsbevidsthed.«

Samtidig udsendtes ogsaa en Protest underskrevet af 21 Formænd for danske Ungdomsorganisationer og en anden Protest fra Akademisk Arkitektforening, Dansk Farmaceutforening, Dansk Ingeniørforening, Den almindelige danske Lægeforening, Den danske Dyrslægeforening, Dansk Tandlægeforening, Juristforbundet, Den danske Landinspektørforening, Danmarks Apotekerforening m. fl.

Danske Statsembedsmænds Samraad, repræsenterende 30 Tjenestemandorganisationer, anmodede Udenrigsministeriet om at »meddele de tyske Myndigheder, at Samraadet maatte ned-

lægge sin skarpeste Protest mod den fra tysk Side foretagne Interferering og Deportation af danske Medborgere. De paagældende Forholdsregler er absolut stridende mod de i det danske Samfund nedarvede Retsprinciper og har fremkaldt en saadan Harme og Bitterhed i hele den danske Befolkning, at de sætter en fortsat rolig Udførelse af Tjenestemændenes Gerning paa Spil.«

Frederiksberg Kommunalbestyrelse, Dansk-tysk Forening (der samtidig opløstes), Danske Kvinders Nationalraad, Det frie Nord og mange andre Sammenslutninger protesterede i bestemte Vendinger. Langt de fleste Skoler Landet over lukkede nogle Dage enten efter Henstilling fra Elevernes Side eller paa Initiativ af Skolernes Ledelse, Eleverne paa Kvindernes Statsseminarium i Ribe vedtog at strejke i fire Dage, og ogsaa Seminarierne i Jelling, Haderslev og Tønder lukkede nogen Tid. Omkring Midten af Oktober besluttede Juristforbundets Ledelse Forbundets Udtræden af »Die internationale Rechtskammer«, som det var blevet tilsluttet paa Initiativ af den tidligere Formand, den nazistiske Landsretssagfører *Reitzel-Nielsen*.

Det skortede saaledes ikke paa danske Meningstilkendegivelser, og der var sikkert langt flere end her nævnt. Nogen Virkning kunde de naturligvis ikke afstedkomme, hvilket vel heller ikke var ventet. Et er dog Protester paa Papiret, noget andet er Gerning, og netop i Gerning beviste Danskerne det usande i Tyskernes Paastand om Jødernes »moraliske og materielle Støtte til Terror- og Sabotagehandling.«

Svaret kom omgaaende og gav Genlyd Dag efter Dag, Nat efter Nat. Bygninger, som var vigtige for Tyskerne, blev sprængt i Luften, Sabotage forøvedes paa en lang Række Fabriker og andre Føretagender, som direkte eller indirekte arbejdede for Tyskerne. Tysk Militærmateriel blev ødelagt, tyske Uniformer blev ved Hjælp af Vandpistoler oversprøjtet med Saltsyre, Jernbaneanlæg gjordes uanvendelige, Pakhuse, Havneanlæg og Skibe blev stukket i Brand, den af Tyskerne stærkt besøgte Café »Mokka« paa Frederiksberggade ødelagdes af et Bombeattentat, hvorved flere Mennesker dræbtes eller saaredes.

— Nu er gamle Fru Texière nok paa Spil igen, sagde Danskerne, naar det knaldede.

To Storebæltsfærger oplevede Bombeekspllosioner, saa de øde-

lagdes i den Grad, at de maatte tages ud af den for Tyskerne vitale Drift. Arbejderne paa Fabriker, som fremstillede Varer til Tyskland, sluttede sig til slow motion-Princippet, og paa Hundreder af andre Maader erfarede Tyskerne den danske Reaktion. Man tør sige, at Helvede blev gjort hedt for »Beskytterne«, de civile saavel som de uniformerede. De danske Patrioter havde Orden i deres Sager og vidste, hvor der skulde sættes ind. I det hele laa et flammende, uigendriveligt Bevis for, at man ikke behøvede Jøder til at yde Støtte af nogen Art, Jøderne havde ikke haft noget med dette at gøre, og netop fordi man havde udpeget disse helt søgesløse Mennesker som Anstiftere af og Medvidere i det hele og lod dem undgælde derfor, skulde Tyskerne nu lære den rene Sandhed at kende.

Den blev hamret ind i deres Hoveder med Bomber, Granater og Baal. Med eet Slag nød Danmark den Ære at kunne smykke sig med Ærestitlen »Det uroligste af alle Hitlers Lande«. I de Aar, Besættelsen havde varet, var det utallige Gange blevet diskuteret, om Danmark burde fortsætte Tilværelsen som »Lystmorderens Kanariefugl« og blive fremholdt som »Mønsterprotektoratet«, Løkkemaden for andre Lande, eller om Danskerne selv skulde hidføre den Situation, der kaldtes »norske Tilstande«, og som de fleste betragtede som nok saa ærerig.

Natten til den 2. Oktober 1943 kastede Besættelsesmagten en Handske, som det danske Samfund ikke tøvede med at tage op. Ved Begyndelsen af den Vej; man nu slog ind paa, stod den flammende Vrede over Jødernes Udslettelse i Danmark.

LIVET GAAR VIDERE

ARBEJDET med de Tusinder af Mennesker, som i tre Uger af Oktober steg i Land i Sverige, var nær vokset Myndighederne over Hovedet. Det begyndte at skorte paa Husrum saavel som paa Medarbejdere hos Autoriteterne. Man var ikke — og kunde ikke være — indstillet paa en saa overvældende Flygtningestrøm, hvor hvert eneste Menneske skulde »behandles« og hjælpes, men det varede knapt en Uge, saa var der raadet Bod paa alle Kalamiteter. For hver Dag, der gik, fandt man nye Forlægninger, som i en Haandevending blev indrettet til at huse Flygtninge. Hele Modtagelsesceremoniellen blev forenklet og lagt i fastere Rammer, og man nedlagde alle mindre Ankomststationer langs Kysten og samlede dem i tre Hovedcentraler, nemlig Trelleborg for Syd- og Sydvestkysten, Malmø for Vestkysten til Syd for Landskrona, og Helsingborg for den øvrige Del fra og med Landskrona By og op til Hallands Grænse. Naar Flygtninge ankom til en mindre Havn, blev de ikke mere »behandlet« og indkvarteret paa Stedet, men førtes i Biler til den nærmeste Central. Paa den Maade fik man bedre Overblik, sparede Mandskab og Tid og opnaede større Orden i Ekspeditionen. Paa alle tre Steder blev den danske Legation i Stockholm repræsenteret, dansk Politier — der var rigeligt af flygtede Betjente — førte Opsyn og deltog i særlige Afhøringer, og der sad Danskere paa en hel Række Kontorpladser, idet adskillige Flygtninge straks blev taget i Myndighedernes Tjeneste, og man kunde se Danskere, som var udstyret med svensk Politilegitimation og forsynet med gulblaa Armbind. De udrettede forskelligt politimæssigt Arbejde indenfor Flygtningenes Krédse. I nogle Tilfælde fik disse Danskere Løn, i andre

foretrak de — af ideelle Grunde, naar de havde Raad dertil — at gøre Arbejdet uden Vederlag. De udrettede ogsaa Kontorarbejde, fungerede som Tolke, hjalp med Rengøring, Opvarmning, Ekspedition, Budtjeneste og tusind andre Ting, som lettede Arbejdet baade for Myndighederne og Flygtningene, der var glade for at kunne henvende sig til Folk, hvis Sprog de fuldstændig forstod.

Endvidere blev Modtagelsen paa Sundet og i Havnene gennemorganiseret, og navnlig udfoldede man Bestræbelser for, at Flygtningebaadene altid søgte ind i Havnene. Det skal være sket en Dag, at et Par unge Mennesker roede over til Sverige og steg i Land paa Kysten, hvor der ikke var et Menneske til at modtage dem. De forlod Baaden og begav sig paa Vandring. De gik og gik i mindst en Time, før de mødte en Militærpatrouille.

— Hvad gør De her, spurgte Lederen.

— Vi er kommet i Land for nogen Tid siden, svarede de.

— I Land? Her nede paa Kysten? Jamen, du godeste, saa er De jo spadseret lige gennem et af vore Minefelter, lød det bestyrkede Svar.

Det første Indtryk er uudsletteligt, og det gælder baade Mennesker og Lande. Det første Indtryk, vi Flygtninge fik af Sverige, var tre smaa Ord, som ingen nogensinde vil glemme og som ofte vil blive gengivet for vore Venner i Danmark. Det var de tre første svenske Ord vi hørte, da vi lagde til ved Kajen:

— *Velkommen til Sverige!*

De blev udtalt af en Soldat, en Politibetjent, en Tolder eller en anden Svensker, men de var altid de første Ord, vi hørte. Om de udsprang spontant fra de Mennesker, der modtog os, eller om der var givet Ordre til at udtale dem, er ligeegyldigt. De virkede som et Chok paa os, de glædede os, saa mange var nær ved at græde, og de overrumplede os paa Baggrund af, hvad vi havde oplevet og hvad vi ventede os. Vi kom fra et Land, hvor der var sat en Pris paa vore Hoveder, til et Naboland, hvor man bød os velkommen. Følelsen af at vide, at man nu befandt sig paa et Sted, hvor man *var* velkommen — og hvor man fik det at høre — havde en helt overvældende Effekt, og man havde den største Lyst til at falde den Mand om Halsen, der udtalte de tre smaa Ord.

Man burde ikke fremhæve nogen paa andres Bekostning, men i alle danske Kredse gik der Ry af to Brødre i Landskrona, et af de Steder, hvor Flygtningetilstrømningen var stærkest. Disse to svenske Jøder var Indehavere af en større Produktforretning, hvis Virksomhed de — fra den Dag, Flygtningene begyndte at indfinde sig i væsentligt Omfang — omtrent fuldstændig overlod andre for selv at kunne hellige sig Hjælpearbejdet. Ikke blot var deres Hjem overfyldt af fremmede Mennesker, de to Herrer tog selv Plads hos Myndighederne og arbejdede paa Raadhuset Dag og Nat. Man kunde telefonere Døgnet rundt til dem og udbede sig Oplysninger om, hvem der var kommet og hvor de paa-gældende befandt sig, de vidste Raad for alt og kunde hjælpe i enhver Situation. Hjemme hos dem stod til Stadighed dækket Bord til 16 Personer, og enhver Flygtning kunde frit tage for sig af Husets Retter.

Da den øvrige Del af Modtagelsen var blevet fuldt organiseret, fik man flere Beviser for, hvor velkommen man var. Alt laa klappet og klart baade takket være Myndighederne og den Støtte, der meget hurtigt blev ydet fra flere andre Sider som f. Eks. Røde Kors, Rådka Barnen, private svenske Sammenslutninger, de danske Foreninger i Sverige og de mosaiske församlinger. Hertil kunde snart ogsaa føjes den Hjælp, som sendtes Sverige — og dermed Flygtningene — fra England og Amerika. Ogsaa den ikke-jødiske Civilbefolkning, Manden paa Gaden, gav Danskerne en enestaaende Modtagelse. Her var ingen sure Miner over, at der nu kom flere Tusind Mennesker, med hvem Landets Rationer fremtidig skulde deles, tværtimod stødte man overalt paa Hjælpsomhed og Venlighed. Naar en Dansker kom ind i en Butik for at købe noget, der var rationeret og derfor krævede Kuponer, som man endnu ikke havde faaet, tilbød Ekspedienterne ofte at give af deres egne. Mange Flygtninge blev paa Gaderne budt paa Chokolade, Tobak og andre kærkomne Ting af Mennesker, de slet ikke kendte.

Hvad angaar Spørgsmaalet om, hvor stærkt Flygtningene tærede paa Sveriges Lagre og Produkter, publiceredes der i November en Beregning for at vise den ringe Belastning, som Landets Flygtninge betød. Den 1. November 1943 var der 46.500 Flygtninge i Sverige, og deres Dagsforbrug androg 10.383 kg af Mel,

Gryn og lignende, hvilket udgjorde 0.60 % af det totale Forbrug. Forbruget af Sukker udgjorde 2.798 kg eller 0.90 %, af Smør 1.776 kg eller 0.59 %, af Kød 2.909 kg eller 0.94 %, af Æg 251 kg eller kun 0.31 % og af Kaffe 394 kg eller 0.87 %. Det var altsaa uhyre lidt, vi Flygtninge gjorde Krav paa.

Da der først var kommet System og Fasthed over Modtagelsen og Viderebehandlingen, forløb det hele meget hurtigt. En Flygtning, der var ankommet i Aftenens eller Nattens Løb, gennemgik alle Processer i Løbet af den følgende Formiddag, og om Eftermiddagen kørtes han enten til en Forlægning inde i Landet eller til det Arbejdssted, man havde fundet til ham. Det blev efterhaanden vanskeligt at slippe ud af dette Net og faa Tilladelse til selv at skaffe sig Ophold og Arbejde. Princippet var i al Korthed, at ethvert Modtagelsescentrum hver Eftermiddag skulde være tomt, saaledes at det om Aftenen stod parat til at modtage dem, der maatte komme. Og man vidste jo aldrig forud, om det blev mange eller faa.

Mennesket er egentlig et mærkeligt, kamæleonagtigt Væsen med en ret enestaaende Tilpasningsevne, Smidighed og Opfindsomhed. Her skyllede mange Tusind Danskere og andre Udlændinge ind over de svenske Kyster, et Samfund paa godt og ondt, saa facetteret som vi Mennesker nu engang er, rige og fattige, unge og gamle, men fælles for dem alle var, at de var Flygtninge, som man havde revet op fra den fædrene Jord og som nu — i hvert Fald foreløbig — skulde omplantes i ny Jord og under helt nye Betingelser.

Det første, man tænker paa i en saadan Situation, er ikke, at nu skal man hvile ud efter Strabadserne og tage det med Ro paa den nye Stats Bekostning. Tre Hovedproblemer melder sig bogstavelig talt i det Sekund, man sætter Foden paa den nye Jord: Hvor skal jeg tage Ophold, hvad skal jeg bestille og hvad med alt det, jeg maatte efterlade hjemme? Rækkefølgen kunde være forskellig, men Problemerne bestod for langt de fleste Flygtninge (selvfølgelig undtaget saadanne, som interneredes i Lejre og som ikke indrømmedes ringeste Selvstændighed).

For mange Danskeres Vedkommende var der een stor, næsten uimodstaaelig Magnet, som drog dem til sig: *Stockholm*. »Bare jeg kan komme til Stockholm, kender jeg nogen, som kender no-

gen, der kan skaffe mig Arbejde og Logi«. Saadan lød Omkvædet om og om igen. I den første Tid, da Ordningen laa temmelig løst, drog Flygtningene i brede Strømme op til Hovedstaden, hvor der imidlertid var meget daarlig Plads. I Begyndelsen stimlede de sammen paa Hoteller og Pensionater, men efterhaanden lykkedes det dem alligevel at faa bedre og billigere Logi, selvom de ofte maatte bo ret langt fra Centrum, i Forstæderne Abrahamsberg, Sundbyberg, Midsommarkransen, Mälarhöjden (som laa en Time fra Byen), Lidingö, Djursholm, Stocksund og Bromma. Foruden Stockholm virkede ogsaa Göteborg og Malmö, altsaa Rigets tre største Byer, stærkt dragende paa Flygtningene, men da der var gaaet nogle Uger af Oktober, lukkede Myndighederne for yderligere Opholdstilladelser dér. Man kunde faa Tilladelse til at opholde sig i disse tre Byer i en kortere Tid, paa Besøg hos Private og lignende, men saa maatte man afsted igen til mindre befolkede Egne og Steder, og kun hvis man kunde skaffe sig Arbejde, blev der givet Opholdstilladelse. Saadan var Princippet for de tre store Byers Vedkommende, og det blev ret strengt gennemført.

Men de Flygtninge, som ikke selv vidste Raad, maatte Myndighederne tage sig af. Til de unge blev der af »Arbetsförmedlingen« skaffet Arbejde, først og fremmest ved Skov-, Mark- og Vejarbejde, dernæst i Industrien. Saaledes kan det nævnes, at der alene i Tekstilbranchen blev beskæftiget ca. 2.000 danske Arbejdere. Men til de Flygtninge, som man ikke lige straks kunde skaffe noget at bestille eller som var saa gamle, at enhver Beskæftigelse var udelukket, maatte der stadig findes nye Forlægninger. En Overgang eksisterede der ikke mindre end 40 danske Forlægninger spredt over det meste af Sverige, og i de fleste befandt Folk sig godt. Der var danske Forlægningschefer, og siden 1. Januar 1944 stod de helt under dansk Administration. Efterhaanden som man fandt Beskæftigelse til flere og flere Mennesker, kunde Forlægningernes Antal indskrænkes, og til sidst var der mindre end en Snes.

Hvad Arbejdet iøvrigt angaar, viste det sig snart, at det var ikke vanskeligt at finde Beskæftigelse, hvis man vilde tage, hvad der bød sig. De betydelige Indkaldelser til den svenske Hær havde skabt Mangel paa Arbejdskraft i langt de fleste Brancher, lige med Undtagelse af Direktørfaget og lignende ledende Stillinger,

og der var altid Brug for et Par raske Hænder. For de fleste Flygtninge kom netop Arbejdet til at betyde en væsentlig Omvæltning, der kaldte paa hele deres Omstillingsevne, for det hørte til Sjældenhederne, at et Menneske fandt nøjagtig eller blot tilnærmelsesvis samme Beskæftigelse i Sverige som hjemme. Herpaa kan der gives Masser af Eksempler.

En Mand, der hjemme ejede en Fabrik med Hundreder af Arbejdere og som førte et stort Hus med flere Tjenestefolk, tog selv Plads som Arbejder, medens hans Hustru blev Husassistent. De fandt et billigt Rum at bo i, de maatte selv gøre rent, fyre i Ovnen og lave Mad. Tilsammen tjente de 3-400 Kr. om Maanden, men var glade til og befandt sig udmærket. De tog det hele fra den gemytlige Side, som et Intermezzo i Tilværelsen, man maaske slet ikke havde Skade af.

En Direktør for en Skotøjsfabrik tog Plads som Tilskærer, en yngre Leder af en Konservesfabrik blev Slagteriarbejder, en Gros-serer i Metalvarer arbejdede som Mekaniker og sendtes første Dag ud at reparere en utæt W.C.-Cistérne. En Handskegrosserer blev Hundevasker i Malmø, et Par Repræsentanter drog paa Skovhugst, en Sagfører fik et Job som Gartner, medens hans Kone pustede Glas paa en Fabrik. Mange helt unge Mennesker, som hjemme i Danmark gik i Skole eller var Kontorister og lignende, fungerede som Bydreng.

Lægerne kom hurtigt i Gang og fik Myndighedernes Tilladelse til at praktisere mellem deres Landsmænd, for Studenterne blev der Adgang til at læse videre i Lund, Uppsala og Göteborg. Undertiden var de saa heldige, at de kunde fortsætte Studierne hos deres egne Professorer, som ogsaa var flygtet. I de tre nævnte Byer dannedes danske Studenter-»Nationer« med deres egne Raad, og i Løbet af Forsommeren 1944 kunde Studenterne aflægge de Eksaminer, de havde forberedt sig til. Man havde forud indhentet de danske Universiteters Billigelse og faaet Vished for, at Eksaminerne ogsaa blev godkendt.

Hertil kom danske Skoler i Lund og Göteborg, som nærmest var overfyldt af Elever, og i Juni Maaned kunde 50 nybagte Studenter og Studiner sætte den hvide Hue paa deres Hoveder. Desuden stod svenske Skoler aabne for de unge Mennesker, der som Regel hurtigt kunde følge med.

Bekymringerne var imidlertid sjældent stillet, fordi man havde faaet Beskæftigelse eller Opholdssted, det maa jo erindres, at langt de fleste kun var kommet til Sverige med det Tøj, de kunde bære paa Kroppen eller i en Haandtaske. Kun de allerfærreste havde været saa opfindsomme som en Dame, der, før hun flygtede, pakkede en solid Kuffert, henvendte sig paa Østerport Station, hvor hun købte en Billet til Helsingborg og indskrev Bagagen som Rejsegods til samme By. Da hun lykkeligt og vel var kommet over til Sverige som Flygtning, henvendte hun sig paa Toldstationen i Helsingborg, hvor Kufferten ventede hende. Bortset fra saadanne Undtagelsestilfælde var Spørgsmaalet om at faa Tøj og Penge over til Sverige meget snart aktuelt for de fleste. Da man forstod, at danske Penge havde en betydelig Værdi i Sverige, og da man samtidig ønskede at unddrage Tyskerne saa meget som muligt — man havde al mulig Grund til at vente, at Razziaen vilde blive efterfulgt af Formuekonfiskationer — begyndte man at undersøge Muligheden for at faa sine Midler over samt Tøj, og det viste sig, at de Baand, der gik mellem de to Lande, ikke var saa tynde eller saa faa endda.

Der blev hurtigt dannet Centraler eller Enkeltmandsforetagender for Flygtningehjælp, og gennem dem kunde man faa bragt Breve eller mundtlig Besked over til Danmark. Det dristigste i den Retning var velsagtens det Rejsebureau, der modtog Breve til Danmark, blot de var forsynet med danske Frimærker, og sørgede for, at de kom over og blev lagt i en dansk Brevkasse. Dermed var Kontakten med tilbageblevne Venner og Bekendte etableret, og man kunde give dem Besked paa, hvad der skulde gøres med ens Efterladenskaber, og heller ikke paa dette Punkt svigtede vore Venner os. Deres Indstilling var vel den samme som vor: det gjaldt om at unddrage Tyskerne saa meget som muligt, og at Flygtninge desuden gerne vilde have deres egne Penge sendt over var vel ikke andet end ret og rimeligt. Forsendelsen af Klæder kunde ske ad fuldt legal Vej. Naar Kufferterne var pakket, skulde en Liste over Indholdet forelægges Varedirektoratet, som omgaaende gav Tilladelse til Eksport. En Speditør tog sig af Resten, og en skønne Dag stod Kufferterne hos os i Sverige.

Enhver kan se, at Situationen ikke var helt almindelig. Man jages ud af sit Land og har lidet eller intet med sig, naar man

lander i Sverige. Bag en ligger ens Hjem, Forretning og øvrige Anliggender i den syndigste Uorden, saa at enhver kan bemægtige sig, hvad man vil deraf. Men i det nye Land kan man bringe Orden paa det hele, dirigere sine Hjælpere, udtrykke sine Ønsker, faa Tøj og Pengemidler sendt over og derved faa fjernet en Mængde af de alvorligste Bekymringer. Der sad Flygtninge, som likviderede alt, hvad de havde efterladt, og det tør siges, at de danske Sagførere, Revisorer m. fl. — ikke at forglemme Hus-assistenterne — gjorde et Kæmpearbejde for at skaffe alt af Vejen og sende det nødvendigste over til os.

Ogsaa Folk, som legalt kunde rejse mellem Danmark og Sverige, gjorde et betydeligt Arbejde, og det var ofte de mærkeligste Mennesker, der fik Tyskernes Tilladelse til at rejse. Skønt de udmærket godt vidste, at en Mands jødiske Hustru illegalt havde forladt Landet, gav de ham Visum til at tage over og besøge hende. Mange hjemmeblevne Ægtefæller kom paa hyppige Besøg hos deres flygtede Mænd eller Koner, halvjødiske Børn gæstede Forældrene, og ikke-jødiske Venner, Kompagnoner og andre kom over for at forhandle, besøge og hjælpe.

En Dag fik vi selv Besøg af en saadan ikke-jødisk Ven, som fortalte om, hvor usikkert Livet og Forholdene var hjemme i Danmark, og erklærede:

— Mange er parat til at bytte med den fattigste Flygtning i den usleste Forlægning herovre.

Hvortil vi svarede:

— Det er muligt, at Livet her i Sverige er tryggere og rent materielt er at foretrække for Forholdene hjemme, men for det første har du selv den uvurderlige Mulighed, at du kan rejse hjem, du er ikke jaget bort fra dit Land, du har dit Arbejde, dit Hjem, din Familie, medens vi er Flygtninge, fremmede, Gæster, mange af os har mistet vore Nærmeste, vi har et Arbejde, der ikke interesserer os synderligt, og en beskedent Løn, vi har en usikker Fremtid i Vente, da vi jo ikke ved, om vore Stillinger staar os ledige, naar vi engang kommer hjem, om vi kan finde et Sted at bo, om vore Ejendele findes mere o. s. v. — og dernæst føler vi os sat helt udenfor Spillet, udenfor den Kamp, som I fører derhjemme, og som vi helst af alt vilde deltage i, fordi den ogsaa gælder vor Sag. Nej, det er meget godt, at vi har reddet Livet,

men vi hører ikke hjemme her. Det mindes vi om hver Time paa Dagen.

Opholdssted og Arbejde, Klæder og Penge — alt dette maatte bringes i Orden, før man ret kunde nyde de Glæder, som et neutralt Land ubestridt byder paa, og her tænkes ikke blot paa den befriende Følelse ved ikke mere at skulle frygte Nazisterne og alt deres, men ogsaa paa Tilstedeværelsen af næsten alt det, som gør Livet værd at leve. Vi blev atter Mennesker i dette Ords bedste Betydning, vi maatte færdes i fri Luft paa alle Døgnet's Tider og skulde ikke indespærres tidligt om Aftenen, vi behøvede ikke at tænke paa Mørklægning, men kunde frit lade Lyset straae ud gennem Vinduerne — en Omstændighed, som lige straks forekom os ubegribelig. I de første Aftener styrtede mange af os af gammel Vane hen til Vinduet og rullede for, da vi ikke kunde tænke os det anderledes. Der laa ogsaa en vis Tilfredsstillelse i at kunne læse Aviser, som var alsidige og som havde Lov til at hævde deres egne Synspunkter i ledende Artikler og Kommentarer, som ikke blev dikteret fra nogen Side og som derfor ofte sagde netop det, som vi i flere Aar havde nøjedes med at tænke og hviske. Vi kunde faa Varer, som ikke længe havde været mulige at opdrive hjemme eller som i bedste Fald havde kostet ublu Priser. Vi behøvede heller ikke at være forberedt paa Luftalarmer og hvad dermed følger, og Tanken om en tysk Invasion i Sverige blev særlig i Løbet af Foraaret og Sommeren 1944 saa fjern, at vi helt kunde forkaste den.

For Børnene var det noget af en Eventyrverden. De havde aldrig set en oplyst Gade med dens Palet af tindrende Neonlys, de havde aldrig smagt f. Eks. rigtig Kakao, de havde maaske heller aldrig ligget paa Lærredslagner eller spist Orangemarmelade, de vidste slet ikke, hvordan Livet egentlig er, naar det er normalt.

Det tog i Reglen en lille Maaned, før man saa nogenlunde var faldet til Ro og havde bragt en Slags Orden i sin Tilværelse. Det vil altsaa sige, at vi, der kom til Sverige i Oktober, havde ordnet vore Forhold i Løbet af November, men ogsaa i November, ja helt ind i 1944 kom der jødiske Flygtninge fra Danmark, og det var Folk, som ofte havde udstaaet mere og haft langt større Vanskeligheder end vi, der dannede Fortroppen. Nogle havde ligget

alvorligt syge, hvad enten de var blevet opereret eller underkastet en langvarig medicinsk Behandling, men selv i deres Tilstand turde man ikke huse dem ret længe ad Gangen, og trods høj Feber og Smerter var de blevet flyttet i Biler eller Ambulancer fra Sted til Sted, til ukendte Mennesker fra fremmede Pladser. I nogle Tilfælde kunde Patienterne ikke staa det igennem, men i andre lykkedes det at faa dem kureret saa vidt, at en Transport over Øresund kunde lade sig forsvare; men før de naaede saa langt, havde de syge Mennesker været paa Flugt i deres eget Land i 6-8-10 Uger eller mere, haft mange Læger til at pleje sig og ligget i omtrent lige saa mange Senge, som der var gaaet Dage siden den 1. Oktober.

Der kom ogsaa Folk, som havde maattet udstaa Straffe i Fængsler og Arrester, hvor de sad i evig Angst for, at Tyskerne skulde hente dem. Naar de blev løsladt og naaede Arrestens Udgang, stod der i Reglen et Par Folk fra en Flugtorganisation parat og tog sig af dem.

Videre ankom Flygtninge, som omkring den 1. Oktober var taget ind i Landet i et eller andet forvirret Haab om, at det kun var nødvendigt for dem at skjule sig i nogen Tid, til Razziaen var overstaaet. Saa mente de, at de kunde komme frem igen og fortsætte deres sædvanlige Liv. Da de indsaa, at dette var udelukket, stod de ofte i en vanskeligere Stilling end de fleste andre. De havde langt til Havnene, Overfartsmulighederne var færre end i de »store« Dage, selve Turen var farligere. De maatte snige sig frem i Retning mod Kysten, og da de var mellem helt fremmede Folk, maatte de være yderst forsigtige med, hvem de henvendte sig til. Mange af de Mennesker, der ankom senere, havde boet i adskillige Døgn i iskolde, forladte Sommerhuse uden at faa Mad, Drikke eller Søvn, nogle havde logeret i Garager, Badehuse og Baadskure, fordi ingen vovede at have dem i beboede Lejligheder. Der var endda Folk, som havde tilbragt Døgn i Ligkapeller ved Siden af Kister, som skulde jordfæstes, og i Bygninger, hvor Mus og Rotter smuttede mellem deres Ben. En Kvinde var blevet bidt af en Rotte, da hun holdt sig skjult i en Hestestald, en anden havde faaet en Mus ned paa Ryggen, medens hun forsøgte at skaffe sig lidt Søvn i Halmen paa et Høloft, og hun turde ikke skribe.

Mænd, Kvinder og Børn havde maattet tigge sig frem og trygle ukendte Folk om Husly og Mad, fordi de ikke havde anden Udvej.

Det var imidlertid ikke blot Mennesker, som kom over. Torsdag den 11. November ankom til en svensk Havn en fuldtpakket Jernbanevogn, som indeholdt samtlige Bøger, Relikvier og andet fra den store Synagoge i Krystalgade. Bag denne Bedrift laa en hel Köpenickiade, efter hvad der oplystes Dagen efter, da en ganske ung Jøde steg i Land.

— Jeg skulde hjælpe en halv Snes Venner over til Sverige, fortalte han, men af forskellige Grunde blev Transporten forsinket nogle Dage, som jeg saa brugte til at foretage mig noget »nyttigt«. Jeg mente, at man burde unddrage Tyskerne saa meget som muligt af Synagogens Indhold, og sluttede mig sammen med tre andre. Vi indfandt os i Mandags ved Synagogen, hvor jeg præsenterede mig som Betjent i »Socialpolitiet« og tvang Portneren til at aabne for Indgangen og give os de Nøgler, som var nødvendige for at aabne Skabene. Da vi havde faaet dem, blev han i de følgende tre Døgn holdt i Husarrest under Bevogtning af mine Kammerater. Jeg skaffede Mad til os alle. Det stod hurtigt klart, at der var ialt 570 aflukkede Pulte, som Portneren ikke havde Nøglerne til, og for ikke at ødelægge noget eller blive forsinket fik jeg fat paa en Smed, der dirkede dem op. I Tirsdags rekvirerede jeg i »Socialpolitiet«s Navn seks Flyttemænd, to Flyttevogne og den nødvendige Emballage fra et Flyttefirma. De ankom med 30 Pakkasser, men vi maatte snart efter rekvirere endnu 15. Vi pakkede nu alt, hvad vi orkede, i Tirsdags og Onsdags. Ikke en Bog, ikke et Relikvie eller noget af Betydning blev efterladt. Onsdag Eftermiddag sendte vi igen Bud efter Flyttevognen og Mændene, som stuede alle 45 Pakkasser ind i Vognene og kørte dem til deres Oplagshus. Samme Aften indfandt jeg mig med to Lastvogne ved Huset og hentede det hele og førte det til »bedre egnet« Sted. Saa først slap vi Portneren løs. Det hele afgik nu til Sverige — hvordan vil jeg ikke røbe — og alt ialt har det kostet 10.000 Kr. Men det spiller ingen Rolle, vigtigst er, at Synagogen nu staaer tom. Nu i Morges er jeg selv kommet hertil med mine Venner, og nu skal jeg sove. Jeg har ikke faaet Søvn i Øjnene i den sidste Ugestid, sluttede han.

Jøderne var langt fra de eneste, som flygtede fra deres Land. Samtidig med den »store« Flugt forlod jo ogsaa Ikke-Jøder Danmark, og der gik til Stadighed en konstant Strøm fra det ene Land til det andet. En Overgang var det Frimurerne, der flygtede, til andre Tider kom der Studenter eller Arbejdere samt en Del Læger. Utroligt saa mange Æskulap-Sønner, der deltog i illegalt Arbejde. Der var næsten altid en eller anden Samfundsgruppe, som følte sig særlig truet, og indenfor Gruppen brød altid nogle ud og flygtede. Det var maaske ikke blot Spørgsmaalet om at undslippe Tyskerne, der fik disse Mennesker til at tage over Sundet, det var ogsaa deres Nerver, der ikke kunde udholde Livet hjemme. Efter maaske i længere Tid end Jøderne at have levet under et konstant haardt Nervepres, under eller over Jorden, saa de til sidst ingen anden Udvej end at bryde alle Broer af.

Blandt Flygtingene var der imidlertid ogsaa en Del, som havde forladt deres Land uden særlig Grund, men som nærmest var »ude paa Sjø«. Unge Fyre, der vilde opleve Flugtens Spænding og Indtrykket af de nye Forhold, roede over i stjaalne Baade, og noget af det første, de spurgte efter, var Virginiacigaretter og amerikanske Film. De tog det som en Sport at narre Tyskerne og følte et Sus af det store Eventyr ved Sejlsadsen over Vandet. Nogen Grund til Flugt syntes de ikke at have, saa kunde hele Danmarks Befolkning med lige saa god Grund være draget i Eksil. De skabte nogen Irritation baade i svenske og danske Kredse, og de blev uden Blødsødenhed ekspederet paa Skovarbejde langt væk fra Film og Driverliv og Narrestreger. Maaske en og anden af dem i Løbet af den lange, mørke og kolde Vinter naaede til Erkendelsen af, at han var kommet fra Asken og i Ilden.

Alle danske Flygtinges Interesser varetoges siden Slutningen af Oktober 1943 af Det kgl. danske Gesandtskabs Flygtingekontor, hvis Leder til November 1944 var Professor, Dr. jur. *Stephan Hurwitz* (derefter Kontorchef *S. Wechselmann*) og som snart udviklede sig til at blive en omfattende Institution, der beskæftigede et Par Hundrede Mennesker. Hertil maa yderligere føjes Kontorets Repræsentanter, Inspektørerne i hvert enkelt svensk »län«, hvor der befandt sig Danskere, samt de særlige Flygtingekontorer i Malmö, Göteborg og enkelte andre Steder,

der arbejdede ret selvstændigt, men som naturligvis havde fast Tilknytning til Hovedsædet i Stockholm. Flygtningekontoret blev Centralnervesystem, Regering om man vil, for alle Flygtninge, herfra kunde man faa Hjælp, naar den tiltrængtes, juridisk Assistance og anden Støtte, herfra administreredes Forlægninger, Lejre og andet, og her forvaltedes de Midler, der tilflød Flygtningehjælpevirksomheden fra mange forskellige Kanter. »Vi har i Løbet af en Haandevending maattet opbygge en Administration, der svarer til en middelstor dansk Købstads,« erklærede Professor Hurwitz ved en Lejlighed. Der kom jo efterhaanden ca. 16.000 danske Flygtninge til Sverige, og hvis de ikke paa anden Maade havde Brug for Kontorets Hjælp, saa skulde de i hvert Fald opføres i Kartoteket.

Det var imidlertid de færreste, som ikke paa et eller andet Tidspunkt maatte henvende sig til Kontoret, der til Stadighed havde stærk Søgning og ustandselig blev stillet over for nye Op-gaver og Problemer. I Begyndelsen opstod da ogsaa nogen Utilfredshed hos adskillige »Klienter«, som ikke kunde forstaa, at Ekspeditionen af deres særlige Sag kunde tage saa lang Tid. Snart blev der helt god Orden og Fashed over det hele, men man kunde dog til Stadighed møde Folk, som var misfornøjede med de Afgørelser, som Kontoret traf. Men hvor træffer man ikke Personer, som er utilfreds med Myndigheders Syn paa Sagerne? Og navnlig Flygtninge med deres ofte dirrende Nerver, deres Uro og tusind Bekymringer havde let til at kritisere. Hvis Flygtningekontorets Ledelse skulde have taget sig al Kritiken nær, vilde Funktionærerne straks i Begyndelsen være gjort til Nervevrag.

Der vil kunne skrives meget om Kontorets Arbejde, Organisation, Midler, Begrænsning o. s. v., og hvis en udtømmende Redegørelse for det hele skulde gives, vilde Rammerne for denne Bog helt blive sprængt. I Stedet kan henvises til den Publikation, der vil foreligge herom.

Der skal Optimisme og Energi til for at klare en Flygtningetilværelse. Den, der ikke ser for mørkt paa Situationen, har de bedste Chancer for at staa den igennem, men hvis man bliver Offer for sine Nerver og for Pessimisme, gør man en i Forvejen vanskelig Tilværelse endnu besværligere. Vi dansk-jødiske Flygt-

ninge havde, naar vi gennemtænkte vor Stilling, mange Grunde til at være bekymrede. Straks i Begyndelsen tænkte vi paa alt det, vi havde maattet efterlade hjemme, Hjemmet, Arbejdet, Midlerne, og først da Kontakten med Vennerne i Danmark var sluttet og man havde faaet Klarhed over, hvad de foretog sig med vore Anliggender, faldt man til Ro paa dette Punkt. Saa kom de daglige Bekymringer i Forbindelse med Livet i det nye Land og Tanken paa Fremtiden: faar jeg min Stilling, mine Forbindelser, mit Hjem, mine Ejendele tilbage, og endelig havde adskillige af os Bekymringerne som Følge af vore nærmestes Deportation og ukendte Skæbne. Dette Punkt vil blive omtalt i det følgende Kapitel.

Meget hjalp det paa Humøret, hvis man fandt Arbejde, der interesserede, og ens Udkomme i hvert Fald var nogenlunde sikret, men der var jo ogsaa mange, som ikke kunde beskæftiges, fordi de var for gamle til at tage, hvad der bød sig, og ikke var i Stand til at begynde fra Grunden af igen. Hvad enten de fik tilstrækkelige Midler over eller modtog Understøttelse fra Flygtningekontoret, følte Størstedelen af dem Lediggangen som en Plage. De led under Savnet af deres Hjem, deres Omgangskreds, Beskæftigelse og hele tilvante Milieu. Deres Børn og øvrige Familie var som oftest spredt ud over Sverige, deres Venner var blevet hjemme, alt det, som var deres Liv og havde været det i Aaringer, var borte, og hertil kom, at netop deres Alder beredte dem større Vanskelighed ved at omplantes i den nye Jord end Tilfældet var for de yngre. Vi Mennesker har det ligesom Myrterne. Naar en ækel Mand ødelægger Myretuen, gaar vi straks i Gang med at bygge en ny op — naar vi altsaa har Muligheder og Kræfter dertil. De yngre var straks parat til at bygge en ny Tue op, men de ældre var afskaaret derfra, de kunde gaa Ture, læse, høre Radio, korrespondere — navnlig dette tog lang Tid, da Slægt og Venner jo sad alle andre Steder end de selv — og saa iøvrigt beskæftige sig med den altopslugende Tanke: hvornaar holder Krigen op? Hvornaar kommer vi hjem igen? Og hvad kommer vi saa hjem til?

Der var ogsaa adskillige, som vilde videre til England for at kunne deltage aktivt i Krigen, men kun relativt faa havde Held med sig og blev sendt over. Krigen var allerede saa langt frem-

skreden, at de allierede faktisk havde sluttet Mobiliseringen, og kun særligt udvalgte Ekspertes, Folk, som man havde Brug for til Specialopgaver, slap gennem Naaleøjet, deriblandt Professor Niels Bohr, som umiddelbart efter sin Ankomst til Skaane viderebefordredes til Stockholm, hvor hans Papirer blev ordnet paa Rekordtid. Et Par Dage senere stod han paa engelsk Jord. I Eftersommeren 1944 kom ogsaa en Snes Læger afsted.

De danske Flygtninge fik egne Blade i Sverige, bl. a. »Danskere«, som først udkom hver tredje Uge, derpaa hver fjortende Dag og tilsidst hver Uge. Det havde et officielt Præg. Der blev videre oprettet danske Klubber, Idrætsforeninger og en Række faglige Sammenslutninger. Saaledes dannede Lønarbejderne en Organisation, som varetog danske Arbejderes Interesser overfor de svenske Myndigheder og Arbejdsgivere, desuden sluttede Journalisterne sig sammen — der var ca. 100 landflygtige danske Pressefolk —, videre var der en Lægeorganisation, en Juristsammenslutning og flere andre. Kort sagt, det var et helt Samfund, som skød op med Paddehattefart.

Hvordan var saa Forholdet mellem det svenske Værtsfolk og de danske »Gæster«? Man kan selvfølgelig ikke skære det over een Kam og paastaa, at det var godt eller daarligt, men maa nøjes med at fastslaa, at det, saasomt Velkomsten og Modtagelsen iøvrigt var overstaet og der var ved at falde Ro over Situationen, gik op for de fleste Danskere, at Forskellen mellem de to Folk var større, end Afstanden Helsingør-Helsingborg skulde lade formode. Ikke blot var Danskerne hjemmefra vant til et anderledes Arbejdstempo, større Hygge, mere Smil over Tilværelsen, vi saa ogsaa anderledes paa mangt og meget, især Krigen, Nazismen og Fremtiden, og dette gav sig bl. a. Udtryk i et dansk Had til alt nazistisk, som adskillige Svenskere havde vanskeligt ved at sætte sig fuldt ind i. Sverige var neutralt, og man kunde faktisk møde Svenskere, som ogsaa forholdt sig neutrale eller som, hvis de endelig tog Stilling, afgjort viste større Angst for og Had til Sovjet end til det nazistiske Tyskland. En saadan Indstilling laa ifølge Sagens Natur Flertallet af Danskerne fjern, thi — som Professor *Albert Olsen* udtalte det ved et akademisk Møde i Lund i Februar 1944 —: »Vi danske Akademikere har ikke mistet vor Evne til at se objektivt paa Tingene, men vi har tabt Viljen til

at se neutralt paa den.« Og disse Ord passede paa andre end Akademikerne.

I det hele taget hørte man temmelig ofte den Replik: »Hvor er det svensk,« naar man havde været ude for en Oplevelse, som man mente var udelukket i Danmark, man prentede — udfra en enkelt Episode — et Stempel paa alle Svenskeres Pande. Det var Flygtningementalitet, saadan som man støder paa den i alle Lande, der maa modtage Flygtninge, og kun et Faatal, syntes det, tænkte paa, at vi kunde have faaet det mangefold værre, hvis vi var kommet til et hvilket som helst andet Land, hvor Nationalitetsdifferencerne er endnu større, hvor vi maaske var blevet interneret, anbragt i Arbejdslejre eller paa anden Maade behandlet som Kvæg eller i hvert Fald som uønskede Mennesker.

Svenskerne modtog os pragtfuldt. De gav os Mulighed for at leve selvstændigt, som frie Mennesker. De optog os i deres Stats-samfund, delte ligeligt med os og gav os Adgang til næsten alle de Stillinger, alt det Arbejde, hvortil der ikke absolut krævedes svenske Statsborgere. Det eneste, de ikke gjorde var at lave om paa sig selv. De indførte ikke Højrekørsel eller begyndte at tale Dansk, de lavede ikke om paa deres gennemprøvede Forretningsgang eller ændrede Love og Forordninger. De fortsatte deres Liv — som Svenskere.

Mærkeligt nok

BREV FRA THERESIENSTADT

I FØLGE en tilforladelig Opgørelse blev 492 danske og statsløse Jøder deporteret fra Danmark, altsaa 8-9 pCt., og det vil sikkert ikke undre nogen, at vi, hvis Familie eller Venner det drejede sig om, har tænkt paa dem hver Dag, hver Time paa Dagen fra det Øjeblik, deres Skæbne gik op for os. Lige straks stillede mange sig helt uforstaaende over for Tanken om, at de skulde være deporteret, og vilde ikke tro, at noget saadant overhovedet var muligt, men som Tiden gik, og de ikke dukkede op i Sverige og vi ikke fik Livstegn fra dem, men da der tværtimod forelaa Beviser for, at de virkelig var paagrebet, saa fyldte Sorgen vore Sind og truede med at overmande os totalt. Og midt i den knugende Sorg steg Selvbefredelserne frem. Hvorfor hjalp vi dem ikke? Hvorfor sørgede vi ikke for at advare dem og tage dem med os? Hvorfor fik de ikke vor Plads i Baaden? Hvorfor gjorde vi ikke mere for dem? -Hvorfor skulde de undgælde og vi reddes?

Om deres videre Skæbne gjorde vi os ikke store Illusioner. Vi vidste, hvordan det var gaaet Jøderne i alle andre okkuperede Lande og i selve Tyskland, vi havde i ca. 10 Aar hørt om de nazistiske Raaheder, den sadistiske Behandling af jødiske Mænd, Kvinder og Børn og den regulære Udryddelsespolitik, man fra nazistisk Side havde praktiseret gennem Anvendelse af de mest raffinerede og djævelske Massefordømmelsesmetoder: Gaskamre, levende Begravelser, Drukning, Skydning, Bombardementer som ved Warszawas Ghetto, og paa tusind andre Maader, hvis eneste Formaal var at skille saa mange Jøder som muligt fra Livet. Og hidtil var det lykkedes dem godt.

Af Tysklands 600.000 Jøder var efterhaanden kun ca. 10.000 tilbage, af Østrigs 250.000 resterede højst 7.000 og kun, fordi de var gift med saakaldte »Arier«. Af Frankrigs kvarte Million Jøder venter man, at højst nogle faa Tusind overlever det Laval'ske Inferno. I Holland var der før Okkupationen 180.000 Jøder, men kun ca. 5.000 fandtes endnu i Hjemlandet, i Jugoslavien var der 80.000, som alle menes at være blevet udryddet. I Rumænien var der i 1938 900.000, og hvis 75.000 overlever Krigen, er det meget højt regnet. Polen er uden Tvivl den største Tragedie, om man overhovedet kan maale Tragedien i Størrelse. I dette Land boede før Krigen 860.000 Jøder, i Slutningen af 1943 var der ikke en eneste tilbage, og det samme gælder de Millioner af Jøder fra andre Lande — iberegnet Norge — som deporteredes til Polen, hvorpaa man ikke hørte mere til dem. For Norges Vedkommende menes henimod 1.000 at være »forsvundet« i Polen. Iøvrigt var der 300.000 i de baltiske Lande, 90.000 i Slovakiet, som den fromme Fader Tiso udleverede til sin høje Herre, 45.000 i Bulgarien, i Belgien og Luxembourg 70.000, i Grækenland 105.000, i Italien 50.000 og i Ungarn en lille Million. Hertil maa lægges et Par Millioner i de russiske Omraader, som Tyskerne naaede at besætte, og som de enten dræbte paa Stedet eller førte til Polen. Det bliver ialt op imod 6 Millioner Jøder, hvoraf saa godt som ingen kom til at opleve den Dag, Lysene tændtes igen. Nogle er det vel lykkedes at flygte, andre har kunnet holde sig skjult, men til meget mere end 1 pCt. vurderer man ikke deres Antal. Alle de andre har mødt Døden enten ved egen Haand eller efter ubeskrivelige Pinsler. Thi det var jo Hitlers Vilje, det var det eneste Løfte, han virkelig holdt — Jødernes totale Udryddelse.

Nu var 500 af vore egne ført sydpaa, hvilket skulde være ensbetydende med Døden. Selvfølgelig klamrede vi os ved Haabet om, at det værste ikke skulde tilstøde dem, men de, der saa nøgternt paa det, mente ikke, at der var nogen Udsigt. Hvorfor skulde det gaa Danskerne anderledes end alle andre Nationers Jøder? Efter bedste Nazimetoder var de ført sammen som Dyr, stuvet ned i Transportskibe eller ind i Godsvogne og havde ladet deres Land bag sig. Det store, ubarmhjertige Jerntæppe syntes

at være gaaet ned bag dem, og Tiden gik, uden at der blev givet Livstegn fra dem.

Vi — min Familie og jeg — oplevede en frygtelig Tid, og mest led naturligvis Mor. Hendes eneste Datter, hendes eneste Barnebarn og hendes Svigersøn var gaaet med Dødstransporterne. De var slæbt bort uden andet Tøj end det, de bar paa Kroppen, uden Mad og uden Midler. En Telefonmeddelelse af en ukendt Person Lørdag Morgen den 2. Oktober, hvorved vi fik at vide, hvad der var tilstødt dem, var det sidste, vi havde erfaret om dem alle tre. Nu, medens vi var i Sikkerhed i Sverige, anede vi ikke, om de overhovedet endnu var i Live, og vi havde ofte rene Hallucinationer, hvor vi saa de to unge Forældre og den lille Dreng gennemgaa de værste Lidelser.

Den 22. November kom det store Lyspunkt i Form af et Kort, adresseret til vore svenske Paarørende og afsendt fra Theresienstadt i Protektoratet Böhmen-Mähren af Ulla. Det var skrevet med Blyant og dateret den 5. Oktober.

Kortets Indhold lød paa hendes mangelfulde Tysk:

»Liebe Familie!

Beste Grüsse von mir und meine Familie. Wir sind alle gesund und haben es gut. Bitte um sofortige Nachricht um euer Befinden. Alle Post ist erlaubt und sehr gern erwünscht. Bitte grüsse alle herzlichst. Viele Grüsse

Ulla, Allan und Carl.

PS: Bitte Antwort auf Deutsch.»

Paa Kortets Bagside var paatrykt et Stempel: Rückantwort nur auf Postkarten in deutscher Sprache. Desuden havde Ulla opgivet sin nøjagtige Adresse.

Paa Kortet fandt vi Theresienstadts Beliggenhed, ca. 60 km Nord for Prag, og vi mente at kunne fastslaa, at Byen laa paa en Sydskraaning af en Bjergstrækning, saaledes at Klimaet maatte formodes at være nogenlunde udholdeligt. Men den lille Dreng havde fra Fødslen haft lidt Asthma, hvordan virkede Vejrliget mon paa ham?

Faa Dage efter ankom til andre svenske Paarørende Brevkort fra Ulla og hendes Mands Familie, men foruden af de tre var

Kortene ogsaa underskrevet af min Svogers gamle Mor samt af hans Broder, Svigerinde og deres lille Dreng. De sidste tre var blevet paagrebet i Odense, hvor Manden var Landsretssagfører, og i Theresienstadt var Familien altsaa blevet forenet. Desuden kom der Kort fra min Svogers Tante, en 87-aarig gammel Dame, som det altsaa ogsaa havde været Ulejligheden værd at transportere saa langt.

Efterhaanden kom en Art Brevveksling i Stand mellem dem og os, d. v. s. de fik kun Lov til at skrive yderst sjældent, og der kunde gaa Maaneder, hvor vi ikke hørte fra dem. De modtog imidlertid de fleste af vore Kort, hvilket fremgik af de Svar, vi modtog. Ogsaa Pakker naede dem. Naar Forsendelserne skete med internationale Modtagelsesbeviser, fik vi Kvittering, inden der var gaaet mange Uger. Ganske vist var de ikke underskrevet af Adressaten selv, men Kvitteringen var stemplet »Jüdische Selbstverwaltung«, til Posthuset var Pakkerne altsaa kommet og ogsaa videre, idet vi senere kunde være heldige at faa trykte Kvitteringskort, hvor de egenhændig havde skrevet »Liebe Mutter« — saa fulgte den trykte Tekst om, at en Pakke var modtaget, og til Slut kunde de tilføje nogle Ord og en Hilsen. Et Par Gange lod det sig gøre at sende dem mindre Pengesummer, og ogsaa for Modtagelsen heraf kvitterede de med egen Underskrift.

I Løbet af 1944's første Maaneder blev det muligt at opstille en sandsynligvis helt korrekt Fortegnelse over de fra Danmark deporterede Jøder. Dette lod sig gøre paa Grundlag af Oplysninger fra Slægt og Venner og takket være Lister, som ad »underjordisk« Vej kom over til Stockholm og som efter alt at dømme var »laant« af Gestapos Kontor for jødiske Anliggender, der iøvrigt blev ophævet allerede i Slutningen af Oktober, idet Tyskerne mente, at der paa det Tidspunkt var gjort rent Bord. Men af Listerne fremgik bl. a., at 104 af de deporterede var over 60 Aar, og heraf var 37 over 70 og 8 over 80 Aar. Desuden var 28 Smaabørn fra den spæde Alder og op til 10 Aar taget med, og i Løbet af det første Aar dernede fødte danske Familier 3 Børn. Blandt de deporterede var der videre 23 Familier paa 3 Medlemmer, 11 paa 4, 5 paa 5 og 1 Familie talte Far, Mor og 4 Børn.

Efter at der var etableret Kontakt med de deporterede, danedes der i Stockholm et Kontor for Hjælp til deporterede fra Danmark, som for indsamlede Midler gik i Gang med at sende Pakker ned til samtlige deporterede, saaledes at ogsaa de, der ikke havde Slægtninge i Sverige, eller hvis Slægtninge ikke var i Stand til at foretage Forsendelserne, fik Pakker. Undertiden gik Kontorets Forsendelser via Lissabon, idet et Firma, som havde Filial i Stockholm, kunde sende Sardiner, Tunfisk, Makrel, Safter og Mandler uden Licens til Theresienstadt, og Princippet for disse Sendinger var, at hver af dem dernede skulde have een Pakke pr. Maaned.

Vi forstod snart, at de trængte til Mad. Paa alle Kort dernedefra stod at læse, at de var raske og at vi endelig maatte skrive til dem, da »al Post var tilladt«, men paa mange forskellige Maader fortalte de os ogsaa, at de sultede. Der stod f. Eks. »Grüsse an Mathilde Christensen« eller »an Steffensen«, og ind i Adressatens Navn fik de smuglet et »Peter Sult NN« eller »Hans Urta XX« og lignende, som den tyske Censur ikke fandt mistænkeligt. Snart begyndte ogsaa Dødsbudskaberne at indløbe, hvadenten det skete direkte dernede fra eller via det danske Udenrigsministerium, der lod Meddelelserne gaa videre til Paa-rørende af de døde, som var flygtet til Sverige. I Januar døde saaledes den 82-aarige Dame, der blev taget paa Pensionatet i Taarbæk, og den 10. Februar bukkede den 88-aarige, der blev paagrebet sammesteds, ligeledes under. Saadan lød Oplysningerne, men i de 3-4 Maaneder, de opholdt sig i Theresienstadt, lod de aldrig høre fra sig. I det hele taget var det hovedsagelig de gamle, der døde, men enkelte Undtagelser fandtes dog ogsaa.

Midt i Maj modtog jeg et Kort fra min lille Nevø, som tydelig nok var skrevet af hans Mor, der først kvitterede for en Pakke, jeg havde sendt Drengen, og dernæst fortsatte: *»Leider ist Onkel gestern nach einer langen und schweren Krankheit verstorben«*. Kortet var dateret den 15. Marts og havde været godt 2 Maaneder undervejs. Den døde Onkel var Landsretssagføreren fra Odense, en prægtig 40-aarig Mand, der »leider« var gaaet bort fra sin unge Hustru, deres lille Søn, sin gamle Mor og den øvrige Familie dernede. I de første ti Maaneder døde 43 af de fra Danmark deporterede, senere afgik 9 andre ved Døden.

De danske Myndigheder havde flere Gange overfor Tyskerne fremført Ønsket om at besøge Theresienstadt, og efter mange Afslag kom Besøget endelig i Stand, idet Afdelingschef *Hvass*, Udenrigsministeriet, og Dr. *Juel Henningsen* i Juni Maaned rejste derned og opholdt sig i Byen den 23. Juni fra Kl. 11-19. Nogle Uger senere aflagde Afdelingschefen et Besøg i Stockholm, hvor han overfor Repræsentanter for den danske Legation, Flygtningekontoret og Kontoret for Hjælp til Deporterede aflagde en Beretning, der var for god til at være sand. Der var henved 40.000 deporterede Jøder dernede, 94 % fra Tyskland, 5 % fra Holland og 1 % fra Danmark. Fra tysk Side betegnede man Byen som »det jødiske Syge- og Alderdomshjem«, det havde jødisk Selvstyre og blev kun bevogtet af et mindre czekisk Gendarmeri. De fleste af Indbyggerne var gamle Mennesker, og det undrede ikke, at 10-15 Dødsfald indtraf om Dagen, men der var ogsaa yngre, og siden »Hjemmet«s Oprettelse i 1942 var der født 3-400 Børn. *Hvass* fortalte videre om det relativt lette Arbejde og den minimale Løn, om Føden, der rummede 2400 Kalorier pr. Dag, men ikke omfattede Smør, Æg og Ost, da dette ikke lod sig opdrive, om de hygiejniske Forhold, om det ganske gode Hospital o. s. v. De maatte ikke ryge og ikke drikke Spiritus, Aviser og Radio fandtes ikke, og alle maatte gaa med den gule Jødestjerne. De boede enten i almindelige Huse eller i Barakker, hvoraf der var opført ca. 30, idet Byen oprindeligt kun var beregnet paa at rumme knapt 10.000 Mennesker. Der blev gjort meget for Børnene, som baade kunde gaa i Børnehaver og i Skoler, hvor der tilmed undervistes i Hebraisk, og de savnede heller ikke Adspredelser, idet der baade var Byorkester, Teater, Opera og Anledning til at dyrke Sport. En ung deporteret Dansker havde til de to Udsendinge erklæret: »Sig hjemme, at vi har det langt bedre, end Folk tror.« En anden indrømmede dog, at det psykiske Tryk var umaadelig stort, og man forstaar det. De kunde jo ikke vide, om disse relative »Herligheder« vilde vare længere end til Morgendagen.

Endelig kunde *Hvass* meddele, at man havde opnaaet Tilsladelse til fra Danmark at sende Levnedsmidler og Medikamenter, nemlig 2 Pakker maanedlig à 5-6 kg pr. Person, altsaa et yderligere Tilskud paa 10-12 kg om Maaneden. Desuden vilde man

sende et Bibliotek paa 1.000 Bind og nogle Blade, og endelig havde man opnaaet at maatte sende hver et Beløb paa 10 Mark, men denne Tilladelse var »einmalig«.

Denne Beretning beroligede os selvfølgelig i nogen Grad, men vi gjorde os aldrig den Illusion, at de førte et blot tilnærmelsesvist menneskeligt Liv. Derom vidnede bl. a. de stadige Hilsener til Viktualiehandlere o. lign. samt den Kendsgerning, at min Familie næsten ustandselig skiftede Adresse. Hvad Arbejdet angik fandt vi ud af, at min Søster syede Uniformsfrakker, medens hendes Mand var Snedker. Andre Danskere var ved Mark- eller Vejarbejde, Overrabbiner Dr. *Friediger* var Medlem af Byens »Ældsteraad«, som ialt bestod af 66 Personer.

Som Tiden gik og man erfarede, hvordan det var gaaet Jøderne i Italien og Ungarn under Pogromerne i deres Lande, knob det stadig mere for os at bevare Haabet om at gense vore egne. Vi betragtede det hele som en Galgenfrist, og yderligere opskræmt blev vi af nogle Rygter i Begyndelsen af 1945, som sagde, at nu var de ikke mere i Theresienstadt. Mændene var bragt til Arbejdslejre, Kvinder og Børn var kommet til det berygtede Rawensbrück. Folk, der burde vide Besked, henstillede, at man ikke foreløbig sendte Pakker, og det stod at læse i Pressen — ligesom det erklæredes i den engelske Radio — at Danskerne var ført bort fra deres hidtidige Opholdssted. I et Par Maaneder hørte ingen et Ord dernede fra, og det var ikke langt fra, at vi betragtede vore bange Anelser som Vished.

Efter mange Overvejelser besluttede vi alligevel at sende Pakker og Breve til dem og tage Chansen for, at de fik dem, og skulde de komme i galé Hænder, ja, saa maatte man tage det med. Heldigvis indløb først i April nogle Kvittringer og Hilsener, hvilket tydede paa, at de stadig befandt sig i Theresienstadt.

Afslutningen er kendt. Den storstilede Svensk Røde Kors-Aktion i April Maaned førte ogsaa Danskerne i Theresienstadt til Sverige, og en Dag stod de alle paa Kajen i Malmø, trætte efter Rejsens Anstrengelser, men ikke syge, ikke underernærede og ikke psykisk medtagne. Efter nogle Ugers Ophold i Karantænelejr kom de helt til Hægterne igen, og medens jeg skriver disse Linjer, sidder de tre omkring mig paa et dansk Hotelværelse

og skildrer, hvordan Livet i Virkeligheden formede sig i Ghettoen.

Efter at have anholdt dem paa Pensionatsværelset Kl. 0.45 kørte Nazisterne dem i en aaben Lastvogn ned langs Kysten, hvor flere blev taget med, saa der til sidst var helt fuldt af Fanger. De bragtes direkte til Deportationsskibene ved Langelinje og afgik Søndag Morgen til Swinemünde. Her kom de op i Kreaturvogne, 45 i hver, og naede Tirsdag Aften til Theresienstadt. Her blev de alle indkvarteret i to store Rum paa en Kaserne, over 100 Personer i hvert, og fik Halm at ligge paa. Til hvert Rum hørte eet Vandfad. Næste Morgen blev de indregistreret, lægeundersøgt og berøvet alt af Værdi. Desuden fik alle over seks Aar en gul Jødestjerne, der skulde bæres paa Brystet. Dagen efter førte man dem til et Par Barakker udenfor Ghettoen, som var omgivet af Pigtraad, Mændene blev anbragt i den ene, Kvinderne med Børnene i den anden. Skønt de ikke kunde vide, hvad der nu skulde ske med dem, var de alle temmelig rolige. Der var kun een Mand, som begik Selvmord, nemlig ved at tage Gift.

I otte Dage sad de og ventede i disse Barakker, saa fik de Besøg af nogle jødiske Kontorfolk, som skulde have opgivet, hvad de ejede af Værdier hjemme, hvor de havde boet, hvem deres Familier var o. s. v. Det forekom ildevarslende.

Da der var gaaet en Uge, skiftede de igen Opholdssted og anbragtes paa nogle store, kolde Kasernelofter, stadig Mænd for sig og Kvinder og Børn for sig. Gamle og syge fik ligeledes et Loft for sig selv. Og saa skulde de melde sig til Arbejde.

Den første Tid blev betragtet som en Prøve, hvor de skulde gøre alt forhaandenværende Arbejde, saa Nazisterne fik et Indtryk af, hvad de egnede sig til. De var Haandlangere, kørte med Brændsel, arbejdede paa Jernbaneanlæg, gjorde Gadearbejde, medens Kvinderne kom i »Putzkolonner« og maatte gøre rent paa Kasernerne. De, der var over 65 Aar, blev fritaget for Arbejde.

Kosten bestod af 300 g groft Brød om Dagen, og arbejdende Mennesker fik 80 g Margarine og 100 g Sukker pr. Uge, medens ikke-arbejdende fik 50 g Margarine og 70 g Sukker. Hver Morgen fik de en tynd, sort Drik, kaldet Kaffe, til Middag 0.4 Liter

lunkent Vand, kaldet Suppe, og 300 g Kartoffler samt 0.12 Liter Sovs med Indvolde i. Om Aftenen fik Børnene en lille Kage ekstra og undertiden lidt tynd Mælk, Kridtvand kaldte de det, men der kunde gaa 6-7 Uger mellem hver Uddeling.

Det var derfor intet Under, at Danskerne snart blev syge. Overgangen fra Kosten i det velforsynede Danmark til Sulteføden i Theresienstadt var for voldsom, de afmagredes, blev syge, led af Dysenteri, Udslet og Bylder. Naar de var alvorligt medtaget, kom de paa et af Hospitalerne, hvor de laa i Senge med Sengetøj paa, men Sygeplejerskerne var ikke veluddannede og Lægerne raadede kun sjældent over Medikamenter og Instrumenter. Desuden havde de sjældent Kræfter til at gennemføre større Operationer, de var jo selv Jøder og var nedbrudt i Sjæl og Sind.

Undertiden var der Børnehave for de smaa, og hyppigt afholdtes Foredragsaftener uden Censor, ligesom Teaterforestillinger og Koncerter ret ofte kunde arrangeres. I Ghettoen befandt sig mange berømte Kunstnere. Paa et Loft var indrettet en Synagoge, og alle de til Gudstjenesterne nødvendige Relikvier var tilstede.

Det var altsaa ikke helt daarligt. Theresienstadt var en vidunderlig smuk By, som laa i en Dalstrækning ved Floden Eger, omgivet af høje Bjerge. Men Byen rummede over 40.000 Mennesker, skønt den kun var beregnet paa ca. 6.000, og Sundhedstilstanden var alt andet end god. Folk fra alle Nationer blev ført dertil, og dens øverste Leder var SS-Sturmbannführer *Rahm*, en Fyr paa knap 30 Aar. Hans Assistenten var Dreng omkring 20 Aar, overlegne, vigtige og altid forsynet med Ridepiske. Der var enkelte Butikker i Ghettoen, men man kunde kun købe Sennep, Teerstatning og brugte Tandbørster.

Efter Prøvearbejdet blev de anbragt ved deres endelige Op-gaver, min Svoger kom paa et stort Maskinsnedkeri, hvor 300 Mand arbejdede i tre Hold Døgnet rundt med at fremstille alt Træarbejde til Byen, Møbler, Bygningsdele o. s. v. Lønnen herfor var 100 Ghettokroner om Maaneden samt 285 Kr., der sattes paa Sperrkonto, men det var ganske ligegyldigt, for man kunde alligevel ikke købe noget videre, og Maden uddeltes gratis. Efter to Maaneders Forløb rykkede man igen rundt med Danskerne,

som nu kom ind i nogle Lagerrum paa en Kaserne, hvor de laa 70 Mennesker sammen i tre Etagers Køjer.

For Danskerne var det første halve Aar meget haardt. De fik ingen Pakker, de havde kun det Tøj, de gik og stod i, de anede intet om deres Paarørende og frygtede, at de var sendt til Polen, og den bratte Overgang tog stærkt paa dem. De blev lasede, snavsede, underernærede, nervøse og forpinte. For at skaffe sig lidt Ekstraforplejning stod de i Timevis med deres Madspande foran Folkekøkkenerne, hvor der undertiden var Chance for at faa lidt »Nachschub«, Rester, naar Dagsrationerne var uddelt. Snart blev de ogsaa plaget af Lopper, Væggetøj og lignende, og det var i denne Tid, at navnlig de ældre bukkede under. Min Svogers Broder døde af Sult. Hans Organisme fik ikke de tilstrækkelige Vitaminer og Kalorier til det haarde Arbejde, han havde paataget sig.

Theresienstadt var en Gennemgangslejr, og det var ikke Meningen, at Folk skulde blive der. Tværtimod var Hensigten, at de blot skulde holdes indespærrede der, indtil der blev Plads til dem i Aflivningslejrene. Naar Melding herom indløb, gik Raabet gennem Ghettoen, »Transport«, og der bredte sig en frygtelig Stemning. Ingen vidste jo, om han nu stod for Tur eller ikke. Numre blev raabt op og de paagældende maatte melde sig. Der var ingen Vej udenom. Fædre blev taget fra deres Familier, Børn fra Forældrene, det hele skete tilfældigt og hensynsløst. Danskerne i Theresienstadt oplevede tre saadanne Transporter, den største var paa 20.000 Personer, og ialt førtes ca. 35.000 Mennesker bort fra Byen til Vernichtungs-Lejrene i Oswiecim eller Dachau. I Begyndelsen frygtede vore Landsmænd, at de skulde gaa samme Vej, men snart erfarede de, at Princippet var »Danskerne undtaget«. Den egentlige Grund hertil har man aldrig fundet og overlades enhver til Gisning.

Det skal dog siges, at der aldrig opstod Panik, naar Ordren til Transport blev givet. Man udtrykte aldrig Frygt eller Rædsel, men indenfor Familierne udspillede Scener, som ikke lader sig beskrive. Saa roligt og værdigt som overhovedet muligt steg Ofrene op i Kreaturvognene, de haabede til det sidste, at det værste ikke skulde ske.

Efterhaanden fik Danskerne mange Pakker baade fra Sverige

og fra Danmark. Det var Røde Kors, den danske Stat og Paa-rørende, der sendte, og i lange Tider ankom Forsendelserne præcist hver Uge og uden at være aabnede. Ogsaa Breve gik igennem, selv maatte de kun svare hver ottende Uge, og de maatte kun skrive ialt 30 Ord incl. Adressen. Hen paa 1945 blev Pakkerne sjældnere, der var fjernet Ting af Indholdet, men det maatte de selvfølgelig ikke lade sig mærke med. De skulde blot kvittere. Snart gik det ogsaa op for dem, at hele Forsendelser blev holdt tilbage — og alligevel modtog Afsenderne Kvitteringer. Det er bevist, at en Afsender modtog en Kvittering derved fra forsynet med Modtagerens Navn, til Trods for at det senere viste sig, at den paagældende havde været død flere Maaneder forinden. Alligevel fik min Familie ialt 137 Pakker til Deling mellem de tre, deraf 51 fra Danmark, hvor Røde Kors stod som Afsender, medens Udgifterne sandsynligvis blev afholdt af Staten. Takket være disse Forsendelser slap de helskindet gennem den sidste, haarde Tid.

Den 3. April 1944 kom der Ordre om »*Stadtverschönerung*«, uden at nogen vidste, hvad Grunden var. Der blev plantet Blomster og Buske paa Torvet i Byen, Husene blev kalket og malet udvendig — men Utøjet kunde husere videre indvendig — alle fik Planter at sætte i Vinduerne, der blev oprettet en meget smuk Børnepavillon og anlagt Sandkasser rundt om i Byen, Vipper og Gynger blev stillet op, og paa alle Gadehjørner rejstes kønne Vejviserskilte omgivet af Blomster.

Hen i Juni blev alle Danskerne ført sammen i tre Huse, som fik Navnet »*Danskerhusene*«, der kom Indendørsarkitekter, der sørgede for Inventar, de skulde blot forlange, hvad de vilde have, Møbler, Tæpper, Lampeskærme, Sengetæpper, Køkkenting o. s. v., og meget af det kom virkelig ogsaa. Det var højst mærkværdigt og ingen anede, hvad der var Grunden til alt dette.

Den 22. Juni blev de kaldt sammen, og den saakaldte »*Juden-älteste*« meddelte, at en dansk Kommission vilde ankomme næste Dag. Han fortalte dem videre, hvad de maatte sige og hvad ikke. De havde det selvfølgelig udmærket, ingen var døde af Underernæring, men helt naturligt, de havde boet længe i de nydelige Huse i den elskværdige, pyntelige By, de var kort

sagt tilfredse og glade. Naar de næste Dag gik paa Gaderne, maatte de lade Madspandene blive hjemme, de skulde nok blive ordentlig beværtet — som de jo altid blev det.

Man rømmede for Tilfældet et stort, centralt liggende Hus og anbragte et Skilt paa det. »*Mädchen- und Knabenschule*« stod der og nedenunder paa et mindre Skilt »*Ferie*«. I Virkeligheden havde der aldrig været nogen Skole i Byen. Det var forbudt.

Dagen efter ankom Kommissionen. Kun de færreste kom i Berøring med den, men det stedlige Orkester laa i »*Bereitschaft*« hele Dagen, og naar Kommissionsmedlemmerne nærmede sig, fik det Ordre til at trutte løs. Der var ikke et Støvgran paa Gaderne, Folk saa muntre ud, og rundtom var ophængt Spisesedler, hvor Kommissionen kunde se, hvor godt man havde det.

Da Kommissionen igen tog bort, blev Sandkasser og Børnehaver lukket, Festmaaltidet saa de aldrig noget til og Musiken pakkede Instrumenterne sammen. Men Møbler og Blomster blev tilbage, dem var der ingen, som tænkte paa at fjerne.

Som man kan se af alt dette, havde Danskerne det ikke helt daarligt dernede. Efterhaanden som de vænnede sig til Forholdene, til Arbejdet og Kosten, gik det nogenlunde, og Røde Kors-Pakkerne bragte dem over mange Vanskeligheder.

Det hele er og bliver ubegribeligt. Man spørger sig selv: Hvad har vi Danskere gjort, siden vi skulde slippe saa naadigt gennem Krigen? Da de allierede Tropper stod ved den danske Grænse og alle frygtede Kamphandlinger paa dansk Grund med al den Ødelæggelse og Tab af Menneskeliv, som dette medfører — netop den Dag kapitulerede Tyskerne. Og skønt de danske Jøder i Ghettoen bestandig levede i Skyggen af Bøddelens Sværd, mødte de aldrig selve Sværdet. De tilhørte Transportgruppe 25, den danske Gruppe, og den — ene af alle Grupper — blev aldrig transporteret ud til Retterstedet.

Vi begræder vore døde Millioner af Trosfæller, men samtidig glæder vi os sammen med vore Landsmænd over, at hverken de eller vi kom til at ofre mere end Tilfældet er paa Krigens blodige Alter.

TORBEN L. MEYER
**FLUGTEN OVER
ØRESUND**

En Reportage omkring den
jødiske Flugt og Deporta-
tioner i Efteraaret 1943

Paa Grundlag af sine egne Erfaringer og Samtaler med utallige Flygtninge skildrer Forfatteren Gestapos Overfald paa Jøderne, de spændende og ofte fantastiske danske Redningsaktioner, Flugten over Øresund med dens mange Tragedier, Modtagelsen i Sverige og Organisation af Jødernes Anbringelse. Forfatteren giver ogsaa et Glimt af Deportationerne og Livet i Theresienstadt.

„Bogen gør et overordentlig stærkt Indtryk. En gribende og interessant Bog.“
Dagens Nyheter.

**Andet Oplag, nu
20.000 Ekspl.**